

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ
АГРЕСІЇ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

27 червня 2025 року

Одеса
2025

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
27 червня 2025 року

ОДЕСА
2025

УДК 342.7:341.3:364(477)

Оргкомітет конференції

Голова:

Давиденко В.В., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Заступник голови:

Корнієнко М.В., перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Члени оргкомітету:

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент;

Крижановська О.В., завідувачка кафедри адміністративного права і процесу, кандидат юридичних наук, доцент;

Лісніченко Д.В., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидат юридичних наук, доцент;

Матієнко Т.В., професор кафедри психології та педагогіки, кандидат юридичних наук, доцент;

Пасько О.М., професор кафедри психології та педагогіки, доктор юридичних наук, доцент;

Пишна А.Г., завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент;

Прудка Л.М., доцент кафедри психології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент;

Тетерятник Г.К., завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики, доктор юридичних наук, професор;

Янковий М.О., професор кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидат юридичних наук, професор.

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Захист прав дитини в умовах військової агресії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 червня 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025 – 190 с.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

**Шановні учасники конференції! Шановні колеги, науковці,
представники правозахисних організацій, міжнародної спільноти!**

Щиро вітаю вас на Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій надзвичайно важливій темі – захисту прав дитини в умовах військової агресії.

Діти – це не лише найуразливіша частина суспільства. Діти – це наше майбутнє. Саме їм жити в Україні після нашої перемоги, саме їм відбудувувати зруйновані міста, школи, дитячі садочки, лікарні. Саме вони продовжать нашу державність, нашу культуру, нашу боротьбу.

Сьогодні Україна зіштовхується не лише з відвертим терором проти цивільного населення, але і з цілеспрямованим геноцидом проти українських дітей. Тисячі дітей були змушені покинути свою домівку через бойові дії, мільйони виїхали за кордон. Особливо цинічним є факт насильницького вивезення українських дітей на тимчасово окуповані території та до російської федерації. Це не просто порушення міжнародного гуманітарного права – це злочин проти людяності.

Наше спільне завдання – не лише повернути кожному дитину додому, але й забезпечити їй гідне життя, захист прав, доступ до освіти, медичної та психологічної допомоги, безпечного середовища для розвитку. Ми маємо створити всі умови, щоб кожна дитина, що постраждала від війни, не залишилась наодинці зі своєю травмою.

Одеський державний університет внутрішніх справ активно долучається до формування нової, гуманістичної, орієнтованої на захист прав дитини моделі правоохоронної діяльності. Ми виховуємо не лише фахівців, а й громадян, які вміють діяти в інтересах дитини, розуміють етику спілкування з дітьми, підтримують і захищають.

Переконаний, що сьогоднішня конференція стане потужною платформою для міждисциплінарного та міжнародного діалогу, пошуку рішень, нових моделей реагування і відновлення. Від ефективності нашої спільної роботи залежить доля тисяч українських дітей, а значить – і доля самої України.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, мудрих рішень та віри у силу науки, права і справедливості.

Слава Україні!

В'ячеслав ДАВИДЕНКО
*Ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції*

Адамантова А.В.
здобувач вищої освіти
інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Матієнко Т.В.
професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РАННЬОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

У суспільстві, де глобалізація, медіа і секуляризація все більше змінюють обличчя культури, релігія зберігає свою вагомую роль у формуванні особистості, зокрема дитини. У сім'ях із релігійною орієнтацією саме віра часто стає підґрунтям для трансляції життєвих орієнтирів, етичних принципів, ставлення до себе й інших. Релігія виступає важливим каналом міжпоколінної трансляції значень і практик, що впливають на розвиток дитини [1].

У кожній культурі релігія відігравала важливу роль у вихованні дітей, формуючи моральні уявлення, звички й цінності. Сьогодні, в умовах змінного соціального ландшафту, питання релігійного впливу на дитину набуває нового значення.

Цей вплив має не релігія сама по собі, а спосіб її передання через виховання, сімейну систему цінностей та соціальне оточення. Саме тому релігійність дитини доцільно розглядати через призму виховних практик, моделі батьківської поведінки та середовища, в якому вона зростає.

Віра не існує у вакуумі — вона вкорінена в життєвому досвіді батьків і їх уявленнях про благо, обов'язок, спасіння. Ці уявлення природно передаються дітям, формуючи контекст їх сприйняття світу. Вплив релігії часто неявний: навіть без прямої проповіді, релігійний стиль життя закладає модель мислення дитини.

Дитина не здатна критично осмислювати наративи, які звучать із вуст батьків. Вона інтеріоризує мораль, інтерпретації подій, пояснення сенсу буття. Тому релігія в родині — це не лише система вірувань, а інструмент ранньої соціалізації.

Наприклад, у родині греко-католиків щоденна молитва перед сном є частиною вечірнього ритуалу з трирічною дитиною. Дитина ще не усвідомлює змісту слів, але сама ініціює молитву як «нормальну» частину дня, що дарує відчуття завершеності й безпеки.

Саме релігійні настанови часто є основою для моральної категоризації — «добре» і «погано» пояснюються через заповіді, Божу волю, приклади з життя

святих. Діти спочатку сприймають релігійні наративи буквально, як інструкції до дії, а не як символічні конструкції [5].

Повторювані дії, такі як вечірня молитва, запалення свічки, благословення їжі, формують у дитини зв'язок між звичкою і трансцендентним змістом. Вони не лише дисциплінують, а й впливають на психоемоційне благополуччя.

Релігійне оточення впливає на стиль взаємодії в родині: стриманість, шанування, обов'язок часто виникають із переконання у присутності вищої сили. Це створює в дитини відчуття упорядкованості світу, що є ключовим для раннього розвитку емоційної безпеки [6].

Тут можна умовно виокремити прямий і непрямий вплив.

Пряме навчання — це свідоме залучення дитини до релігійного досвіду: вивчення текстів, відвідування богослужінь, участь у ритуалах. Такі практики можуть стати джерелом натхнення, якщо реалізуються з повагою до вікового рівня дитини.

До непрямого впливу можна віднести приклад батьків, які практикують віру послідовно і без примусу, це має більший виховний ефект, ніж моралізаторство. В такому випадку діти насамперед сприймають духовність як стиль життя, а не як інструкцію [2].

Тут постає етичне питання: чи є примус до віри допустимим? Психологи підкреслюють, що релігія, якщо вона нав'язується, може стати джерелом внутрішнього конфлікту, особливо у підлітковому віці [8].

Деякі релігійні системи можуть стимулювати у дитини почуття провини за «гріховні» дії. Це особливо небезпечно у поєднанні з жорсткими заборонами без пояснень.

Водночас, релігія може надавати структуроване відчуття сенсу: дитина розуміє, чому з нею щось відбувається, хто її захищає, за що її люблять. «Сакралізація сімейного життя — ключ до емоційної стійкості дитини» [7].

У деяких випадках дитина формує самооцінку не на основі реального «я», а відповідно до образу «правильної» релігійної дитини. Це може призводити до неврозів або втрати автентичності. Тому дуже важливо правильно доносити дитині релігійні аспекти які зіграють на користь.

Спільна молитва, святкування релігійних подій, участь у недільних школах — усе це створює у дитини досвід комунікації в межах нормативного кола.

В релігійних громадах часто формується дихотомія: свої — праведні, чужі — грішні. Це може сприяти ізоляції та ксенофобії або ж навпаки — формувати чітку ідентичність.

Якщо релігія подається як шлях, а не єдина істина, вона формує здатність до прийняття іншості. Релігія є основою не лише колективної свідомості, а й соціальної інтеграції [3].

У підлітковому віці починається переоцінка релігійних норм. Часто це призводить до конфліктів із батьками, особливо в середовищах, де віра була суворою частиною життя.

Так, Фаулер описує «індивідуально-рефлексивну стадію віри» як критичне дистанціювання від авторитетів, пошук власного джерела сенсу [4].

Саме в цьому віці релігія або стає свідомо обраною частиною життя, або ж відкидається. Обидва варіанти — частина формування особистості.

Релігійне виховання сприяє формуванню морального стержня, стабільних моделей поведінки, почуття підтримки і приналежності до традиції. Але страх покарання, обмеження мислення — типові ризики, якщо віра подається без критичного осмислення або свободи сумніву. Усвідомлення сакрального може як давати крила, так і бути тягарем [7].

Отже, щоб релігія стала ресурсом розвитку, вона має бути прожитим досвідом, а не зовнішнім тиском. Зріла віра починається з внутрішньої свободи [9].

Завдання дорослих — не тиснути, а супроводжувати: створювати простір, де дитина може ставити питання, шукати відповіді й приймати віру свідомо.

Релігія може бути тим середовищем, де дитина навчається емпатії, терпимості, моральній відповідальності — за умови, що вона не порушує особистісну цілісність.

Література:

1. Boyatzis, C. J., & Dollahite, D. C. (2006). *Religion and spirituality in childhood and adolescence*. In: Paloutzian, R. F., & Park, C. L. (Eds.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. Guilford Press.

URL: https://cms.childtrends.org/wp-content/uploads/2002/01/Child_Trends-2002_01_01_FR_ReligionSpiritAdol.pdf

2. Coles, R. (1990). *The Spiritual Life of Children*. Houghton Mifflin.
URL: <https://archive.org/details/spirituallifeofc00cole>

3. Durkheim, É. (1912). *The Elementary Forms of Religious Life*. George Allen & Unwin Ltd.

URL: <https://archive.org/download/elementaryformso00durk/elementaryformso00durk.pdf>

4. Fowler, J. W. (1981). *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. Harper & Row.

URL: <https://www.ngumc.org/files/fileslibrary/james%2Bfowlers%2Bstages%2Bof%2Bfaith.pdf>

5. Goldman, R. (1964). *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. Routledge & Kegan Paul.

URL: https://www.researchgate.net/profile/Olivera-Petrovich/publication/279229186_Re-Review_Ronald_Goldman%27s_Religious_Thinking_from_Childhood_to_Adolence/links/5c2d24fd92851c22a3562cf2/Re-Review-Ronald-Goldmans-Religious-Thinking-from-Childhood-to-Adolescence.pdf

6. Harris, P. L. (2012). *Trusting what you're told: How children learn from others*. Harvard University Press.

URL: <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674503830>

7. Mahoney, A., & Pargament, K. I. (2009). *Sacred matters: Sanctification as a vital topic for the psychology of religion*. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 15(3), 179–198.

URL: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1207/s15327582ijpr1503_1

8. Nye, R. (2009). *Children's Spirituality: What it is and Why it Matters*. Church House Publishing.
URL: <https://static1.squarespace.com/static/5b678cc385ede107fa921563/t/5b9eec221ae6cf3f217b7d6c/1537141801370/Children%E2%80%99s%2BSpirituality%2BIts%2Bnature%2C%2Bits%2Bnurture%2B%26%2Bschool%2Bpractices%2BDr%2Bebecca%2BNye%2BExeter%2BMay%2B2011.pdf>
9. Oser, F. K., & Gmünder, P. (1991). *The Religious Judgment: A Developmental Approach*. Religious Education Press.
URL: <https://archive.org/details/religiousjudgmen0000oser>
10. Paloutzian, R. F., & Park, C. L. (Eds.). (2013). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality* (2nd ed.). Guilford Press.
URL: <https://psipp.itb-ad.ac.id/wp-content/uploads/2020/10/Raymond-F.-Paloutzian-PhD-Crystal-L.-Park-PhD-Handbook-of-the-Psychology-of-Religion-and-Spirituality-2005-The-Guilford-Press.pdf>

Балдинюк А.О.

курсант 2-го курсу, факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Янчук Н.Д.

професор кафедри загальноправових дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Забезпечення та гарантування прав і свобод дітей набуває особливої актуальності та вимагає всебічного наукового осмислення, коли стабільність суспільства та функціонування державних інститутів піддаються надзвичайним випробуванням. Виклики, що постають перед державою та суспільством в період збройного конфлікту, об'єктивно обумовлюють необхідність тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод дітей задля забезпечення національної безпеки, збереження суверенітету та територіальної цілісності, а також захисту життя і здоров'я населення. Проте, подібні обмеження не можуть мати довільного характеру і повинні відповідати принципам пропорційності, необхідності та легітимності, що є ключовими для збереження демократичних засад правової держави навіть у найскладніших обставинах.

Метою дослідження є аналіз гарантій реалізації прав і свобод дітей в умовах воєнного стану.

Дослідження складають праці провідних науковців М.О. Баймуратова, Б.Я. Кофмана, М. Токаря та Ф. Шандора які вивчали питання прав і свобод дітей в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного стану.

В умовах воєнного стану, коли стабільність суспільства та функціонування державних інститутів піддаються надзвичайним випробуванням, питання забезпечення та гарантування прав і свобод дітей набуває особливої актуальності та вимагає всебічного наукового осмислення. Виклики, що постають перед державою та суспільством в період збройного конфлікту, об'єктивно обумовлюють необхідність тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод дітей задля забезпечення національної безпеки, збереження суверенітету та територіальної цілісності, а також захисту життя і здоров'я населення. Проте, подібні обмеження не можуть мати довільного характеру і повинні відповідати принципам пропорційності, необхідності та легітимності, що є ключовими для збереження демократичних засад правової держави навіть у найскладніших обставинах [1, с.6].

Воєнний стан, як специфічний правовий режим, що визначається конституційними та законодавчими нормами, передбачає особливий механізм функціонування державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також покладає на дітей певні додаткові обов'язки. Однак, наголошуючи на важливості цих заходів для виживання держави, слід підкреслити, що вони не повинні призводити до повного призупинення дії правових гарантій прав і свобод дітей. Навпаки, саме в умовах війни стає очевидною цінність кожної дитячої свободи, а її захист набуває першочергового значення, оскільки є фундаментом для відновлення та подальшого розвитку суспільства. Принцип верховенства права, хоча й може бути підданий певним випробуванням в умовах надзвичайної ситуації, все ж залишається наріжним каменем демократичної системи і вимагає постійної уваги до його дотримання.

Важливою складовою гарантій прав дітей у воєнний час є ефективна діяльність правозахисних інститутів та неухильне дотримання міжнародних стандартів у галузі прав дитини, зокрема положень міжнародного гуманітарного права. Особлива увага має бути приділена захисту прав найбільш вразливих категорій населення, таких як внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, люди похилого віку, а також діти. В умовах воєнного стану діти стикаються з додатковими викликами та ризиками, такими як втрата доступу до освіти, травми, розлука з родинами та психологічні проблеми. Забезпечення їхніх прав на житло, медичне обслуговування, освіти, соціальний захист та доступ до правосуддя є пріоритетним завданням для держави та суспільства. Міжнародні договори та конвенції, ратифіковані Україною, залишаються чинними і обов'язковими для виконання, навіть в умовах збройного конфлікту. Це створює додатковий рівень захисту прав і свобод дітей, забезпечуючи можливість звернення до міжнародних судових та правозахисних органів у випадках порушень. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи, а також неурядовими правозахисними організаціями, відіграє критично важливу роль у моніторингу ситуації, документуванні порушень та наданні допомоги постраждалим. Ця взаємодія сприяє підвищенню прозорості та підзвітності держави, а також є інструментом для притягнення до

відповідальності осіб, винних у серйозних порушеннях прав дітей та військових злочинах [1, с.8].

Особлива увага має бути приділена захисту прав найбільш вразливих категорій населення, таких як внутрішньо переміщені особи, діти, особи з інвалідністю, люди похилого віку, які в умовах воєнного стану стикаються з додатковими викликами та ризиками. Забезпечення їхніх прав на житло, медичне обслуговування, освіти, соціальний захист та доступ до правосуддя є пріоритетним завданням для держави та суспільства. Гуманітарна допомога, психологічна підтримка та юридична консультація повинні бути доступними для всіх, хто їх потребує, незалежно від їхнього статусу чи місця перебування. Створення адаптованих механізмів реалізації цих прав, враховуючи специфіку воєнного часу, є не лише проявом гуманізму, а й інвестицією у майбутнє, адже стабільне та справедливе суспільство будується на принципах взаємодопомоги та поваги до дитячої гідності [2, с.123].

Таким чином, гарантії реалізації прав і свобод дітей в умовах воєнного стану не обмежуються лише формальним проголошенням їх у конституційних та законодавчих актах. Вони охоплюють весь комплекс правових, організаційних, інституційних та міжнародно-правових механізмів, спрямованих на захист дитячої гідності, забезпечення доступу до правосуддя, відшкодування шкоди та притягнення винних до відповідальності. Усвідомлення цієї багатогранності є ключовим для формування ефективної правової політики, яка дозволить не лише вистояти у війні, а й зберегти демократичні цінності та правові засади для подальшого розвитку України як правової держави. Забезпечення прав дітей в умовах війни – це не просто юридична формальність, а життєво важливий елемент національної стійкості та майбутнього відновлення [3].

Література:

1. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я., Феноменологія «Муніципальна людина» та її роль і значення в формуванні і функціонуванні і локальної демократії та демократичної правової державності. *Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні*: матеріали круглого столу. (м.Одеса 17 лист. 2022) ОДУВС, 2022, С. 6-9.

<http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16985/1/SviRLYTSKAIA.pdf>

2. Токар М., Шандор Ф., Соціологія громадянського суспільства інституціональний вимір: *навчальний посібник / УжНУ, Ужгород: РІК-У, 2024, 228 с.*

URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/66405/1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%D0%A2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%80_%D0%A8%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D1%80.pdf

3. Захист прав дитини в умовах воєнного стану

URL: <https://rrda.rv.gov.ua/news/zakhyst-prav-dytyny-v-umovakh-voiennoho-stanu>

Бесага І.В.

доцент кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННПФПКП,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
доктор філософії у галузі права, доцент

Дідик Н.І.

доцент кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННПФПКП,
Львівський державний університет внутрішніх справ

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ДІТЕЙ СПІВМІШКАНЦІВ ЯК ПОТЕРПІЛИХ
ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА¹**

Удосконалення механізмів протидії домашньому насильству вимагає не лише комплексного підходу до розробки превентивних та захисних заходів, а й законодавчої конкретизації кола осіб, які мають визнаватися потерпілими у таких правовідносинах. Зокрема, залишається недостатньо врегульованим статус дітей, які проживають у сім'ї, утвореній без офіційного шлюбу – у тому числі дітей одного зі співмешканців. У той час як Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» формально визнає суб'єктами таких правовідносин не лише подружжя, а й осіб, які спільно проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, судова практика залишається значною мірою орієнтованою на вузьке, формалістичне тлумачення поняття «член сім'ї» [3].

Варто також звернути увагу на те, що в силу приписів п. 2) ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII постраждалою дитиною автоматично визнається особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Не дивлячись на те, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII визначає фактично необмежене коло осіб суб'єктами домашнього насильства, чинна судова практика виходить з того, що такими вказані особи є лише тоді, коли вони підпадають під поняття «член сім'ї» – потерпілий проживає разом з кривдником або об'єднаний з ним законними правами чи обов'язками щодо утримання. У випадках, коли суд не вбачає можливості розглядати осіб як членів сім'ї (переважно, якщо встановить, що особи не проживають разом або відсутні взаємні зобов'язання щодо утримання), то, незалежно від наявності доказів насильства, він закриває провадження у справі у зв'язку з відсутністю події і складу правопорушення [4-8].

Наслідком цього є відмова в юридичній оцінці фактів насильства, вчиненого стосовно дітей співмешканців, на підставі того, що відсутній критерій законного обов'язку щодо утримання між кривдником і дитиною.

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору (-ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Судові рішення нерідко демонструють неспроможність забезпечити ефективний захист таких осіб, оскільки діти залишаються поза межами легального визнання потерпілими від домашнього насильства. Зазначена прогалина суперечить не лише принципам захисту прав дитини, закріпленим у Конвенції ООН про права дитини, а й знижує ефективність застосування термінових заборонних приписів, які видаються Національною поліцією виключно у справах про домашнє насильство за участю осіб, які визнані «членами сім'ї».

Згідно з пунктом 6 Рішення Конституційного Суду України від 03.06.1999 року у справі №5-рп/99, до членів сім'ї належать особи, що постійно мешкають разом та ведуть спільне господарство. Ними можуть бути не тільки близькі родичі, але й інші особи, які не перебувають у безпосередніх родинних зв'язках. Обов'язковою умовою для визнання їх членами сім'ї є факт спільного проживання, ведення спільного господарства, наявність спільних витрат, купівлі майна для спільного користування, участі у витратах на утримання житла, його ремонт тощо. Як встановлено частиною четвертою статті 3 СК України, сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Відповідно до підпункту 14.1.263 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення для цілей розділу IV цього Кодексу вважаються її батьки, її чоловік або дружина, діти такої фізичної особи, у тому числі усиновлені. Членами сім'ї фізичної особи другого ступеня споріднення для цілей розділу IV цього Кодексу вважаються її рідні брати та сестри, її баба та дід з боку матері і з боку батька, онуки. Також вказані терміни ототожнюються з чергами на спадкування в Роз'ясненні Міністерства юстиції України від 11.10.2011 «Окремі питання спадкування» [2].

Проблему посилює відсутність єдиної судової практики: навіть після внесення змін до КУпАП на початку 2025 року, які диференціювали склади адміністративних правопорушень, пов'язаних із домашнім та гендерно зумовленим насильством, кваліфікація діянь кривдників залишається неоднозначною. У випадках, коли дитина не є біологічною або юридичною дитиною кривдника, її правовий статус часто не визнається належним для кваліфікації діяння як домашнього насильства. У результаті – дії кривдника не підпадають під диспозицію статті 173-2 КУпАП, що тягне за собою повернення матеріалів справи або закриття провадження через відсутність складу правопорушення [1].

Таким чином, чинна правова конструкція не забезпечує належного захисту дітей у ситуаціях співжиття без офіційного шлюбу, хоча саме вони нерідко стають жертвами агресивної поведінки з боку дорослих. Такий стан речей потребує перегляду законодавчої моделі: передусім – прямого закріплення положення, що дитина-свідок домашнього насильства, не залежно від її родинних / сімейних зв'язків, але з урахуванням фактичних обставин взаємин з кривдником, вважається потерпілою. У такому випадку працівники правоохоронних органів не повинні забезпечувати інших доказів окрім тих, які б свідчили про те, що дитина була свідком протиправних дій та мала стійкі

соціальні зв'язки з особою-кривдником. Це дозволить не лише підвищити ефективність захисту прав дитини, а й забезпечити відповідність українського законодавства міжнародним стандартам прав людини.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

2. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст.112.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

4. Постанова Білокуракинського районного суду Луганської області у справі від 12 травня 2020 року №409/719/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89172593>

5. Постанова Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області у справі від 22 січня 2024 року № 348/2762/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116563835>

6. Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці у справі від 06 червня 2023 року № 727/3995/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111356545>

7. Постанова Бериславського районного суду Херсонської області у справі від 16 травня 2019 року № 647/1273/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81806343>

8. Постанова Заліщицького районного суду Тернопільської області у справі від 03 квітня 2024 року № 597/495/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118150682>

Бординюк Б. В.

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нестерчук В. В.

науковий співробітник відділення
організації наукової роботи ВОНД,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, РИЗИКИ У ДОТРИМАННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Забезпечення законності, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян – це предмет турботи держави, її органів, організацій, установ та посадових осіб. Надзвичайно важливого значення ці питання набувають для органів Національної поліції України [3]. Поліцейська діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні правопорядку, безпеки громадян і

дотриманні законності. Разом із цим постає питання ризиків порушення прав людини під час виконання поліцейських обов'язків.

Важливим аспектом закону України «Про Національну поліцію» є закріплення верховенства права як принцип діяльності поліції. У ст. 6 Закону зміст вказаного принципу розкрито у вже традиційній для українського законодавства площині: через визначення пріоритету прав і свобод людини над повноваженнями та інтересами органів державної влади [1; 6]. В Законі встановлено, що поліція в своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [1]. У статті 7 Закону «Дотримання прав і свобод людини» закріплено також дуже важливий принцип пропорційності в обмеженні прав і свобод людини: «Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування» [1].

При здійсненні своїх функцій, поліція повинна діяти тільки на підставі закону, дотримуватись особистих прав громадян і не вчиняти довільних або протиправних дій. Це є основним принципом для правової держави й діяльності силових структур. Забезпечене у такий спосіб верховенство закону в діяльності Національної поліції повинне фокусувати увагу не тільки на тому, що робиться, але й на тому, як це робиться.

Принцип верховенства закону передбачає також першочергове закріплення у законодавчих актах максимально деталізованого спектру завдань, функцій та повноважень, що має зменшити ризик зловживання правоохоронцями власними дискреційними повноваженнями та як результат – мінімізувати ризик порушення закону [4].

Саме для того, щоб знайти баланс між ефективним виконанням поліцейських функцій та дотриманням прав і свобод громадян, поліцейські повинні дотримуватись правил етичної поведінки. Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України під час виконання службових обов'язків поліцейській повинен професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами та ін. [2]. Наказ регламентує етичну поведінку поліцейський, саме для того, щоб при виконанні своїх завдань та функцій не було порушено прав та свобод громадян України. Так як, при виконанні своїх обов'язків без дотримання цих вимог, є можливість зловживання службовою особою своїх повноважень.

Важливе питання посідає ризик неправомірного застосування сили з боку поліцейських. Права людини повинні дотримуватись на всіх етапах взаємодії з поліцією, оскільки будь-яке порушення цих прав може призвести до серйозних наслідків як для конкретної особи, так і для суспільства в цілому. Взаємодія громадянина з поліцією може включати різні етапи, зокрема затримання, обшук, допит а також застосування примусових заходів. На кожному з цих

етапів важливо, щоб поліція не порушувала основні права особи, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами.

Методи примусу відповідно до поставлених перед НПУ реалізуються у вигляді певних заходів впливу до особи, незалежно від її волі та бажання. Правовий примус застосовується у вигляді заходів, спрямованих на забезпечення відповідності поведінки осіб вимогам правових норм, а також у притягненні осіб до різних форм юридичної відповідальності у випадку скоєння правопорушення.

Так, застосування заходів адміністративного примусу зумовлене наявністю в діях осіб ознак протиправної поведінки, яка вимагає реагування з боку НПУ. У результаті цього поліція змушена застосувати різноманітні заходи припинення, серед яких основна роль відведена поліцейським заходам примусу [5, с.15]. Відповідно до Закону поліцейські уповноважені застосовувати лише три форми заходів примусу, а саме: фізичний вплив (силу), спеціальні засоби та вогнепальну зброю [1].

Заходи примусу застосовуються поліцейськими всередині держави, а їх особливістю є те, що навіть при їх законному застосуванні, вони призводять до обмеження прав і свобод людини та здатні заподіяти їй фізичної та моральної шкоди, а в окремих випадках завдати матеріальних збитків. Застосування поліцейських заходів примусу спрямовані насамперед на припинення протиправних дій, що становлять суспільну небезпеку. Це призводить до обмеження прав, свобод та законних інтересів людини, які охороняються як міжнародним правом, так і національним законодавством будь-якої демократичної держави [5, с.16].

Незважаючи на це, поліцейські заходи примусу надають поліцейським можливість втручатися в різноманітні ситуації для забезпечення публічного порядку та безпеки, припиняти небезпечні дії, усувати причини та умови, які можуть призвести до тяжких наслідків як для громадян, так і для суспільства й держави.

Поліція зобов'язана виконувати свої обов'язки щодо забезпечення правопорядку і боротьби з правопорушеннями, але ці обов'язки не повинні порушувати основні права громадян. Важливим моментом є те, що, хоча поліцейські мають право використовувати певні заходи, ці дії повинні бути обґрунтованими, необхідними та пропорційними.

Викладене дозволяє дійти висновку, що ризиками дотримання прав та свобод громадян є можливе перевищення повноважень або недотриманням правил поліцейськими, на основі яких вони не дотримуються встановлених норм законом. Отже, для запобігання будь-яких ризиків, поліцейський повинен дотримуватись певної поведінки та застосовувати певні дії, що можуть порушувати права та свободи громадян, в рамках закону. Поліція повинна діяти в межах закону, забезпечуючи правове регулювання кожного кроку, який вона робить. Це можливо лише за умови чіткої правової регламентації, дотримання міжнародних стандартів прав людини, постійного контролю за діяльністю правоохоронців і навчання поліцейських стандартам етики та прав людини. Тим самим, вони забезпечують правопорядок та соціальну безпеку держави і населення.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/580-19#Text> (дата звернення 15.03.2025р.)
2. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11. 2016р. №1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#n70>(дата звернення 15.03.2025р.)
3. Квач Н.С. Дотримання прав людини в діяльності поліції: *актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2018/pdf/30.pdf (дата звернення 20.03.2025)
4. Запровадження основних принципів захисту прав людини у реформуванні органів внутрішніх справ. *Спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zaprovdzhennya-osnovnyhji-pryntsyviv-zahystu-prav-lyudyny-u-reformuvannya-orhaniv-vnutrishnih-sprav/> (дата звернення 15.03.2025р.)
5. Ірха Ю. Б., Бочек О. І., Мацько В. А. Типові помилки під час застосування поліцейських заходів примусу: н основі аналізу судової практики: наук.-практ. посіб., Вінниця : Нілан-ЛТД, 2024. 308 с.
6. Стан дотримання прав людини в діяльності Національної поліції України. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/246433/mod_resource/content/5/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%207.pdf#:~:text=%....D0%BD%20%D0%B%D1%97%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8 (дата звернення 20.03.2025).

Василюк Б.Л.

аспірант кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СПОРУ МІЖ МАТІР'Ю ТА БАТЬКОМ ЩОДО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ: АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА

На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану в Україні, питання вирішення спору між матір'ю та батьком щодо місця проживання дитини є одним з найбільш дискусійним у зв'язку з проживанням одного з них, зазвичай, в різних територіальних одиницях, або за межами країни. Найчастіше з такими викликами стикаються посадові особи органів опіки та піклування, оскільки як Сімейний кодекс України так і підзаконні нормативно-правові акти не передбачають процедури, яка б дозволяла встановити і реалізувати ті права і обов'язки сторін, які в час воєнного стану постать на практиці.

Частиною 1 ст. 161 Сімейного кодексу України передбачено, що якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом [1].

На сьогодні є два трактування даної норми, одні судді на практиці тлумачать її як альтернативу, що полягає в тому, якщо орган опіки та піклування визначив своїм розпорядженням з ким із батьків має проживати дитина, то суд вже не вправі визначати місце проживання дитини; інші судді вказують навпаки, що оскаржуване рішення органу опіки та піклування не породжує певних правових наслідків для суб'єктів відповідних правовідносин, оскільки позивач може звернутися за вирішенням спору про визначення місця проживання дитини безпосередньо до суду [2] з таким баченням висвітленим у постанові КЦС ВС від 09.06.2021 року у справі №370/408/19 можна не погодитись, оскільки нормотворець в Законі вказав два варіанти, які є взаємовиключні один від одного [2], окрім того суд має враховувати, положення ч. 2 ст. 19 Сімейного кодексу України, яка передбачає, що рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання, якщо протягом десяти днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду. Варто звернути увагу і на порушення, які допустив орган опіки та піклування щодо розгляду звернення особи, оскільки якщо на час подачі такої заяви в провадженні суду вже була аналогічна справа, то відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 19 Сімейного кодексу України орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви у разі звернення з позовом до суду, дані положення частково кореспондуються з п. 4 ч. 1 ст. 64 Закону України «Про адміністративну процедуру», яка передбачає, схожу за змістом норму за виключенням вже «зупинення», а не «припинення», що на наш погляд не є узгоджено і може викликати колізії на практиці [3].

Порядок та процедура вирішення спору між батьками щодо визначення місця проживання дитини встановлений п. 72 «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року №866 (далі – Порядок) [4], який, окрім іншого зобов'язує посадових осіб обстежити умови проживання батьків та скласти відповідний акт, який затверджений – додатком 9 до Порядку, окрім того звернутись у встановленому порядку до соціального закладу та/або фахівця із соціальної роботи щодо забезпечення проведення оцінки потреб батьків з метою встановлення здатності матері, батька виконувати обов'язки щодо виховання дитини та догляду за нею. Такі положення прямо кореспондуються з ст. 26 Закону України «Про адміністративну процедуру». Окрім того, в такому випадку на час звернення до соціального закладу та/або фахівців із соціальної роботи щодо забезпечення проведення оцінки потреб батьків адміністративний орган відповідно до ст. 64 Закону України «Про адміністративну процедуру» зобов'язаний зупинити адміністративне провадження [3].

На практиці постає питання, як провести та скласти акт обстеження умов проживання (додаток 9 до Порядку) та акт оцінки потреб батьків, якщо одна із сторін перебуває за межами країни, а без відповідних актів, посадова особа не вправі виносити таку заяву на розгляд комісії з питань захисту прав дитини [5]. У такому випадку буде порушено процедура та виникне право для оскарження відповідно до ст. 78 Закону України «Про адміністративну процедуру».

Варто зауважити, що порядок визначення місця проживання дитини для органу опіки та піклування за заявою особи є більш деталізований, а при аналогічному спорі, але який перебуває в судовому провадженні такий взагалі відсутній. Тут постає питання чи може орган опіки та піклування на виконання ухвали суду відповідно до ч. 4, 5 ст. 19 Сімейного кодексу України застосовувати аналогію права чи ні, та використовувати положення п. 72 Порядку, що в свою чергу не завжди є ефективним на практиці.

У даному випадку не дуже хорошим приклад є нова практика висвітлена у постанові ОП КЦС ВС від 11.12.2023 року у справі №607/20787/19 у якій суд відступив від вже встановленої практики та вказав, що факт проживання дитини за кордоном (незалежно від того чи вивезена дитина за кордон до звернення до суду з позовом про визначення місця її проживання чи після) не впливає на вирішення судами України спору про визначення місця її проживання. Повернення дитини в Україну не є передумовою для вирішення спору між батьками про визначення місця проживання такої дитини. Проживання дитини за кордоном не є самостійною підставою для відмови у позові про визначення місця проживання такої дитини разом з одним з батьків в Україні [6]. Окрім того суд виходив з того, що першочерговим завданням держави є забезпечення безпеки і права на життя дитини, що проголошено статтею 6 Конвенції про права дитини, а тому, розглядаючи справи про визначення місця проживання дитини з урахуванням особливостей, спричинених введенням в Україні воєнного стану, вирішуючи спори, що стосуються прав та інтересів дитини, судові рішення має бути спрямованим на забезпечення її безпеки і права на життя (див. постанови Верховного Суду від 09 лютого 2023 року у справі № 753/572/20, від 24 травня 2023 року у справі № 127/9377/21, від 14 червня 2023 року у справі № 760/31518/21) [6]. З таким твердженням можна не погодитись, оскільки у кожній конкретній справі суди мають у сукупності враховувати фактичні обставини справи, найкращі інтереси дитини, безпекову ситуацію та у системному їх зв'язку ухвалювати рішення про визначення місця проживання дитини за кордоном. Втім, самий лише факт запровадження на території України воєнного стану не є достатньою підставою для визначення місця проживання дитини разом із одним із батьків, зокрема з тим, який проживає за межами України.

Потрібно враховувати, що у спірних правовідносинах батько проживає в Україні, у м. Тернопіль, яке не відноситься до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 №376 [7].

Тож така обставина як введення в Україні воєнного стану не може бути безумовною підставою для відмови батькові у визначенні місця проживання дитини разом із ним. Суд має брати до уваги у сукупності всі обставини та визначати, що відповідатиме найкращим інтересам дитини у спірних правовідносинах [8].

Окрім того необхідно врахувати ще одну постанову ОП КЦС ВС від 18.09.2023 року у справі №545/2247/18 у якій суд зазначив, що за наявності

судового рішення про повернення дитини відповідно до Гаазької конвенції 1980 року, яке набрало законної сили, але залишається невиконаним, та відсутності наданої відповідно до Гаазької конвенції про батьківську відповідальність 1996 року згоди компетентного органу іноземної держави, до якої підлягає поверненню дитина, на здійснення юрисдикції національними судами України вирішення питання про визначення місця проживання дитини не належить до юрисдикції національних судів України, а у разі встановлення вказаних обставин під час розгляду цивільної справи провадження у справі підлягає закриттю на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України [9].

Враховуючи нові реалії сьогодення в умовах воєнного стану необхідно пам'ятати про пріоритет інтересів дитини над пріоритетом батьків та їх правами щодо визначення місця проживання дитини, однак обов'язково треба враховувати положення ст. 171 Сімейного кодексу України щодо обов'язку заслуховування думки дитини, що кореспондується з ст. 17 Закону України «Про адміністративну процедуру». Окрім того необхідно пам'ятати, що орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини (ч. 2 ст. 161 Сімейного кодексу України). На практиці поняття «проживання» тлумачать також, як наявність свого нерухомого майна, яке призначено для проживання та повноцінного розвитку дитини.

Враховуючи чинні положення Закону України «Про адміністративну процедуру» які окрім іншого, регламентують принципи та процедуру розгляду справ необхідно також врахувати ще одну постанову ОП КЦС ВС від 11.12.2023 року у справі №523/19706/19 у якій суд зазначив, що передбачена ч.4, 5 ст. 19 СК України обов'язковість висновку органу опіки та піклування у відповідних категоріях цивільних справ не може абсолютизуватися. У разі, якщо з тих чи інших причин такий висновок отримати не можна, суд має вирішити спір за наявними у справі доказами. Якщо з тих чи інших причин орган опіки та піклування відмовиться надати свій висновок у справі, де за приписами частин четвертої та п'ятої статті 19 СК України надання ним такого висновку є обов'язковим, ця обставина не означає неможливості розгляду та вирішення спору. Протилежний підхід є рівнозначним відмові у доступу до правосуддя і означав би порушення положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10].

Зазначений підхід має загальний характер і є цілком справедливим для випадків, коли не було отримано письмового висновку органу опіки та піклування при розгляді справ, де участь органу опіки та піклування є обов'язковою, з огляду на неможливість надати такий висновок, зокрема, у зв'язку із перебуванням дитини за межами країни, перебуванням дитини на непідконтрольній території, неможливості встановити місце фактичного перебування дитини з одним із батьків тощо [10].

Підсумовуючи наведене необхідно враховувати як матеріальні норми права так і дотримуватись процедури їх розгляду та прийняття з урахуванням положень Закону України «Про адміністративну процедуру», який вперше в Україні

уніфікує загальні положення щодо процедури розгляду звернень осіб та надає механізми їх реалізації на практиці з дотриманням основних його принципів із врахуванням найкращих інтересів дитини в межах дискреційних повноважень.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947 ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09.06.2021 року (справа №370/408/19): URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903438>
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
4. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: затверджений Постановою КМУ від 24.09.2008 року №866. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF/page>
5. Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини: затверджене Постановою КМУ від 24.09.2008 №866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n379>
6. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11.12.2023 року (справа №607/20787/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606725>
7. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: затверджений Наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>
8. Окрема думка судді Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Погрібного С.О. від 11.12.2023 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606913>
9. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18.09.2023 року (справа №545/2247/18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113626621>
10. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11.12.2023 року (справа №523/19706/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115859340>

Вербицький К.О.
курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Медведенко С.В.
декан факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ

Згідно із статтею 3 Конституції України [1], права і свободи людини є найвищою соціальною цінністю. Тому діяльність Національної поліції, має базуватися на дотриманні прав і свобод громадян - це є одним із головних принципів функціонування держави. Особливої уваги це питання набуває у діяльності правоохоронних органів, які щоденно застосовують різноманітні превентивні заходи з метою забезпечення публічної безпеки та правопорядку. Водночас, превентивні заходи можуть безпосередньо впливати на права людини, тому вкрай важливо, щоб кожна дія поліції базувалася на засадах законності, необхідності, пропорційності і ефективності. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини [2]. Поліцейські застосовують превентивні заходи з метою попередження та запобігання правопорушенням, а також для забезпечення громадської безпеки та порядку.

Згідно із статтею 31 Закону України «Про Національну поліцію» поліція може застосовувати такі превентивні заходи: перевірка документів особи є одним з найпоширенішим превентивним поліцейським заходом, під час виконання поліцейським цього заходу він має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують її особу, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах [2]. Опитування особи - це превентивний захід, який використовується для збору інформації, яка може бути важливою для забезпечення правопорядку або профілактики правопорушень [2]. Поверхнева перевірка і огляд - це превентивні поліцейські заходи, спрямовані на забезпечення безпеки громадян, виявлення заборонених або небезпечних предметів (зброї, наркотичних засобів тощо) [2]. Поверхнева перевірка полягає у візуальному огляді речей, документів та одягу особи без втручання у внутрішні речі чи особисті речі. Огляд передбачає більш детальне дослідження речей, предметів чи транспортного засобу, можливо з їх відкриттям або переміщенням речей, однак проводиться лише за певними законними підставами [2]. Зупинення транспортного засобу - поліцейський має право зупиняти транспортні засоби, якщо водій порушив Правила дорожнього

руху та є очевидні ознаки технічної несправності транспортного засобу; є наявна інформація про причетність водія чи пасажирів до ДТП, кримінального або адміністративного правопорушення [2]. Вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території - поліцейський має право вимагати від людини (людей) покинути певне місце на встановлений термін вхід на певну територію або об'єкти, якщо це потрібно для гарантування громадської безпеки та порядку, або для збереження та фіксації доказів правопорушення. Поліцейський може обмежувати чи забороняти рух транспорту та пішоходів на певних частинах вулиць і доріг, під час аварій, інших надзвичайних подій, для забезпечення громадської безпеки [2]. Обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю - поліція має право затримувати особу з підстав, у порядку та на строки, що передбачені Конституцією України [1], а також іншими законами України. Відлік часу тримання затриманої фізичної особи у спеціально відведених для цього приміщеннях ведеться з моменту її фактичного затримання. У деяких випадках, поліцейські зобов'язані негайно викликати медичних працівників до місця фактичного перебування таких осіб, поінформувати членів сім'ї. Поліцейський має право тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на життя чи здоров'я людини. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі у її фактичного власника, обмеження її перенесення або перевезення. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі [2]. Застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису - поліція для виконання покладених на неї завдань і здійснення повноважень, має право застосовувати такі технічні прилади, як фото- відеотехніку, для виявлення та/або фіксації правопорушень; спеціальні технічні засоби перевірки на стан алкогольного сп'яніння; технічні прилади та технічні засоби, поліція має право закріплювати на однострої, на службових транспортних засобах, суднах чи інших плавзасобах. Поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.

Отже, забезпечення прав та свобод громадян при використанні превентивних заходів Національною поліцією України є надзвичайно важливим для гарантування законності, підтримки населенням правоохоронних органів та дотримання засад демократичної правової держави. Превентивні заходи мають вживатися лише у відповідності до закону, з урахуванням принципів пропорційності, обґрунтованості та недопущення дискримінації. Окрему увагу слід зосередити на інформуванні громадян про їхні права,

забезпеченні прозорості дій поліції та ефективному контролю за діяльністю правоохоронців з боку державних та громадських організацій. Тільки за цих умов превентивна діяльність поліції відповідатиме стандартам прав людини, сприятиме зміцненню правопорядку та збереженню суспільної довіри.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.03.2025)
2. Про Національну поліцію від 02.07.2015р. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 18.03.2025).

Волобоєв А. О.

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права

БЕЗПЕКА ДИТИНИ ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Стрімка цифровізація суспільних відносин кардинально змінила розуміння безпеки дитини, вивівши її за межі класичних концепцій фізичного захисту. Адже сучасні реалії породжують специфічні виклики для найуразливіших членів суспільства, одночасно відкриваючи нові можливості для розвитку та самореалізації. Це суперечливе поєднання загроз і перспектив вимагає переосмислення методологічних підходів до оцінки суспільного прогресу через призму спроможності забезпечити цифрову безпеку дитинства як критерію цивілізаційного розвитку.

Так, концептуалізація цифрової безпеки дитини як індикатора розвитку базується на теоретичному припущенні про системний зв'язок між технологічною готовністю суспільства та його здатністю захищати права найменш захищених категорій населення. Це твердження знаходить підтвердження в аналізі пандемічного досвіду 2020-2022 років. Країни з розвинутою цифровою інфраструктурою змогли забезпечити безперервність освітніх процесів, тоді як інші зіткнулися з масштабною ексклюзією дітей із системи навчання. Тобто цифровий розрив трансформувався з суто технічної проблеми у фундаментальне питання дотримання прав дитини, що спричинило нові форми соціального розшарування та поглибило існуючі нерівності.

У той же час соціально-економічні чинники цифрової безпеки перестали обмежуватись сталими показниками добробуту, бо сучасний підхід до оцінки захищеності дитини у віртуальному просторі охоплює комплекс взаємопов'язаних факторів, зокрема: доступ до швидкісного Інтернету, наявність сучасних пристроїв, рівень цифрової грамотності батьків і педагогічний супровід онлайн-навчання. Дослідження, проведені під час пандемії, засвідчили драматичні наслідки цифрової нерівності: діти з малозабезпечених родин втратили до 30 % навчального часу через неможливість повноцінно брати участь у дистанційній освіті [2]. Аналогічна

ситуація повторилася з початком повномасштабної російської агресії проти України, коли до технологічних обмежень додалися руйнування інфраструктури та вимушене переміщення населення.

У такому контексті феномен «homework gap» яскраво ілюструє структурний характер нерівності та її довгострокові наслідки для освітніх траєкторій дітей. Цей розрив охоплює не лише питання доступу до технологій, а й якість підключення, технічну підтримку та педагогічну адаптацію змісту до цифрового формату. Навіть за наявності технічного доступу діти з різних соціальних груп все одно демонструють суттєво відмінні результати дистанційного навчання, що підтверджує комплексний характер цифрової ексклюзії.

З огляду на це, економічна складова цифрової безпеки засвідчує парадокс: країни з вищим рівнем цифровізації несуть значні витрати на онлайн-захист дітей, проте отримують суттєві дивіденди від цифрової економіки, оскільки інвестиції в цифрову освітню інфраструктуру мають мультиплікативний ефект [1].

Ці соціально-економічні виклики зумовили необхідність формування нової правової концепції захисту дітей у віртуальному просторі. Прийняття Акту про цифрові послуги ЄС (DSA) означало перехід до нових підходів у сфері онлайн-захисту неповнолітніх [3]. Документ уперше на наднаціональному рівні заборонив таргетовану рекламу, засновану на профілюванні дітей, а також встановив обов'язок здійснювати оцінку ризиків для дитячого благополуччя. Однак реалізація цих положень супроводжується значними технічними викликами – насамперед у частині верифікації віку користувачів без порушення їхнього права на приватність. Судова практика вже поступово у цьому напрямку формує підґрунтя для нових правових доктрин, які визнають цифрові права дітей невід'ємною складовою їхніх основоположних прав. Проте залишається відкритим питання пошуку балансу між захистом від онлайн-загроз і забезпеченням права дітей на свободу вираження поглядів.

Зазначимо, що правове регулювання не може бути ефективним без урахування психологічних механізмів впливу технологій на розвиток особистості. Сучасні нейропсихологічні дослідження висвітлюють неоднозначний характер цього впливу: поряд із позитивною стимуляцією когнітивних функцій спостерігаються і тривожні тенденції. Особливе занепокоєння викликає феномен «doomscrolling» – компульсивне споживання негативного контенту, що спричиняє хронічний стрес і формування песимістичного світогляду в молоді. Надмірне використання екранів пов'язане не лише зі зниженням концентрації уваги, а й із затримкою соціального розвитку, порушенням сну та зниженням фізичної активності [4].

Урахування цих психологічних особливостей є ключовим для розробки інституційної структури забезпечення цифрової безпеки, яка наразі характеризується високою фрагментарністю та міжвідомчою конкуренцією. Традиційні підходи до захисту дитинства виявилися неадаптованими до викликів, що вимагає створення спеціалізованих агентств. Ефективність таких інститутів значною мірою залежить від координації з приватними технологічними компаніями, які фактично виконують квазірегуляторні функції,

встановлюючи правила для мільярдів користувачів. Це формує нову модель «приватного врядування», де корпоративні політики можуть мати більший вплив на добробут дитини, ніж національне законодавство.

Крім того, технологічний аспект цифрової безпеки дітей постійно еволюціонує, охоплюючи алгоритми машинного навчання для виявлення онлайн-грумінгу, біометричну верифікацію віку та інструменти батьківського контролю на основі штучного інтелекту. Водночас ці інновації супроводжуються етичними викликами, насамперед щодо права дітей на приватність і автономію. Відкритим залишається питання меж допустимого моніторингу онлайн-активності неповнолітніх, що зумовлює потребу в науково обґрунтованих рекомендаціях щодо оптимального «цифрового раціону» для різних вікових груп.

Отже, глобальний характер цифрових технологій формує нові геополітичні виміри дитячої безпеки. Сьогодні діти стають учасниками інформаційних війн через маніпулятивний контент у соціальних мережах та ігрових платформах. Найяскравіше це проявилось під час російської агресії проти України, коли діти зазнавали не лише фізичного, а й інформаційно-психологічного впливу. Паралельно з цим дедалі більшого значення набуває кліматичний вимір, зумовлений зростанням екологічного сліду технологій, що створює потенційний конфлікт між цифровими правами дітей і їхнім правом на здорове довкілля.

Перспективи розвитку теорії та практики цифрової безпеки дітей пов'язані з потребою формування інтегрованого підходу, який поєднує технологічні можливості, правові гарантії, психологічні знання та етичні принципи. Подальші дослідження мають зосереджуватись на довгостроковому вивченні впливу технологій на різні аспекти розвитку дитини, розробці міжнародних стандартів етичного проектування цифрових сервісів та створенні ефективних механізмів забезпечення прав дітей у глобальному масштабі. Такий комплексний підхід враховує всі виміри проблематики й дозволить перетворити цифрову безпеку дитини на справжній індикатор цивілізаційного прогресу.

Література:

1. Beaunoyer E., Dupéré S., Guitton MJ. COVID-19 and digital inequalities. *Comput Human Behav.* 2020. 111. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106424>.
2. Liu J. Bridging digital divide during COVID-19 pandemic. *SAGE Open.* 2021. 11(4). DOI: [10.1177/21582440211060810](https://doi.org/10.1177/21582440211060810).
3. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with EEA relevance). *An official website of the European Union.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/>.
4. Tang S., Xiang M., Cheung T., Xiang YT. Mental Health and Correlated among Children and Adolescents during COVID-19 School Closure: The Importance of Parent-Child Discussion. *Journal of affective disorders.* 2020. Vol. 279. P. 353-360. DOI: [10.1016/j.jad.2020.10.016](https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.10.016).

Волошко О.В.
здобувач вищої освіти
інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Матієнко Т.В.
професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Динаміка процесів забезпечення захисту прав дитини, які відбуваються під час воєнного стану в Україні та жорстоким поведінням країни агресора, призводить до того, що діти стають жертвами та свідками воєнних злочинів, потерпають, як фізично, так і психічно. Важливо звертати увагу на необхідність забезпечення психологічного, соціального, юридичного супроводу в аспекті пріоритетного забезпечення прав дітей та збереження дитячого ментального здоров'я в умовах війни. Тому поліцейському необхідна не тільки висока професійна підготовленість, але і стійкі професійні морально-психологічні якості, готовність протидіяти впливу чинників професійної деформації. Однак, проблема професійної деформації не може розглядатися ізольовано від ширшої проблеми - впливу діяльності на особистість.

Своєрідність професійної діяльності працівників поліції полягає в тому, що виконання ними посадових обов'язків здійснюється в ситуаціях з непередбачуваним результатом, з граничними психічними, фізичними перевантаженнями та ризиком, пов'язана з підвищеною відповідальністю працівників за свої вчинки, спілкуванням з різноманітними категоріями громадян, у тому числі із дитиною, доволі часто вимагає рішучих дій. Ці специфічні особливості діяльності спричиняють значний вплив на особистісні характеристики працівників поліції і можуть призвести до розвитку професійної деформації. У найбільш загальному вигляді наслідком даного феномену можуть бути такі прояви девіантної поведінки працівників поліції, які призводять до негативного соціального оцінювання, не співпадають з професійною етикою, спотворюють очікуваний позитивний імідж працівника.

Професійна деформація працівників поліції існувала завжди, детермінуючись різними чинниками, діючи в різних політичних та соціально-економічних умовах. Саме тому, проблемі професійної деформації в середовищі працівників поліції, а також теоретичному обґрунтуванню її витоків присвячена низка праць таких вчених, як О. М. Бандурки, В. В. Беда, М. Й. Варія, Є. В. Додіна, М. І. Корольчука, М. В. Костицького, В. С. Медведєва, В. В. Оксамитного, О. І. Остапенко, В. М. Плішкіна, В. Л. Погрібної та ін. Висновки вчених, правові та соціально-психологічні наслідки цього явища, його руйнівний характер як стосовно окремих працівників, так і для органів

поліції у цілому, зумовлюють необхідність створення дієвої системи попередження професійної деформації та запровадження корекційних заходів на кожному етапі її виникнення і подальшого розвитку.

Професійна деформація працівників поліції – це явище, яке реально існує та наносить величезну шкоду правоохоронній діяльності, по суті, виключаючи з виконання службових обов'язків тих працівників, які зазнали її руйнівного впливу.

Відносно джерел розвитку деформації єдиної загально визнаної позиції у науковій літературі не існує. На думку автора фундаментального наукового дослідження В. С. Медведєва, професійна деформація сучасних правоохоронців – це реальна й подеколи неминуха данина, яку «сплачує» людина за високий рівень домагань, пристрасне захоплення своєю діяльністю. Вчений дійшов висновку, що професійна деформація є комплексом своєрідних, взаємопов'язаних змін окремих якостей і особистості в цілому, що виникають внаслідок виконання правоохоронних функцій. При цьому спостерігаються відмінності в інтенсивності впливу специфіки діяльності на розвиток професійної деформації у різних службах. Зокрема, найбільш інтенсивний негативний вплив спостерігається в оперативних підрозділах, середній ступінь інтенсивності – в підрозділах превентивної діяльності і слідстві, а низький ступінь інтенсивності – в кадрових службах [5].

На думку професора М. Савчина, фактором особистісної деформації є зміни у психоемоційній сфері. Найбільш поширеними змінами функціонування цієї сфери у працівників поліції є недостатньо компенсована тривога, знижений фон настрою, негативне ставлення до життя, емоційний дискомфорт і фрустрація потреби у соціальному визнанні, любові і самореалізації. Доволі часто працівникам поліції притаманний підвищений рівень тривожності, репресивності. Негативно позначаються на службовій діяльності і впливають на стереотип професійної поведінки дисфункційні наслідки емоційного вигорання. Так, домінуючими симптомами фази резистенції є неадекватне вибіркоче емоційне реагування і редукція професійних обов'язків. Безумовно, це яскраве підтвердження прояву професійної деформації, що проявляється в послабленні вимогливості до себе, до виконання своїх службових обов'язків [6].

Деякі дослідники вважають, що професійна деформація є результатом невідповідності людини суспільній професійній нормі, появи жорстких професійних стереотипів, перенесення професійної ролі у сферу позаслужбових стосунків або впливу специфіки службової діяльності.

Цікавою, але недостатньо аргументованою є позиція, яка пов'язує будь-яке відхилення від правомірної поведінки з деформацією. Так, В.В. Оксамитний при характеристиці маргінальної поведінки виділяє чотири типи деформації: соціальну, соціально-моральну, соціально-морально-правову і суто протиправну [2].

Перша являє собою порушення вимог вікових соціальних ролей, друга – порушення рольових приписів і моральних норм поведінки. Третя виявляється в порушенні правових норм, четверта – в численних правопорушеннях (в тому числі адміністративних і кримінальних).

Професійна деформація починається з негативних змін у професійній діяльності та у поведінці, тобто на соціально-психологічному рівні. Таку ж думку висловлює низка авторів, одноставно пов'язуючи професійну деформацію з негативними змінами соціально-психологічної структури особистості [3]. До цього висновку приходять і деякі зарубіжні психологи. Зокрема, Л. Н. Терновські вважає, що професійна деформація особистості являє собою триваючий в часовому континуумі мультисегментний процес нехтувань (порушень) ментальних формацій особистості, що детермінують чисельні діяльнісні трансформації у професійній діяльності [11, с. 363]. Деформація професійного ества, на думку Д. Гріна, етимологічно полягає у вузькому етико-моральному сприйнятті, дискурсивному спрямуванні на стереотипні цілевказівники, інтернальні щодо його професійного світосприйняття, що проявляється у опозиціонуванні останнього щодо сформованих суспільством аксіом діяльності (у конфронтаційному сприйнятті останніх) [10, с. 115]. Професійна деформація насамперед розпочинає проявлятися в самій особистості, потім через її поведінку відбивається на службовій діяльності і ближньому оточенні. Так, Х. Лангерок вважає, що професійна деформація є феноменом тривалого відтворення факторів конкретної професії, що формує індивідуально-резонансний процес гіперболізації значущості діяльності індивіда в соціальній сфері до котрої він асимільований [9]. Особливості особистості і діяльності такого працівника виявляються по-різному і в багатьох поєднаннях; іноді гіпертрофований розвиток окремих рис може призвести до професійної непридатності даного працівника, до порушення ним закону чи аморальних дій. Отже, розвиток професійної деформації може негативно впливати на мотивацію службової поведінки працівників поліції.

Наявність негативних чинників професійної діяльності призводить до наростання невдоволеності собою, внутрішньої напруги, до почуття душевного дискомфорту та невпевненості у собі. Подовженість дії негативних робочих ситуацій тільки закріплює ці психічні стани, які можуть перетворитися в стійкі якості особистості. На думку О. Ю. Синявської, зареєстрована динаміка випадків надзвичайних подій, внаслідок яких працівники органів внутрішніх справ загинули чи отримали поранення, дозволяє вважати, що загальна тенденція до збільшення надзвичайних подій з фізичними наслідками, що виявляється вже після трьох років роботи в поліції певним чином пов'язана з феноменом професійної деформації. На виникнення професійної деформації впливає низка негативних чинників:

- юридичних (недосконалість законодавства, нечітке урегулювання оперативної роботи, недосконалість юридичних гарантій, що захищають працівників від протизаконних наказів і вказівок тощо);
- економічних (відсутність чітких економічних стимулів, відсутність належної матеріально-технічної бази тощо);
- організаційних (невірний відбір та розстановка персоналу, слабкий контроль з боку керівництва, недостатні заходи по підвищенню кваліфікації працівників, їх професійної майстерності тощо);

- інтелектуальних (низький рівень професійних знань, недостатній рівень професійної культури, недоліки у вихованні та самовихованні підлеглих тощо);
- соціально-психологічних (грубість та неврівноваженість керівників, надмірна самовпевненість, надмірні гонор та кар'єризм, низький самоконтроль тощо).

Все це призводить до відкритої (видимої) професійної деформації: бездушне, нелюдське ставлення до правопорушників, злочинців, затриманих, підозрюваних; переконаність у вседозволеності; нехтуванні нормами професійної етики; надмірна підозрілість, звинувачувальний уклін; використання незаконних методів у боротьбі зі злочинністю, керування хибним принципом «мета виправдовує засоби»; зловживання спиртними напоями; некультурність мови, зловживання жаргоном злочинного світу; неакуратність, неохайний зовнішній вигляд тощо; та до прихованої (невидимої) професійної деформації: зловживання службовим станом в процесі роботи, переважання корисливих цілей над державними, суспільними; аморальність в побуті, моральне зубожіння працівника; хибне розуміння інтересів служби, невірне розуміння службового престижу; приховування злочинів; корупція; зрощування із злочинним середовищем тощо» [7, с. 98].

О. М. Бандурка, розмірковуючи над причинами виникнення професійної деформації працівників органів внутрішніх справ, зазначає, що працівники правоохоронних органів піддаються безупинному впливу негативних моральних факторів, які виявляються в поведінці правопорушників, злочинців та інших осіб, з якими їм доводиться мати справу в процесі службової діяльності. Тут загрозовою є можливість «звикнути» до зла, стати вкрай підозрілим, душевно зачерствіти, що може у кінцевому рахунку призвести до професійної деформації (перекручування), до чого, в першу чергу, схильні працівники поліції, які не отримали необхідного морального виховання, не володіють у достатній мірі загальною правовою культурою, у яких відсутні або слабо виражені позитивні морально-професійні якості. Усвідомлення працівником поліції своєї влади призводить до того, що він без потреби використовує засоби примусу, вважаючи, що пояснювати, аргументувати щонебудь громадянам, коректно з ними поводитися – означає применшувати свій авторитет представника влади. Специфіка діяльності працівників органів поліції така, що їм доводиться мати справу з негативними сторонами життя, піддаватися впливу чужої їм моралі, працювати в екстремальних умовах з великим морально-психологічним і фізичним навантаженням. Це інколи призводить до професійної деформації окремих працівників, яка виступає, по суті і моральною деформацією» [1, с. 148].

В. В. Кулініченко, В. П. Столбовий вважають, що професійна деформація – явище, яке об'єктивно існує, супроводжує людину у її професійній діяльності. На думку вчених, проблема професійної деформації існувала з моменту виникнення радянської міліції і до наших днів, саме як негативна альтернатива, яка закладена в механізмі професійної діяльності міліції, що превалює конфліктними ситуаціями. Автори до характерних ознак професійної деформації працівників відносять: порушення законності, зловживання

владними повноваженнями, формально-бездушне ставлення до потреб громадян, фальсифікацію документів, отримання доказів нечесним і неправомірним шляхом (шантаж, примус, наклеп), nereєстрацію заяв громадян про злочини тощо [4].

Отже, професійна деформація особистості поліцейського – це результат негативного впливу його професійної діяльності на формування асоціальної поведінки та мислення, порушення психологічної структури, що призводить до звуження кола інтересів та потреб як суто професійних; це домінування певної групи особистісних якостей в процесі вирішення службових завдань і оцінюванні об'єктивної реальності під кутом зору професійних інтересів навіть поза виконанням професійної діяльності. Особливого значення набуває розширення наукових поглядів, нових ідей, визначення шляхів реалізації прав дітей та супроводження даної категорії громадян на усіх етапах становлення та розвитку.

Література:

1. Бандурка О.М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ: навч. Посібник. Харків : Вид-во НУВС, 2001. 220 с.
2. Гончарук А.П. Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 189 с.
3. Клименко І. В. Теоретичний аналіз проблеми професійної деформації працівників органів внутрішніх справ // Вісник Національного університету оборони України. 2012. Вип. 6. С. 218-221.
4. Куруч А. В. Шляхи подолання професійної деформації співробітників системи МВС // Честь і закон. 2013. № 2. С. 88-92.
5. Медведєв В. С. Психологічна діагностика професійної деформації працівників органів внутрішніх справ // Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 2. С. 258-262.
6. Савчин М.В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2005. № 2. С. 145-152.
7. Синявська О.Ю. Професійна етика як чинник протидії професійній деформації працівників органів внутрішніх справ // Право і безпека. 2005. №4. С.96–99.
8. Чемодурова Ю. М. Проблема визначення соціально-психологічних компонентів професійної деформації особистості // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Психологічні науки. 2012. Т. 2, Вип. 9. С. 242-245.
9. Stagner R. Aging in industry. // In J. Birren K. Handbook of the psychology of aging. New York: Van Nostrand Reinhold. 2005. P. 747–817.
10. Tappan W.P. Crime, Justice and Correctiveness. New York: Mc Yraw Hill, 2008. 468 p.
11. Ternovsky L.N., Ternovskaya V.A. The professional deformation of the personality from the point of view of deontology // European Neuropsychopharmacology. Elsevier, Amsterdam, 1995. 5 (№ 3). P. 363-364.

Галуцько В.
докторант Приватної установи
«Науково-дослідний інститут
публічного права»,
доктор філософії

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ГАРАНТОВАНІ ПРАВА

У сучасних умовах розвитку освітнього простору питання академічної доброчесності набуває особливої актуальності, адже воно є наріжним каменем формування якісної та конкурентоспроможної системи освіти. Дотримання принципів академічної доброчесності є необхідною передумовою забезпечення об'єктивності освітнього процесу, довіри до результатів наукової діяльності та формування культури відповідального ставлення до навчання. Універсальність цієї категорії охоплює всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхнього статусу чи рівня освіти, проте механізми її забезпечення та відповідальності за порушення можуть відрізнятися залежно від конкретних умов. Відтак аналіз сутності академічної доброчесності, правових аспектів її регулювання, механізмів контролю та відповідальності за недотримання є ключовими питаннями, що потребують детального наукового дослідження.

Академічна доброчесність, відповідно до положень чинного законодавства України, зокрема статті 42 Закону України «Про освіту», становить систему етичних норм та встановлених правових приписів, якими мають керуватися всі учасники освітнього процесу під час навчання, викладання, здійснення наукової або творчої діяльності. Основна мета дотримання цих принципів полягає у забезпеченні довіри до отриманих результатів навчання та досягнень у сфері науки й творчості. Ця категорія поділяється на дві складові, що стосуються різних суб'єктів освітнього процесу: перша охоплює осіб, які займаються викладацькою та науковою діяльністю, а друга – здобувачів освіти. Незважаючи на те, що академічна доброчесність має універсальний характер і її дотримання є обов'язковим для всіх учасників освітнього середовища, для студентів та інших здобувачів освіти вона передбачає конкретні вимоги. Зокрема, вони зобов'язані виконувати навчальні завдання самостійно, включно з поточними та підсумковими оцінюваннями, хоча для осіб з особливими освітніми потребами ці вимоги адаптуються відповідно до їхніх індивідуальних можливостей. Крім того, важливим є правильне використання інформації, що передбачає обов'язкове посилання на джерела під час використання чужих ідей, концепцій, тверджень або даних. Дотримання авторських прав та прав, суміжних із ними, також є невід'ємною складовою академічної доброчесності. Окрім того, здобувачі освіти повинні надавати правдиві відомості про результати власних навчальних і наукових досліджень, використовувати методики та джерела інформації, що забезпечує об'єктивність і достовірність отриманих знань та напрацювань [1]. Підходи до відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності суттєво різняться залежно від того, хто саме є суб'єктом такого порушення. Для науково-педагогічних і

педагогічних працівників можливими наслідками можуть стати анулювання раніше присудженого наукового ступеня, а також позбавлення вченого звання. У випадку ж здобувачів освіти, наприклад, якщо буде доведено факт плагіату, санкцією може стати виключення з навчального закладу, хоча ця норма не застосовується до осіб, які здобувають загальну середню освіту. Процедура виявлення академічних порушень і механізми притягнення до відповідальності визначаються як загальнодержавними нормативно-правовими актами, так і внутрішніми документами конкретного закладу освіти. Останні ухвалюються або погоджуються головним колегіальним органом управління відповідного освітнього закладу та, у частині, що стосується здобувачів освіти, мають бути узгоджені з органами їх самоврядування. Показовим прикладом практичної реалізації механізмів академічної відповідальності є ситуація з позбавленням наукового ступеня Іллі Киви. Відповідне рішення ухвалила Атестаційна колегія Міністерства освіти і науки України, яка скасувала раніше винесене рішення спеціалізованої вченої ради про присудження йому наукового ступеня кандидата наук у сфері державного управління. Окрім того, осіб, які брали участь у процесі його атестації, зокрема наукового керівника, опонентів та голову спеціалізованої вченої ради, було тимчасово позбавлено права здійснювати відповідну наукову діяльність строком на два роки, що підкреслює принципову позицію держави у сфері дотримання академічної доброчесності [2].

Кожна особа, щодо якої ініційовано розгляд питання про можливе порушення академічної доброчесності, незалежно від її статусу чи конкретного навчального закладу, має гарантовані права, спрямовані на забезпечення справедливого розгляду. Зокрема, вона може ознайомитися з усіма матеріалами перевірки, що стосуються встановлення факту порушення, висловлювати свої зауваження щодо них, подавати усні чи письмові пояснення або відмовитися від надання, брати участь у процесі дослідження доказів, отримувати інформацію про дату, час і місце розгляду справи та бути присутньою під час прийняття рішення про притягнення її до академічної відповідальності. Окрім цього, особа має право оскаржити ухвалене рішення як в органі, уповноваженому розглядати апеляції, так і в судовому порядку. Види та форми академічної відповідальності конкретного навчального закладу визначаються відповідними нормативно-правовими актами, проте порушення академічної доброчесності може також стати підставою для притягнення особи до інших видів юридичної відповідальності відповідно до законодавства. Водночас наявність якісних прикладів добросовісного дотримання академічних стандартів є не менш важливим чинником формування належної культури в освітньому середовищі. У цьому контексті показовим є приклад видатного українського спортсмена Олександра Усика, який успішно захистив дисертацію в Харківському національному університеті внутрішніх справ та здобув науковий ступінь доктора філософії у галузі права. Рішення про присудження цього ступеня було одноголосно ухвалене вченою радою, а одним із опонентів виступив заслужений тренер України з кікбоксингу ВТКА Олександр Моргунов. Важливо підкреслити, що під час захисту жоден із членів ради не висловив зауважень щодо якості дисертаційного дослідження, що підтверджує

його відповідність академічним вимогам. Слід зазначити, що науковий внесок визначається не якістю публічного виступу чи ораторськими навичками здобувача, а насамперед глибиною дослідження, його актуальністю та відповідністю науковим стандартам [1;3;4].

Таким чином, аналізуючи питання академічної доброчесності, можна дійти висновку, що її дотримання є невід’ємною умовою якісного освітнього процесу та наукової діяльності. Академічна доброчесність передбачає дотримання визначених етичних та правових норм усіма учасниками освітнього середовища, незалежно від їх статусу, однак відповідальність за її порушення має диференційований характер: для педагогічних та науково-педагогічних працівників можливими санкціями є анулювання присуджених ступенів і позбавлення вчених звань, тоді як для здобувачів освіти порушення, зокрема плагіат, може призвести до відрахування з навчального закладу. Водночас особи, щодо яких порушено питання про можливе недотримання академічної доброчесності, мають низку прав, серед яких ознайомлення з матеріалами перевірки, можливість подавати пояснення, брати участь у розгляді справи та оскаржувати ухвалені рішення. Таким чином, академічна доброчесність є не лише правовою вимогою, а й важливим елементом формування культури відповідальності, що забезпечує об’єктивність знань і наукових досягнень.

Література:

1. Про освіту. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Кива не отримає ступінь кандидата наук: остаточне рішення МОН. URL. <https://tsn.ua/politika/kiva-ne-otrimaye-stupin-kandidata-nauk-ostatochne-rishenya-mon-1921666.html>
3. Здобувач - Усик Олександр Олександрович. Захисти ХНУВС. URL. https://www.youtube.com/watch?v=eVS5UJ66vBc&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fsuspilne.media%2F&source_ve_path=OTY3MTQ
4. Усик захистив дисертацію та отримав науковий ступінь доктора філософії у галузі «право». URL.: <https://censor.net/ua/v3541895>

Гарбуз С.В.

Національний університет цивільного захисту України,

Парницький П.А.

Національний університет цивільного захисту України,

Горбенко Д.М.

Національний університет цивільного захисту України

БЕЗПЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАХИСТУ ДИТИНИ

У сучасних умовах зростання суспільної турбулентності, загроз з боку зовнішнього середовища та інформаційного перенасичення, питання створення безпечного освітнього простору стає одним із пріоритетних завдань державної політики та освітньої практики. Забезпечення безпеки дитини в навчальному процесі — це не лише про фізичний захист, а передусім про створення

середовища, в якому дитина відчуває себе захищеною, почутою та підтриманою.

Безпека в закладі освіти повинна розглядатися комплексно — через правовий, організаційний, психологічний, освітній та інформаційний виміри. Такий підхід дозволяє створити системну модель захисту дітей, яка охоплює всі аспекти їхнього перебування в навчальному середовищі.

Правовий вимір

Правова безпека дитини у закладах освіти базується на дотриманні національного законодавства та міжнародних нормативних актів, таких як Конвенція ООН [1,2] про права дитини. Правовий захист включає:

- недопущення насильства, булінгу, дискримінації;
- реалізацію права на освіту в безпечних умовах;
- доступ до механізмів захисту (скарги, правова допомога);
- підвищення правової обізнаності учасників освітнього процесу.

Забезпечення правової безпеки потребує не лише відповідних нормативних актів, а й ефективних механізмів їх реалізації в повсякденному житті закладу освіти.

Організаційний вимір

Організаційна безпека — це структуроване та системне впровадження заходів, що забезпечують фізичний захист учасників освітнього процесу [5]:

- обладнання навчальних закладів системами відеоспостереження та сигналізації;
- наявність евакуаційних планів, протипожежних систем, аптечок;
- регулярне проведення навчань із евакуації та першої домедичної допомоги;
- забезпечення безпечного доступу до закладу (огорожена територія, охорона тощо).

Організаційна складова створює видиму та відчутну основу для формування довіри до системи безпеки в навчальному закладі.

Психологічний вимір

Психологічна безпека передбачає створення атмосфери доброзичливості, підтримки та взаємоповаги, яка сприяє емоційному комфорту та психічному здоров'ю дітей [3;4]:

- робота психолога з учнями, педагогами та батьками;
- запобігання булінгу, цькуванню та соціальній ізоляції;
- підтримка дітей у кризових ситуаціях;
- розвиток емоційного інтелекту та комунікативних навичок.

Наявність в освітньому процесі фахівців із психології, які здатні вчасно виявляти проблеми та реагувати на них, значно знижує ризики деструктивних проявів.

Освітній вимір:

Безпека як освітня складова передбачає формування у дітей відповідального ставлення до себе та оточення, розвитку навичок поведінки в небезпечних ситуаціях [6;7]:

- інтеграція предметів та тем з безпеки в навчальні програми (основи здоров'я, цивільний захист, мінна безпека тощо);
- проведення тренінгів, майстер-класів, виховних годин;

- участь дітей у створенні правил поведінки та внутрішнього розпорядку.

Освітній вимір виховує культуру безпечної поведінки, формує навички самоорганізації та допомагає дітям усвідомити власну відповідальність за безпеку.

Інформаційний вимір:

Інформаційна безпека в умовах цифрової трансформації освітнього процесу охоплює [4]:

- захист персональних даних дітей;
- попередження кібербулінгу, інтернет-залежності, маніпуляцій;
- медіаграмотність та розвиток критичного мислення;
- забезпечення інформаційної відкритості щодо заходів безпеки, доступу до корисних ресурсів.

Орієнтація в інформаційному просторі є критично важливою навичкою сучасної дитини, яка дозволяє їй захищати себе у віртуальному середовищі так само, як і в реальному.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.
4. Лист МОН України «Щодо створення безпечного освітнього середовища» від 28.07.2021 № 1/9-385.
5. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки.
6. Білик Н.І., Безпека освітнього середовища: сучасні виклики та інституційні механізми забезпечення // Педагогічний дискурс. 2021. № 31. С. 13–17.
7. Ковальчук І. Безпечне освітнє середовище: основні принципи, складові та шляхи формування // Управління школою. 2020. № 6. С. 8–13.

Голобородько Діана

здобувач вищої освіти 1 курсу ФПФОДР НПУ,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Комих Наталія

доцент кафедри психології соціології та педагогіки,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
кандидат соціологічних наук

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Професійна діяльність поліцейських є сферою, де важливими є не лише фізична підготовка, психологічна стійкість і професійна компетентність, а й рівність можливостей незалежно від статі. Однак у сучасному суспільстві досі існують гендерні стереотипи, які впливають на кар'єрний розвиток

правоохоронців, їхню соціалізацію в професійному середовищі та ефективність виконання службових обов'язків.

Гендерні стереотипи формуються історично та культурно, закріплюючи певні ролі чоловіків і жінок у суспільстві. В контексті правоохоронної діяльності вони виражаються у сприйнятті професії поліції як «традиційно чоловічої», що нібито вимагає фізичної сили, рішучості та авторитарності. Жінкам у цій сфері часто приписують другорядні функції – адміністративну роботу, комунікацію з громадськістю або виконання допоміжних завдань [1].

Однак такий підхід суперечить принципам рівності та недискримінації, закріпленим у міжнародному та національному праві. Конституція України (ст. 24) гарантує рівні права і свободи для жінок і чоловіків, а Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» передбачає заборону дискримінації за ознакою статі, зокрема в професійній діяльності.

На практиці гендерні стереотипи можуть спричиняти порушення трудових прав, обмежувати можливості кар'єрного зростання жінок у поліції та впливати на формування гендерно дисбалансованих підрозділів. Наприклад, існує стійке уявлення, що жінки не здатні ефективно діяти в екстремальних умовах або виконувати обов'язки оперативних працівників. Водночас реальні показники роботи свідчать, що жінки-поліцейські демонструють високий рівень професійної підготовки, стресостійкості та комунікативних навичок, які є не менш важливими, ніж фізична сила [2, с. 97].

Наслідком таких стереотипів є дискримінаційні практики, які можуть виявлятися у нерівному розподілі посад, обмежених можливостях кар'єрного зростання або упередженому ставленні з боку колег та суспільства. Це суперечить принципу рівності прав і свобод, закріпленому у Конституції України та Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Водночас міжнародні правові акти, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, зобов'язують держави-учасниці впроваджувати політику гендерної рівності в усіх сферах, включно з правоохоронною діяльністю [3].

З метою подолання гендерних стереотипів у правоохоронній діяльності необхідно запроваджувати ефективні правові та організаційні механізми. До них належать гендерний аудит кадрової політики, просування жінок на керівні посади, проведення тренінгів із протидії дискримінації та формування культури рівності в поліції. Важливу роль відіграє також суспільна думка: популяризація успішних кейсів жінок у правоохоронних органах може змінити уявлення про «чоловічу» професію та сприяти розширенню можливостей для всіх працівників незалежно від статі [4].

Таким чином, подолання гендерних стереотипів у поліції потребує комплексного підходу, що включає правові механізми, освітні ініціативи та зміну суспільних уявлень. Лише за умови дотримання принципів гендерної рівності можна досягти ефективності та справедливості у правоохоронній системі, де професійні якості, а не стать, визначатимуть успішність і авторитет кожного поліцейського.

Література:

1. Реалізація гендерної політики в правоохоронній діяльності. Національна академія внутрішніх справ. URL: <https://www.navs.edu.ua/news/realizaciya-gendernoyi-politiki-v-pravoohoronnij-diyalnosti.html> (дата звернення: 29.03.2025)
2. Підчасов Є. В., Чепелева Н. І. Гендерні стереотипи в діяльності правоохоронних органів. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали Всеукраїнської науково -практичної конференції. Вінниця. 2023. С. 96-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aa767296-4b96-4be1-b54f-c6b2f2171d64/content> (дата звернення: 30.03.2025)
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
4. Успіх жінок в юридичній професії, як і в усіх інших, залежить від нас самих. Національна асоціація адвокатів України URL: <https://unba.org.ua/publications/6099-uspih-zhinok-v-yuridichnij-profesii-> (дата звернення: 31.03.2025).

Городецька М.С.

Донецький державний університет внутрішніх справ **ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ ОФІЦЕРІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Функції офіцерів ювенальної превенції під час їх участі у кримінальному провадженні відповідно до статей 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) не регламентовані у кримінальному процесуальному законодавстві, а також у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема у Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [1]. З метою визначення функції офіцерів ювенальної превенції у кримінальному провадженні проаналізуємо кримінальне процесуальне законодавство.

Відповідно до ст. 485 КПК визначено додаткові обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх:

1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;

2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

3) умови життя та виховання неповнолітнього;

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [2].

Окрім того ст. 487 КПК окремо передбачено необхідність з'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого:

1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою [2].

Очевидним є те, що з'ясування усіх цих обставин покладає на суд, суддю додаткові завдання. Для забезпечення виконання вказаних завдань зі з'ясування додаткових обставин у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх законодавством передбачено додаткових учасників кримінального провадження, таких як представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції (офіцери ювенальної превенції). У зв'язку із основною діяльністю вказаних державних органів для них є доступною інформація щодо сімейних, побутових та соціальних зв'язків неповнолітніх.

Вимога законодавства щодо встановлення вказаних обставин у межах предмету доказування має цілком практичне значення. Кримінальний процесуальний закон передбачає врахування даних обставин під час вирішення питання про передавання неповнолітнього під нагляд. Так, відповідно до ч. 4 ст. 493 КПК до передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім [2].

Також усі ці відомості мають враховуватись при призначенні покарання неповнолітньому. Відповідно до ст. 485 КПК соціально-психологічні риси особи необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру [2].

Зважаючи на те, що участь офіцерів ювенальної превенції відповідно до КПК не є обов'язковою (окрім виклику судом) та не зовсім визначеною, то з практики відомі випадки, коли суд ухвалою зобов'язує органи ювенальної пробації скласти досудову доповідь у кримінальних провадженнях, у яких відповідно до ч. 4 ст. 314-1 КПК така доповідь не складається [2]. У порядку виконання судового рішення органи пробації надають відповідну досудову доповідь. Хоча такі випадки не є систематичними, слід зазначити, що вони свідчать про те, що роль офіцерів ювенальної превенції не є визначеною. Надання розширених характеризуючих матеріалів з аналізом сімейно-побутових та соціальних обставин має виконувати офіцер ювенальної превенції, особливо у разі відсутності підстав для надання досудової доповіді органами пробації.

Отже, у вказаних категоріях кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, у яких не передбачено складання досудової доповіді органами пробації, доцільно рекомендувати офіцерам ювенальної превенції брати участь у кримінальному провадженні незалежно від наявності виклику суду.

Слід зазначити, що функціональним призначенням участі офіцерів ювенальної превенції у судовому розгляді щодо неповнолітнього є забезпечення встановлення предмету доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх; а також встановлення ряду обставин, які враховуються при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру.

Окремі обставини, зважаючи, що вони входять до розширеного предмету доказування відповідно до ст. 485 КПК [2], мають бути встановлені ще на стадії досудового розслідування. Тому офіцери ювенальної превенції мають бути готовими лише уточнити окремі питання пов'язані з таким обставинами. Ряд характеризуючих даних неповнолітнього, передбачених ст. 487 КПК [2], суддя може з'ясувати безпосередньо під час судового розгляду від офіцера ювенальної превенції. Слід рекомендувати офіцерам ювенальної превенції складати певний лист оцінки відповідних обставин, які характеризують сімейні, соціальні зв'язки та побутові обставини неповнолітнього з висновком щодо індивідуалізації відповідальності, можливої міри покарання чи обрання заходу виховного характеру.

Література:

1. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>. (дата звернення 19.06.2025)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 19.06.2025).

Гусаченко О.А.

здобувач другого рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Бужина І. В.

професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, професор

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ САМОСТАВЛЕННЯ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ЯКІ МАЛИ ДОСВІД ПЕРЕБУВАННЯ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ

Метою даного повідомлення є визначення впливу досвіду окупації на самоставлення осіб зі статусом ВПО, зокрема на такі його складові, як самоповага, аутосимпатія та самоприпониження.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена, по-перше, її масштабністю. Внаслідок військової агресії росії проти України, значна частина

населення країни була змушена залишити місця постійного проживання, що призвело до формування численної соціальної групи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Частина з них має досвід перебування на окупованих територіях. Окупація викликає унікальні психологічні травми, і доцільно вивчити їх вплив на самоствавлення. Порівняльний аналіз самоствавлення ВПО, що пережили окупацію, та ВПО, які евакуювалися на початку конфлікту, дозволить виявити специфічні особливості психологічного стану кожної групи. Доповідь сприяє підвищенню обізнаності суспільства про психологічні проблеми ВПО та необхідність їх підтримки.

Самоствавлення як психологічний конструкт виступає одним із центральних компонентів особистості та суттєво визначає життєву позицію людини, її здатність до адаптації, подолання стресових ситуацій та загальний рівень психологічного благополуччя.

Першим термін «самоствавлення» застосував Нодар Сарджвеладзе. Він визначав «самоствавлення» як стабільне, особистісно значуще почуття щодо власного «Я», що охоплює емоційну оцінку, переживання та змістовне розуміння себе в різних аспектах життя: особистісному, емоційному, соціальному та поведінковому [1].

Сергій Пантелєєв писав, що самоствавлення – це «вираження сенсу «Я», воно не може бути зрозуміле тільки через аналіз «власних психічних характеристик індивіда», таких як переживання, установки чи емоційні стани». Володимир Столін наголошував, що самоствавлення є відображенням у свідомості особистісного смислу «Я». Він вважав, що самоствавлення формується на основі досвіду взаємодії людини з навколишнім світом та відображає її емоційне ставлення до себе [4].

У даному повідомленні самоствавлення розглядається саме на основі їх досліджень.

Емпіричні спостереження та аналіз особистого досвіду свідчать про наявність статистично значущих відмінностей у самоствавленні осіб зі статусом внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що пережили період окупації, порівняно з особами, які евакуювалися з зазначених територій на початковому етапі конфлікту. Адже, людина в окупації переживає багато принизливих моментів. Вона не може себе захистити. Її життя залежить від волі окупанта. І це не може не вплинути на її ставлення до себе.

Психологічний досвід окупації є неповторним і відрізняється від інших травматичних впливів. Цей досвід включає хронічний стрес, спричинений постійною загрозою насильства, обмеженням свободи та втратою контролю над життям. Він характеризується переживанням безсилля, приниження, страху та невизначеності. Ці фактори в сукупності формують глибокий та тривалий вплив на самоствавлення осіб, що пережили окупацію [2]. У «Тесті-опитувальнику для визначення самоствавлення особистості» (В.В. Столін, С.Р. Пантелєєв) вирізняється декілька складових самоствавлення: це відвертість, самовпевненість, самокерівництво, дзеркальне «я», самоцінність, самоприйняття, самоприв'язаність, конфліктність та самозвинувачення. Також виділено три фактори: самоповага, аутосимпатія та самоприниження. Доцільно

виявити, за якою складовою та фактором розбіжність буде максимальною. Я припускаю, найбільш вразливим є фактор самоприпинення [3].

Методи дослідження. Емпіричне дослідження впливу досвіду окупації на самоствалення осіб зі статусом ВПО виконано за допомогою «Теста-опитувальника для визначення самоствалення особистості» (В.В. Столін, С.Р. Пантелеєв) [3].

Емпіричне дослідження проведено шляхом онлайн-анкетування за допомогою платформи GOOGLE FORM, підрахунки здійснені за допомогою MS XL 2016.

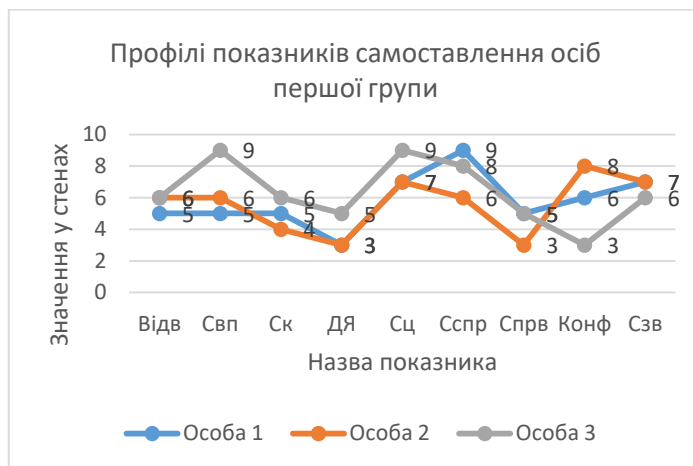
У дослідженні мають прийняти участь дві групи опитуваних:

Перша група – особи зі статусом ВПО, які мають досвід перебування на окупованих територіях м Херсон та Херсонської області віком від 21 до 61 року.

Друга група – особи зі статусом ВПО, які евакуювалися з зазначених територій на початковому етапі конфлікту віком від 21 до 61 року.

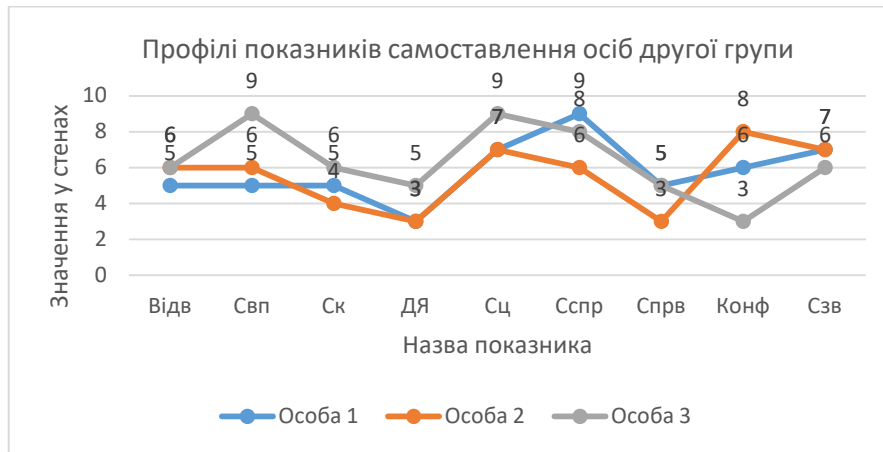
Наразі в кожній групі проведено по три опитування.

В даному повідомленні представлено результати якісного аналізу отриманих результатів.

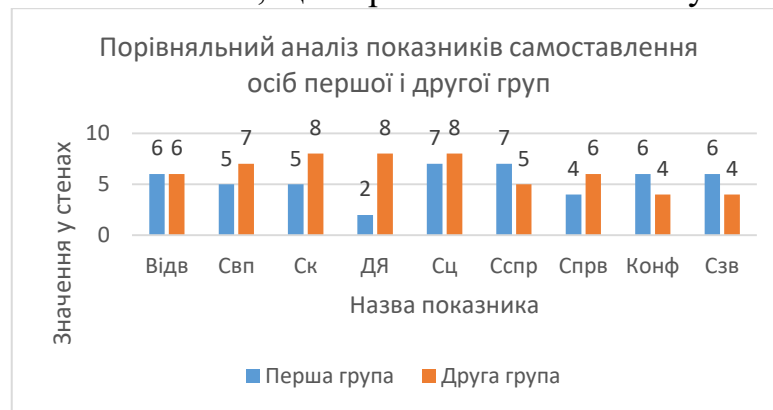

Примітка: умовні скорочення: а) Відв - відвертість, б) Свп - самовпевненість, в) Ск - самокерівництво, г) ДЯ - дзеркальне «я», д) Сц - самоцінність, е) Сспр - самоприйняття, є) Спрв - самоприв'язаність, ж) Конф –конфліктність, з) Сзв –самозвинувачення

Аналіз середніх показників самоствалення першої групи виявив неоднорідну картину. Учасники демонструють високі рівні самовпевненості, самоцінності та самоприйняття, що свідчить про позитивну оцінку власного «Я». Проте, одночасно спостерігаються низькі показники відвертості, самокерівництва та відображеного самоствалення, що може вказувати на закритість, відчуття залежності та очікування негативного ставлення від оточуючих. Особливо виділяються високі рівні конфліктності та самозвинувачення, що свідчать про значну внутрішню напруженість та схильність до самокритики. Загалом, група характеризується поєднанням позитивної самооцінки з вираженими внутрішніми конфліктами та негативним сприйняттям себе у соціальному контексті.

Аналіз середніх показників самоставлення другої групи виявив високі значення за шкалами відвертості, самовпевненості, самокерівництва, відображеного «Я» та самоцінності, що свідчить про відкритість, впевненість у собі, відчуття контролю, позитивне сприйняття себе іншими та високу самооцінку. Помірні показники самоприйняття та самоприв'язаності вказують на прийняття себе при певній стабільності «Я-концепції». Водночас, низькі рівні конфліктності та самозвинувачення свідчать про емоційну стабільність та відсутність схильності до самокритики. Загалом, група демонструє позитивне, зріле та адаптивне самоставлення, що сприяє психологічному благополуччю.

Порівняльний аналіз самоставлення двох груп виявив статистично значущі відмінності за низкою показників. Друга група демонструє вищі середні значення за шкалами відвертості, самовпевненості, самокерівництва, відображеного «Я» та самоцінності, що свідчить про більшу відкритість, впевненість у собі, відчуття контролю, позитивне сприйняття себе іншими та вищу самооцінку порівняно з першою групою.

Водночас, перша група показала вищі результати за шкалами самоприйняття та самоприв'язаності, хоча різниця є менш значною. Ключовою відмінністю є значно нижчі показники конфліктності та самозвинувачення у другій групі, що вказує на значно меншу внутрішню напруженість та схильність до самокритики порівняно з першою групою.

У перспективі дане дослідження може бути розширене шляхом залучення до вибірки осіб різного віку та соціального статусу, що дозволить підвищити репрезентативність отриманих даних. Доцільним є проведення лонгітюдного дослідження з метою відстеження динаміки змін самоставлення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) протягом тривалого періоду. Крім того,

перспективним напрямом є дослідження впливу тривалості перебування в окупації на самоствалення. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки методичних рекомендацій для фахівців, які працюють з ВПО, а також для створення освітніх програм, спрямованих на підвищення обізнаності суспільства щодо психологічних проблем цієї категорії осіб.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1) Доведено, що особи зі статусом ВПО, які мають досвід перебування на окупованих територіях м. Херсон та Херсонської області демонструють унікальну конфігурацію показників самоствалення.

2) На нашій виборці встановлено, що на відміну від групи осіб, що не мають подібного досвіду, група осіб зі статусом ВПО, які мають досвід перебування на окупованих територіях м. Херсон та Херсонської області демонструє більші показники конфліктності та самозвинувачення, що вказує на значно більшу внутрішню напруженість та схильність до самокритики.

Література:

1. Вольгемут І. А. Зв'язок самоствалення з потребою у досягненнях // Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості. 2021. Вип. 17, т. 6. С. 229–239.

2. Петрик С. Особливості психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам // Наукові праці ДонНУ. 2024.

3. Тест – опитувальник самовідношення Століна – Пантелеєва // UkrNova.com. 2021. 30 листопада. Режим доступу: <https://ukrnova.com/suspilstvo/test-opituvalnik-samovidnoshennya-stolina.html>

4. Чанчиков І. Самоствалення та емоційні переживання як чинник життєстійкості особистості // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія. 2020. № 2(12). С. 98–103.

Добровольський С.С.

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галуцько В.М.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Захист прав дітей у випадках правопорушень є надзвичайно актуальним, оскільки неповнолітні є вразливою групою, яка потребує особливого підходу з боку правової системи. Врахування вікових та психологічних особливостей дітей дозволяє не лише захистити їхні права, а й сприяти їх виправленню та успішній соціалізації. Забезпечення прав дітей у сфері правосуддя є ключовим аспектом соціальної політики та правової системи, спрямованим не лише на покарання, а й на перевиховання та інтеграцію дітей у суспільство.

Захист прав дітей, які вчинили правопорушення, є предметом дослідження багатьох науковців в Україні. І.О. Бандурка аналізує особливості захисту законних прав, свобод та інтересів дитини, виявляє проблеми їх дотримання та застосування [1]. І.В. Кипич вивчає проблеми захисту прав дітей в умовах війни, аналізує напрями вдосконалення захисту дітей від насильства під час воєнних дій і збройних конфліктів [2]. С.О. Кузніченко досліджує питання забезпечення і захисту прав дітей у вітчизняному законодавстві [8]. Ці науковці роблять значний внесок у розвиток теорії та практики захисту прав дітей в Україні, зокрема щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення.

Захист прав дітей при вчиненні правопорушень – важлива складова правової системи, яка ґрунтується на міжнародних та національних нормативно-правових актах. Основні принципи такого захисту базуються на Конвенції ООН про права дитини, Конституції та законодавстві відповідної країни. Основні аспекти захисту прав дітей є презумпція невинуватості, тобто це спеціальні умови розслідування, право на правову допомогу, альтернативи позбавленню волі, гуманні умови утримання, ресоціалізація та реабілітація. При яких дитина, підозрювана у правопорушенні, вважається невинною, доки її вина не буде доведена в суді. Окрім того, слід зазначити, що всі дії щодо дітей проводяться за участю психолога, педагога або представника служби у справах дітей, що мінімізує стрес дитини. Дитина для свого захисту має право на безкоштовного адвоката або захисника та проведення всіх процесуальних дій повинні відповідати віку та рівню розвитку дитини з використанням заходів виховного впливу замість кримінального покарання та застосовувати так зване відновне правосуддя: медіація, примирення сторін.

Захист прав дітей при вчиненні правопорушень регулюється міжнародним і національним законодавством. Основні правові акти, що гарантують дотримання прав дітей у цій сфері, у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні правові акти, що гарантують дотримання прав дітей при вчиненні правопорушень

Міжнародні нормативні акти	
Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) [4]	Стаття 37. Заборона катувань, жорстокого поводження, незаконного позбавлення волі. Стаття 40. Захист дітей у системі правосуддя, право на справедливий судовий розгляд.
Національне законодавство України	
Конституція України [5]	Стаття 52. Діти рівні у правах, держава забезпечує їх захист. Стаття 59. Право на правову допомогу.
Кримінальний кодекс України (ККУ)	Стаття 22. Вік кримінальної відповідальності (з 16 років, а за окремі злочини – з 14 років) [6]. Стаття 97. Спеціальні заходи впливу щодо неповнолітніх.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПКУ)	Стаття 486-495. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх. Гарантія права на адвоката, присутність законних представників, педагогів, психологів [7].
Закон України «Про охорону дитинства»	Визначає гарантії прав дітей, у тому числі у випадках правопорушень [11].
Закон України «Про безоплатну правничу допомогу»	Неповнолітні мають право на безкоштовного адвоката [10].
Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП)	Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх (з 16 років) [3].
Закон України «Про пробацію»	Альтернативні заходи покарання для дітей, які вчинили правопорушення [12].

Дитяче правосуддя в Україні намагається поєднати покарання з виховними заходами, щоб сприяти реабілітації та ресоціалізації неповнолітніх правопорушників. У доповіді «Гарантії безпеки дітей у кримінальному провадженні» розглядається, як національні закони та практики захищають дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими. Обов'язково національні органи влади мають враховувати конкретні потреби дитини та застосовувати індивідуальне спілкування, щоб забезпечити розуміння дітьми своїх прав і того, що потрібно робити, враховуючи мову та зрілість [13].

На жаль на сьогодні існують непоодинокі випадки, коли поліція неформально допитує дітей та отримує зізнання без адвокатів або юридична консультація відбувається в присутності поліції, не дивлячись на те, що такі консультації, як правило, повинні бути конфіденційними. Іноді відбувається жорстоке поводження з боку поліції, включаючи словесні образи, а іноді й насильство, що є недопустимим. Органи влади зобов'язані забезпечити, щоб усі діти мали ефективну юридичну допомогу, у тому числі під час допиту в поліції. Всі передбачувані випадки неправомірних дій з боку державних агентів повинні бути ретельно розслідувані і покарані.

Іншою проблемою є відсутність та необізнаність дітей, а також відсутність їх доступу до відповідних програм охорони здоров'я, освіти чи реінтеграції, особливо у разі їх затримання.

Отже, захист прав дітей у випадках правопорушень є надзвичайно актуальним, оскільки неповнолітні є вразливою групою, яка потребує особливого підходу з боку органів Національної поліції та відповідних служб, які забезпечують захист дітей.

Література:

1. Бандурка І.О. Реформування законодавства щодо захисту прав та свобод дитини від злочинних посягань. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 86-91.
2. Кипич І.В. Проблеми захисту прав дітей в умовах війни. *Основні права людини і громадянина в умовах глобалізації : матеріали Всеукраїнського*

науково-практичного круглого столу, м. Київ, 23 листопада 2022 року / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2022. С. 23-31.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

4. Конвенція про права дитини. ООН. Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

8. Кузніченко О.В., Стариченко А.О. Проблеми взаємодії в діяльності Національної поліції по охороні прав дітей. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 317-321. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/82.pdf

9. Офіційний сайт законодавства Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

10. Про безоплатну правничу допомогу. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

11. Про охорону дитинства. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

12. Про пробацію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>

13. How to better protect children in criminal proceedings. (2022). URL: <https://fra.europa.eu/en/news/2022/how-better-protect-children-criminal-proceedings>

Дорошко Д.В.

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОФІЦЕР СЛУЖБИ ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ

У сучасному світі освіта відіграє ключову роль у формуванні майбутнього суспільства. Освітнє середовище має бути не тільки місцем для отримання знань, а й простором, де кожна людина відчувається захищеною, має рівні можливості. Цією діяльністю займаються Офіцери Служби освітньої безпеки. Офіцери СОБ – це фахівці, які відповідають за безпеку освітнього середовища, їх діяльність спрямована на забезпечення прав і свобод кожного учасника освітнього процесу, працюють у школах, університетах та інших навчальних закладах. Основними завданнями є захист прав дітей та підлітків від будь-яких

форм насильства, булінгу, дискримінації, протидія незаконним діям щодо педагогічного персоналу, забезпечення рівного доступу до освіти для всіх громадян, незалежно від соціального статусу, національності чи фізичних можливостей. Виявлення та запобігання порушенням прав людини в освітніх установах.

Одна з найпоширеніших тем є булінг. Дотримання та забезпечення рівних прав у навчальних закладах – одне з основних завдань офіцерів СОБ. За даними дослідження, 51,3% опитаних учнів зазначили, що коли-небудь стикалися з булінгом: 55,9%, дівчат і 46,2% хлопців [1]. Офіцери СОБ проводять профілактичні бесіди, тренінги, а також реагують на випадки булінгу, допомагаючи жертвам та притягуючи до відповідальності агресорів. Офіцери СОБ співпрацюють із соціальними службами, психологами та поліцією, щоб ефективно розв'язувати конфлікти та забезпечувати правову підтримку постраждалим, працюють, щоб жоден учень не зазнавав дискримінації за такими ознаками: стать, національність, релігія, соціальне чи економічне становище, фізичні можливості чи стан здоров'я. Наприклад, діти з особливими освітніми потребами часто стикаються з труднощами у навчанні через недостатню адаптацію шкільного середовища, саме офіцери СОБ сприяють впровадженню інклюзивної освіти, контролюють дотримання прав таких дітей та допомагають створити умови для їхнього комфортного навчання. У разі виникнення надзвичайних ситуацій (конфлікти, небезпечні інциденти, загроза життю учнів) офіцер має: швидко реагувати та координувати дії педагогічного складу; організувати евакуацію або необхідні заходи безпеки, співпрацювати з поліцією, медичними та соціальними службами. Щоб ефективно виконувати свої обов'язки, офіцер використовує різні методи: освітні заходи (тренінги, лекції, інтерактивні уроки), психологічне консультування (індивідуальна та групова робота), проводять моніторинг та аналіз ситуацій у школі (анкетування, соціологічні дослідження) та здійснюють реагування на інциденти (оперативне втручання, розслідування, співпраця з батьками та вчителями). Окрім того, офіцери Служби освітньої безпеки відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки учасників освітнього процесу. Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства освіти і науки України від 18 серпня 2023 року № 685/1013, який затверджує «Порядок раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти», офіцери СОБ виконують такі обов'язки, а саме консультують заклади освіти щодо покращення організації охорони та оснащення технічними засобами безпеки, беруть участь у проведенні навчальних заходів для учасників освітнього процесу, спрямованих на відпрацювання дій у разі нападу або ризику нападу та евакуації. Також, перевіряють готовність та функціональність укриттів, а також оцінюють здатність закладу реагувати на надзвичайні ситуації. За пропозицією закладу освіти, офіцери СОБ беруть участь у розробці та оновленні паспорта безпеки закладу, що містить інформацію про потенційні ризики та заходи безпеки. Ці заходи спрямовані на створення безпечного освітнього середовища та забезпечення готовності закладів освіти до можливих надзвичайних ситуацій [2].

Офіцер має розуміти закони та нормативні акти, що стосуються прав дітей та безпеки в освітніх установах, повинен володіти базовими навичками психологічної підтримки дітей, щоб допомогти тим, хто постраждав від булінгу чи насильства, здійснювати координацію та комунікацію: Офіцер СОБ має вміння співпрацювати з іншими спеціалістами, такими як психологи, соціальні працівники, правоохоронці, для ефективного вирішення проблем.

Отже, офіцер служби освітньої безпеки – це ключова фігура у забезпеченні прав дитини та безпеки в освітньому просторі, робота якого поєднує профілактику правопорушень, захист дітей від загроз, психологічну підтримку та правове виховання. Сучасна школа не може існувати без цього фахівця, адже саме він допомагає будувати суспільство, де кожна дитина почувається захищеною та має рівні можливості для розвитку. Впровадження та підтримка цієї професії на державному рівні є надзвичайно важливим кроком у створенні безпечного та правосвідомого суспільства майбутнього.

Література:

1. Поширеність боулінгу. URL. mon.gov.ua/news/prychyny-bulinhu-rezultaty-masshtabnoho-doslidzhennia-v-ukrainskykh-shkolakh

2. Про затвердження Порядку раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти. Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства освіти і науки України від 18 серпня 2023 року № 685/1013. URL. zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-23#Text

Дришлюк В. І.

завідувач кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Захист прав людини є одним із пріоритетів для будь-якої правової, демократичної держави і особливо для України, яка взяла на себе зобов'язання в низці міжнародних актів, а також відобразила їх на рівні галузевого вітчизняного законодавства.

В 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини. Одним із актів, що гарантує та захищає прав дитини є Конвенція ООН «Про права дитини», яка була прийнята 20 листопада 1989 року і стала обов'язковою для України з 27 вересня 1991 року [1]. У цьому документі викладено основні принципи та положення, спрямовані на захист дітей від будь-яких проявів фізичного чи психічного насильства, принижень, зловживань або економічної експлуатації. Він також гарантує право дитини на збереження індивідуальності, отримання громадянства, ім'я та підтримання сімейних зв'язків. Документ підкреслює важливість пріоритету інтересів дитини і сім'ї, а також наголошує на необхідності забезпечення дітей найякіснішими медичними послугами та іншою допомогою.

Відповідно до ст. 16 Конвенції жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання.

Станом на сьогодні до Конвенції про права дитини існують два факультативні протоколи, прийняті у травні 2000 року, контроль за виконанням яких здійснюється Комітетом з прав дитини. Перший протокол регулює питання участі дітей у збройних конфліктах, тоді як другий присвячений проблемам торгівлі дітьми, дитячої проституції та порнографії. У червні 2011 року Рада ООН з прав людини схвалила проєкт третього Факультативного протоколу, який передбачає механізм подання індивідуальних скарг до Комітету з прав дитини у разі порушення прав дитини.

Цей новий інструмент дозволяє дітям та їхнім законним представникам звертатися до Комітету зі скаргами щодо порушень, гарантованих Конвенцією та її протоколами.

Стаття 52 Конституції України визначає, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [2].

Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей. На розвиток цих положень основного закону України прийнято низку законів, зокрема «Про протидію насильству в сім'ї», «Про охорону дитинства» та ін.

В рамках Ради Європи створено потужну систему захисту прав людини. Така система засновується на положеннях Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в рамках якої створений Європейський суд з прав людини [3].

В цілому звернення до ЄСПЛ залишається одним із найбільш дієвих та ефективних механізмів захисту прав та свобод людини та дитини на європейському просторі.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 року URL.:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Єсімов С. С.

професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
інституту права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Українське законодавство досить докладно розглядає питання захисту прав і законних інтересів неповнолітніх. Відповідно до норм міжнародного права, Україна взяла зобов'язання щодо забезпечення дитині такого захисту і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права і обов'язки батьків, опікунів або інших осіб, які несуть за неї відповідальність згідно із законом [1]. З цією метою вживаються всі відповідні законодавчі та адміністративні заходи, що зазначено у Законі України «Про охорону дитинства» [2].

Однією з основних цілей національної політики є поліпшення правового становища неповнолітніх. Стратегія забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки зазначає, що сімейним оточенням є середовище, в якому дитина зростає, отримує догляд та виховання, формується її особистість, що складається з батька, матері (одного з них) та інших родичів чи близьких осіб (брати, сестри, баба, дід, вітчим, мачуха) або осіб, до яких дитина влаштована на виховання в порядку, встановленому законодавством [3].

У науковій літературі все частіше піднімається питання про ефективність нормативно-правового регулювання в даній сфері. На думку Т. В. Волошанівської, національне законодавство України містить нормативно-правову базу для захисту прав дітей, але її фактична реалізація в умовах воєнного стану стикається з такими обмеженнями, як брак ресурсів та неналежна координація між державними установами. Для того, щоб законодавча база була ефективною, її слід вдосконалити шляхом розробки чітких дій у над-звичайних ситуаціях та посилення співпраці з міжнародними організаціями [4, с. 599-600].

В Україні існує велика кількість нормативно-правових актів, які в тій чи іншій мірі регулюють правовідносини за участю неповнолітніх. У доктрині накопичено досить великий масив знань, який містить рекомендації вдосконалення законодавства у сфері здійснення прав дітей.

Ключовою проблемою нормативно-правового регулювання є відсутність міжгалузевих зв'язків у цій сфері, що неминує спричиняє колізії в праві та недостатньо повну реалізацію прав неповнолітніх.

Правозастосовна практика свідчить про те, що сам механізм захисту прав дітей потребує вдосконалення.

Є. В. Реньов зазначає, що міжнародно-правові акти передбачають особливий захист дітей під час збройних конфліктів, охоплюючи різні аспекти такого захисту та надання гуманітарної допомоги. Втім, незважаючи на наявність цих норм, їх недостатня практична ефективність призводить до того,

що діти й надалі залишаються найбільш вразливими жертвами сучасних конфліктів. Це підтверджує потребу в удосконаленні діючих контрольних механізмів задля покращення реалізації таких положень [5, с. 398].

Є кілька причин недосконалості даного механізму. Однією з причин є саме різноманіття нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. Відзначається, що законодавчі акти часто не співвідносяться між собою, що неминує спричиняє колізію в праві та проблеми в правозастосовній практиці.

Чинне законодавство не містить чіткого визначення правового статусу неповнолітнього. В основоположних документах закріплені гарантії прав дітей у загальному вигляді. Галузеве законодавство по-різному підходить до визначення правового статусу неповнолітнього, регламентуючи лише невелику частину суспільних відносин за участю даних суб'єктів, наприклад, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» [6].

Існує реальна неузгодженість законодавства в даній сфері. Відсутня єдина державна законодавча політика, що призводить до відсутності єдиного правового статусу неповнолітнього. В якості ще однієї причини виділяється відсутність координації між органами, які здійснюють захист прав дітей.

З метою захисту прав дітей чинне законодавство наділяє відповідними правами такі органи, як комісії з питань захисту прав дітей, органи управління соціальним захистом населення, органи державної влади та місцеві органи державної влади, що здійснюють державне управління у сфері освіти, та органи місцевого самоврядування, що здійснюють управління у сфері освіти, органи опіки та піклування, органи у справах молоді, органи управління охороною здоров'я, органи служби зайнятості, органи внутрішніх справ, установи кримінально-виконавчої системи.

Функціонує інститут Радника-уповноваженим Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації [7]. На суб'єктивному рівні відсутній єдиний підхід до функціонування даного інституту, що в кінцевому підсумку негативно позначається на захисті прав і законних інтересів дітей.

Аналіз чинного законодавства дозволяє виділити таку причину недосконалості механізму захисту прав дітей, як відсутність єдиної системи органів, до повноважень яких входило б тільки забезпечення належного захисту прав та інтересів неповнолітніх.

Вчені акцентують увагу на необхідності створення моделі ефективної системи адміністративно-правового управління у сфері захисту прав і законних інтересів неповнолітніх. Створення такої системи дозволить належним чином забезпечити захист прав та інтересів дітей.

Необхідно зазначити, що основна проблема чинного законодавства у сфері дослідження полягає у відсутності єдиного підходу до визначення правового становища неповнолітніх в Україні.

На наш погляд, необхідно на законодавчому рівні закріпити правове становище неповнолітніх, відобразивши весь комплекс прав і обов'язків, якими наділені ці суб'єкти правовідносин. Доцільно створити єдину систему органів державної влади із захисту прав дітей.

Література:

1. Конвенція про права дитини. Верховна Рада України. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2402-14>
3. Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 р. № 1201-р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2024-%D1%80#n16>
4. Волошанівська Т. В. Забезпечення прав та свобод дитини під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 598-600.
5. Реньов Є. В. Актуальні питання міжнародно-правового захисту прав дитини під час збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 396-398.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі: Закон України від 20.11.2024 р. № 4073-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#n26>
7. Про призначення Д. Герасимчук Радником-уповноваженим Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації: Указ Президента України від 15.06.2021 р. № 245/2021. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245/2021#Text>

Каращук К. Л.

медіатор, адвокат, приватний виконавець виконавчого округу м. Києва,
доктор філософії в галузі права

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В умовах військових дій діти є найбільш вразливою частиною населення, оскільки в силу своїх вікових особливостей вони не можуть самостійно захистити свої права, передбачені нормами вітчизняного законодавства та міжнародного права.

Головний принцип участі державних та приватних суб'єктів у забезпеченні реалізації та захисті прав дітей сформульований у Конвенції ООН про права дитини: «В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» [1]. Тому саме з огляду на інтереси дитини має застосовуватися медіація у конфліктах, які стосуються дітей. Відповідного до чинного законодавства медіація – це «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [2]. Перевагами медіації порівняно з судовим

розглядом є: значно більша оперативність розгляду конфлікту, менша вартість послуг медіатора порівняно з судовими витратами, конфіденційність на відміну від відкритого (у більшості випадків) судового процесу; стабільність досягнутого результату і усунення (чи значне послаблення) конфлікту внаслідок досягнення консенсусу між сторонами на відміну від судового рішення, яке може не влаштовувати одну або й обидві сторони.

Звичайно, не всі справи про порушення прав дітей в умовах військового стану є медіабельними. Там, де йдеться про кримінальні злочини щодо дітей, медіація як не може бути застосована. Проте при порушеннях адміністративного і кримінального законодавства неповнолітніми, медіація може бути застосована в порядку відновного правосуддя.

Найбільш медіабельними саме у військових умовах є конфліктні ситуації, пов'язані із стягненням аліментів, переміщенням (законним і незаконним) дітей з України за кордон, визначення місця проживання дитини та порядку спілкування з дитиною одного із батьків, які живуть окремо або шлюб між якими розірвано. Саме у військових умовах медіація може стати чи не єдиним способом захистити права дитини у названих конфліктних правовідносинах. Значення медіації у таких справах зростає з тої причини, що внаслідок військової агресії батьки багатьох дітей опинилися в різних країнах або на різних сторонах лінії фронту. В таких умовах адміністративне або судове вирішення конфлікту часто є складним або навіть неможливим, особливо, якщо один із батьків дитини (чи навіть обидва) не має постійного місця проживання або адреса його тимчасового проживання невідома іншому із батьків. Окрім того, практика показує, що навіть за наявності судових рішень у сімейних справах, рівень їх виконання становить від 7 до 12 % [3]. Тим більше, при зверненні сторонами сімейного спору до суду, «ступінь ескалації конфлікту в таких суперечках в процесі судового розгляду досягає свого апогею» [3], а виклик дитини до суду часто наносить їй психологічну травму. Все це не сприяє захисту інтересів дитини.

Найбільш складними конфліктами, що стосуються дітей, є справи про стягнення аліментів. В умовах військової ситуації актуальність питання про утримання дітей ще більш зростає, якщо один із подружжя, з яким знаходиться дитина, внаслідок війни втрачає житло або роботу. Звичайно, на захист прав дітей прийняті міжнародні конвенції [4], проте їх реальне застосування часто неможливе з тої причини, що умовою виконання іноземною державою рішення суду України є подання доказів належного повідомлення боржника про розгляд справи. Проте в багатьох випадках неможливо повідомити сторону про розгляд справи із-за відсутності даних про місце її проживання за кордоном. В таких ситуаціях за допомогою медіації можна досягти оптимального вирішення питання про утримання дитини. У випадку наявності у стягувача аліментів номера мобільного телефону боржника, можливо провести медіацію в телефонному режимі або режимі відео-конференції і досягти угоди про добровільну сплату коштів на утримання дитини.

Інша поширена категорія справ, які стосуються захисту прав дітей, пов'язана з вирішенням питання про місце проживання дитини та порядок

спілкування одного із батьків з дитиною. Такі справи часто ускладнені транскордонним переміщенням дітей. В таких випадках можуть бути застосовані адміністративні чи судові заходи, передбачені Гаазькою конвенцією 1980 р. [5]. Проте при неможливості застосування відповідних заходів або паралельно з ними може бути застосована медіація, ефективність якої підтверджена міжнародною практикою. Особливо важливим може стати застосування медіації при незаконному переміщенні одним із батьків дітей за кордон, тобто фактично викраденні, яке переслідується кримінальним законодавством. В такій ситуації обидва з батьків заінтересовані у залагодженні конфлікту до застосування примусових заходів. Зокрема, можливими медіативними техніками в таких випадках є спілкування медіатора з окремо кожною стороною конфлікту, а також з дитиною, щоб краще зрозуміти їхні позиції та допомогти їм знайти компроміс; залучення інших членів сім'ї до медіативного процесу; проведення спільних он-лайн зустрічей та ін. Такий підхід може допомогти усунути або послабити конфлікт між сторонами, заручником якого завжди є дитина, що страждає морально і матеріально.

Окремим питанням є виявлення медіатором при вирішенні сімейного конфлікту ознак насильства щодо дітей, які є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї. Стамбульська конвенція вимагає від країн-учасниць «необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб під час визначення опіки та прав на відвідування дітей до уваги бралися випадки насильства», а також вжиття «необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб здійснення будь-яких прав на відвідування або опіку не ставило під загрозу права та безпеку жертви або дітей» [6]. Конвенцією (ст.48) заборонено застосовувати альтернативні способи вирішення спорів, в тому числі медіацію, щодо всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції. Відповідні зміни внесені і до національного законодавства України [7]. Порядок дій медіатора у таких ситуаціях визначає Державний стандарт соціальної послуги медіації. Так, медіатор зобов'язаний у випадку виявлення ознаки жорстокого поводження з дитиною або загрозу її життю чи здоров'ю невідкладно, у строк, що не перевищує 1 доби, повідомити про це (в усній або в письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації) органи Національної поліції та службу у справах дітей за місцем виявлення або проживання/перебування такої дитини. У інших випадках медіатор зобов'язаний повідомити повнолітню особу, постраждалу від домашнього насильства про право звернутися до органів Національної поліції і повідомляє відповідні органи про домашнє насильство виключно за наявності поінформованої згоди повнолітньої постраждалої особи на таке повідомлення [8]. Таке регулювання є в цілому правильним, проте, на нашу думку, має бути встановлене на рівні законодавчого акту, а також, з огляду на зарубіжний досвід, вимагає деталізації.

Отже, в умовах війни, коли міжнародно-правові норми та національне законодавство не завжди здатні захистити права дітей, особливо у сімейних відносинах, медіація може стати ефективним інструментом такого захисту.

Література:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.21 № 1875-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів URL: <https://rtp.com.ua/articles/rol-semejnoj-mediatsii-v-effektivnosti-razresheniya-semejnyh-sporov/>
4. Конвенція ООН про стягнення аліментів за кордоном від 20.06.1956. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425#Text; Конвенція про визнання і виконання рішень щодо зобов'язань про утримання 02.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001#Text; Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 23.11.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text
5. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі: Закон України від 20.11.2024 № 4073-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#n108>
8. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги медіації: наказ Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 № 269-Н/ Міністерство соціальної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160-24#Text>

Карпова Д.І.

Національний університет цивільного захисту України,

Дяків В.П.

Національний університет цивільного захисту України,

Дигало О. Ю.

Національний університет цивільного захисту України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ. МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Право дитини на захист від насильства, а також на гідне поводження закріплено у статті 19 Конвенції ООН про права дитини [1], статтях 28 та 52 Конституції України [2], статті 10 Закону України «Про охорону дитинства» [3] та статті 53 Закону України «Про освіту» [4].

Збройні конфлікти становлять безпосередню загрозу реалізації основоположних прав дитини, включно з правом на життя, здоров'я, сімейне виховання, захист від насильства, освіту, відпочинок і дозвілля. В умовах війни освітнє середовище часто стає небезпечним, а доступ до якісної освіти –

ускладненим або неможливим. Проте саме освіта є ключовим елементом захисту дитини, її стабільного розвитку та інтеграції в суспільство.

При здійсненні моніторингу реалізації права на освіту в умовах воєнного стану слід враховувати вплив воєнних дій, переміщення населення, психологічні травми та порушення інфраструктури. Держави-учасниці Конвенції ООН про права дитини зобов'язані вживати всі необхідні заходи – законодавчі, адміністративні, соціальні та просвітницькі – для захисту дітей від будь-яких форм жорстокого поводження, зокрема і в контексті освітнього процесу.

Українське законодавство передбачає чіткі механізми захисту дітей, зокрема в освітній сфері. Діти мають право на безпечне освітнє середовище, вільне від дискримінації, принижень, булінгу, пропаганди чи агресії. Під час воєнних дій держава має обов'язок забезпечити безперервність навчального процесу, зокрема через впровадження дистанційної та змішаної освіти, психологічну підтримку учнів і педагогів, а також адаптацію навчальних програм до потреб дітей, що постраждали внаслідок війни.

Водночас, ефективність реалізації цих гарантій значною мірою залежить від наявності достовірних і деталізованих даних про становище дітей. Зарубіжний досвід показує, що для розуміння впливу збройного конфлікту на освіту необхідно збирати актуальні дані, розподілені за віком, статтю, інвалідністю, статусом переміщеної особи, місцем проживання тощо [5].

Особливу увагу в контексті освітніх прав слід приділити дітям, які отримали статус постраждалих внаслідок збройного конфлікту. Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства», такий статус надається дітям, які зазнали фізичного, сексуального або психологічного насильства, були поранені, викрадені, примусово переміщені чи утримувані. Для таких дітей освітній процес має бути не лише доступним, а й адаптованим до їхніх особливих потреб, включаючи соціальну, психологічну і педагогічну підтримку.

У зв'язку з цим Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України спільно з іншими органами влади створило платформу «Діти війни» – національний інформаційний ресурс, що дозволяє моніторити ситуацію з дітьми, які постраждали внаслідок війни. Це також важливий інструмент для формування державної освітньої політики в умовах збройного конфлікту.

Реалізація права дитини на освіту під час війни є складним завданням, яке потребує чітких правових механізмів, міжвідомчої координації та міжнародної підтримки. Незважаючи на існуючі міжнародні гарантії та національні зобов'язання, повномасштабна війна в Україні створила серйозні виклики для системи освіти. Особливого значення набуває необхідність єдиного підходу до забезпечення права на освіту постраждалих дітей, створення гнучких форматів навчання, а також впровадження комплексної підтримки – як освітньої, так і психологічної. Освіта залишається фундаментом стійкості дитини у воєнний час і є потужним інструментом подолання наслідків конфлікту.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Про охорону дитинства: Закон України від 14.07.2023 р. № 3265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14>.

4. Про освіту: Закон України від 04.06.2024 р. № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1060-12>.

5. Саммон Е., Бороздіна К. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингу дотримання права дітей на захист від насильства та жорстокого поводження в умовах воєнного стану. Рада Європи. Київ, 2023. URL: <https://rm.coe.int/methodological-recommendations-onmonitoring-b5-final-2764-1709-0824-6/1680ac5cb5>.

Кейдалюк В. О.

викладач кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор філософії

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГІДНОСТІ ДИТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Під час війни в Україні, органи Національної поліції, зокрема ювенальна превенція, стикаються зі значною кількістю звернень щодо зникнення безвісти дітей. За даними Управління ювенальної превенції Національної поліції України, з 24 лютого 2022 року по теперішній час до органів поліції надійшло 9631 звернення щодо зникнення 9764 дітей. З них 347 дітей перебувають в активному розшуку, більшість з них зникли на території, де тривають бойові дії [1]. Проблема полягає в тому, що воєнний конфлікт призводить до значного порушення прав дітей, включаючи їх зникнення, травми, а також фізичне та психологічне насильство. Кримінальні правопорушення, що вчиняються військовими, можуть призвести до серйозних наслідків для дітей, включаючи втрату життя.

Крім того, війна має психологічний вплив на дітей, які потрапили у конфліктні зони. Вони можуть переживати травми, втрату рідних та близьких людей, страждати від стресу та травматичних подій. Ці фактори можуть мати довготривалі наслідки для їхнього фізичного та психічного здоров'я та розвитку.

Органи Національної поліції займаються пошуком та розслідуванням випадків зникнення дітей, але їхні можливості та ресурси обмежені в умовах воєнного конфлікту. Необхідні ефективні механізми співпраці з міжнародними організаціями та партнерами для пошуку дітей під час війни. Наприклад, співставлення інформації та зображень дітей через мобільний застосунок може допомогти прискорити пошук та встановлення осіб, які зникли безвісти. Однак, зростаюча кількість кримінальних правопорушень, вчинених проти українських дітей, та кількість дітей, які страждають від війни, свідчать про необхідність посилення заходів зі забезпечення безпеки та захисту прав дітей.

Окремі питання захисту дітей під час ведення бойових дій та запровадження режиму воєнного стану в Україні досліджували такі науковці як: Владишевська В.В., Гайду Г. В., Журило С.С., Ковальова О.В., Мельничук М. О., Мельничук О. Ф., Пишна А.Г., Романова А.С. та ін. Однак дослідження проблем захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні є особливо актуальним, тому що діти є найуразливішою категорією громадян.

Війна завжди має серйозний вплив на життя дітей, їхнє благополуччя та безпеку. Під час конфлікту діти стають особливо вразливими до порушень їхніх прав, включаючи насильство, втрату родини та домівок, обмеження до освіти та медичної допомоги. Органи Національної поліції, зокрема ювенальної превенції, відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні захисту прав дітей під час воєнного стану та збройних конфліктів.

Норми міжнародного гуманітарного права та Конвенція про права дитини визначають основоположні принципи та стандарти, якими необхідно керуватися під час взаємодії з дітьми в умовах військових конфліктів. Органи Національної поліції мають брати до уваги ці стандарти і забезпечувати ефективний захист прав дітей.

Стан дотримання прав дітей під час війни органами Національної поліції, зокрема ювенальної превенції, залежить від конкретних умов і контексту військового конфлікту. Загальною метою ювенальної превенції є захист та дотримання прав дітей, які можуть бути порушені під час воєнних дій. Однак, у реальності ситуація може бути складною через характер конфлікту, рівень насильства, дотримання міжнародних гуманітарних законів та інших факторів [2, с.409].

Органи Національної поліції, зокрема ювенальна превенція, повинні виконувати свої обов'язки у відповідності до національного законодавства та міжнародних стандартів, що стосуються захисту дітей. До їхніх обов'язків може входити запобігання використанню дітей у збройних конфліктах, надання допомоги та захисту постраждалим дітям, розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушеннями прав дітей та притягнення винних осіб до відповідальності.

Однак, в умовах війни можуть виникати складності і перешкоди для органів поліції у забезпеченні повного дотримання прав дітей. Серед таких перешкод можуть бути обмежені ресурси, брак професійних навичок та недостатній доступ до дітей, які потребують допомоги та захисту.

Міжнародні гуманітарні організації, такі як UNICEF, Червоний Хрест та Червоний Півмісяць, займаються сприянням та координацією заходів з захисту дітей під час війни. Вони надають допомогу у формуванні та підтримці систем захисту дітей, сприяють тренінгам та навчанню органів поліції з питань дотримання прав дітей, а також сприяють встановленню механізмів моніторингу та звітності щодо ситуації з правами дітей під час війни.

Важливо зазначити, що відповідальність за дотримання прав дітей під час війни несе не лише поліція, але й усі військові, цивільні та політичні структури, що беруть участь у конфлікті. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевська конвенція, встановлює обов'язки всіх сторін конфлікту щодо захисту дітей та недопущення їхньої участі у війні [3, с.35].

Невід'ємною частиною зусиль з дотримання прав дітей є також освіта та свідомість громадськості. Проведення інформаційних кампаній, навчальних програм та сприяння усвідомленню важливості захисту прав дітей під час війни може сприяти покращенню ситуації.

Стан дотримання прав дітей під час війни органами Національної поліції (ювенальної превенції) залежить від комплексу дій та співпраці між різними зацікавленими сторонами, усвідомлення та дотримання міжнародних стандартів, а також ресурсів та знань, доступних органам поліції для виконання їхніх завдань у складних умовах воєнного конфлікту.

Важливо відзначити, що під час воєнного конфлікту часто відбувається незаконне залучення дітей до праці, що є серйозним проблемою в суспільстві. Це може бути як навмисними діями батьків і родичів, які, перебуваючи у складних умовах війни, не можуть адекватно оцінити шкідливість такої праці для здоров'я дитини, так і свідомими діями сторонніх осіб, спрямованими на трудову експлуатацію беззахисних дітей, особливо тих, хто втратив своїх родичів або був змушений покинути своє місце проживання і став бродяжити. До найгірших форм дитячої праці входять такі явища, як: 1) будь-які форми рабства або подібні до нього практики, зокрема торгівля дітьми, їх продаж та боргова залежність, а також примусова або обов'язкова праця, включаючи примусове вербування дітей для участі у збройних конфліктах; 2) залучення, вербування або пропозиція дітей до сфери проституції, порнографічної продукції або порнографічних вистав; 3) використання, вербування або пропозиція дітей для незаконної діяльності; 4) робота, яка за своїм характером або умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини [4, с.18].

Слушною є думка О.В. Ковальнової та А.Г. Пишної, які зауважують, що в умовах воєнного стану діти працівників поліції потребують додаткового захисту та соціальних гарантій, щоб забезпечити їхні права та безпеку, навіть якщо їхні батьки не загинули. Коли поліцейські знають, що їхні діти знаходяться в безпеці, а держава піклується про них та створює всі необхідні умови для їхнього фізичного та морального розвитку, вони можуть зосередитись на виконанні своїх службових обов'язків та ефективному забезпеченні громадської безпеки та порядку. Вони пропонують розглянути додаткові соціальні гарантії для забезпечення прав дітей працівників поліції в умовах воєнного або надзвичайного стану, такі як можливість влаштування їх у відомчі санаторні та оздоровчі заклади в безпечних місцях, евакуація до безпечних регіонів та матеріальне забезпечення. Ще однією пропозицією є можливість закріпити законодавчо право одного з батьків поліцейських отримати додаткову короткострокову відпустку для евакуації дітей у безпечне місце. Дозвіл на виїзд за кордон дитини з батьком повинен бути передбачений, якщо мати є поліцейською, залученою до посиленого режиму служби, і якщо дитина ще не досягла віку, коли вона може самостійно задовольняти свої фізіологічні потреби (наприклад, до 7 років) [5, с.33].

Таким чином, органи ювенальної превенції повинні здійснювати свою діяльність відповідно до закону та суспільних норм моралі в умовах війни в Україні, надаючи пріоритет основним правам дитини як найбільш вразливої

категорії населення. Їх завдання включає попередження та припинення протиправних дій щодо неповнолітніх осіб, зокрема у ситуаціях, які є незвичайними у мирний час. Також важливо прикласти всі зусилля для запобігання зростанню кількості дітей, схильних до девіантної поведінки, в Україні. Ця діяльність органів сприятиме формуванню здорового суспільства після перемоги над ворогом, яке буде характеризуватись не лише фізичним здоров'ям, але й морально-психологічним благополуччям.

Література:

1. Діти та війна: стан дотримання прав дітей під час правового режиму воєнного часу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3663502-diti-ta-vijna-stan-dotrimanna-prav-ditej-pid-cas-pravovogo-rezimu-voennogo-casu.html> (дата звернення: 04.04.2025)
2. Романова А.С. Ювенальна превенція під час війни: особливості реалізації повноважень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №4. С.408-411.
3. Журило С.С., Владишевська В.В. Захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 2(43). С.34-38.
4. Мельничук О. Ф., Гайду Г. В., Мельничук М. О. Захист прав дітей під час збройних конфліктів. *Захист прав дітей в умовах війни*. Збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022. С. 17-20.
5. Ковальова О.В., Пишна А.Г. Проблемні питання забезпечення прав дітей працівників поліції в умовах воєнного стану. *Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 квіт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 31-33.

Keydalyuk V.O.

Lecturer at the Department of Police
Administrative Activity of the Odesa State
University of Internal Affairs,
Doctor of Philosophy

PROTECTING CHILDREN FROM VIOLENCE IN ARMED CONFLICT

The protection of children's rights in the context of military aggression has been a priority in our country since the first days of the war, since the sphere of child protection during martial law requires coordination changes taking into account the realities of today.

The purpose of the article is to analyze the international and national legal acts regulating the protection of children's rights under martial law. The author defines the peculiarities of the powers of juvenile prevention units and details the organization of work of the above-mentioned units in the current conditions. The author characterizes the current challenges and threats faced by children since the

beginning of hostilities by the Russian Federation, including: forced deportation of children to the territory of the aggressor country; forced change of citizenship; family separation; abduction of children; recruitment of children; destruction of the infrastructure of social, educational, medical, rehabilitation and other services provided for children; mining of territories as a result of injuries of varying severity from mines and explosive devices.

In Ukraine, even before the outbreak of the war, much attention was paid to protecting the rights and interests of children. Various measures, ranging from the introduction of juvenile prevention to the implementation of educational reforms, were aimed at shaping the harmonious personality of the future generation. The conditions of martial law lead to legal restrictions on certain rights of citizens, which makes the problem of protecting the rights and interests of children more urgent. This task is complicated by a significant number of internally displaced persons, an increase in the number of children who have lost their parents and relatives, and other consequences of the war. Ensuring maximum safety of children in all spheres (physical, psychological, social and domestic) is important for preserving a healthy future generation that faces the task of Ukraine's development [1]

In the context of protecting children's rights, the functioning of juvenile prevention units plays an important role as one of the main actors responsible for ensuring the protection of their rights. The legal framework for police work with children in armed conflict is based on certain international standards and national legislation. The main documents regulating this area are:

- The 1989 UN Convention on the Rights of the Child, specifically on the involvement of children in armed conflict;
- The Geneva Conventions relative to the Protection of War Victims of 1949, specifically on the protection of civilians in time of war;
- The Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse of 2007;
- The 2006 Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction;
- Law of Ukraine «On the National Police» of July 2, 2015, No. 580-VIII;
- Law of Ukraine «On Protection of Childhood» of April 26, 2001, No. 2402-III;
- Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine «On Approval of the Instruction on the Organization of Work of Juvenile Prevention Units of the National Police of Ukraine» of December 19, 2017, No. 1044.

The basic principle of legal protection of children's rights is the principle of equality of rights for all minors. Article 1 of the Declaration of the Rights of the Child, adopted by the United Nations in 1959, states that all the rights listed in the Declaration must be guaranteed to all children without exception or restriction. The peculiarity of children's rights is the need for special protection of these rights to provide opportunities and create favorable conditions for their free and full development.

At the same time, it should be remembered that the main priority in protecting children's rights is to ensure the best interests and needs of children. The Convention on the Rights of the Child, adopted by the UN General Assembly on November 20, 1989, is often referred to as the “World Constitution of the Rights of the Child.” Since then, all governments have ratified the Convention, with the exception of Somalia and the United

States of America. The norms of this Convention became part of the national legislation of Ukraine on September 27, 1991, when Ukraine ratified it [2].

Ratification of the Convention means that governments commit themselves to ensuring that children grow up in a safe and secure environment, have access to quality education and health care, and enjoy a high standard of living. In other words, governments are committed to protecting children from discrimination, sexual and commercial exploitation, and violence, with particular attention to orphans and refugees. The Convention contains a comprehensive list of children's rights, including the right to life, education, rest, liberty, leisure, religion, name, and the right to access to the best available health care.

The UN Convention on the Rights of the Child defines a wide range of rights that are guaranteed to children from birth to adulthood. It emphasizes the idea of equality of rights for all children, including the right to a nationality, parental care and preservation of individuality. It emphasizes the need to ensure that children are provided with all possible measures for their physical and psychological recovery and social integration in cases where they are victims of crime or abuse.

In today's world, the range of ages of children with whom juvenile inspectors work and protect their rights is very diverse - from birth to adulthood. Accordingly, cooperation between juvenile preventive units and other child protection institutions is essential. Such institutions include guardianship and custody agencies, children's services, centers for social and medical and social rehabilitation of children, educational institutions, courts and others. It is also worth noting the existing interaction and exchange of information with such bodies as the State Border Guard Service of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine and the National Social Service [3].

After Russia's full-scale invasion of Ukraine, the child protection system was unprepared to ensure children's rights in the conflict. Juvenile preventive units faced a number of problems, including the evacuation of children whose parents or legal representatives refused to leave the dangerous areas [4].

Thus, in view of the urgency of the issue of protecting children's rights in wartime and conflict, the conclusion is that a clear algorithm of actions for juvenile prevention workers should be developed. The primary task is to establish the role and place of juvenile prevention units and develop a mechanism of social support for children who have been displaced to safe areas from the occupied territories. It is also important to define the role and importance of juvenile prevention in guaranteeing the rights of children who have returned after deportation, and to provide training to juvenile prevention workers on the algorithm of actions in such situations. It is also necessary to establish a clear procedure for status orphans and children deprived of parental care during evacuation and return from abroad, taking into account their further safety. The next step is to resolve the difficulties associated with documenting war crimes against children since the beginning of military aggression. It is also important to determine the procedure for the placement of unaccompanied and neglected children. These recommendations will form the basis for effective protection of children's rights in the most difficult situations of wartime and conflict.

References:

1. Law and public administration: a collection of scientific papers / [edited by O. V. Pokataeva] - Zaporizhzhia: KPU, 2023. - No. 3. - 318 p. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2023/3_2023.pdf (accessed on May 21, 2024);
2. The Convention on the Rights of the Child (unofficial summary) - Manual on Human Rights Education with Youth Participation - www.coe.int. Manual on human rights education with the participation of young people. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-rights-of-the-child> (accessed on May 21, 2024).
3. Organization of the activities of juvenile prevention units: a textbook / edited by O. I. Bezpalova ; [O. I. Bezpalova, H. V. Dzhahupov, V. S. Makarenko, et al: KhNUA, 2022. 204 p. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b89823b-0a2b-4342-b554-1cbb52ed3704/content> (accessed 05/21/2024).
4. Protecting the rights of children in war. Collection of materials of the round table dedicated to the 110th anniversary of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Vinnytsia, May 17, 2022). Vinnytsia, 2022, 90 p. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/kruglii_stil_17_travnja_2022.pdf (accessed 21.05.2024).

Кобзар П. Ю.

аспірант кафедри кримінального права та кримінології,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ДИТИНА, БАТЬКО ЯКОЇ МАЄ СТАТУС УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ територію України, з'явилася велика кількість осіб, які є учасниками бойових дій. На сьогодні наша держава намагається підтримувати та допомагати тим героям, які захищають нашу країну. У зв'язку з чим на рівні законодавства були встановлені пільги для учасників бойових дій та членів їх сімей.

Значення статусу учасника бойових дій у сучасному суспільстві: Учасники бойових дій відіграють важливу роль у захисті держави, і їхні сім'ї також зазнають значного впливу. Особлива увага має приділятися дітям таких осіб. Соціальна відповідальність держави перед сім'ями учасників бойових дій.

Юридичний статус дитини, батько якої є учасником бойових дій, визначається як дитина, яка має право на певні пільги та соціальний захист у зв'язку з участю батька у воєнних діях. Цей статус надає дитині певні переваги та підтримку, зокрема, у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Мета доповіді: Розглянути психологічні, соціальні, економічні аспекти життя дитини, батько якої має статус учасника бойових дій, та надати рекомендації щодо підтримки.

Актуальність теми: У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України кількість таких сімей з дітьми значно зросла. Підтримка їхнього розвитку — це інвестиція в майбутнє нашої країни.

Конституція України містить низку статей, які безпосередньо або опосередковано стосуються прав дітей. Зокрема, Конституція України проголошує рівність прав дітей (ст. 24, ст. 52), охорону дитинства (ст. 51), заборону насильства над дитиною та її експлуатацію (ст. 52), право на життя (ст. 27), право на освіту (ст. 53) та інші права [4].

Важливим кроком до підвищення рівня інклюзивності України, як європейської держави, стала Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. Перш за все, вона має на меті зменшення дискримінації в освітньому процесі; індивідуалізацію навчання з урахуванням здібностей і потреб кожного та кожної; сприяння соціальній інтеграції, толерантності та розумінню багатоманітності; допомогу органам місцевого самоврядування в запровадженні політик інклюзії.

Важливим для осмислення інклюзивного підходу до всіх сфер суспільного життя дитини є положення Конвенції про права дитини (1989 р.) [12], яку Україна ратифікувала Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року, і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками.

2. Особливої актуальності набуває і психологічні аспекти розвитку дитини:

Емоційний стан дитини: Часто діти стикаються з почуттям тривоги, страху втрати батька, а також адаптацією до змін у сім'ї через його відсутність чи повернення після бойових дій.

Ризики розвитку психологічних розладів: Можливе виникнення посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у батька, що впливає на сімейні відносини. Це може спричиняти стресові реакції у дитини.

Підтримка дитини: Необхідність доступу до психологів, які спеціалізуються на роботі з дітьми учасників бойових дій. Також важлива роль шкіл у наданні емоційної підтримки.

3. Соціальний статус дитини та підтримка:

Законодавча база: Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Забезпечення соціальних гарантій, таких як безкоштовний проїзд, знижки на комунальні послуги, першочерговий доступ до дитячих садків і шкіл.

Соціальні програми: Наприклад, проекти Міністерства соціальної політики України, які спрямовані на підтримку дітей учасників бойових дій.

Освітні можливості: Пільги при вступі до ЗВО, участь у спеціалізованих програмах обміну чи літніх таборах для таких дітей.

Першочергове надання місць у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах

Дітям військовослужбовців, які мають статус учасника бойових дій, за місцем проживання їх сімей у першочерговому порядку надаються місця у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах (на підставі п.4 ст.13 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»).

Місцеві ради надають позачергово дітям військовослужбовців та дітям військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження служби, а також дітям резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві місця у дитячих закладах за місцем проживання (перебування) дитини (абзац 2 ч. 5 ст. 18 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей").

Харчування дітей учасників бойових дій у загальноосвітніх навчальних закладах:

Безкоштовне харчування в закладах освіти держава гарантує лише для тих дітей, батьки яких загинули, зникли безвісти, потрапили в полон чи отримали інвалідність під час участі в АТО (ООС), та у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, а також для дітей померлих учасників АТО (ООС) та осіб які брали участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Дітям, батьки яких мають посвідчення учасника бойових дій та безпосередньо брали участь в бойових діях у східних областях України, або ж зараз беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, пільга з харчування може надаватися з місцевого бюджету рішенням відповідної ради (ч. 3 ст.56 Закону України «Про освіту»).

Законодавчими актами України не передбачено обов'язкового звільнення осіб, які мають статус учасника бойових дій, від плати за харчування їхніх дітей у загальноосвітніх навчальних закладах. Натомість сім'ї учасників АТО (ООС) та осіб які брали участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, можуть бути звільнені від плати за харчування, якщо сім'я одержує соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

Державна цільова підтримка для здобуття професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти

Дітям осіб, визнаних учасниками бойових дій, які навчаються за денною формою навчання у професійно-технічних навчальних закладах, — до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, держава забезпечує цільову підтримку для здобуття професійно-технічної та вищої освіти у державних та комунальних навчальних закладах (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 975 "Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти").

Державна цільова підтримка надається у вигляді:

1. повної оплати навчання за рахунок коштів загального фонду державного або місцевих бюджетів у разі зарахування вступників на навчання за державним (регіональним) замовленням відповідно до умов та правил

прийому на навчання до вищих та професійно-технічних навчальних закладів на відповідний рік;

2. часткової оплати навчання за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів шляхом надання особам, зарахованим на навчання за рахунок коштів фізичних і юридичних осіб, пільгових довгострокових кредитів для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до Порядку пільгового кредитування для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти;

3. першочергового переведення здобувачів освіти, зарахованих відповідно до умов та правил прийому на навчання на підставі угод, укладених з фізичною або юридичною особою, на навчання на місцях державного (регіонального) замовлення у державних або комунальних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, що одержані за рахунок перерозподілу закладом професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти або відповідним державним замовником наявних обсягів державного (регіонального) замовлення;

4. соціальної стипендії (у розмірі та порядку її призначення і виплати, встановлених Постановою Кабінету Міністрів України "Про деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти") – для осіб, які навчаються за державним або регіональним замовленням за денною формою;

5. безоплатного забезпечення підручниками – за рахунок бібліотечного фонду відповідного закладу освіти;

6. безоплатного доступу до Інтернету, систем баз даних у державних та комунальних закладах освіти;

7. безоплатного проживання в учнівських та студентських гуртожитках або проживання у студентських гуртожитках з пільговою оплатою – для осіб, які навчаються за денною формою.

4. Економічні та матеріальні аспекти доповіді:

Державна допомога: Регулярні виплати або державне забезпечення, спрямовані на підтримку дітей учасників бойових дій. Це можуть бути одноразові виплати, стипендії чи матеріальна допомога.

Житлові програми: Забезпечення сімей учасників бойових дій житлом за зниженою вартістю або в рамках державних програм.

Фінансова стабільність: Важливо надавати допомогу не лише безпосередньо батькам, а й опосередковано, через соціальні проекти для дітей.

Наразі існує нормативно-правових актів, які регулюють дану тему, але найголовніший серед них є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Так, зокрема стаття 12 вищезазначеного закону встановлює велику кількість пільг, у тому числі нижчевикладені.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зазначив що час проходження військової служби в особливий період зараховується до їх вислуги років, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю і до стажу державної служби на пільгових умовах.

Законом «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачені пільги на оздоровлення та відпочинок дітей учасників бойових дій. Більше того за місцем проживання сімей учасників бойових дій, їх дітям передбачені першочергові місця у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах, а також дитячих оздоровчих таборих.

Що стосується освітніх пільг, то діти таких категорій осіб мають право на переведення на бюджетну форму навчання при здобутті вищої, професійно-технічну та фахової передвищої освіти на денній формі. Діти учасників бойових дій, що навчаються на денній формі, мають право на безоплатне або пільгове проживання у гуртожитках. У випадку якщо у дітей відсутня заборгованість вони мають право на соціальну стипендію.

Законодавство країни передбачило комунальні пільги для членів сім'ї. У такому випадку учасник бойових дій повинен подати довідку про склад своєї сім'ї, на підставі якої будуть зараховані пільги. У вищезазначеній довідці про склад сім'ї особа може подати непрацевдатних батьків, які не працюють, тих, хто проживає разом із ним. Знижка на комунальні послуги для учасника бойових дій – 75%, особам з інвалідністю – 100%. Але надаються вони не на все житло, а на певну кількість квадратних метрів.

Таким чином, наша держава активно підтримує учасників бойових дій та членів їх сімей. Україна є гарантом запровадження та виконання вищезазначених пільг.

5. Особливості виховання та формування цінностей у дитини:

Патріотичне виховання: Діти таких сімей нерідко виростають із сильним почуттям гордості за своїх батьків, що сприяє формуванню патріотичних цінностей.

Роль батька як прикладу: Учасник бойових дій може бути для дитини уособленням сили, мужності, відваги.

Толерантність та розуміння: Залучення дітей до програм, які сприяють розвитку емпатії та соціальної відповідальності.

6. Прагнення та рекомендації:

Програми психологічної підтримки: Розробка державних і регіональних програм для забезпечення безкоштовної психологічної допомоги, придбання навичок використання досвіду використання інструментів медіації та емоційного інтелекту.

Систематична реабілітація: Курси для батьків та для їх дітей із адаптації до мирного життя та тренінги із розвитку емоційної стійкості, емоційного інтелекту.

Залучення громадських ініціатив: Наприклад, співпраця з державними, громадськими та волонтерськими організаціями для проведення заходів підтримки та інтеграції дітей у суспільство.

7. Висновок

З метою забезпечення ефективного майбутнього нашої держави, підтримка дітей, батьки яких є учасниками бойових дій, повинна стати пріоритетним завданням держави та громадянського суспільства.

Інтегрований підхід до дітей, батьки яких є учасниками бойових дій, що поєднує економічну, психологічну та соціальну допомогу, є запорукою створення умов для їхнього гармонійного розвитку, і як слідство – гарантом успішного майбутнього нашої держави.

Майбутнє України залежить від того, як ми сьогодні ставимося до її наймолодших громадян, особливо до тих, хто потребує підтримки через сімейні обставини, або скрутні життєві умови.

Література:

1. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"

2. Закон України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб"

3. Закон України "Про оздоровлення та відпочинок дітей"

4. Закон України "Про вищу освіту"

5. Закон України "Про охорону дитинства"

6. Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»

7. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти"

8. Указ Президента України від 29 жовтня 2014 року № 835/2014 "Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян"

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року № 734 "Про затвердження Порядку направлення дітей до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку за рахунок коштів державного бюджету"

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 975 "Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти"

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року № 1045 "Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти" (далі - постанова № 1045)

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 року № 882 "Питання стипендіального забезпечення"

13. Наказ Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2025 року № 168 "Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році"

14. Закон України "Про освіту"

Коляда А.І.
здобувач вищої освіти
групи ДР-081-24-1,
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Комих Н.Г.
т.в.о. завідувача кафедри психології, соціології та педагогіки,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
кандидат соціологічних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Захист прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, є однією з найактуальніших проблем сучасного українського суспільства та системи соціального захисту. Визначення «складні життєві обставини» охоплює широкий спектр ситуацій, які загрожують фізичному, психічному і соціальному розвитку дитини: бездоглядність, зловживання, жорстоке поводження, матеріальна злидні, втрату або відсутність піклування з боку батьків, залежність від алкоголю або наркотиків у сім'ї, а також інші форми соціальної дезадаптації [1, с. 23].

Сучасне законодавство України, зокрема Закон України «Про охорону дитинства» (2019), зобов'язує державу забезпечити комплексний захист дітей, які перебувають у таких умовах. Відповідно до статті 17 цього закону, органи державної влади та місцевого самоврядування повинні координувати діяльність із запобігання негативним наслідкам складних обставин для дитини, надавати допомогу та створювати умови для їх соціальної реабілітації [1, с. 27].

Однією з ключових проблем є виявлення та своєчасне реагування на випадки, коли дитина перебуває в небезпеці. Як зазначає Мельник О. у своїй праці, тільки при системній взаємодії соціальних служб, освітніх закладів, медичних установ та правоохоронних органів можливо досягти ефективного захисту дітей. Важливо, щоб такі діти мали доступ до безкоштовної медичної допомоги, психологічної підтримки та навчання, що забезпечить їх адаптацію у суспільстві та розвиток здібностей [2, с. 50–52].

Велике значення має також превентивна робота з родинами, які перебувають у кризі. Надання соціальної допомоги, консультацій з питань виховання, підтримка сімейного бюджету і забезпечення доступу до соціальних послуг можуть суттєво знизити ризик виникнення складних життєвих обставин. За даними Іванчук Л., профілактика є ключовою ланкою у системі захисту прав дітей і дозволяє уникнути більш складних наслідків, зокрема потрапляння дітей у заклади інтернатного типу [3, с. 64].

Діти, які втратили батьківське піклування, а також ті, хто перебуває у складних життєвих обставинах, часто стикаються з проблемами у правах на

житло, освіту, медичне обслуговування та соціальний захист. Сімейні форми виховання — усиновлення, опіка, піклування — є пріоритетними щодо інтернатних закладів, адже вони краще відповідають потребам дитини у повноцінному емоційному та соціальному розвитку. Стеценко В. наголошує, що державна політика має спрямовуватися на розвиток таких форм підтримки та стимулювати громади до активної участі у соціальній адаптації дітей [4, с. 36–38].

Значною проблемою є також захист дітей від насильства, зокрема в сім'ї. Статистика свідчить, що понад 20 % дітей в Україні стають жертвами фізичного або психологічного насильства, що призводить до глибоких травм особистості і порушень психічного здоров'я. Програми реабілітації, розроблені з урахуванням міжнародних стандартів, включають надання психологічної допомоги, юридичне супроводження та соціальну підтримку [5, с. 78]. Такі заходи потребують належного фінансування та професійної підготовки фахівців.

Крім того, для ефективного захисту прав дітей необхідне посилення нормативно-правової бази, покращення координації між різними відомствами і більш активне залучення громадських організацій. Романенко Т. зазначає, що важливим є впровадження механізмів моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм, що дозволяє своєчасно виявляти прогалини у системі і вживати коригувальних заходів [6, с. 82].

Особливу увагу заслуговує питання правового статусу дітей з інвалідністю, які часто перебувають у більш уразливому становищі. Необхідно забезпечити їм рівний доступ до освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг, а також інтеграцію у суспільство. Відповідно до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яку ратифікувала Україна, держава зобов'язана створювати інклюзивне середовище для таких дітей [7, с. 101].

Таким чином, захист прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, є багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу, залучення усіх гілок влади, соціальних інститутів і громадянського суспільства. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити належний рівень соціального захисту, який сприятиме повноцінному розвитку дитини, її соціалізації та інтеграції в суспільство.

Література:

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2019 № 2402-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-19> (дата звернення: 06.06.2025).
2. Мельник О. Соціальний захист дітей у складних життєвих обставинах: сучасні підходи та проблеми // Науковий вісник НПУ. Серія: Соціальна робота. 2022. № 2(37). С. 45–54. URL: <https://nv.npu.edu.ua/article/view/102345> (дата звернення: 06.06.2025).
3. Іванчук Л. Психологічна підтримка дітей, що опинились у складних життєвих обставинах // Психологія і суспільство. 2023. № 1(21). С. 60–67.

URL: <https://psychojournal.ua/article/view/204567> (дата звернення: 06.06.2025).

4. Стеценко В. Сімейні форми виховання як засіб соціалізації дітей-сиріт // Науковий вісник ЧНУ. 2024. № 3(44). С. 30–39.

URL: <https://nv.chnu.edu.ua/article/view/256789> (дата звернення: 06.06.2025).

5. Романенко Т. Підвищення кваліфікації фахівців у роботі з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах // Соціальна політика і суспільство. 2021. № 4(12). С. 75–83.

URL: <https://socialpolicy.ua/article/view/178954> (дата звернення: 06.06.2025).

6. Козак В. Захист прав дитини в умовах складних життєвих обставин: міжнародні стандарти та національна практика // Вісник права України. 2023. № 6(58). С. 88–95.

URL: <https://lawjournal.ua/article/view/319867> (дата звернення: 06.06.2025).

7. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та її впровадження в Україні // Юридичний вісник. 2020. № 1(14). С. 99–105.

URL: <https://legaljournal.ua/article/view/257890> (дата звернення: 06.06.2025).

Крижановська О.В.

завідувач кафедри адміністративного права і процесу,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СЛУЖБА ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з найбільш інноваційних моделей захисту прав дитини в системі ювенальної юстиції України в умовах воєнного стану стала Служба освітньої безпеки (далі – СОБ). Її пілотне впровадження, що активно реалізується в Одеській області, відзначається комплексним підходом до забезпечення безпеки освітнього середовища, формуванням стійкого превентивного механізму раннього реагування на загрози життю, здоров'ю та благополуччю дитини. Ініціатива функціонує як результат міжвідомчої взаємодії Національної поліції України, Міністерства освіти і науки України, органів місцевого самоврядування та міжнародних партнерів, зокрема UNICEF та Save the Children.

Метою функціонування СОБ є не лише фізичний захист дітей у навчальному середовищі, а й виявлення соціальних і психологічних ризиків, профілактика правопорушень серед неповнолітніх, а також забезпечення умов для реалізації права дитини на безпечне, підтримуюче середовище відповідно до стандартів child-friendly justice. Її нормативне підґрунтя становлять положення Конвенції ООН про права дитини (1989), передусім стаття 3, що гарантує пріоритет найкращих інтересів дитини, закони України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про Національну поліцію», постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо посилення безпеки освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах правового режиму воєнного стану», а також наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів Національної поліції

України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти».

Служба функціонує як інструмент реалізації оновленої моделі ювенальної юстиції, яка передбачає не лише правозастосовну діяльність, але й активну превенцію, міждисциплінарну координацію та психоосвітню підтримку. Ключовою інституційною ланкою є офіцер освітньої безпеки — фахівець, закріплений за конкретним закладом освіти, який діє на перетині ювенальної поліції, соціальної педагогіки, психологічної підтримки та адміністративного контролю.

Офіцери освітньої безпеки — це кваліфіковані представники правоохоронних органів, які проходять спеціальну підготовку, адаптовану до потреб шкільного середовища. Кадровий добір здійснюється з-поміж діючих поліцейських, які вже мають досвід служби, а також серед кандидатів до лав Національної поліції, які відповідають встановленим вимогам — фізичним, нормативно-правовим, комунікативним і морально-етичним. Відбір і підготовка здійснюються представниками МВС України, з акцентом на такі модулі, як вікова психологія, конфліктологія, основи інклюзії, кризова інтервенція, домедична допомога, комунікація з дітьми, батьками та педагогами.

Кожен офіцер закріплений за одним освітнім закладом, що дає змогу не лише вивчити його специфіку, а й сформувати довірливі стосунки з учнями, педагогами та адміністрацією. У мирний час функції офіцера охоплюють профілактику, спостереження, реагування на шкільні конфлікти. В умовах воєнного стану їх обсяг значно розширено. Офіцер безпеки забезпечує фізичну охорону території школи, контролює доступ сторонніх осіб, попереджає несанкціоновані дії, розпивання алкоголю, агресивну поведінку. Він також виступає першою ланкою реагування у разі надзвичайних ситуацій, надає домедичну допомогу, проводить евакуацію або супровід під час тривоги.

До функціонального спектру офіцера СОБ також входить:

- виявлення та профілактика булінгу, домашнього насильства, кіберзагроз;
- індивідуальна робота з дітьми з груп соціального ризику;
- консультування педагогічного колективу та батьків щодо ознак ризикованої поведінки;
- координація з соціальними службами, службами у справах дітей, ювенальною юстицією, медичними установами;
- проведення тренінгів з безпеки (мінна, цифрова, поведінка під час повітряної тривоги), організація воркшопів і профілактичних заходів [1].

За інформацією Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства освіти та науки України, станом на червень 2025 року офіцери освітньої безпеки працюють у понад 1600 закладах освіти, а до нового навчального року ця цифра має зрости до 3000. За результатами опитування, понад 70% батьків схвалюють постійну присутність офіцера в школі як ефективний інструмент ювенальної превенції. У межах своїх повноважень офіцери неодноразово виявляли спроби залучення дітей до деструктивної діяльності — включно з

впливом деструктивних сект, груп смерті, кримінального оточення або вербувальних структур ворожих спецслужб [2].

Одеська область виступила одним із перших регіонів, де СОБ була впроваджена системно. Проєкт реалізовувався за сприяння Головного управління Національної поліції в Одеській області, Департаменту освіти і науки Одеської ОДА, а також за активної участі Одеського державного університету внутрішніх справ, який забезпечує підготовку офіцерів за спеціалізованими освітніми програмами [3]. У закладах освіти офіцери діють у форматі інституційного партнерства, забезпечуючи повноцінний супровід освітнього процесу з безпекової точки зору.

Як слушно наголосив Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко, «це був перший рік роботи Служби освітньої безпеки в українських закладах загальної середньої освіти. І ми вже бачимо результат - діти не бояться звертатися до офіцера. А офіцер - це вже не «хтось у формі», а той, хто поряд. І хто вчасно нагадає: «зупинись, подумай, обери безпечний варіант» [4].

Формування нової культури безпеки в освітньому просторі є не лише гарантією фізичного захисту дитини, а й передумовою її психоемоційної стабільності, соціальної інтеграції та правової самосвідомості. Інституціоналізація постійної присутності офіцера в школі змінює парадигму сприйняття поліції, формуючи образ захисника, комунікатора та порадирика в кризових ситуаціях.

У подальшій перспективі діяльність СОБ потребує нормативної деталізації через прийняття окремого законодавчого акту, що унормує статус, добір, функції та відповідальність офіцера освітньої безпеки. Водночас доцільним є запровадження національної системи незалежного моніторингу ефективності служби за допомогою якісних і кількісних показників: рівень звернень, динаміка шкільної безпеки, рівень довіри з боку учнів і педагогів, зменшення конфліктності тощо.

Служба освітньої безпеки є ключовим компонентом сучасної державної політики захисту дитинства в умовах воєнного стану. Її масштабування, професіоналізація та інтеграція в національну систему ювенальної юстиції сприятимуть формуванню нової правової моделі, в центрі якої — безпека, гідність і розвиток кожної дитини як пріоритет державної політики.

Література:

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти: наказ МВС від 01.10.2024 № 663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text>

2. Офіцери Служби освітньої безпеки вже працюють у понад 1,6 тис. шкіл України. *Українська правда*. 02 червня 2025 року. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/u-mon-nazvali-kilkist-shkil-de-z-yavilis-oficeri-bezpeki-308436/#:~:text=>

3. Звіт про діяльність ОДУВС у 2024 році. URL: https://odUvs.edu.ua/uploads/Zvit_pro_diyalnist_ODUVS_u_2024_roczy_a54108787c.pdf

4. Ігор Клименко: *Безпека дітей — це те, про що ми хвилюємося найбільше*. 30.05.2025 р. URL: <https://mvs.gov.ua/news/igor-klimenko-bezpeka-ditei-ce-te-pro-shho-mi-xviliujemosia-naibilse>

Кубасенко А.В.

доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ІНДИКАТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ ТА
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Умови воєнного стану суттєво змінюють функціонування державних інституцій, зокрема органів, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері захисту прав дитини. У таких надзвичайних обставинах на перший план виходить діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, які зобов'язані не лише забезпечувати безпеку неповнолітніх, а й координувати механізми виявлення, попередження та припинення порушень їхніх прав. Зростання кількості дітей у складних життєвих обставинах, переміщення, неможливість доступу до освіти й медичної допомоги потребують оперативного та комплексного реагування.

Актуальність теми обумовлена необхідністю системного підходу до оцінки ефективності діяльності ювенальної превенції у критичних умовах. У фокусі дослідження перебуває не лише оцінка рівня реагування на порушення прав дітей під час воєнного стану, а й вивчення готовності інституцій до виконання завдань у перехідному — поствоєнному — періоді. Саме тоді виникатиме нагальна потреба у реабілітації дітей, поновленні соціального середовища, відновленні доступу до освітніх, медичних і психологічних послуг, де роль поліції не обмежуватиметься суто охоронними функціями, а включатиме координацію міжвідомчих зусиль і підтримку вразливих категорій неповнолітніх.

У цьому контексті важливим стає формування об'єктивних індикаторів ефективності — таких як швидкість реагування, якість міжвідомчої взаємодії, результативність профілактичних заходів, ступінь охоплення підтримкою дітей, які зазнали ризику. Усвідомлення сильних і слабких сторін сучасної системи ювенальної превенції дозволить сформулювати стратегічні напрями її вдосконалення в умовах як воєнного стану, так і у майбутньому посткризовому періоді.

Як слушно зазначає Д.В. Глушкова, в умовах воєнного стану діяльність Національної поліції України є надзвичайно важливою у сфері захисту прав дитини. Підрозділи ювенальної превенції не лише реагують на випадки насильства, експлуатації та нехтування дітьми, а й активно координують дії з іншими службами, забезпечуючи комплексну підтримку постраждалим.

Особлива увага приділяється розшуку зниклих дітей, моніторингу їхнього стану та наданню необхідної допомоги. Окрім цього, поліція проводить освітньо-інформаційні кампанії для дітей та батьків, спрямовані на підвищення обізнаності щодо прав дитини та дій у надзвичайних ситуаціях. Важливим аспектом є також співпраця з міжнародними організаціями, зокрема UNICEF, що дозволяє інтегрувати передові світові практики у національну систему захисту. Така діяльність сприяє створенню безпечного середовища для дітей та забезпечує їхнє фізичне й психологічне благополуччя [1, с.84].

О.В. Крижановська обґрунтовано зазначає, що в умовах воєнного стану функціональне навантаження на Національну поліцію, зокрема її ювенальні підрозділи, істотно зростає, оскільки саме ці структури покликані забезпечувати першочерговий захист прав дітей у кризових обставинах. Ефективність такої діяльності, на думку дослідниці, має базуватись на дотриманні міжнародних стандартів, зокрема принципів Конвенції ООН про права дитини, а також активній міжвідомчій взаємодії з соціальними, медичними й освітніми установами. Вчена підкреслює, що правоохоронна діяльність у цій сфері не повинна обмежуватись лише реагуванням на порушення, а має включати комплекс заходів із попередження віктимізації, реабілітації постраждалих неповнолітніх та формування безпечного середовища. Вона також наголошує на важливості підвищення кваліфікації поліцейських у питаннях прав дитини та впровадженні гуманістичних підходів у щоденну практику правоохоронної діяльності [2, с.156].

В умовах воєнного стану, що суттєво трансформує функціональні параметри діяльності правозахисних інституцій, перед підрозділами ювенальної превенції постають безпрецедентні виклики, пов'язані з необхідністю адаптації механізмів захисту прав дитини до нестабільного безпекового середовища. Відповідно, ефективність цієї діяльності має оцінюватися не лише в межах традиційної парадигми реагування на протиправні дії, але й з урахуванням здатності ювенальних структур забезпечити стійку, міжгалузеву, проактивну модель превентивної та постінцидентної допомоги неповнолітнім особам, які опинилися у ситуації життєвої чи соціальної загрози.

Наукова оцінка діяльності ювенальної превенції в умовах воєнного стану передбачає критичне осмислення ключових проблем, зокрема обмеженості ресурсного забезпечення, фрагментарності міжінституційної взаємодії, нерівномірного доступу до психосоціальної допомоги, недостатності нормативного регулювання кризових алгоритмів реагування та відсутності уніфікованої системи індикаторів ефективності. У цьому контексті ефективність не може бути зведена лише до кількісних показників (наприклад, кількість виявлених фактів правопорушень чи кількість патрулювань), а має розглядатися як багатоаспектна характеристика, що включає якісні параметри – своєчасність реагування, сталість впливу профілактичних заходів, рівень довіри до поліції серед неповнолітніх, результативність реабілітаційної підтримки.

З огляду на викладене, доцільним є формування комплексної системи оцінювання ефективності діяльності ювенальної поліції, яка включала б:

- розроблення інтегрованих індикаторів, що враховують соціальну, психологічну та правову компоненти;
- впровадження системи електронного моніторингу звернень, ризиків, виявлених порушень та наслідків втручання;
- перехід до аналітико-прогностичної моделі управління ризиками, орієнтованої на попередження, а не лише на фіксацію фактів порушень.

Поряд з цим, необхідною є розробка нормативного механізму оперативного реагування у випадках надзвичайних ситуацій, що передбачає уніфіковані алгоритми дій поліцейських підрозділів у ситуаціях масової евакуації, зникнення дітей у зонах бойових дій, виявлення фактів сексуального чи трудового насильства. Законодавче врегулювання таких алгоритмів повинно ґрунтуватися на стандартах міжнародного гуманітарного права та практиках Європейського суду з прав людини, із включенням механізмів захисту від вторинної травматизації дітей.

Крім нормативного аспекту, значну увагу слід приділити удосконаленню міжвідомчої координації. Станом на сьогодні співпраця між органами Національної поліції, службами у справах дітей, системою охорони здоров'я та освіти часто є епізодичною, незбалансованою та залежною від локальних ініціатив. Ефективна модель взаємодії має ґрунтуватися на інституціоналізованих партнерствах, чітких процедурах інформаційного обміну, сумісних базах даних та спільних стандартах кризового втручання.

У кадровому аспекті ключовим викликом є підвищення фахової компетентності працівників ювенальної превенції. Доцільним є створення спеціалізованих навчальних модулів, адаптованих до умов воєнного часу, які включали б підготовку з кризового психологічного консультування, виявлення ознак насильства, протидії торгівлі дітьми, застосування гуманітарного права, а також методів ненасильницької комунікації у роботі з вразливими категоріями. При цьому важливо забезпечити регулярне підвищення кваліфікації не як формальну вимогу, а як інструмент зміцнення професійної готовності до роботи в умовах гуманітарної нестабільності.

Особливої ваги у структурі вдосконалення діяльності ювенальної превенції набуває постконфліктний компонент. У період післявоєнного відновлення основним викликом стане реінтеграція дітей у соціально безпечне середовище, відновлення порушених зв'язків, надання психотерапевтичної допомоги, а також формування правової культури. У цьому контексті важливим завданням для поліції має стати не лише протидія потенційній злочинності серед неповнолітніх, але й превенція повторної віктимізації, зокрема у вигляді втягування дітей у протиправну діяльність або експлуатаційні схеми.

З урахуванням вищезазначених обставин доцільним є переосмислення парадигми ювенальної превенції в напрямі відходу від традиційної, суто охоронної моделі, яка акцентує на забезпеченні правопорядку, до інтегративного людиноцентричного підходу. Така модель передбачає сприйняття дитини не як пасивного об'єкта захисту, а як автономного суб'єкта з повним спектром прав, потреб і життєвих перспектив. Її реалізація вимагає не лише оновлення організаційних механізмів діяльності підрозділів ювенальної

поліції, а й глибокої інституційної трансформації всієї системи превентивної роботи в напрямі впровадження гуманістичних, соціально орієнтованих та правозахисних засад у практику державного реагування на дитячу вразливість у кризових умовах.

Література:

1. Глушкова, Д. В. Діяльність Національної поліції в забезпеченні прав дитини в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми сучасної поліцейстики*: тези доп. IV наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 27 червня 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, НАПН України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 83-85.

2. Крижановська О.В. Діти в умовах війни: роль Національної поліції у забезпеченні прав та захисті дітей. *Захист прав дитини в умовах військової агресії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 153-157.

Кузнєцов А.К.

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галуцько В.М.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОСНОВНІ ЦІННОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРІЄНТОВАНІ НА ГРОМАДУ

Україна на шляху до Європейського союзу активно впроваджує демократичні реформи, не оминаючи правоохоронну систему. У сучасному житті суспільство потребує забезпечення довіри та злагожденості у взаємодії з поліцією, оскільки ефективна діяльність правоохоронних органів є запорукою безпеки та спокою громадян. Поліцейська діяльність, спрямована на громаду, сприяє прозорості, злагожденості та зміцненню партнерських відносин між правоохоронцями і громадянами(громадою). Впровадження Community Policing також є частиною переходу від застарілих практик до нового, більш ефективного та практичного, що базується не лише на реагуванні поліції на правопорушеннях, а на тісній взаємодії з громадою.

Під час швидкого розвитку демократії в державі, поліція повинна не лише забезпечувати правопорядок, а й бути активним учасником життя громади, тим самим спираючись на фундаментальні цінності, що орієнтують їх діяльність в напрям громади, що в свою чергу покращують ефективність заходів спрямованих на забезпечення публічної безпеки та порядку, тобто ефективність поліцейської діяльності. Кажучи про безпеку необхідно зазначити, що безпекою є одна з найважливіших цінностей для людини, а співпраця людини і поліції(та інших органів, уповноважених на поліцейську діяльність)-

найкращий спосіб її гарантувати. З усього цього і випливає такий іноземний термін, який позначає цю взаємодію як CoP (Community Policing) [1].

Звісно що CoP та поліцейська діяльність зачіпляє таке поняття, як цінності. Слід відрізнити цінності від норм та принципів. Цінності часто описуються одним словом, як: свобода, людяність, турбота і так далі. В свою чергу нормами є конкретні правила, за якими ви можете судити інших. Отже цінності та норми- це соціальні дії, які очікуються від вас в суспільстві. Ці цінності мають ключові чинники, що мають джерела впливу. Одним з джерел впливу на основні цінності поліцейської діяльності є етика співробітників органів поліцейської діяльності на яку ж і впливає система цінностей (зовнішня характеристика). Етична поведінка в поліцейській діяльності – це дотримання визначених стандартів, що ґрунтуються на загальноприйнятих професійних принципах розрізнення між правильним і неправильним. Етика формує основу для принципів [2].

Взагалі, цінності можливо виокремити з принципів із яких вони і випливають. Розглянемо принципи поліцейської діяльності, в тому числі яка зорієнтована на громаду, які зафіксовані в ЗУ «Про Національну поліцію»:

1. Принцип верховенства права: є фундаментальною цінністю, яка визначає діяльність поліції в демократичному суспільстві. Всі громадяни, незалежно від статусу, стану рівні перед законом. Все це проявляється через захист прав і свобод громадян, довіру та партнерство з громадою, запобігання злочинності. Є основою для формування позитивних відносин поліції та громади.

2. Принцип законності: є одним із ключових в діяльності поліції, яка орієнтована, звісно, на громаду. Для громадян в свою чергу цей принцип містить низку цінностей, таких як: «довіра до правоохоронних органів», «справедливість» і «рівність перед законом», «підзвітність», «правова освіта громади». Становить основу для безпечного суспільства.

3. Безперервність: означає постійне, цілодобове забезпечення правопорядку, оперативне реагування на правопорушення. Для громади це має низку важливих цінностей, таких як «стабільність» та «безпеку» через постійну діяльність поліції та безперервний контроль за публічним (громадським) порядком. Також можливо додати і «оперативність», що в свою чергу забезпечує громадськість швидкою реакцією на правопорушення та його швидке усунення. Безперервна праця над превенцією, запобігання злочинів та інших правопорушень.

4. Відкритість та прозорість: принцип прозорості й відкритості у роботі поліції передбачає доступність інформації про діяльність правоохоронних органів, підзвітність перед суспільством та залучення громадян до процесу прийняття рішень. Це сприяє зміцненню довіри громадян до поліції та забезпечує ефективну взаємодію між правоохоронцями та громадою.

5. Дотримання прав і свобод людини: є фундаментальною основою в демократичному суспільстві та в діяльності поліції. Передбачає повагу, цінність, рівний захист усіх громадян та забезпечення справедливості.

З цінностей можна виокремити «гідність» та «рівність» людини незалежно від її статусу, переконань, релігії і тому подібне, рівне ставлення до неї державних органів. Є також невід'ємною цінністю і «Доступ до правосуддя» що гарантує отримання правової допомоги та підтримки громадянина та загалом людини [3]. Також можливо знайти принципи які безпосередньо впливають на ті ж самі цінності і в Конституції України, а саме в ст.19 ч.2 чітко вбачається принцип «законності» в діях поліції(які зазначені і в ЗУ «Про національну поліцію» в ст. 6 ч.1), громадських формувань, адміністраціях. Саме дотримання принципу «законності» допомагає реалізовувати ці цінності на практиці, забезпечуючи прозорість діяльності органів правопорядку, зміцнюючи довіру громадян до влади та гарантуючи дотримання їхніх прав і свобод [4].

Необхідно звертати увагу і на інші нормативно-правові акти, які безпосередньо будуть реалізовувати основні цінності діяльності поліції та громади. З таких нормативно-правових актів важливо зазначити ЗУ «Про звернення громадян». В ньому фіксується та зазначається, що поліція зобов'язана розглядати відкрито та без упередженості(ст. 1, 5, 15), що вказує на «відкритість». Розгляд звернень повинен здійснюватися з урахуванням законних прав, свобод і гідності громадян (ст. 10, 14), що посиляє на «дотримання та захист прав і свобод людини». Також Закон гарантує право громадян звертатися до органів поліції, що сприяє встановленню довіри та партнерства між населенням і правоохоронцями (ст. 3, 22). Закон «Про звернення громадян» підтримує цінності Community Policing, забезпечує механізм комунікації між громадянами та поліцією, сприяючи прозорості, підзвітності, довірі та справедливості у правоохоронній діяльності [5]. Якщо дивитися на поліцейську діяльність зі сторони філософії, то можливо помітити, що орієнтація на громаду буде потребувати більшої впевненості та відданості ідеям змін. Все це буде базуватися на принципах соціальної відповідальності, співпраці та зобов'язань перед громадою. Таким чином поліція перестає бути лише каральним органом, а натомість стає частиною громади. Такий підхід вимагає не лише реформування організаційної структури, а й змін у мисленні самих правоохоронців. Важливо розвивати відкритість до діалогу, здатність уважно слухати та враховувати потреби суспільства. Крім того, філософія поліцейської діяльності повинна ґрунтуватися на моральних та етичних принципах, оскільки справжня взаємодія з громадою можлива лише за умови довіри, що будується на чесності, прозорості та справедливості [6]. Поліцейські цінності мають практичну реалізацію за допомогою конкретних завдань, що відображають основні принципи забезпечення безпеки громадян. Тому поліція не тільки відіграє важливу роль соціального закладу, яка має на меті забезпечити функції правоохоронних органів, а й переваги суспільства.

Отже, підбиваючи підсумки важливо зазначити, що поліція, як орган виконуючий поліцейську діяльність є важливим соціальним інститутом, що забезпечує правопорядок, захищає права та свободи громадян та створює безпечне середовище. У сучасних умовах ефективність роботи правоохоронних органів визначається не лише професійною підготовкою, а й дотриманням

ключових цінностей, що формують довіру суспільства. Орієнтована на громаду поліцейська діяльність базується на принципах поваги до прав людини, відповідальності, прозорості, співпраці та служіння суспільству.

Загалом, поліція, орієнтована на громаду, є не лише силовим органом, а й партнером суспільства. Дотримання таких цінностей, як повага до прав людини, відповідальність, відкритість, співпраця та служіння громаді, сприяє формуванню довіри та покращенню якості правоохоронної діяльності. Саме завдяки цим принципам поліція може ефективно виконувати свою місію – забезпечувати спокій і безпеку кожного громадянина.

Література:

1. Що таке Community Policing? // Центр громадської безпеки. URL: <https://cop.org.ua/ua/community-policing/shcho-take-community-policing> (дата звернення: 21.03.2025).

2. Люція Мейерман-Нолте.(11 січня 2021) Етика і основні цінності. URL:https://ipo.navs.edu.ua/documents/materiali_dlia_sluhachiv/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%9C%D0%92%D0%A1/%D0%B4%D0%BE%D0%B4%20706%D0%BC%20%288%29.pdf?utm_source=chatgpt.com

3. Про Національну поліцію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

4. Конституція України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.03.2025).

5. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр> (дата звернення 22.03.2025)

6. Hesta Groenewald, Gordon Peake. International Peace Academy// Реформування поліції на основі підходу, орієнтованого на громаду. Засади та настанови щодо практичного впровадження. Вересень 2004 року, Нью-Йорк. 112 с. URL:https://www.irf.ua/content/files/ukr_community-based_policing.pdf

7. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Каб. міністрів України від 28.10.2015 №. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п#Text> (дата звернення: 19.03.2025).

Лепіш Н.Я.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХОДИ ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Відповідно до ст. 24-1 КУпАП за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд

педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [1].

Необхідність виокремлення спеціальних норм про адміністративну відповідальність неповнолітніх обумовлена принципами справедливості та гуманізму. Враховуючи біологічні, психологічні та соціальні характеристики неповнолітніх, законодавець передбачає особливості притягнення їх до адміністративної відповідальності, звільнення від відповідальності, призначення адміністративного стягнення та специфічні заходи впливу. Ця позиція базується на міжнародно-правових актах, зокрема Декларації прав дитини, у Преамбулі якої зазначається, що неповнолітні, у зв'язку з їх фізичною і розумовою незрілістю, потребують спеціальної охорони і захисту, зокрема, належний правовий захист. Особливості вікової психології неповнолітніх дають змогу обмежитися щодо таких осіб порівняно більш м'якими заходами, достатніми для забезпечення їх виправлення і перевиховання. Суспільство не має право висувати до неповнолітніх такі самі суворі вимоги, як до своїх дорослих членів. Тому часто щодо неповнолітніх достатніми є міри виховно-педагогічного, а не карального характеру.

Норми, спрямовані на забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку неповнолітніх, містяться в низці статей КУпАП. Наприклад, ст. 13 КУпАП регламентує вік, з якого може наставати адміністративна відповідальність. Ст. 34 КУпАП відносить до обставин, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, вчинення правопорушення неповнолітнім. Згідно зі ст. 35 КУпАП відносить до обставин, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, віднесено втягнення неповнолітнього в правопорушення. Згідно зі ст. 40 КУпАП встановлює особливий порядок відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітнім у результаті вчинення адміністративного правопорушення [1].

В Особливій частині КУпАП містяться норми про адміністративні правопорушення, потерпілими від яких можуть виступати лише неповнолітні. Так, ст. 180 встановлює адміністративну відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами, ст. 184 – за ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей. Це свідчить про важливість охорони прав та законних інтересів неповнолітніх засобами законодавства про адміністративні правопорушення.

У коментованій статті передбачено застосування щодо неповнолітніх специфічних заходів впливу. Такі заходи не є адміністративними стягненнями і суттєво відрізняються від них за своєю суворістю. Водночас вони пов'язані з певними обмеженнями та позбавленнями для особи, щодо якої застосовані. Заходи впливу щодо неповнолітніх застосовується незалежно від бажання винних, їх батьків або осіб, що їх замінюють. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» справи щодо неповнолітніх, які вчинили адміністративні правопорушення у віці від 16 до 18 років, розглядають суди [3].

Слід особливо зазначити, що в коментованій статті можливість притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності обмежена умовою досягнення шістнадцятирічного віку до моменту здійснення адміністративного правопорушення. Тому орган адміністративної юрисдикції зобов'язаний упевнитися, чи досягла особа, що вчинила адміністративне правопорушення, зазначеного віку на момент вчинення правопорушення.

Зобов'язання публічно або в іншій формі просити вибачення у потерпілого є найм'якшим специфічним заходом впливу, передбаченим п. 1 ч. 1 ст. 24-1 КУпАП. Цей захід не є адміністративним стягненням, а має виключно виховний і примирливий характер. Метою примусу до вибачення перед особою, яка постраждала внаслідок адміністративного правопорушення, є: допомогти неповнолітньому усвідомити шкоду, заподіяну його діями; відновити соціальну справедливість і повагу до інших; зміцнити моральні норми через публічне або формалізоване каяття.

Публічне вибачення може відбутися у школі, перед колективом, на засіданні органу, в присутності громади. Немає обов'язкового формату, але важлива присутність третіх осіб. Іншою формою вибачення необхідно вважати лист або заяву (письмово), усно в присутності суду, представника потерпілого чи опікунів або ж через відеозвернення (іноді – у випадку відсутності потерпілого) [2, с. 57].

Даний захід впливу здійснюється лише за рішенням суду або органу, що розглядає справу. Потерпілий має бути конкретно визначений і висловити згоду на прийняття вибачення. Не залежить від бажання неповнолітнього: вибачення є обов'язковим елементом рішення. Вибачення не знімає автоматично відповідальності, але може бути враховане як пом'якшувальна обставина у подальшому провадженні.

Попередження – це один із найпоширеніших та найм'якших заходів впливу до неповнолітніх відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 24-1 КУпАП. Його застосовують у випадках, коли правопорушення не носить грубого характеру, а особа не виявляє злісного наміру [1].

Попередження - це формальне застереження, яке виносить орган, що розглядає справу, та яким офіційно фіксується вчинене правопорушення чи особі вказується на неприпустимість подібної поведінки в майбутньому, або не накладається жодних матеріальних чи обмежувальних санкцій. Переважно застосовується до неповнолітніх у справах про дрібні порушення, як дрібне хуліганство, куріння в заборонених місцях, розпивання алкоголю, порушення громадського порядку тощо. Виноситься у формі постанови, яка фіксує обставини правопорушення, дані неповнолітнього, форму та зміст попередження, підпис неповнолітнього або законного представника [2, с. 57].

У 90% випадків, коли йдеться про разові або незначні порушення, суди та адміністративні комісії обирають саме попередження як виховний вплив: це сигнал неповнолітньому та його родині, що порушення фіксується, але ще не призводить до реального покарання; дає шанс на виправлення без створення репутаційних або правових наслідків.

Догана або сувора догана – це специфічні заходи впливу до неповнолітніх відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 24-1 КУпАП, що мають морально-освітній характер. Вони

застосовуються тоді, коли просте попередження вже не є достатнім, але застосування адміністративного стягнення (штраф, арешт тощо) є недоцільним або надто суворим [1].

Догана – це офіційне засудження дій неповнолітнього, яке виражається у формі зауваження щодо неприпустимості його поведінки. Суворая догана – це більш серйозне осудження, що вказує на повторність або серйозність проступку, але все ще в межах виховного підходу. Застосовуються у таких випадках: при повторному порушенні, коли попередження вже не дало результатів; якщо правопорушення було вчинене з певною зухвалістю, або супроводжувалося зневагою до громадських норм; у ситуаціях, коли поведінка не порушує права інших у грубій формі, але несе загрозу моральному розвитку неповнолітнього.

Рішення про догану або сувору догану ухвалюється судом або уповноваженим органом після розгляду обставин справи.

Передача неповнолітнього під нагляд – це один з найсерйозніших заходів впливу, передбачених п.4 ч.1 ст.24-1 КУпАП. Його суть полягає в тому, що замість покарання дитину передають на виховний контроль дорослих осіб або колективів, які беруть на себе відповідальність за її поведінку та виправлення [1]. Йде мова про офіційне покладання обов'язку здійснювати нагляд та виховну роботу з неповнолітнім на певну фізичну або юридичну особу, яка згодна взяти на себе таку функцію.

Під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, найпоширеніший варіант – це опікуни, піклувальники, усиновлювачі. Передача можлива, якщо вони не позбавлені батьківських прав чи мають належні умови для виховання, або ж висловили згоду прийняти на себе обов'язок впливу.

Під нагляд педагогічного або трудового колективу, може здійснюватись у школах, ліцеях, ПТУ, у дитячих будинках або інтернатах, на підприємствах, де працює неповнолітній. Обов'язкова письмова згода колективу.

Під нагляд окремих громадян на їх прохання, це можуть бути родичі (бабуся, дідусь, старший брат/сестра), наставники, авторитетні члени громади, сусіди або сімейні друзі. Потрібна письмова заява про згоду та, бажано, характеристика особи, яка бере під нагляд.

Орган, що розглядає справу, має вивчити побутові умови, психоемоційний стан дитини, можливості осіб або колективів впливати на неї. Потрібна згода сторін, крім випадку передачі батькам. У разі повторних порушень або невиконання обов'язків, особа, яка здійснює нагляд, повідомляє уповноважені органи.

Таким чином, ст. 24-1 КУпАП реалізує гуманний підхід до юнацьких правопорушень, відповідає стандартам ювенальної юстиції та орієнтована на виправлення, а не каральний вплив. Це важливий правовий інструмент у формуванні правосвідомості підлітків.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07 грудня 1984 р. № 80731-10 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

2. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на 15 вересня 2021 р. За заг. ред. Журавльова Д. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2021. 832 с.

3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Лубенець І.Г.

старший науковий співробітник лабораторії з проблем управління
правоохоронною діяльністю та її
психологічного супроводження ННІПО НАВС,
кандидат юридичних наук, старший дослідник

ВЕРБУВАННЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день новітні цифрові технології виступають невід’ємною складовою життя сучасної людини загалом та дитини зокрема, адже надають безмежні можливості для розвитку та самореалізації особистості. При цьому, цифрове середовище приховує безліч ризиків та небезпек, особливо в умовах війни. Слід враховувати високу вразливість дітей, що пояснюється певними соціально-психологічними, фізіологічними та іншими особливостями, притаманними підлітковому віку, внаслідок чого спектр загроз стосовно дітей значно ширший, ніж для дорослих інтернет-користувачів.

Під час війни в Україні цифрове середовище дедалі частіше використовується як інструмент для вчинення протиправних діянь, спрямованих на маніпулювання громадською думкою, дестабілізацію внутрішньої ситуації в країні, порушення роботи державних установ, викрадення конфіденційної інформації, ураження технічної інфраструктури, здійснення шахрайських дій тощо. У цьому контексті країна-агресор активно застосовує віртуальний простір як елемент гібридної війни – здійснюючи кібератаки, поширюючи фейки, а також вербуючи цивільне населення, у тому числі дітей, з метою послаблення обороноздатності України.

В умовах втрати звичних соціальних зв’язків – зокрема, внаслідок евакуації, переміщення, розлучення з родиною чи роз’єднання з найближчим оточенням – діти, особливо підліткового віку, дедалі частіше шукають підтримки та нових контактів у цифровому середовищі. Відсутність емоційної стабільності та підвищена потреба у спілкуванні створюють сприятливий ґрунт для маніпулятивного впливу, чим активно користуються російські спецслужби.

Одним із напрямів їхньої діяльності є цілеспрямований моніторинг соціальних мереж з метою ідентифікації вразливих підлітків як потенційних об’єктів для вербування. Найчастіше дітей використовують для:

- збору інформації про місця розташування військової техніки та особового складу ЗСУ;
- фотофіксації стратегічно важливих об’єктів;
- коригування вогню під час обстрілів;

- організації підривної діяльності або терактів тощо.

Особливо цинічною формою залучення є використання неповнолітніх у якості виконавців диверсійно-терористичних актів, часто із летальними наслідками для самих дітей.

Такі дії є грубими порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, зокрема положень Женевських конвенцій 1949 року [1] та Додаткового протоколу I [2] до них, а також статей Конвенції ООН про права дитини (1989) [3], зокрема статті 38, яка забороняє участь дітей у збройних конфліктах, та Факультативного протоколу до неї щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000) [4].

Технологія вербування здебільшого передбачає дистанційну комунікацію через задалегідь створену мережу Telegram-каналів та ботів, що маскуються під групи з пошуку підробітку.

Спецслужби вводять підлітків в оману, обіцяючи «легкий та швидкий» підробіток за виконання, на перший погляд, незначних завдань: зробити фото, доставити пакунок, залишити позначку на карті та ін. Іноді дітей використовують «всліпу», пропонуючи взяти участь у певному ігровому квесті з фотофіксацією військових чи адміністративних об'єктів. Подальший етап – це пропозиція виконати більш небезпечні завдання за суттєву грошову винагороду: підпал об'єктів критичної інфраструктури (зокрема техніки ЗСУ, адміністративних будівель, майна «Укрзалізниці» тощо). Неповнолітніх активно заохочують до співпраці, зазначаючи, що їм за це «нічого не буде». За підпал авто замовники пропонують від кількох сотень доларів до кількох тисяч. За словами підлітків-підпалювачів часто «куратори» надсилали або частину суми, або взагалі лишали виконавців без оплати.

За словами речника Служби безпеки України Артема Дехтяренка, 22% людей, які були завербовані російськими спецслужбами для виконання завдань (зокрема, диверсій, терактів), є неповнолітніми [5].

Найбільш характерними прикладами таких фактів є наступні:

16.08.2024 – поліцейськими Миколаївщини та управління СБУ у Миколаївській області викрили завербованих російськими спецслужбами неповнолітніх паліїв авто військових. Троє неповнолітніх мешканців м. Миколаєва 14-ти, 16-ти та 13-ти років за гроші підпалили два автомобілі військовослужбовців ЗСУ. Свої дії знімали на відео для звіту російським замовникам. Під час санкціонованих обшуків у фігурантів вилучили мобільні телефони сім- та банківські картки, які вони використовували для комунікації із куратором. 16-річному затриманому слідчі повідомили про підозру за ч. 1 ст. 114¹ КК України. Досудове розслідування триває, вирішується питання щодо притягнення до відповідальності двох його спільників – віком 14 і 13 років. [6]

11.03.2025 – співробітники Національної поліції та управління СБУ оперативно встановили осіб, причетних до організації терактів у Івано-Франківську. Ними виявились неповнолітні 15-ти та 17-ти років. Було встановлено, що в одному з Telegram-каналів підлітки знайшли оголошення про роботу, на яку погодилися. Отримавши інструкції від «роботодавця» та гроші на оренду квартири неподалік залізничного вокзалу, вони придбали необхідні

інгредієнти та компоненти й виготовили вибухівку, яку мали розмістити у визначених місцях. Під час транспортування вибухового пристрою до однієї з цілей, його було дистанційно приведено в дію. У результаті 17-річний фігурант загинув на місці, 15-річний спільник отримав тяжкі поранення. Останньому готують повідомлення про підозру за ч. 3 ст. 258, та ч. 2 ст. 263¹ КК України [7].

Отже, в умовах війни виникли нові загрози для дітей, пов'язані з комунікацією в цифровому середовищі, які були нехарактерними для мирного часу. Йдеться, зокрема, про випадки опосередкованої участі у війні, організованої російськими спецслужбами через популярні інтернет-платформи. Найпоширенішими формами залучення є фото-, відеофіксація військових об'єктів, передача координат, коригування вогню та виконання диверсійних завдань тощо.

У зв'язку з цим проблема цифрової безпеки дитини набуває особливої актуальності та потребує системного вивчення. Важливими завданнями на сьогодні є: формування у дітей навичок безпечної поведінки в Інтернеті, розвиток критичного мислення, підвищення психологічної стійкості до онлайн-маніпуляцій, а також вибудова сталої співпраці між дітьми, батьками, освітянами та правоохоронцями. Лише комплексний підхід дозволить своєчасно виявляти загрози, запобігати спробам вербування та захистити дитину в умовах інформаційної війни.

Література:

1. Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року. Женева: МКЧХ, 2002. 364 с.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 11.06.2025).
3. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 11.06.2025).
4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25.05.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_795 (дата звернення: 11.06.2025).
5. Єсікова К. Речник СБУ: серед завербованих спецслужбами РФ в Україні 22% – неповнолітні // Еспресо. Новини від 2 квітня 2025 р. URL: <https://salo.li/b5F1148> (дата звернення: 11.06.2025).
6. У Миколаєві поліція викрила завербованих російськими спецслужбами неповнолітніх паліїв авто військових / ГУ НП в Миколаївській області. Новини від 16.08.2024. URL: <https://salo.li/8d9D72d> (дата звернення: 11.06.2025).
7. Нацполіція та СБУ оперативно встановили осіб, причетних до організації терактів у Івано-Франківську // ГУ НП в Івано-Франківській області. Новини від 12.03.2025. URL: <https://salo.li/1487cE3> (дата звернення 11.06.2025).

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Карагіоз Р.С.

доцент кафедри вогневої підготовки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат політичних наук, доцент

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ**

Забезпечення прав людини є фундаментальним обов'язком будь-якої правової держави, який набуває особливої актуальності в умовах кризових ситуацій, зокрема під час дії воєнного стану. Періоди збройних конфліктів та надзвичайних правових режимів створюють нові виклики для державних інституцій, особливо для органів, відповідальних за підтримання правопорядку та громадської безпеки. Національна поліція України в цих умовах відіграє ключову роль, оскільки на неї покладається не лише обов'язок із забезпечення законності, а й відповідальність за дотримання основоположних прав і свобод громадян. Баланс між необхідністю вжиття особливих заходів для гарантування національної безпеки та збереженням правового режиму, який відповідає міжнародним стандартам, є складним завданням, що потребує всебічного дослідження.

Правові системи сучасних демократичних держав спираються на міжнародно-правові стандарти у сфері захисту прав людини, які визначають неприпустимість свавільних обмежень прав і свобод навіть у надзвичайних обставинах. Одним із таких ключових документів є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка встановлює межі можливих обмежень прав людини з огляду на необхідність забезпечення суспільних інтересів. Відповідно, будь-яке рішення, що стосується посилення повноважень правоохоронних органів у період воєнного стану, має відповідати принципам пропорційності, законності та необхідності. Дослідження механізмів забезпечення прав людини поліцейськими в період воєнного стану потребує аналізу міжнародного досвіду та практики правозастосування в умовах збройних конфліктів. Країни, що стикалися з подібними викликами, виробили різні підходи до захисту прав громадян у кризових ситуаціях. Особливо важливим є досвід держав, що дотримуються верховенства права та водночас змушені адаптувати правову систему до умов надзвичайного стану. В цьому контексті можна виділити принципи функціонування поліції у демократичних країнах під час воєнних конфліктів, серед яких особлива увага приділяється контролю за діями правоохоронців, механізмам судового захисту та міжнародного моніторингу правозастосовної діяльності.

Згідно з положеннями чинного законодавства України, зокрема відповідно до Статті 17 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейськими є громадяни України, які після прийняття Присяги поліцейського проходять

службу в органах поліції та отримують спеціальне звання. У цьому контексті їхня діяльність спрямована на забезпечення правопорядку, захист прав і свобод людини та громадянина, що є основоположною функцією правоохоронної системи держави. Водночас міжнародно-правові акти, серед яких ключове значення має Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, закріплюють стандарти правового регулювання, яких зобов'язана дотримуватись Україна як держава-учасниця. Ратифікувавши цей міжнародний документ у 1997 році, де взяла на себе обов'язок забезпечувати дотримання гарантованих ним прав і свобод не лише шляхом закріплення відповідних норм у своєму національному законодавстві, а й через їх практичну імплементацію у правозастосовну діяльність, зокрема в межах роботи правоохоронних органів. Таким чином, забезпечення прав людини поліцейськими під час дії воєнного стану є не лише внутрішньодержавним зобов'язанням, а й частиною міжнародно-правових гарантій, що передбачають ефективні механізми правового захисту та відповідальність за їх порушення [1]. Згідно з аналітичними дослідженнями міжнародної організації Freedom House, рівень реалізації політичних прав в Україні оцінюється на досить низькому рівні, що свідчить про наявність значних викликів у сфері забезпечення демократичних стандартів. Зокрема, питання щодо прозорості та відкритості функціонування урядових інституцій отримало критично низьку оцінку, що вказує на наявні проблеми у механізмах публічного управління та доступу громадян до інформації про діяльність державних органів. Водночас вплив зовнішньої агресії, яка супроводжується насильницькими діями щодо цивільного населення, суттєво ускладнює ситуацію із забезпеченням прав людини. Особливо кричущим є примусове вивезення українських громадян до території держави-агресора, що зафіксовано у 2022 році, коли понад 1,2 мільйона осіб були депортовані, що прямо порушує норми міжнародного гуманітарного права. Відповідно, діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану набула особливого значення, оскільки саме вона має забезпечувати не лише правопорядок, а й виконувати функції із захисту населення від незаконних примусових заходів, спрямованих проти його прав і свобод.

Громадянські свободи в Україні оцінюються ще нижче, що вказує на системні проблеми у сфері захисту основоположних прав людини. Особливо критичним є питання гарантування безпеки громадян від незаконного застосування сили, а також забезпечення їхнього захисту від наслідків воєнного конфлікту та масових заворушень. Оцінка України за цим показником виявилася нульовою, що відображає серйозні ризики та загрози для прав людини, зумовлені не лише діями агресора, а й певними недоліками у внутрішніх механізмах правозастосування. Як свідчать дані Управління Верховного комісара ООН з прав людини, лише з лютого 2022 року на окупованих територіях Російською Федерацією було свавільно затримано майже тисячу цивільних осіб, значна частина яких загинула або зазнала жорстокого поводження. Водночас значна кількість осіб і досі утримується без законних підстав та без доступу до правової допомоги. Ці факти вказують на необхідність ефективного реагування з боку держави, зокрема через діяльність

правоохоронних органів, які повинні виконувати ключову роль у забезпеченні захисту прав громадян навіть в умовах воєнного стану [2].

Національна поліція України в умовах воєнного стану здійснює свою діяльність з урахуванням специфічних правових режимів, які обумовлюють як розширення її повноважень, так і тимчасові обмеження окремих прав і свобод громадян. Законодавча основа цієї діяльності ґрунтується на положеннях статті 8 Закону України «Про Національну поліцію», яка визначає, що поліцейські виконують свої обов'язки відповідно до закону та в межах, встановлених Конституцією України і спеціальним правовим режимом, передбаченим Законом України «Про правовий режим воєнного стану». У зв'язку з необхідністю адаптації правоохоронної системи до реалій воєнного часу були внесені зміни до законодавства, зокрема ухвалено Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», що має на меті оптимізацію діяльності поліцейських структур у кризових умовах. Усі ці нововведення мають тимчасовий характер і діють не лише протягом воєнного стану, а й упродовж 60 днів після його завершення, що обумовлено необхідністю поступового повернення до стандартного функціонування правоохоронних органів.

Однією з найбільш значущих змін у правовому регулюванні стала розширена редакція статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», що суттєво збільшила обсяг повноважень поліцейських у період воєнного стану. Розширення цих функцій безпосередньо впливає на баланс між необхідністю забезпечення громадського порядку та дотриманням прав людини, адже окремі заходи, запроваджені в межах посилених повноважень, можуть призводити до тимчасових обмежень у реалізації основоположних прав і свобод. Водночас, відповідно до конституційних приписів, навіть в умовах надзвичайних ситуацій держава зобов'язана забезпечувати основні права та свободи людини, які визначені у другому розділі Конституції України. Зокрема, стаття 21 цього основного правового акта закріплює принцип рівності всіх людей у їхніх правах та гідності, а також гарантує, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Це означає, що навіть у період воєнного стану будь-які обмеження прав повинні мати винятково законний характер, бути пропорційними реальним загрозам і не виходити за межі необхідності, визначеної міжнародними стандартами захисту прав людини [3;1;4]. Отже, аналіз правового регулювання діяльності Національної поліції України свідчить про те, що в умовах воєнного стану її повноваження значно розширюються, що дозволяє ефективно реагувати на загрози безпеці держави та громадян. Водночас ці ж зміни породжують ризики надмірного обмеження прав і свобод людини, що вимагає чіткої регламентації правоохоронної діяльності та механізмів контролю за її здійсненням. Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини вимагають відповідності заходів, що вживаються у кризових умовах, принципам законності, пропорційності та необхідності.

Таким чином, ключовим завданням держави є забезпечення балансу між необхідністю підтримання громадського порядку в умовах воєнного стану та

збереженням невід’ємних прав і свобод громадян. Для цього необхідне подальше удосконалення законодавчого регулювання, підвищення ефективності внутрішнього та міжнародного моніторингу діяльності правоохоронних органів, а також розвиток практичних механізмів захисту прав людини в умовах надзвичайних ситуацій.

Література:

1. Про Національну поліцію. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Ukraine 49. Partly Free. URL. <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-world/2024>
3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6>
4. Конституція України. Сайт Президента України. URL. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

Маковій В. П.

кандидат юридичних наук, професор,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ СІМЕЙНОГО ТИПУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Закріплення права дитини на створення умов, необхідних для всебічного її розвитку, є втіленням основоположних принципів міжнародного законодавства щодо захисту прав дитини, відтворених у Декларації прав дитини, проголошеної Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, та Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року. У межах екстраординарних випадків, якими є обставини позбавлення батьківського піклування дітей з огляду на зовнішні чи внутрішні по відношенню до сім’ї чинники, особливо в умовах воєнного стану, виникає питання створення додаткових правових інститутів, покликаних забезпечити комплексний та повний захист права та інтересів дитини. Серед останніх окреме місце приділяється в межах сімейного та адміністративного законодавства питанню створення та функціонування дитячих будинків сімейного типу. Наведене цілком слушно підтримано статистикою, згідно якої у 2015 році таких було 900, у 2020 році 1180 [1]. Охарактеризовані вищі обставини слугували збільшенню кількості такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей-позбавлених батьківського піклування у 2024 році до понад 1300 будинків [2].

Окрім положень глави 20² Сімейного кодексу України, правове положення дитячого будинку сімейного типу унормовано в Положенні про дитячий будинок сімейного типу, затвердженому постановою КМУ від 26 квітня 2002 року № 564, та Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов’язаної із захистом прав дитини, затвердженому постановою КМУ від 24 вересня 2008 року № 866.

Фактично дитячий будинок сімейного типу з урахуванням викладеного у наведених нормативно-правових актах за метою та іншими функціональними ознаками у повній мірі відтворює зміст та правову природу прийомної сім'ї, як форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що надає можливість послатись на релевантні положення у ст. 256¹ СК України. Так, під прийомною сім'єю необхідно розуміти сім'ю, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. При цьому прийомною сім'єю є сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Визначальними рисами прийомної сім'ї є: окреслення її загального правового положення саме як сім'ї, добровільне надання соціальної послуги, зміст цієї послуги полягає у влаштуванні дитини (дітей) в сім'ю, мета такого влаштування – виховання та спільне проживання, оплатність такої послуги. Вагомою відмінністю наведених сімейно-правових інститутів є саме кількісний параметр суб'єктів, яким така послуга надається – це влаштування на виховання не менше як п'яти та не більше десяти дітей.

У відповідності до ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, а також одинока особа. При цьому, підставами до створення сім'ї може бути поряд зі шлюбом, кровним спорідненням, усиновленням також й інші підстави, не заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства. Подібний підхід створює передумови до поширеного розуміння сутності сім'ї, яка наділяється спеціальним статусом дитячого будинку сімейного типу у контексті змісту наведених норм СК України.

Визначальною відмінністю між прийомною сім'єю та дитячим будинком сімейного типу є дефініція, яка міститься у положеннях коментованої статті та ст. 256¹ СК України. На відміну від останньої, де мова йде про взяття дитини в прийомну сім'ю, у коментованій нормі дитячий будинок сімейного типу створюється за бажанням подружжя або окремої особи з метою виховання та спільного проживання, оскільки передбачає, перш за все, надання для започаткування наведеної діяльності певних майнових преференцій. До таких належать: 1) житлове приміщення; 2) меблі, побутова техніка та інші предмети тривалого вжитку.

Оскільки мова йде про добровільне взяття дитини на виховання та спільне проживання, то маємо саме договірний характер таких відносин, що підтверджується Положенням про дитячий будинок сімейного типу, яким затверджено зразок договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Такий договір є адміністративним, на відміну від договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї, до розуміння правової природи якого у повній мірі застосовані міркування щодо договору про патронат над дитиною, передбачені ст. ст. 252, 253 СК України.

Необхідно вказати на включення до істотних умов договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу також і положень, що

окреслюють обов'язок передачі органом опіки та піклування батькам-вихователям обладнаного житлового приміщення, земельної ділянки та транспортного засобу з ідентифікацією та визначенням характерних рис таких об'єктів. Зокрема, має бути визначена адреса і стан житлового приміщення та земельної ділянки і їх площа з зазначенням цільового призначення використання останньої, марка, модель, рік випуску та інші характеристики транспортного засобу. Окремо має бути визначено перелік обладнання житлового приміщення, що може включати: шафи для одягу, меблі для кухні, дзеркала, письмові столи, стільці, ліжка або дивани; газову/електричну плиту, водонагрівачі, котли; побутові прилади - холодильник, телевізор, пральну машину, електричну праску, люстри, настільні лампи, годинники; необхідний посуд, столові прибори, текстильну білизну тощо.

Крім підстав припинення договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї, договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу може бути припинений також і у випадку зменшення кількості вихованців внаслідок вибуття їх за віком або з інших причин, за умови, що сторони договору не домовилися про поповнення дитячого будинку сімейного типу новими вихованцями. Тоді дитячий будинок сімейного типу може бути переведений у статус прийомної сім'ї з урегулюванням його правового положення згідно вимог глави 20¹ СК України.

Об'єктом наведених відносин є соціальна послуга із забезпечення вихованням та проживанням дитини в прийомній сім'ї. Кількісний критерій осіб, яким може надаватись така послуга, більше чотирьох дітей. Такі відносини згідно Положення про дитячий будинок сімейного типу вважаються оплатними.

У межах таких відносин простежується приватний інтерес дитини, що позбавлена батьківського піклування, щодо забезпечення її права на проживання в сім'ї, як первинного та основного осередку суспільства, а також приватний інтерес батьків-вихователів, які прагнуть отримати певну майнову (в частині відповідної винагороди) та немайнову вигоду (щодо власного суспільного визнання в якості осіб, які здатні сформувати витребувані суспільством моральні якості його члена). Публічний інтерес суспільства проявляється у формування загальнолюдських засад для належного виховання дитини з передачею їй основних, перш за все духовних цінностей людства, та подальшої соціалізації.

В умовах воєнного стану виникла потреба удосконалення правового механізму захисту прав та інтересів дитини, яка гіпотетично може стати вихованцем дитячого будинку сімейного типу. Держава відреагувала на такі виклики шляхом внесення змін до чинного законодавства в частині: 1) захисту прав дітей на окупованих територіях та тимчасово переміщених (евакуйованих дітей); 2) надання тимчасового притулку дітей у зазначеній формі сімейного піклування; 3) оптимізації процедури підбору кандидатів на батьків-вихователів та організації діяльності дитячих будинків сімейного типу; 4) припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу; 5) координації та адміністрування співпраці з дитячими будинками сімейного типу в

екстраординарних умовах функціонування; б) додаткового механізму контролю за виконанням обов'язків батьками-вихователями.

Разом з тим, потребують вирішення питання ефективності захисту прав та інтересів дитини посередництвом впровадження такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану шляхом детермінації параметрів саме цієї форми з поміж інших з огляду на наявні ризики; вироблення додаткового механізму захисту дітей, які потребують тимчасових заходів захисту через ті чи інші обставини, пов'язані зі збройною агресією; визначення особливостей правового положення кандидатів на батьків-вихователів з числа осіб, які мають особливі заслуги перед Україною з огляду на вклад у захист національних інтересів країни; створення додаткових соціальних гарантій для функціонування дитячих будинків сімейного типу тощо.

Безумовно, викладені міркування щодо правового режиму дитячого будинку сімейного типу в умовах воєнного стану загострюють актуальність цього питання у контексті формування засобів захисту прав дитини й можуть стати предметом інших досліджень у даній сфері.

Література:

1. Кількість дитячих будинків сімейного типу у країні постійно збільшується, сьогодні їх вже 1180 й там виховується понад 8 тисяч дітей. *УКРІНФОРМ*. URL: <https://surl.li/xlbzhc> (дата звернення 15.05.2025).

2. В Україні налічується близько 1300 дитячих будинків сімейного типу. *Допомога дитячим будинкам сімейного типу*. URL: <https://centersocial.org/projects/dopomoga-dytyachym-budynkam-simejnogo-tyru-help-to-family-type-childrens-homes/> (дата звернення 15.05.2025).

Мартинюк О.

студентка групи 313/22-(П)-К факультету № 4,
Донецький державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Колєсник Т. В.

завідувачка кафедри цивільного, трудового права та
права соціального забезпечення,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧИ УТРИМАННЯ

Проблема незаконного переміщення та утримання дітей є однією з найгостріших у сфері захисту прав людини в сучасному світі. Актуальність цього питання для України є надзвичайно високою. Із початком повномасштабної збройної агресії російської федерації (далі – рф) проти України у 2022 році зафіксовано численні випадки насильницького переміщення українських дітей з тимчасово окупованих територій до росії та на підконтрольні їй райони.

Міжнародне право і право та законодавство України визначають основні напрямки правової політики держави щодо захисту сім'ї, прав і обов'язків дітей і батьків. Так, Конвенція про права дитини 20 листопада 1989 року, ратифікована Україною в 1991 році [1] визначає, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння, що вона має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів, проголошених у Статуті ООН, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності. Відповідно до положень Конвенції дитина визнається особистістю, яка наділена всіма правами і свободами, що й доросла людина. Здійснювати свої права та обов'язки щодо утримання, виховання, навчання, створення належних побутових умов, підготовки до самостійного життя, здійснення захисту прав та інтересів своїх дітей батьки можуть в умовах мирного життя, в умовах війни на перший план постає питання виживання. Повномасштабне вторгнення військ РФ змусили залишити домівки мільйонів українців. За даними ООН тільки за кордоном опинилися близько 6 мільйонів біженців, внутрішньо переміщених осіб більше – 8 млн. За даними ЮНІСЕФ більше половини всіх дітей України вимушені були покинути свої будинки, це близько 7,5 млн, а біженцями за кордоном опинилися 1,5 млн дітей. Криза українських біженців є величезною міграційною кризою в XXI столітті [2].

Примусове переміщення чи утримання є тяжкими злочинами проти людяності, який вчиняє РФ в ході війни в Україні. На порталі «Діти війни» станом на 08.03.2024 зафіксована цифра у 19546 депортованих дітей. Водночас, за даними з відкритих джерел, озвучуваних РФ, це більш ніж 700 тисяч дітей. Повернено наразі лише 388 дітей [3]. До того ж переміщення цивільних осіб не є виправданим або законним із гуманітарних міркувань, якщо гуманітарна криза, що спричинила переміщення, є результатом незаконної діяльності окупаційної влади [4, с. 27].

Вимушене переміщення чи утримання впливає на життя дітей: їх розвиток, психологію, освіту, здоров'я, особливі потреби. Діти піддаються підвищеному ризику посттравматичних симптомів. Відповідно до статті 30-1 Закону України «Про охорону дитинства», держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та воз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон [5]. Як слушно зазначає П. Пархоменко, використання лише правових механізмів є недостатнім для захисту прав дитини. Це вимагає від правозастосувача «спеціальних» знань або досвіду щодо особливостей дитячої психіки, впливу процесу виховання та можливостей адаптації дитини в певних умовах тощо [6, с. 9]. Принагідно відзначити, що в Україні розроблено комплексний стратегічний план дій «Bring Kids Back UA», ініційований Президентом України, що об'єднує зусилля українського уряду, країн-партнерів та міжнародних організацій для повернення дітей, які були насильно депортовані з України [7].

Відповідно до ст. 8 Конвенції про права дитини держави-учасниці зобов'язуються поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання. Положення цієї статті дає впевненість в тому, що діти, які знаходяться в країнах світу, як біженці збережуть свою автентичність, українське громадянство, віросповідання, українську мову і культуру. Проте, не має жодної впевненості, що діти евакуйовані до країни-агресора можуть на це сподіватися, нехтування нормами міжнародного права, його пряме пограння є складовою агресивної політики рф.

Також доцільно звернути увагу на положення Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей [8] яка, своїми цілями визнає забезпечення негайного повернення незаконно переміщених дітей, забезпечення прав опікунів, визнає які дії є незаконними щодо переміщення дитини, закріплює процедури порушення питання про повернення дітей, здійснення такого повернення. Відповідно до ст. 3 цієї Конвенції переміщення або утримання дитини є незаконним якщо цим 1) порушуються права піклування про дитину, що належать «будь-якій особі, установі або іншому органу, колективно або індивідуально, відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно мешкала до переміщення або утримування»; 2) «у момент переміщення або утримування ці права ефективно здійснювалися, колективно або індивідуально, або здійснювалися б, якби не переміщення або утримування».

Положення ст. 8 Конвенції і ст.32 Закону України «Про охорону дитинства» передбачає захист дитини від незаконного переміщення «держава вживає 677 заходів для недопущення незаконного переміщення, вивезення та неповернення дітей з-за кордону, їх викрадення, торгівлі дітьми; всіх необхідних та можливих заходів для розшуку та повернення в Україну дітей, які були незаконно вивезені за кордон, у тому числі у зв'язку з обставинами, пов'язаними з воєнними діями і збройними конфліктами» [5; 9].

Резюмуючи викладене слід зазначити, що боротьба з незаконним переміщенням і утриманням дітей має бути пріоритетом державної політики України, частиною її зовнішньої дипломатії та гуманітарного фронту. Участь у міжнародних заходах – запорука того, що голос України буде почуто на міжнародній арені, а порушення прав людини в Україні, зокрема внаслідок збройної агресії проти України, не зникне з міжнародного правозахисного порядку денного. Сьогодні – це є глобальним викликом, що вимагає комплексних дій реагування міжнародної спільноти.

Література:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.06.2025).
2. Війна в Україні. <https://www.dm.com>oon-naschital>
3. Діти війни : вебсайт. URL : <https://childrenofwar.gov.ua>
4. Березняк В. С., Демичева А. В. Права людини в умовах широкомасштабного збройного конфлікту в Україні : аналітичний огляд. Дніпро: ДДУВС, 2023. 38 с.

5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III, із змін. та доп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. (дата звернення: 15.06.2025)

6. Пархоменко П. І. Діяльність Комітету ООН з прав дитини : практичний посібник. Чернігів : Громадська організація «МАРТ», 2021. 91 с.

7. Bring Kids Back UA : вебсайт. URL : <https://www.bringkidsback.org.ua/about>

8. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення від 25.11.1980 // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення: 16.06.2025).

Matiienko T.V.

Professor of the Department of Psychology and Pedagogy,

Odesa State University of Internal Affairs

PhD in Law, Associate Professor

CAUSES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF AGGRESSIVENESS IN ADOLESCENTS

Ensuring the rights of children in the field of justice is a key aspect of the state's social policy and legal system. Taking into account the age and psychological characteristics of children allows not only for the protection of their rights but also contributes to their successful socialization and integration into society.

Each year, the number of minors exhibiting deviant behavior increases, which manifests in antisocial acts such as alcoholism, drug addiction, public order violations, hooliganism, vandalism, and more. In extreme cases, this behavior includes cruelty and aggressiveness. Adolescence is a difficult period for both children and their parents.

The personality of a child or teenager is not formed in isolation. Small groups, in which adolescents interact with others, play a particularly important role. This primarily concerns the family. Various authors identify different types of dysfunctional families where children with behavioral deviations emerge.

Some distinguish the following types of dysfunctional families:

1. conflict-ridden; 2) immoral; 3) pedagogically incompetent; 4) antisocial [1, p. 78]. H.P. Bochkaryova identifies families as:

2. with an unfavorable emotional atmosphere, where parents are not only indifferent but also rude towards their children;

3. where there is a lack of emotional contact between members, indifference to the child's needs despite the outward appearance of well-being. In such cases, children seek emotionally significant relationships outside the family;

4. with a morally unhealthy atmosphere, where children are instilled with socially undesirable needs and interests, and are drawn into immoral lifestyles [1, p. 54].

Z.V. Baierunas outlines educational scenarios that promote deviant behavior:

1. absence of a conscious upbringing process;

2. high levels of suppression and even violence in upbringing;

3. overemphasis on independence for selfish reasons;

4. chaos in upbringing due to parental disagreement [2, p. 11].

A combination of unfavorable biological, psychological, familial, and other social-psychological factors distorts adolescents' lifestyles. Teenagers fall under the strong influence of peer groups, which often form antisocial value systems. Lifestyle, environment, and social circles all contribute to the development and reinforcement of deviant behavior. Thus, the negative microclimate present in many families fosters alienation and rudeness.

Here are some quotes from adolescents about their relationships with parents: «They [parents] don't see us as people capable of thinking and understanding life. They don't let us go out, make friends with whom we want, they see friendship as something bad or indecent, they try to catch us in a lie, don't believe us even when we tell the truth, don't let us think or live independently...» «My mother and I have never had an honest conversation. I could tell another woman everything that's bothering me, someone who would understand...». «I don't try to learn about love from adults. I think it's pointless—they won't tell me anything anyway» [2, p. 16].

During the first stage of adolescence (ages 11–12), children tend to be highly self-critical. According to D.I. Feldstein, about 34% of boys and 26% of girls describe themselves in entirely negative terms, noting mainly negative traits and behaviors, such as rudeness, cruelty, and aggressiveness. Physical aggression dominates in this age group, while indirect aggression is the least expressed. Verbal aggression and negativism are similarly developed.

Situational self-negativity persists into the second stage of adolescence (ages 12–13), heavily influenced by evaluations from peers and adults. At this stage, negativism is most pronounced, along with increased physical and verbal aggression. Although indirect aggression rises slightly compared to younger adolescents, it remains less significant.

By the third stage (ages 14–15), adolescents begin to compare their behavior with norms accepted in reference groups. Verbal aggression becomes the most prominent, increasing by 20% compared to ages 12–13 and nearly 30% compared to ages 10–11. Physical and indirect aggression increase slightly, as does negativism [2, p. 17].

Spontaneously formed peer groups unite adolescents who reinforce and even glorify deviant values and behaviors. Some of these groups are characterized by an orientation toward instant gratification, passive avoidance of difficulties, and shifting responsibility onto others. These teens show contempt for academic performance, low achievement, and pride in disregarding obligations such as doing homework or completing tasks.

Most such adolescents lack hobbies or involvement in clubs or extracurricular groups. Alcohol and drugs are often woven into the fabric of their deviant lifestyles. Alcohol consumption is frequently used to «celebrate» achievements like adventures, acts of hooliganism, fights, or petty thefts. It has been established that 90% of adolescents convicted of aggressive crimes committed them while intoxicated.

Analysis of the data shows that children aged 10–11 mainly exhibit physical forms of aggression, and negativism increases rapidly with age. As adolescents grow older, verbal aggression becomes more prominent [1, p. 22].

Teenagers are particularly influenced by their microenvironment and situational factors. Among these, the family plays a crucial role. Not its structure (intact, single-parent, or broken), but the ethical climate and relationships between adults and between adults and children are most significant. Physical aggression is most pronounced among children from working-class backgrounds, especially among rural machinery operators. Verbal aggression is more typical among teens from mid-level office worker families, who show relatively lower physical aggression. Indirect aggression is highest among children of manual laborers and managerial staff. Teens from intellectual families (doctors, teachers, engineers) and managerial circles display higher negativism, while children from trade backgrounds exhibit the lowest levels of aggressive behavior.

For many years, gender differences in children were overlooked in pedagogy. Yet, these differences go beyond biological and psychosexual development.

Girls mature much earlier than boys. Psychosexual development in girls begins about two years earlier and lasts 3–4 years. Despite being physically stronger, boys are more emotionally sensitive, which partly explains why psychological disorders are more common among them. Social and cultural stereotypes also significantly influence gender differences, particularly in adults' expectations of boys' and girls' behavior.

Aggressive behavior in adolescents is often linked to alcohol consumption. Since alcohol is usually consumed in groups, the peer pressure is strong—even among girls, who often initiate unlawful acts. Compared to boys, girls tend to show greater «coarseness» of personality in these contexts.

There are significant differences in how adolescent boys and girls express aggression. Boys aged 10–11 are typically the most physically aggressive. As boys age, physical aggression decreases, while it increases among girls. While indirect aggression decreases in boys, it increases significantly in girls. At ages 12–13, boys' verbal aggression declines, while girls' continues to rise. By ages 14–15, boys also show a spike in verbal aggression. This data suggests the need for deeper study of girls' aggression. Beneath boys' overt rudeness and girls' reserved behavior lies a complex picture of gender-based developmental differences, particularly in aggression [4, p. 111].

One possible cause of differences in how deviant behavior manifests is gender—as a rigid regulation of personality based on sex. Gender socialization fosters aggressiveness, assertiveness, activity, and competitiveness in boys, and submissiveness, passivity, and obedience in girls. Cases of antisocial behavior in girls tend to attract more pedagogical attention, which causes their aggression to become more indirect or verbal.

As a result, boys with deviant behavior often show poor behavioral control and low anxiety, while girls tend to show excessive self-control and high anxiety. This explains why symptoms of depression are more commonly diagnosed in girls, especially during adolescence.

Teenage aggression, as a manifestation of intrapersonal conflict, is a way for adolescents to assert themselves among peers and society. Social surroundings are undeniably one of the main causes of these internal conflicts, which in turn lead to

aggression. However, society, while capable of provoking aggression, is also capable of managing it. Teenage aggression is the result of general resentment and low self-esteem caused by perceived failures and injustices. Aggression is, first and foremost, energy that the teenager cannot control and thus releases in the easiest way—raising their voice at their mother instead of explaining their emotions. If society can understand and accept the adolescent's need to stand out, it can redirect this energy into positive channels and thereby reduce widespread teenage aggression.

Defining aggression as the result of internal conflicts and as a destructive behavior aimed at harming one's identity and social ties, it becomes clear that the only way to address teenage aggression is to understand the gender-specific traits of aggressiveness as expressions of those inner conflicts.

The complex structure of gender includes four categories: biological sex, gender stereotypes, gender norms, and gender identity.

R. Baron and D. Richardson, citing other researchers, note that women, unlike men, often find dominant traits in a potential partner attractive. Men tend to feel less guilt and anxiety after aggressive acts. Women, on the other hand, worry more about the consequences of aggression. H. Heckhausen observed that women often respond to their own aggression with guilt and fear. For instance, a teenage girl may cry with a friend after shouting at her. Women tend to see aggression as an emotional release in anger, while men view it as a behavioral tool to achieve social or material rewards [3, p. 134].

Thus, social factors—especially gender roles and stereotypes—encourage direct, open aggression in men, while discouraging it in women. Men may even be pushed into aggression when their social standing or self-esteem is challenged. Women, on the contrary, feel embarrassed when displaying aggression in public. Men often prefer roles that require aggression (e.g., military or sports), while for most women, aggression is considered inappropriate (e.g., mother, secretary, teacher) [3, p. 87].

In conclusion, adolescents are prone to physical aggression (use of force against others), indirect aggression (gossip, rumors, slander), and suspiciousness (irritability, readiness for rudeness and hostility at the slightest provocation).

References:

1. Bovt, O. Problems of Psychological Diagnosis of Aggressive Behavior in Children and Adolescents // Pedagogy and Psychology. 2007. No. 3. pp. 22–28.
2. Kyrychuk, H. Asocial Behavior in Adolescents (Aggressiveness in Teenagers) // Psychological Newspaper. 2005. No. 7. pp. 16–17.
3. Kravchuk, S.L. Features of Aggressive Behavior Depending on Gender Role // Psychology: Scientific Papers Collection / National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Kyiv, 2000. Issue 3 (10). pp. 87–92.
4. Topolov, Ye.V. Practical Psychology of Human Aggressiveness: A Teaching Guide. Kyiv: KMM Publishing, 2010. 184 p.

Мирза С.С.

Одеський державний університет внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації, що триває на території України, призвела до значного збільшення кількості дітей, які залишилися без батьківського піклування або втратили зв'язок зі своїми сім'ями. У таких умовах особливої актуальності набувають питання правового регулювання усиновлення та тимчасового влаштування дітей, що є важливими механізмами забезпечення реалізації права дитини на виховання в сім'ї загалом.

Під час воєнного стану держава стикається з низкою викликів: зростанням кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ускладненням процедури встановлення статусу дитини, юридичною складністю міжнародного усиновлення та необхідністю оперативного прийняття рішень в умовах загрози життю та здоров'ю дітей.

Слід відзначити, що законодавство України визначає загальні підходи до влаштування дітей, однак реалії війни вимагають їх деталізації та адаптації до надзвичайних умов.

Метою цієї наукової роботи є аналіз проблем і особливостей правового регулювання усиновлення та тимчасового влаштування дітей в умовах воєнного стану, окреслення основних тенденцій, законодавчих новел та практичних викликів, що постали перед українським суспільством у період збройного конфлікту.

Відповідно до чинного законодавства, усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, яке здійснене на підставі рішення суду [1]. Окрім усиновлення українським законодавством передбачені наступні форми влаштування дитини: влаштування у прийомну сім'ю чи до дитячого будинку сімейного типу, основною метою якого є забезпечення сімейного виховання дітей, які за певних життєвих обставин позбавлені можливості виховуватися у своїй родині; встановлення опіки та піклування над дитиною органами опіки та піклування або судом, за яких рівень самостійності вихованця визначає відмінність правової діяльності опікунів та піклувальників.

У попередніх дослідженнях нами було акцентовано увагу на ще одній формі, а саме на тимчасовому влаштуванні дитини, яке у світлі останніх подій в Україні набуло неабиякого значення [2, с. 90]. Тимчасове влаштування дитини, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитини, розлученої із сім'єю, проводять у межах компетенції Служби у справах дітей та Національна поліція за місцем виявлення дитини.

Відзначимо, що процедура усиновлення не змінилася у воєнний час, оскільки провести належну перевірку щодо наявності рідних батьків чи родичів дитини у таких умовах складно. По-перше, під час розгляду питання про усиновлення органи опіки та піклування перевіряють велику кількість

документів, для встановлення обставин щодо батьків та самої дитини, з'ясовуючи чи може вона бути усиновленою. По-друге, потребує встановлення наявності у дитини інших родичів, які мають переважне перед іншими право на її усиновлення, або родичів, які можуть піклуватися про дитину та інші обставини. По-третє, в умовах війни, складність постановки дітей на облік також полягає у відсутності офіційних достовірних підтверджень такого сирітства та можливості їх отримати. Окрім того, зазначені діти можуть мати братів або сестер, які за загальним правилом не можуть бути роз'єднані при їх усиновленні.

Позитивним моментом є те, що з 2022 року в Україні заявки на усиновлення можна подавати у додатку «Дія», записатися на першу консультацію з приводу усиновлення он-лайн або оф-лайн, а також можна згенерувати документи для отримання статусу кандидата на усиновлення. Відповідно, зазначена послуга у «Дії» не спрощує саму процедуру, а лише полегшує її окремі етапи.

У межах нашої наукової роботи нагадаємо, що стати усиновлювачами можуть подружні пари або один з подружжя, неодружена людина, пари з незареєстрованим шлюбом. Водночас, під час воєнного стану дозволяється усиновлення українським громадянам, які постійно проживають в Україні. Громадянин іншої держави може усиновити дитину, якщо є її родичем, або якщо іноземці хочуть усиновити брата чи сестру дитини, яку вони усиновили раніше.

Не дозволяється усиновлення громадянам України, які проживають в іншій країні (тимчасово чи постійно) а також тим, хто проживає на тимчасово окупованих територіях України. Отже, в умовах воєнного стану за повідомленням Міністерства соціальної політики України наразі Національна соціальна сервісна служба не розглядає справи та не видає згоди, дозволу на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами.

Це зумовлено тим, що через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо). У подальшому Уряд України невідкладно повідомить громадськість та компетентні органи іноземних держав про відновлення можливості міждержавного усиновлення як тільки ситуація дозволить проводити якісну перевірку документів іноземців-кандидатів в усиновлювачі та необхідну попередню роботу.

У сфері захисту прав та інтересів дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни 2022 року є нововведення. Зокрема, зазначені нововведення розроблені Офісом Президента спільно з Міністерством соціальної політики та ЮНІСЕФ і спрямовані на надання допомоги дітям в умовах війни. Мова йде, серед іншого, про спеціальний чат-бот «Дитина не сама». Його функціями можуть скористатися особи у таких ситуаціях: охочі

прихистити дитину у своїй сім'ї; особи, які загубили дитину; особи, які помітили самотню дитину [3].

Також важливим кроком стало створення Урядом Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Штаб координує роботу центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав під час воєнного стану: дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, у тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які не мають такого статусу, але проживають або зараховані до закладів різних типів, у тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які виховуються в сімейних формах виховання; дітей, які влаштовані до сімей патронатних вихователів.

До вказаного слід додати ще один позитивний момент, пов'язаний із усиновленням, який відображений у нещодавно ухваленій інформації на Урядовому порталі, що кандидати в усиновлювачі тепер мають право взяти дитину під тимчасову опіку ще до моменту набуття законної сили рішенням суду про усиновлення. Відповідне рішення за поданням Міністерства соціальної політики ухвалив Уряд. Метою цього нововведення є створення сприятливих умов для адаптації дитини до нових батьків та поступове формування емоційного зв'язку між ними.

Таким чином, правове регулювання усиновлення та тимчасового влаштування дітей в умовах воєнного стану в Україні набуло особливого значення у зв'язку зі збільшенням кількості дітей, які залишилися без належного батьківського піклування через бойові дії, евакуацію чи втрату рідних. Воєнний стан зумовив необхідність адаптації нормативно-правових механізмів до нових умов, зокрема – забезпечення оперативного реагування з боку державних органів, підвищення гнучкості процедур та впровадження інноваційних цифрових рішень (зокрема, сервісів у додатку «Дія»).

Попри збереження базових процедур усиновлення, практика показала потребу в перегляді окремих аспектів чинного законодавства, які у мирний час не враховували ситуацій масового переміщення населення, роз'єднання сімей та обмеженого доступу до офіційної інформації. Водночас, важливо наголосити на тому, що в умовах воєнного стану саме тимчасове влаштування стало більш реалістичною альтернативою, яка дозволяє захистити права дитини без порушення фундаментальних засад інституту усиновлення.

Запровадження спеціалізованих інструментів, таких як чат-бот «Дитина не сама», створення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини, а також надання права кандидатам в усиновлювачі брати дитину під тимчасову опіку до ухвалення судового рішення – свідчать про поступову модернізацію державної політики у цій сфері.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III // *Відомості Верховної Ради України*, 2002. № 21-22. Ст. 135.
2. Мирза С.С. Усиновлення у період воєнного стану: проблеми та перспективи. *Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції, 24 червня 2022 р. Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 89-91.

3. О. Богданьок. В Україні запрацював чат-бот «Дитина не сама» для допомоги дітям в умовах війни. URL: <https://suspilne.media/215023-v-ukraini-zpracuvav-cat-bot-ditina-ne-samadla-dopomogi-ditam-v-umovah-vijni/>

Мунциянов В. М.
курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Галуцько В.М.
професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПРИ ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

У період воєнного стану в Україні питання забезпечення прав громадян та підтримання публічної безпеки і порядку набуває особливої актуальності. В умовах активних бойових дій, поширення диверсійних загроз і зростання рівня злочинності роль Національної поліції є ключовою у підтриманні правопорядку, захисті громадян та запобіганні правопорушенням. Водночас, надзвичайні умови створюють додаткові виклики для органів Національної поліції, зокрема у забезпеченні дотримання прав людини під час проведення спеціальних операцій, контролю над переміщенням населення та функціонуванням критичної інфраструктури.

За даними Офісу Верховного комісара ООН з прав людини (ОНСНР), лише за період з вересня по листопад 2024 року в Україні було зафіксовано 574 загиблих та 3082 поранених цивільних осіб внаслідок воєнних дій. Зокрема, 93% постраждалих знаходились на територіях, підконтрольних уряду України, що свідчить про серйозні виклики для системи громадської безпеки. Також значно зросла кількість злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, мародерством та насильницькими діями [1].

Окрім того, згідно зі звітом ОНСНР, у ході бойових дій значно збільшилася кількість нападів і на самих працівників Національної поліції. Так, в період з вересня по листопад 2024 року внаслідок атак загинули 6 правоохоронців, ще 27 отримали поранення. Це вимагає посилення заходів безпеки для поліцейських, включаючи покращення їхньої тактичної підготовки та оснащення [1].

Національна поліція забезпечує виконання законодавчих норм щодо правового режиму воєнного стану, запобігає порушенням правопорядку, реагує на загрози та взаємодіє з військовими адміністраціями. Важливим завданням є збереження балансу між безпекою держави та правами громадян, оскільки надзвичайні заходи можуть обмежувати деякі права та свободи. Вивчення особливостей забезпечення прав громадян Національною поліцією у кризових

умовах є необхідним для підвищення ефективності правоохоронної діяльності, розробки нормативно-правових змін і вдосконалення практики правоохоронних органів.

У цьому контексті значну увагу привертає науковий підхід Ю. Вітик, яка досліджує принцип дотримання прав людини як фундаментальну засаду діяльності Національної поліції України та наголошує, що цей принцип має нормативне закріплення й окреслює межі допустимого втручання правоохоронців у права громадян, визначаючи, що будь-які обмеження можливі лише у випадках, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами [2, с.205].

В умовах воєнного стану діяльність Національної поліції України є критично важливою для забезпечення правопорядку та захисту прав громадян. Як зазначають Д. С. Афонін та А.В. Боксгорн, особливості цієї діяльності включають розширення повноважень поліції відповідно до Закону України «Про Національну поліцію України», підпорядкованість військовим адміністраціям, запровадження комендантської години та посиленій контроль за переміщенням осіб. Хоча такі заходи можуть обмежувати окремі права громадян, вони спрямовані на захист життя та безпеки. Пріоритетними завданнями поліції є запобігання масовим заворушенням, охорона критично важливих об'єктів, рятувальні операції та захист залишеного майна [3, с.229].

Як зазначають А. В. Кубаєнко та О. В. Крижановська, забезпечення публічного порядку під час масових заходів вимагає комплексного підходу, що поєднує нормативну регламентацію, тактичне планування та дотримання прав людини. Основним принципом діяльності правоохоронних органів у таких умовах є пропорційність застосування примусових заходів, що передбачає мінімізацію втручання у права громадян та використання сили лише у випадках крайньої необхідності. Поліція виконує функції з контролю доступу, моніторингу потенційних загроз, організації безпечного пересування осіб, що не беруть участі у заході, та запобігання конфліктам. Особливу увагу приділяють розміщенню силових підрозділів, створенню охоронних периметрів, виявленню радикально налаштованих груп і швидкому реагуванню на ризики. Забезпечення безпеки громадян та самих правоохоронців є першочерговим завданням, яке потребує вдосконалення нормативної бази, розвитку тактичної підготовки поліції та впровадження сучасних методів деескалації конфліктів [4, с.71].

Варто підкреслити, що Національна поліція повинна діяти лише в межах закону, дотримуючись принципу розумної необхідності при застосуванні примусових заходів. Надмірне використання сили або необґрунтовані обмеження можуть спричинити суспільну напругу та підрив довіри до поліції. Водночас у кризових ситуаціях контроль за масовими заходами є необхідним, адже безконтрольні дії натовпу можуть загрожувати життю та безпеці інших громадян. Оптимальним варіантом є баланс між забезпеченням правопорядку та дотриманням прав людини, що можливе лише за умови чіткої нормативної регламентації, професійної підготовки поліції та ефективного механізму контролю за її діяльністю.

Заслугове на увагу Концепція запровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку, затверджена наказом МВС України від 23.08.2018 р. № 706, яка була представлена у працях науковця О. І. Ульянова, яким зазначено, що вона базується на проактивному підході до охорони громадського порядку, орієнтованому на попередження конфліктів та насильства шляхом ефективної комунікації, аналізу ризиків та гнучкого реагування до людей. Основним принципом моделі є деескалація, що передбачає оперативне виявлення рівня загроз, ідентифікацію різних груп учасників масових заходів та підтримання постійного діалогу між поліцією, організаторами та громадянами. Важливою складовою концепції є захист прав людини, зокрема права на свободу мирних зібрань, що забезпечується ще на етапі підготовки заходів через сприяння організаторам у безперешкодній реалізації їхніх намірів [5, с.250].

Варто погодитися, що впровадження скандинавської моделі є перспективним напрямом для удосконалення системи публічної безпеки та порядку в Україні. Застосування диференційованого підходу у розподілі сил та засобів поліції дозволяє ефективно реагувати на зміну ситуації, зменшуючи ймовірність силового втручання та конфліктів. Такий формат роботи правоохоронців сприяє підвищенню рівня довіри громадян до поліції, мінімізує правопорушення під час масових заходів та створює безпечне середовище для реалізації конституційних прав громадян. Інтеграція цього підходу в українську правоохоронну систему може значно покращити механізми охорони публічного порядку, адаптувавши їх до сучасних викликів і все починається саме із регіонального рівня.

Як зазначають Кубаєнко А. В. та Крижановська О. В., забезпечення прав громадян Національною поліцією на регіональному рівні є важливим компонентом державної політики у сфері публічної безпеки. Особливістю регіонального рівня є необхідність адаптації механізмів правопорядку до специфіки окремих територій, що передбачає координацію поліції з місцевими державними адміністраціями, органами самоврядування, територіальною обороною та громадськими формуваннями. Ефективне забезпечення правопорядку залежить від регламентованого розподілу компетенцій між центральними та регіональними правоохоронними структурами, що мінімізує ризики правових колізій та підвищує рівень захисту прав громадян [6, с.97].

Таким чином, функціонування Національної поліції України в контексті охорони публічної безпеки має ґрунтуватися на засадах верховенства права, пропорційності та легітимності правоохоронних заходів. Відсутність чітких механізмів правової регламентації втручання у права громадян може призвести до їх необґрунтованого обмеження, що обумовлює необхідність системного вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів. З метою підвищення ефективності правоохоронної діяльності доцільним є розроблення стандартизованих алгоритмів дій поліції в кризових умовах, створення регіональних стратегій безпеки з урахуванням соціально-економічних та криміногенних особливостей кожної території та впровадження диференційованого підходу до розподілу поліцейських ресурсів залежно від

рівня загроз, що сприятиме раціоналізації управління силами правопорядку. Додатково доцільно інтегрувати сучасні цифрові системи моніторингу та аналітики, що дозволить оперативно виявляти потенційні ризики, підвищувати рівень громадської довіри до поліції та забезпечувати стабільність правопорядку в умовах динамічних викликів.

Література:

1. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні: 1 вересня - 30 листопада 2024 року. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Periodic-Report-on-the-Human-Rights-Situation-in-Ukraine-1-September-to-30-November-2024>
2. Вітик Ю. Принцип дотримання прав людини в діяльності Національної поліції України: стан наукового дослідження. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №4. С.205-209.
3. Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. Випуск 1-2. С. 224-230.
4. Кубаєнко А. В., Ульянов І. В., Крижановська О. В. Превентивна діяльність підрозділів Національної поліції України: навчально-методичний посібник Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Юридична література, 2024. 128 с.
5. Ульянов О. І. Проактивна діяльність поліції як основа Скандинавської моделі охорони громадського порядку під час проведення масових заходів. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. Випуск 1-2. С.247-252.
6. Кубаєнко А. Крижановська О., Курганський О. Сучасні практики поліцейської діяльності : навчально-методичний посібник; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Юридична література, 2024. 144 с.

Назар Ю.С.

професор кафедри адміністративного права та поліцейської діяльності
ННПФПКП ЛьвДУВС,
доктор юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДОМ

Проблеми захисту дітей та їх прав були актуальними протягом усього періоду державотворення в незалежній Україні. Однак військова агресія російської федерації проти України значно загострила ці проблеми. Держава вживає багатьох зусиль щодо їх вирішення – до прикладу лише протягом останнього року внесено зміни до Закону України «Про охорону дитинства» щодо реалізації права дітей на отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів та щодо захисту прав депортованих, примусово переміщених дітей (14.05.2025), прийнято за основу проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватну затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави (29.04.2025), затверджено Порядок реалізації пілотного проекту щодо запровадження центрів захисту

дитини (за моделлю Барнахус) (29.07.2024) тощо. У сфері судочинства активно запроваджується концепція правосуддя, дружнього до дітей. Відповідно до Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (прийняті 17.11.2010) таке правосуддя розглядається як доступне, відповідне віку, швидке, добре виконане, адаптоване та націлене на задоволення потреб і прав дитини, яке поважає права дитини, в тому числі права на справедливий судовий розгляд, на участь та розуміння судового розгляду, на повагу до приватного та сімейного життя, честі та гідності [1]. Хоча більшість цих принципів розкривають механізми забезпечення прав дитини до, під час та після судового розгляду (тобто як учасника процесу), загальна концепція передбачає діяльність судів й щодо захисту прав дитини у випадках, коли діти не беруть участі у судовому процесі.

Одним із способів захисту прав дітей є розгляд і вирішення судами адміністративних справ щодо соціального захисту сімей з дітьми в публічно-правових спорах. Виконання рішень адміністративних судів розглядається як важлива складова захисту цих прав. Прикладом є наголошення на організаційних заходах органів публічного адміністрування на необхідності та механізмах виконання рішень адміністративних судів, зокрема рішення Касаційного адміністративного суду стосовно захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт, а також моніторингу дотримання прав вихованців інтернатних закладів [2].

В огляді судової практики Верховного Суду в адміністративних справах щодо соціального захисту сімей з дітьми в публічно-правових спорах виокремлено такі спори: з приводу призначення соціальних виплат, допомог одиноким матерям, сім'ям з дітьми, дітям-сиротам; пов'язані із забезпеченням прав дитини, функціонуванням служби у справах дітей, дитячого будинку сімейного типу; щодо надання соціального статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів [3]. На нашу думку ці публічно-правові спори можливо поділити й за критерієм впливу на систему суб'єктів захисту прав дітей або ж впливу на права конкретної дитини. За цією ознакою спори щодо функціонування служби у справах дітей мають системне значення для публічного адміністрування у відповідній сфері.

Під час вирішення таких спорів Касаційний адміністративний суд констатував, по-перше, обов'язковість створення служби у справах дітей як окремого структурного підрозділу суб'єкта владних повноважень (а не покладення виконання відповідних функцій на інших посадових осіб та структурні підрозділи), по-друге, обов'язковість приведення штатної чисельності працівників служби у справах дітей до нормативів, визначених законодавством.

У справі №480/3093/20 було встановлено, що орган місцевого самоврядування не створив у складі виконавчого комітету служби у справах дітей, мотивуючи це тим, що забезпечення прав дітей забезпечується Центром соціального обслуговування населення (надання соціальних послуг) в особі фахівця із соціальної роботи, а при виконавчому органі утворено відділ освіти, молоді і спорту, культури та туризму, який взаємодіє із центром соціального обслуговування населення та сприяє останньому у виявленні дітей, що опинились у складній життєвій ситуації, та роботі з ними. Касаційний

адміністративний суд зобов'язав орган місцевого самоврядування створити службу у справах дітей, відзначивши таке. Система адміністративної юстиції повинна забезпечити, щоб конкретні права і потреби дітей розуміли і поважали. При цьому якнайкраще забезпечення інтересів дитини має бути першочерговим завданням адміністративного органу у всіх процесах, пов'язаних із прийняттям рішень з питань, що відіграють головну роль в добробуті дитини. Системний аналіз наведених правових норм дає підстави дійти висновку про те, що держава здійснює захист прав дітей, у тому числі через діяльність служб у справах дітей, які безпосередньо забезпечують реалізацію на території відповідних рад державної політики з питань захисту прав дітей. При цьому передбачено, що безпосереднє ведення справ і координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, покладається на служби у справах дітей, зокрема, виконавчих органів міських, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад. Низка повноважень відповідно до законодавства України може бути реалізована виключно службою у справах дітей, а тому не утворення такого органу позбавляє деякі категорії дітей можливості отримувати від органів місцевого самоврядування належного рівня захисту та забезпечення дотримання їх прав та законних інтересів [4].

А в справі №480/3093/20 №340/2019/22 суд констатував, що недотримання штатної чисельності служби у справах дітей створює загрозу порушення суспільних інтересів та інтересів держави у сфері охорони дитинства щодо реалізації в повному обсязі завдань і заходів державної політики з питань соціально-правового захисту дітей – мешканців територіальної громади [5].

Таким чином, адміністративні суди, здійснюючи правосуддя, активно беруть участь у захисті прав дитини. При цьому вони здійснюють як захист порушених суб'єктами владних повноважень конкретних прав дітей, так і забезпечують дотримання законодавства щодо формування системи органів публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей.

Література:

1. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. URL : <https://rm.coe.int/16804>.
2. Онлайн-нарада з питань захисту прав дитини в умовах воєного стану. URL : <https://oda.te.gov.ua/news/onlain-narada-z-pytan-zakhystu-prav-dytyny-v-umovakh-voienoho-stanu>.
3. Огляд судової практики Верховного Суду в адміністративних справах щодо соціального захисту сімей з дітьми в публічно-правових спорах. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KAS_2023_06_19.pdf.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів КАС від 20.07.2021 у справі № 480/3093/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98493714>.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів КАС від 27.03.2023 у справі № 340/2019/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109854704>.

Ніколов В.Ю.
курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Любчик В.Б.
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

Національна поліція України має кілька ключових завдань. Вони спрямовані на забезпечення публічної безпеки та порядку, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави. Також важливим аспектом є протидія злочинності та надання допомоги особам, які потребують підтримки через особисті, економічні, соціальні причини або надзвичайні ситуації. Усі ці дії мають на меті захист громадян і підтримання правопорядку в країні.

Законодавство України, яке регулює права та свободи людини і громадянина, відповідає високим міжнародним стандартам. У державі закладена демократична концепція відносин між людиною та державою, яка підкреслює, що людина є найвищою соціальною цінністю. У сучасних умовах змінюється акцент у правовому статусі громадянина: на перший план виходять його права та свободи, тоді як обов'язки відходять на другий план. Однак, сучасний правовий статус громадян України характеризується недостатнім рівнем соціально-правового захисту та обмеженою гарантованістю прав і свобод, оскільки не існує всіх необхідних механізмів для їх забезпечення. Нині гостро стоїть питання не лише декларації, а й реального втілення та захисту прав людини та громадянина. Для забезпечення справжньої реалізації закріплених у Конституції прав і свобод необхідно створити ефективний правовий механізм, який стане гарантією їх дієвості.

Принцип верховенства права, закріплений у статті 8 Конституції України [1], набуває своєї дієвості завдяки наявності ефективних законів і підпорядкуванню їм органів державної влади. Діяльність держави базується на розподілі влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки, дотриманні рівності всіх перед законом і судом, а також на відповідальності держави перед громадянином, а не лише громадянина перед державою. Людина визнається найвищою цінністю, а її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека охороняються як пріоритетні цілі.

У контексті реалізації концепції верховенства права та міжнародних стандартів прав людини в Україні все більш актуальним стає наповнення прав і свобод, проголошених у Конституції України [1], реальним змістом. Важливо, щоб ці права і свободи були не просто деклараціями, а стали повноцінною реальністю, що забезпечується через систему механізмів їх реалізації, захисту та охорони.

Особливого значення набуває роль держави та її органів, зокрема Національної поліції України, у забезпеченні прав і свобод громадян, визначенні меж їх втручання і відповідальності. Національна поліція, як центральний орган виконавчої влади, виконує ключову функцію у захисті прав і свобод громадян, протидії злочинності, підтриманні громадського порядку та безпеки [2], завдяки своїй компетенції поліція найближча до населення, а її діяльність підпорядкована принципам законності та верховенства права, що виключає свавілля щодо громадян. У сучасних умовах стає дедалі очевидніше, що реальна цінність прав і свобод людини визначається не лише їх формальним проголошенням, а й практичним забезпеченням. Важливо, наскільки держава та її органи створюють умови для їх ефективної реалізації, надаючи необхідні матеріальні, правові та інші гарантії. Значну роль у цьому процесі відіграють спеціальні правоохоронні засоби.

Національна поліція України разом з іншими правозахисними органами входить до системи гарантування державою прав і свобод особи, доповнюючи та зміцнюючи її. Її ефективність у цьому напрямі базується на повноваженнях, наданих Конституцією України [1], Законом України «Про Національну поліцію» [2] та іншими нормативними актами. Ці повноваження дозволяють забезпечувати законність, дотримання прав і свобод громадян, демонструвати ініціативність, здобувати авторитет серед населення та бути максимально доступними для кожного.

Діяльність Національної поліції ґрунтується на забороняючому принципі: «заборонено все, що прямо не дозволено законом». Це висуває особливі вимоги до процедур, спрямованих на забезпечення і захист прав людини, а також на уточнення ролі різних підрозділів поліції у цих процесах. У сучасних умовах, орієнтуючись на інтеграцію з Європейським Союзом, Національна поліція стикається з важливими завданнями. Одним із ключових є підвищення довіри громадян, з важливими завданнями. Одним із ключових є підвищення довіри громадян, зміцнення авторитету і перетворення на справжню службу, орієнтовану на потреби населення, здатну своєчасно реагувати на виклики і повною мірою захищати права і свободи українців. У контексті демократичного розвитку та дотримання прав і свобод людини одним із ключових завдань держави стає формування ефективної національної системи судового захисту. Нині права і свободи людини, а також гарантії їх реалізації є основною метою та змістом діяльності держави. Конституція України визначає забезпечення та утвердження цих прав і свобод як головний обов'язок держави. На відміну від попередньої концепції «Людина для держави», Конституція України 1996 року проголосила принцип «Держава для людини», тим самим підкреслюючи, що держава відповідає перед громадянами за свої дії. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є пріоритетним завданням (стаття 3). У правовій теорії виокремлюють механізм правового регулювання, механізм реалізації прав і свобод, а також механізм забезпечення їхньої реалізації. Поряд із механізмом реалізації конституційних суб'єктивних прав і свобод важливу роль відіграє механізм забезпечення цієї реалізації. Він є складовою частиною механізму здійснення суб'єктивних прав і свобод

людини. Необхідність у такому механізмі виникає, коли реалізація конституційних прав не передбачає втручання держави, її органів чи посадових осіб у цей процес як обов'язкових учасників. Завдання держави у цьому разі полягає в забезпеченні гарантій прав та у відновленні порушених прав. Цей механізм включає елементи, які створюють умови для реалізації свобод, забезпечують їх захист від порушень та сприяють відновленню порушених прав людини[3]. Особливість реалізації функції захисту прав людини та громадянина Національною поліцією України визначається виконанням специфічних завдань, функцій і принципів, що притаманні цій службі в системі правоохоронних органів. Правоохоронна та правозахисна діяльність є лише частиною їх широкого спектра обов'язків, які охоплюють вирішення багатьох різнопланових завдань. Як складова виконавчо-розпорядчих органів держави, Національна поліція володіє необхідними державно-владними повноваженнями, які дозволяють їй виконувати покладені обов'язки. Ці повноваження достатні для реалізації її гуманістичної місії — захисту прав і свобод людини та громадянина відповідно до чинного законодавства й визначених меж компетенції [2].

Механізм захисту прав людини, на відміну від механізму правового забезпечення, об'єднує всі ці аспекти в організації та діяльності поліцейських, виходячи за межі лише правового регулювання, і охоплює правову охорону та захист. Таким чином, у структурі механізму забезпечення прав людини інтегруються такі складові: а) праворегулюючі та правоохоронні механізми; б) механізми вирішення конфліктів; в) ідентифікаційні, інформаційні, організаційні та акційні елементи, які сприяють процедурно-правовому регулюванню поведінки і правовому вихованню з метою задоволення законних прав та інтересів громадян. Це проявляється у діяльності громадян, їх участі у громадських організаціях, правозахисних неурядових ініціативах, виборах та інших способах впливу на органи державної влади і місцевого самоврядування.

Найважливішою складовою механізму забезпечення прав і свобод, яка значною мірою визначає ефективність усіх інших елементів, є гарантія їх реалізації. Головною метою цього елемента є створення необхідних умов для швидкого, ефективного та надійного захисту, охорони прав і свобод та надання юридичної допомоги. У сучасних умовах виникає нагальна потреба у подальшому дослідженні механізмів гарантування прав і свобод, а також у пошуку шляхів підвищення їхньої ефективності [4].

Отже, на нашу думку, механізм організаційно-правового забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України є самостійним і цілісним компонентом правової системи. Він являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих передумов, засобів та умов, які забезпечують відповідні юридичні та фактичні можливості для повної реалізації кожною людиною своїх прав і свобод.

Література:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про Національну поліцію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

3. Оніщенко Н.М. Теорія та історія апеляційного судочинства. Судова апеляція. 2009. № 1(14). С. 11-16. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13941/03-Onischenko.pdf?sequence=1>

4. Мотиль І. І. Механізм захисту прав і свобод людини Національною поліцією України. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 1(16) том 4, 2017. С.148-152. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2017/34.pdf

Пасько О.М.

професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ІНТРАПСИХІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ДІТЬМИ

В умовах сучасного становлення держави в Україні вкрай важливим є то, щоб поліцейським були притаманні не тільки професійні навички й ключові компетентності, але й психологічна підготовленість, безпосередньо інтрапсихічна готовність до взаємодії з різними категоріями громадян. Особливої уваги привертає найменш захищена категорія – діти, які в силу вікової незрілості та не адаптації потребують особливих методів спілкування та шляхів встановлення психологічного контакту. Це сприятиме ефективному вирішенню конфліктів, зниженню рівня стресу у дітей та покращенню довіри до працівників Національної поліції.

Актуальним постає питання спілкування з дітьми, які знаходяться в контакті із злочинцем, оскільки встановлення комунікації із дітьми потребує іншого підходу, бо дитячий світ суттєво відрізняється від дорослого. Наявність високого рівня інтрапсихічної готовності поліцейського дозволяє уникати конфліктів, забезпечувати безпеку дітей та встановлювати з ними довірливі стосунки. В умовах воєнного стану, це питання ще більше звертає на себе увагу, оскільки ментальне здоров'я та емоційна підтримка стають все більш важливішими, роль поліцейських у підтримці дітей не може бути недооцінена.

Так, у науковій публікації [S. Bolognini](#) визначає, що «інтерпсихічне» – це розширений психічний вимір, що стосується спільного функціонування та взаємних впливів двох свідомостей. Поняття «суб'єктивності» та «особистості» можуть бути включені до «інтерпсихічного». Вони також можуть перетинатися одне з одним, а іноді всі три можуть перетинатися разом, але вони не обов'язково збігаються [1].

Так, ми повністю згодні із думкою Ю. Коротковою, що під час воєнних подій поліцейському необхідно стати ще й гарним психологом, розуміти почуття дитини і знати шляхи допомоги маленьким громадянам. Під час спілкування з дитиною необхідно враховувати її вікові, статеві та психологічні особливості, її життєвий та кримінальний досвід, освіту, характер вчиненого правопорушення, ступінь морально-психологічної занедбаності, а також

суспільної небезпечності. Українцям важливим є врахування умов, у яких відбувається спілкування. За останні місяці в Україні зросла кількість дітей, які загубились, втратили близьких, які дні або навіть місяці провели в бомбосховищах. Цілком зрозуміло, що в спілкуванні з такими дітьми поліцейський має демонструвати розуміння, чуйність, бути терплячим, але й водночас спокійним і стабільним [2].

І тут виникає важливість поліцейського вміння контролювати власні психічні та емоційні стани. Для того, щоб вміння надавати допомогу іншим, слід розуміти, що відбувається із власним станом. Тому розвиток інтрапсихічної готовності поліцейського надає можливості розуміння себе і усвідомлення своєї потреби у допомозі іншим, особливо це є важливим у комунікації із дітьми.

Інтрапсихічна готовність – це вид готовності особистості до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до адекватного сприйняття власних психічних процесів, станів, властивостей, характеристик та їх врахування під час виконання професійних обов'язків [3].

Зазначений вид готовності особистості до слідчої діяльності складається з таких підвидів, як:

Саморефлексивна готовність – це підвид готовності особистості до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до самоаналізу власних установок, почуттів, вчинків і поведінки та їх причин [3].

Основні компоненти саморефлексивної готовності:

- усвідомленість, тобто вміння звертати увагу на власні внутрішні процеси (усвідомленого осмислення своїх цінностей та переконань, думок, емоцій, почуттів, дій тощо);

- критичне мислення щодо себе, тобто вміння об'єктивно аналізувати власні дії, не виправдовуючи їх автоматично (розуміння себе та наслідків своїх дій чи бездіяльності; встановлення причин своїх вчинків, причин тих чи інших своїх реакцій);

- відкритість до зворотного зв'язку, тобто готовність слухати інших і враховувати їхню думку (встановлення своїх сильних та слабких сторін та ін.);

- гнучкість, тобто здатність змінювати власні переконання, установки чи поведінку при новому розумінні себе (адекватного самосприйняття; самопізнання себе).

Мотиваційна готовність – це підвид готовності особистості до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до самоспонування у процесі досягнення певних цілей [3].

Основні компоненти мотиваційної готовності:

- цілеспрямованість, тобто чітке уявлення про те, чого саме хочеш досягти (діяти та досягати професійних цілей);

- внутрішня мотивація – інтерес, захоплення, прагнення до самореалізації (отримання задоволення від професійної діяльності; отримання задоволення від фінального результату своєї роботи);

- зовнішня мотивація – винагорода, схвалення, соціальний статус (додатковий стимул, поліпшення своїх умінь та своєї компетентності).

- емоційна залученість – позитивне емоційне ставлення до майбутньої діяльності (відповідності соціальній групі, до якої є бажання належати та ін.).

Саморегулятивна готовність – це підвид готовності особистості до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до зберігання на певному відносно постійному рівні внутрішньої стабільності [3].

Основні компоненти саморегулятивної готовності:

- усвідомлення себе, тобто розуміння своїх емоцій, станів, потреб;
- планування і цілепокладання, тобто здатність ставити цілі й вибудовувати шлях до них;

- самоконтроль, тобто регулювання емоцій, дій, думок у відповідності до обраної мети (стримування власних емоційних реакцій в певних професійних обставинах; здатності врегульовувати, унормувати, безпечно проживати власні емоції, емоційні стани та почуття; врівноваженого ставлення до провокацій з боку кримінальних елементів);

- вольові зусилля, тобто здатність долати внутрішній опір, відкладати задоволення заради довгострокового результату (керування своїм психоемоційним станом).

- рефлексія, тобто оцінка результатів своєї діяльності та корекція поведінки.

Отже, рівень розвитку інтрапсихічної готовності поліцейського впливає на якість спілкування із дітьми, які опинились у складних життєвих ситуаціях і знаходяться у контакті із законом. Поліцейські, які володіють високим рівнем інтрапсихічної готовності, краще справляються з емоційно напруженими ситуаціями, що виникають під час взаємодії з дітьми.

Інтрапсихічна готовність поліцейського є критично важливою для успішного спілкування з дітьми. Інвестування в психологічну підготовку правоохоронців може значно покращити якість їх роботи та позитивно вплинути на сприйняття поліції в суспільстві. Наступними кроками повинні стати розробка програм підготовки та підтримки, які будуть спрямовані на розвиток інтрапсихічної готовності поліцейських.

Література:

1. Bolognini S. Intrapyschic-Interpsychic. *The International Journal of Psychoanalysis*. № 2. 2004. P. 337-357. <https://doi.org/10.1516/375F-R1HW-NX8X-96F0>

2. Пасько О. М. Готовність слідчих до професійної діяльності: правові та психологічні основи : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 476 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/f41ff886-549e-45b2-9677-bb1405c91a0b>

3. Короткова Ю. Особливості професійного спілкування поліцейського з дітьми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 363-369. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-363-369>

Пекарська Є. О.
студентка групи 213/23-(П)-К факультет № 4,
Донецький державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Колеснік Т. В.,
завідувачка кафедри цивільного, трудового права
та права соціального забезпечення,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

РЕАЛІЗАЦІЯ ТРУДОВИХ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Реалізація права на працю набуває особливого значення в контексті забезпечення трудових прав осіб, які не досягли повноліття в умовах правового режиму воєнного стану. Відповідно залучення молоді до легальної, соціально захищеної та регламентованої трудової діяльності є передумовою формування їх професійної самореалізації та правосвідомості.

Відповідно до статті 43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Однак здійснення цього права для неповнолітніх осіб має специфічне правове наповнення, що зумовлює запровадження системи імперативних обмежень, спеціальних гарантій і підвищеного рівня правового захисту, які закріплюються нормами трудового законодавства. Такі правові механізми спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку фізичного, психічного, інтелектуального і морального потенціалу осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, та мають на меті унеможливлення їх експлуатації, залучення до небезпечних умов праці, недобросовісного використання праці або поєднання трудових обов'язків із фактичним порушенням прав на освіту, відпочинок і здоров'я.

М. Клемпарський та О. Назимко, аналізуючи специфіку правового статусу цієї категорії суб'єктів, визначають неповнолітніх працівників як специфічну категорію працівників, що вирізняється не лише за віковими критеріями, а й за обсягом трудових прав, який доповнюється системою додаткових державних гарантій та правозахисних механізмів, спрямованих на охорону їх трудових інтересів у процесі здійснення професійної діяльності. Автори акцентують увагу на тому, що соціально-правове становище неповнолітніх осіб зумовлює необхідність особливої правової уваги, яка реалізується через дію нормативно-правових актів [2, с. 20].

У міжнародно-правовому вимірі питання мінімального віку для залучення неповнолітніх осіб до трудової діяльності врегульовано положеннями Конвенції МОП № 138 «Про мінімальний вік для прийому на роботу» від 26 червня 1973 року, яка встановлює загальний стандарт, згідно з яким особи, молодші за 15 років, не можуть бути допущені до роботи за наймом або до

іншої форми трудової діяльності. Особливої уваги вказана Конвенція надає питанню виконання шкідливих або небезпечних робіт, прямо забороняючи залучення до них осіб, яким не виповнилося 18 років [3]. Зазначені положення знайшли своє нормативне відображення у статті 188 Кодексу законів про працю (КЗпП) України. Згідно вимог даної статті не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. Водночас законодавець передбачив певне виключення із загального правила, відповідно до якого за наявності згоди одного з батьків або особи, що його замінює, можуть бути прийняті на роботу особи, які досягли п'ятнадцятирічного віку [4]. У ст. 187 КЗпП України зазначено: «Неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України» [4].

Слід зазначити, що Національне трудове законодавство закріплює систему спеціальних гарантій для неповнолітніх осіб, які покликані забезпечити їх соціально-правовий захист та адаптацію до умов трудової діяльності. Так, ст. 197 КЗпП України передбачає обов'язок роботодавця надати випускникам закладів освіти державної форми власності, потреба в яких була попередньо заявлена підприємствами, установами чи організаціями, роботу за фахом щонайменше на три роки у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Крім того, при прийнятті на роботу особам, які не досягли 18 років, не встановлюється випробувальний строк (ст. 26 КЗпП України), а тривалість їх робочого часу скорочується: до 36 годин на тиждень для осіб віком 16-18 років та до 24 годин – для працівників 15-16 років і учнів 14-15 років, які працюють під час канікул (ст. 51 КЗпП України, ст. 21 Закону України «Про охорону дитинства»). Незважаючи на зменшений обсяг роботи, заробітна плата їм виплачується в повному розмірі (ст. 194 КЗпП України). Також гарантовано щорічну основну відпустку, яку неповнолітній має право використати за власним бажанням у зручний для нього час, включно з першим роком роботи до завершення шестимісячного стажу (ст. 195 КЗпП України, ст. 10 Закону України «Про відпустки») [4; 5; 6].

Окрім вищенаведеного зазначаємо те, що з метою належного правового регулювання участі неповнолітніх у трудових правовідносинах законодавство передбачає низку обов'язкових процедур і гарантій, спрямованих на захист їх трудових прав. Передумовою допуску до роботи є обов'язкове проходження попереднього медичного огляду з наданням письмового висновку про відсутність протипоказань (ст. 191 КЗпП України, ст. 11 Закону України «Про охорону праці», ст. 21 Закону України «Про охорону дитинства»). Трудовий договір з неповнолітніми укладається виключно у письмовій формі (ст. 24 КЗпП України), що забезпечує юридичну визначеність та захист прав сторін. Для контролю за дотриманням гарантій на підприємствах ведеться спеціальний облік осіб, які не досягли 18 років, із фіксацією дати народження (ст. 189 КЗпП України). Крім того, до досягнення 21 року неповнолітні працівники щороку проходять обов'язковий медичний огляд (ст. 191 КЗпП України, ст. 21 Закону

України «Про охорону дитинства»), що сприяє постійному моніторингу стану їх здоров'я в умовах праці [4; 7; 5].

Досліджуючи дану проблематику, слід звернути увагу на необхідність вдосконалення державної політики у сфері регулювання праці неповнолітніх, оскільки чинне законодавство, попри закріплення вимог щодо медичного контролю, письмової форми трудового договору та обліку неповнолітніх працівників, не забезпечує належного виконання цих норм на практиці. Недостатній контроль, недоліки адміністративних процедур та низький рівень правової обізнаності молоді створюють передумови для експлуатації неповнолітніх. Також виникає питання щодо забезпечення права на працю неповнолітніх, які через збройну агресію РФ проти України змушені були змінити місце проживання, роботи та отримали статус внутрішньо переміщеної особи. Окрім того виникає питання запобігання експлуатації неповнолітніх, втягнення у злочинну діяльність. З метою мінімізації таких ризиків необхідно не лише реформувати законодавство, а й запровадити просвітницькі програми, посилити нагляд та контроль за дотриманням прав неповнолітніх та підвищити відповідальність роботодавців за їх порушення.

Література:

1. Конституція України : Закон № 254к/96-ВР. Чинна ред. від 01.01.2020. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4303>.
2. Клемпарський М., Назимко О. Правове регулювання праці неповнолітніх. *Правовий часопис Донбасу.* 2023. № 2. С. 18-22. URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/58/51>.
3. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу № 138 : Документ № 993_054. Підписана 26.06.1973. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_054#Text.
4. Кодекс законів про працю України : Закон № 322-08. Чинна ред. від 02.05.2025. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1032>.
5. Про охорону дитинства : Закон України № 2402-III. Чинна ред. від 07.06.2025. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n226>.
6. Про відпустки : Закон України № 504/96-ВР. Чинна ред. від 24.12.2023. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#n87>.
7. Про охорону праці : Закон України № 2694-XII. Чинна ред. від 04.04.2025. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#n67>.

Пишна А.Г.,
завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності НП України,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ДОТРИМАННІ ПРАВ ГРОМАДЯН

Громадський порядок формують соціальні норми, які відображають звичаї і цінності суспільства, а також правові норми, які встановлюють закони та правила, що регулюють поведінку громадян. Разом вони створюють систему, яка сприяє спокійному та гармонійному співіснуванню людей. Таким чином, забезпечення громадського порядку стає все більш важливим. Це не лише допомагає уникати конфліктів і правопорушень, але й створює умови для розвитку економіки та соціальних інститутів. Національна поліція України відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні громадського порядку та захисті безпеки громадян. Її діяльність регулюється цілою низкою законів, зокрема Конституцією України, Законами України; «Про Національну поліцію» «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про охорону дитинства» та іншими, а також Кодексом України про адміністративні правопорушення. Слід зазначити, що відсутність єдиного нормативного акту у цій галузі призводить до певної плутанини, оскільки норми мають суперечливий характер.

Україна, як держава, що перебуває у стані збройного протистояння, стикається з необхідністю гармонізації внутрішнього законодавства з міжнародними нормами, що стосуються захисту прав людини під час війни. Особливе значення у цьому контексті має діяльність органів прокуратури, судової влади та незалежних правозахисних інституцій, які здійснюють моніторинг дотримання прав людини правоохоронними органами. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи та неурядові правозахисні структури, які фіксують випадки порушення прав людини, дають оцінку діям правоохоронців та формують рекомендації щодо покращення ситуації у цій сфері. Таким чином, питання забезпечення прав людини поліцейськими в умовах воєнного стану є багатогранною проблемою, що потребує комплексного підходу. З одного боку, правоохоронні органи зобов'язані ефективно виконувати свої функції із забезпечення громадського порядку, протидії злочинності та захисту держави від зовнішніх загроз. З іншого боку, будь-які дії поліції повинні відповідати принципам правової держави, з урахуванням того, що основні права людини навіть у найскладніші періоди не можуть бути скасовані чи безпідставно обмежені. Баланс між безпекою та дотриманням прав і свобод людини залишається одним із найскладніших викликів у діяльності правоохоронних

органів під час воєнного стану, що робить це питання актуальним для подальших наукових досліджень і правозастосовної практики.

Щоденна робота поліції має велике значення для кожного громадянина, адже завдяки їхній діяльності зменшуються ризики правопорушень, конфліктів та небезпечних ситуацій. Так, згідно зі статтею 39 Конституції України, громадяни мають право мирно збиратися без зброї та проводити мітинги, збори, походи і демонстрації. Водночас поліцейські зобов'язані забезпечити безпеку учасників таких заходів, а також громадський порядок [1]. Правові основи діяльності Національної поліції, зокрема щодо забезпечення громадського порядку, визначені у Законі України «Про Національну поліцію». Згідно зі статтею 2 цього закону, основними завданнями поліції є охорона прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки та порядку, а також протидія злочинності [2]. Важливою частиною забезпечення громадського порядку є патрулювання публічних місць. Поліцейські патрулі мають стежити за тим, щоб у місцях великого скупчення людей (на вулицях, у парках, на транспорті) не було порушень правопорядку. Це не тільки профілактична діяльність, але й швидке реагування на порушення. Наприклад, при вчиненні правопорушення у публічному місці, передбаченого главою 14 КУпАП, поліцейські зобов'язані втрутитися, щоб забезпечити безпеку для всіх присутніх. Тому важливим правовим аспектом діяльності Національної поліції є адміністративне затримання. Відповідно до статті 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення: поліція має право затримати особу, якщо вона вчиняє правопорушення, що загрожує громадському порядку. Таке затримання повинно бути обґрунтованим і відповідати закону. Наприклад, при агресивній поведінці людини на вулиці, що порушує спокій оточуючих або становить загрозу для інших, поліція має право її затримати для забезпечення порядку [3].

Окрім цього, поліцейські мають право застосовувати спеціальні засоби, такі як гумові кийки, кайданки, або навіть вогнепальну зброю, але лише у виняткових випадках. Стаття 45 Закону «Про Національну поліцію» чітко визначає, що такі засоби можна використовувати лише тоді, коли існує реальна загроза життю або здоров'ю громадян, і всі інші способи впливу вичерпані. Це гарантує, що застосування сили є крайнім заходом і здійснюється тільки у межах, визначених законом [4, с.98-105].

Відповідно до Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів»: «спеціальні суб'єкти забезпечення громадського порядку та громадської безпеки – Національна поліція та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, в особі їх органів або підрозділів, які у встановленому законодавством порядку та у межах своєї компетенції відповідають за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольного матчу. Для взаємодії сил і засобів, що залучаються з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольного матчу, утворюється координаційний штаб у складі представників його організатора, органів Національної поліції

(Служби безпеки України, Управління державної охорони України, якщо заплановано участь осіб, щодо яких здійснюється державна охорона), підрозділів цивільного захисту, служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), оператора спортивної споруди, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування, органу охорони здоров'я, інших осіб» [5].

Отже, правові аспекти діяльності Національної поліції у забезпеченні громадського порядку та дотримання прав громадян є основою її ефективної та законної роботи. Поліцейські діють у межах, встановлених Законом України «Про Національну поліцію», а також іншими нормативно-правовими актами. Це дає їм право втручатися у випадки порушення громадського порядку, застосовувати заходи примусу, затримувати порушників і забезпечувати безпеку на масових заходах, однак при цьому необхідно дотримуватися відповідного балансу, щоб не відбулося порушення прав відносно особи щодо якої застосовують відповідні заходи. Важливо, щоб усі дії поліції були законними, пропорційними і спрямованими на захист прав громадян. Дотримання законодавства допомагає забезпечити безпеку у суспільстві та захистити права кожної людини.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Про Національну поліцію. Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навчально методичний посібник. / уклад. : М.В. Корнієнко, А.Г. Пишна, А.А. Десятник, та ін. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 98-105.
5. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

Потієвська О.В.
курсант 1-го курсу ФПФODP НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Галуцько В.М.
професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТ У ДОТРИМАННІ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН

Поєднання понять «свобода» та «особиста недоторканність» не є випадковим. Французький юрист Шарль Луї де Монтеск'є у своїх працях про судову систему і право наголошував: «Свобода є право чинити те, що дозволено законами. Якби громадянин міг робити те, що цими законами забороняється, то в нього не було б свободи, оскільки те ж саме могли б робити й інші громадяни» [2]. Отже, за Монтеск'є, свобода досяжна лише в такій державі, де всі відносини опосередковані правом. Це право є одним з найважливіших для людини, адже люди є вільними від народження, ніхто не має права порушувати їхні природні права. До того ж, саме держава є головним гарантом свободи людини. «Людина прийшла до суспільства не для того, щоб мати менше прав, ніж вона мала раніше, а для того, щоб ці права краще оберігати» - справедливо підкреслював Томас Пейн [3, с. 48]. Людина, її права та основоположні свободи становлять найвищу соціальну цінність у правовій державі, саме на їхнє забезпечення й реалізацію має бути спрямована вся діяльність держави і, насамперед, діяльність правоохоронних органів. Завдання держави, яка претендує на те, що вона називається правовою державою, полягає не тільки в тому, щоб визнати за своїми громадянами наявність основних природних людських прав і свобод, а в тому, щоб, проголосивши такі права і свободи, забезпечити можливість їх реалізувати та гарантувати безпеку особи [4, с. 120].

Національне законодавство України передбачає юридичні гарантії недоторканності особи. Вони закріплені у Конституції України та відповідних законах. Відповідно до ст. 29 Конституції України: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність». За своїм обсягом поняття «свобода людини» цілковито відбиває принцип, закладений у ст. 19 Конституції України, відповідно до якого «...ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством» (п. 1, ст. 19).

Права та свободи людини визначаються як одні з фундаментальних понять у праві, та водночас, як основні можливості, які людина використовує для гідного і вільного розвитку та існування. Це поняття також застосовується для визначення конкретного переліку законодавчих положень та світових стандартів статусу конкретної особи в суспільстві. Права людей є однією з невід'ємних характеристик сучасного суспільства та держави, оцінкою їхньої

демократичності. Проте поняття прав людини багатогранне, а їх зміст неможливо оцінити конкретно й однозначно.

Права людини й громадянина закріплені у різних міжнародних та національних законодавчих актах країни, в т. ч. у Конституції України. Їх безмежність, гарантованість та захист показують не тільки фактичне та юридичне положення особи у суспільстві, а й наявність демократії в країні, соціальні можливості у повсякденному житті.

Другий розділ Конституції України присвячений питанням, що пов'язані з гарантіями і захистом прав, свобод та обов'язків громадянина. Розділ складається з 47 статей. Відповідно до Конституції України, право кожного на захист міститься у нормах, присвячених правовій регламентації суспільних відносин, в т. ч.: право на звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина (ст.8), право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44), соціальний захист державою громадян України, котрі перебувають на службі у Збройних Силах України (ст. 17), захист державою громадян, що перебувають за її межами (ст. 25), право на звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, до міжнародних судових установ (ст. 55), право на захист обвинуваченого чи підсудного (ст. 63), право на захист від звинувачення (ст. 59) тощо. В Конституції України наявна стаття, що розкриває право на захист у широкому розумінні: «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [1, с. 1].

Права, свободи людини та їх гарантії розкривають зміст і напрямок діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Гарантування й захист прав та свобод людини – це основний обов'язок держави, пріоритет діяльності правової, демократичної, суверенної держави.

До основних форм захисту належать:

- захист прав та свобод органами публічної влади;
- захист прав та свобод людей громадськими об'єднаннями;
- самозахист прав та свобод людиною, що охоплює: звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування, оскарження дій (бездіяльності) посадових осіб, що порушують права громадян, звернення до засобів масової інформації та правозахисних організацій, громадських об'єднань, звернення у міжнародні установи, функцією яких є захист прав людини [5, с. 69].

Відповідно до Закону України від 02 липня 2015 р. «Про Національну поліцію» Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, котрий служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав та свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Національна поліція виконує покладені на неї обов'язки у спосіб та у межах повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Захист прав та свобод людини та громадянина, інтересів суспільства та держави є пріоритетним у діяльності цього правоохоронного органу. З огляду на це гарантування прав людини має переважати у відносинах держави та

громадянина, всі функції, які здійснює країна, мають бути спрямовані на охорону інтересів людини, на забезпечення та захист її прав, свобод та законних інтересів. Так, діяльність поліції має забезпечувати на відповідному рівні: законність та правопорядок, гарантувати права, свободи людини, інтереси суспільства та держави в цілому [6, с. 14].

Водночас із принципом дотримання прав та свобод людини та громадянина застосовується принцип законності в органах Національної поліції. Цей принцип вказує на те, що у своїй діяльності поліція діє тільки на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та Законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи незаконні розпорядження та накази. Цей принцип є основним критерієм характеристики дотримання прав та свобод людини та громадянина в демократичній державі.

Принцип законності в процесі виконання поліцією своїх службових обов'язків можна розглядати у двох аспектах:

1) здійснення працівниками поліції діяльності щодо захисту життя, здоров'я, прав та свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань;

2) недопущення порушень законності органами та посадовими особами Національної поліції при виконанні покладених на них державою обов'язків.

Зважаючи на вищевказане можна визначити два напрямки захисту прав людини: перший здійснюється адміністративно-правовими засобами забезпечення законності, які охоплюють реалізацію норм адміністративного права, а другий – з кримінально-правовими засобами, що передбачає реалізацію норм кримінального та кримінально-процесуального права [7, с. 50].

Недопущення порушень законності у процесі виконання покладених на працівників поліції обов'язків реалізуються такими основними засобами: внутрішній контроль, громадський контроль, нагляд прокуратури, судовий контроль, звернення громадян.

Виділяють такі способи забезпечення законності: 1) контроль; 2) нагляд; 3) звернення додержавних органів із заявами, пропозиціями, скаргами щодо забезпечення законності [8, с. 64].

Як показує практика, застосування вищенаведених способів є особливою гарантією забезпечення законності в межах держави. Доцільно розглянути ці заходи забезпечення законності щодо службової діяльності органів поліції. Основним способом забезпечення законності є контроль. Суть цього методу полягає у перевірці виконання рішень вищих органів та інспектуванні діяльності у підконтрольному підрозділі поліції.

Не менш важливим є нагляд прокуратури за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Ще одним способом забезпечення законності у професійній діяльності поліції є звернення громадян (в органи державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, ЗМІ, посадових осіб із заявами або клопотаннями, щодо реалізації та захисту їхніх

законних і особистих прав та інтересів або зі скаргою щодо їх порушення), що регулюється Законом України «Про звернення громадян». Відповідно до Закону «Про Національну поліцію» поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження та часу доби, у разі звернення до нього особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують приватній чи публічній безпеці, або у разі безпосереднього виявлення цих подій вимушений вжити належних заходів з метою порятунку людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції [9, с. 75].

Закріплення в Законі України «Про Національну поліцію» таких принципів, як верховенство права, повага прав та свобод людини і громадянина, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з громадою, посприяло поліпшенню стану забезпечення прав і свобод людини в Україні та прискорило рух до євроінтеграції.

Ефективність діяльності органів внутрішніх справ має вирішальне значення для захисту прав і свобод громадян, суспільного розвитку й становлення сучасної правової, демократичної держави, дотримання і реалізації її соціального призначення щодо гарантування реальності прав та свобод людини й громадянина.

Література:

1. Конституція України : Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення: 23.10.2019)
2. Вчення Монтеस्क'є про конституційну державу й поділ влади. URL: http://www.pollawlife.com.ua/2020/11/blog-post_10.html.
3. Пейн Т. Права людини: монографія / пер. з англ. І. Савчак. Львів: Літопис, 2000. С. 48.
4. Громовенко К.В., Тицька Я.О. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав людини: теоретико-правовий аспект. Держава та регіони. Сер. Право. Запоріжжя: Гельветика, 2021. № 2. С. 120–125.
5. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини : навч. посібник. Київ : ФОРМ-Легаль, 2018. 364 с.
6. Швець Д. В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності Національної поліції України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовтня. 2017 р.). Харків, 2017. С. 13–16.
7. Гладкова Є. О., Малиновська Т. М. Дотримання працівниками Національної поліції міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 25–26 листоп. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 48–52.
8. Денисюк Д. С. Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації. Митна справа. 2015. № 5. С. 63–68.
9. Кононець В. П., Циб І. С. Національна поліція, як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини. Юридичний вісник. 2016. № 3. С. 73–78.

Прудка Л.М.,
професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент
Башаріна Т. І.,
здобувач 2-го курсу денної форми навчання,
Одеський державний університет внутрішніх справ

СЕПАРАЦІЯ ПІДЛІТКА В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО ДОСВІДУ ТА МІГРАЦІЇ: НОВІ РИЗИКИ ТА РЕСУРСИ

Останні роки стали періодом глибоких соціальних трансформацій, що особливо позначилися на психоемоційному стані підлітків. Пандемія COVID-19, повномасштабна війна в Україні, масова міграція, розлука з близькими, дистанційне навчання та втрата відчуття стабільності – всі ці чинники радикально змінюють умови розвитку особистості. Для підлітків, чий психічний розвиток перебуває на етапі активного формування ідентичності та автономії, такі події стають каталізаторами кризових станів. Зазначені зовнішні впливи накладаються на вікові особливості сепараційного процесу, змінюючи його динаміку, структуру і наслідки.

Поняття психологічної сепарації має тривалу історію дослідження в контексті психоаналітичної, системної та гуманістичної психології. У класичних працях М. Боуена, П. Блоса та М. Маллера сепарація розглядається як процес поступового відокремлення індивіда від первинної сімейної системи з метою формування автономної особистості. Цей процес включає фізичні, емоційні, поведінкові й когнітивні компоненти, і ґрунтується на розвитку саморегуляції, здатності до самостійного прийняття рішень, формування відповідальності та стабільного почуття Я.

У стабільному соціальному середовищі сепарація відбувається поступово, відповідно до вікових і психологічних особливостей підлітка. Однак у контексті воєнного конфлікту, примусової міграції та суспільної дестабілізації цей процес зазнає якісної трансформації.

Сепарація може відбуватися передчасно – під тиском зовнішніх обставин, або, навпаки, гальмуватися через посилену залежність підлітка від батьків. З одного боку, нова реальність вимагає прискореної адаптації, прийняття рішень, дорослої відповідальності; з іншого – підлітки часто залишаються в умовах емоційної незрілості, страху та фрустрації, що ускладнює розвиток справжньої автономії.

Дослідження показують, що підлітки, які пережили втрату близьких, досвід насильства, вимушене переселення, мають вищий рівень тривожності, ознаки емоційної дезорганізації, труднощі у формуванні стабільної ідентичності. Сепарація в такому контексті супроводжується амбівалентністю: з одного боку – потреба у самостійності, з іншого – посилена емоційна залежність від батьків через втрату безпечного середовища. В умовах вимушеної міграції сепарація додатково ускладнюється адаптацією до нової культури, мови, системи цінностей та освітнього простору.

Згідно з результатами теоретико-емпіричного дослідження, проведеного Полікарчик С. та Кульчицькою А. (2022), було виявлено статистично значиму кореляцію між психоемоційними станами особистості та ефективністю процесу сепарації. Дані свідчать про детермінуючий вплив емоційно-афективної сфери на динаміку сепараційного процесу, що проявляється як у його успішному завершенні, так і у формуванні дезадаптаційних паттернів [1].

Важливою зміною, що опосередковує успішність сепараційного процесу в умовах кризи, є рівень сформованості саморегуляції. Це поняття охоплює здатність особистості усвідомлювати власні мотиви, прогнозувати й аналізувати наслідки дій, проявляти ініціативу та гнучкість у досягненні цілей. У кризовому середовищі саморегуляція забезпечує внутрішню опору, дозволяє зберігати контроль над емоційними реакціями, ефективно взаємодіяти з новими вимогами реальності.

Розвинена саморегуляція також сприяє адаптації підлітків до нових соціокультурних умов, знижує ризик виникнення депресивних тривожних розладів [2].

Сепарація в умовах воєнного досвіду та міграції має дуальну природу: з одного боку, це зона ризику (підвищена вразливість до ПТСР, емоційної дезінтеграції, регресивних поведінкових паттернів) [3, 4]; з іншого – потенційна точка зростання особистості. За наявності підтримуючого середовища (сімейного, освітнього, терапевтичного), підліток має шанс на формування зрілої автономії, посилення ідентичності, розвиток соціальної компетенції та психологічної стійкості.

Дослідження процесу сепарації підлітка в контексті воєнного досвіду та міграції виявило нові ризики та ресурси, що впливають на формування психологічної автономії. Психологічна сепарація є складним, але необхідним етапом становлення індивідуальності та суб'єктності. Її успішне проходження забезпечує не лише особистісну незалежність, а й ефективну соціальну адаптацію, побудову здоровіших стосунків та можливості самореалізації.

Умови війни та міграція суттєво трансформують традиційні механізми сепарації, створюючи додаткові виклики, такі як дестабілізація сімейних зв'язків, травматичний досвід та культурна дезорієнтація. Водночас ключовими ресурсами виступають емоційна підтримка, стабільні соціальні зв'язки, доступ до психологічної допомоги та розвиток навичок саморегуляції.

Наукове осмислення та практична підтримка цього процесу є критично важливими для психологів, батьків, педагогів і соціальних працівників. Ефективна психологічна інтервенція має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході, що включає роботу з сім'єю, розвиток емоційної компетентності, адаптацію до нових культурних умов та зміцнення ідентичності підлітка.

Подолання наслідків кризових умов потребує інтеграції класичних теорій сепарації з сучасними практиками, спрямованими на підтримку психічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Література:

1. Полікарчик С., Кульчицька А. Психологічний аналіз проблеми психоемоційних станів особистості в умовах сепарації. *Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології*: матеріали ІХ

Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Луцьк, 15 трав. 2022 р. Луцьк, 2022. С. 49-52. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/28/95/756> (дата звернення: 16.06.2025).

2. Jones-Mason K, Behrens KY, Gribneau Bahm NI. *The psychobiological consequences of child separation at the border: lessons from research on attachment and emotion regulation.* *Attach Hum Dev.* 2021;23(1):1–36. doi: 10.1080/14616734.2019.1692879.

3. Hoppen TH, Morina N. The prevalence of PTSD and major depression in the global population of adult war survivors: a meta-analytically informed estimate in absolute numbers. *Eur J Psychotraumatol.* 2019;10(1):1578637. doi: 10.1080/20008198.2019.1578637.

4. Blackmore R, Boyle JA, Fazel M, Ranasinha S, Gray KM, Fitzgerald G, Misso M, Gibson-Helm M. The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Med.* 2020;17(9):e1003337. doi: 10.1371/journal.pmed.1003337.

Прудка Л.М.

професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Цифровізація всіх сфер суспільного життя докорінно змінила процеси соціалізації та розвитку особистості, особливо в дитячому та підлітковому віці. У цьому контексті цифрове середовище постає не просто як технологічний інструмент, а як новий життєвий простір для підростаючого покоління. Інтернет виконує функції не тільки засобу пізнання, комунікації та дозвілля, але й стає середовищем формування ідентичності, емоційного досвіду та соціальних навичок. Водночас, поряд із беззаперечними перевагами, цифрова реальність створює нові виклики для психічного здоров'я дітей. Вона одночасно виступає як потужним ресурсом розвитку, так і джерелом численних психологічних ризиків. Зростаюча кількість емпіричних даних свідчить про детермінативний вплив використання соціальних мереж, онлайн-контенту та цифрової залежності на психологічне благополуччя неповнолітніх. Це зумовлює необхідність глибокого наукового аналізу проблеми психологічної безпеки дитини в цифровому просторі.

Сучасні дослідження підкреслюють, що діти є особливо вразливою категорією користувачів Інтернету через вікові особливості психіки, емоційну нестабільність та обмежену здатність до критичного сприйняття інформації [1].

Так, невизначеність, відсутність контролю, агресивність інформаційного простору поєднується з віковими особливостями дітей: недостатнім рівнем критичного мислення, емоційною незрілістю, підвищеною довірливістю та вразливістю. У результаті дитина стає потенційно не готовою до самостійного осмислення й опрацювання інформаційних потоків.

За даними ЮНІСЕФ понад 80 % дітей у Європі регулярно користуються інтернетом, а 30 % із них стикалися з кібербулінгом [2]. В Україні, за результатами всеукраїнського дослідження щодо досвіду українських дітей в Інтернеті у воєнні роки, проведений громадською організацією Dignity Online у співпраці з Державною службою якості освіти, дослідницьким центром Proinsight Lab та іншими урядовими організаціями, у порівнянні з 2020 роком, час, який витрачають діти на «зависання» в Інтернеті зріс. Три чверті дітей проводять в Інтернеті понад три години щодня, а менше години щодня – таких користувачів зменшилось до 2,1%. Результати опитування показують, що кожна дитина хоча б раз на тиждень зустрічає в Інтернеті насильницький контент. Більша частина дітей – 69,9 % – побачили такий зміст неочікувано для себе, а отже не були готовими до нього, і лише 5 % опитаних самостійно шукали такі матеріали. Якщо говорити про емоційні реакції дітей на насильницький контент то ми бачимо, що діти відчувають тривогу (45,5 %), страх (41,9%) та злість (40,1 %)» – не найпродуктивніші емоції [3].

Дані опитувань також свідчать про критичну поширеність контактів дітей із сексуалізованим контентом у цифровому просторі, що нерідко супроводжується особистим досвідом експлуатації або небажаних комунікацій. Зокрема, 40 % опитаних дітей регулярно бачать зображення або відео з оголеними тілами чи діями сексуального характеру, а 13 % – контент за участі людей, яких вони знають особисто. Кожна третя дитина хоча б один раз стикалася з проявами сексуалізованої взаємодії онлайн: від отримання повідомлень із сексуальним підтекстом до пропозицій зустрічей або вимог надіслати інтимні зображення. Водночас, майже 60 % дітей не повідомляють про такі випадки дорослим, а у разі розголосу зазвичай звертаються до друзів і тільки третина з тих, з ким це сталося розповіла комусь із дорослих [3].

Як зазначає Василь Богдан, керівник ювенальної превенції Нацполіції, понад чверть дітей узагалі не звертаються по допомогу в ситуаціях загрози, що вказує на глибоку кризу довіри до дорослих, зокрема батьків і правоохоронців [3].

Ці тривожні показники посилюються офіційною статистикою органів юстиції. За даними Офісу Генерального прокурора: «Кожен третій загальнокримінальний злочин проти дитини в Україні скоєний із використанням кіберпростору. І 89 % з них – це сексуальна експлуатація, пов'язана з порнографічним контентом». Окремо наголошується на небезпечній тенденції до «омолодження» жертв: за останній рік частка постраждалих дітей віком до 14 років зростає з 50 % до 63 %» [3].

Слід зазначити, що до основних психологічних загроз цифрового середовища для дітей належать:

1. Кібербулінг (онлайн-цькування) – умисне й систематичне переслідування, приниження, цькування в онлайн-просторі, що часто призводить до тривожних розладів, депресії, соціальної ізоляції [4].

2. Грумінг (онлайн-зваблення дітей) – встановлення довірливих стосунків з дитиною з метою її подальшої експлуатації, що несе загрозу сексуальному та психологічному здоров'ю.

3. Деструктивний контент – пропаганда насильства, суїциду, спотворених цінностей.

4. Інформаційне перевантаження – надмірне споживання контенту, що перевищує здатність дитини до його переробки, викликає тривожність, фрустрацію та зниження когнітивної продуктивності [5].

5. Цифрова залежність – надмірне та компульсивне використання гаджетів, що спричиняє проблеми з концентрацією, емоційну нестабільність, погіршення сну та зниження академічної успішності [6, с. 311]. За оцінками ВООЗ (2023) 15 % дітей віком 10-14 років мають ознаки інтернет-залежності.

Зазначені загрози цифрового середовища не лише фрагментують когнітивну діяльність дитини, але й порушують емоційний баланс, спричиняючи глибокі зміни у структурі її особистісного розвитку. Формується нова картина соціальної взаємодії, в якій віртуальні контакти підмінюють реальне спілкування, а вразливість психіки експлуатується за допомогою алгоритмів персоналізованого контенту.

Особливу тривогу викликає систематичне зниження емоційної чутливості, емпатійних навичок і здатності до стійкої міжособистісної взаємодії, що зумовлена як надмірним перебуванням у цифровому середовищі, так і впливом агресивного або деструктивного контенту. У поєднанні з кібербулінгом, грумінгом та залежністю від соцмереж це призводить до формування у дітей хронічного психоемоційного перенавантаження, зниження самооцінки та зростання ризику депресивних та тривожних розладів.

Крім того, цифрове середовище чинить значний вплив на конструювання ідентичності. У період пошуку себе діти і підлітки легко піддаються нав'язаним моделям поведінки, трендам, візуальним стандартам, що сприяє зростанню тілесною незадоволеності, розладів харчової поведінки та криз ідентичності. Ці процеси, будучи недостатньо усвідомленими і неконтрольованими, знижують рівень психологічного благополуччя дітей.

На тлі таких змін зростає потреба в системній міждисциплінарній роботі щодо забезпечення психологічної безпеки дітей у цифровому просторі. На перший план виходять завдання: формування цифрової грамотності у дітей, що включає розвиток критичного мислення, навичок саморегуляції та усвідомленого медіаспоживання; просвітницька робота з батьками та педагогами, спрямована на підвищення рівня їх цифрової обізнаності й уміння вчасно реагувати на загрози; розробка й впровадження превентивних програм у закладах освіти, які б формували навички безпечної онлайн-взаємодії; психологічний супровід дітей, які зазнали негативного впливу цифрового середовища, з використанням доказових практик інтервенції; державне та правове регулювання в частині контролю за деструктивним контентом, кіберзлочинами та комерційною експлуатацією дитячих даних.

Таким чином, узагальнення сучасних досліджень дає підстави стверджувати, що цифрове середовище чинить комплексний вплив на психічне здоров'я дітей, яке може мати як позитивні, так і руйнівні потенціали. Відповідне, забезпечення психологічної безпеки дітей у цифровому просторі має стати пріоритетом не лише для фахівців у сфері освіти та психології, а й

для державної політики, яка повинна враховувати багатовимірність цієї проблеми в умовах динамічної цифрової трансформації суспільства.

Література:

1. Livingstone S., Stoilova M., Nandagiri R. Children's data and privacy online: Growing up in a digital age. An evidence review. London: London School of Economics and Political Science, 2019. 57 p. URL: https://eprints.lse.ac.uk/101283/1/Livingstone_childrens_data_and_privacy_online_evidence_review_published.pdf (дата звернення: 16.06.2025).

2. More than a third of young people in 30 countries report being a victim of online bullying. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-poll-more-third-young-people-30-countries-report-being-victim-online-bullying> (дата звернення: 17.06.2025).

3. Ukrinform. Цифрова прірва: що діти в Інтернеті бачать, а дорослі – ні. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3995863-cifrova-prirva-so-diti-v-interneti-bacat-a-dorosli-ni.html> (дата звернення: 16.06.2025).

4. Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. / R. M. Kowalski et al. *Psychological Bulletin*. 2014. Vol. 140, no. 4. P. 1073-1137. URL: <https://doi.org/10.1037/a0035618> (дата звернення: 17.06.2025).

5. Савіна О. Психологічні наслідки інформаційного перевантаження в дітей молодшого шкільного віку. *Науковий вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. № 65(2). С. 27-33.

6. Kuss D., Griffiths M. Social Networking Sites and Addiction: Ten Lessons Learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2017. № 14(3). P. 311. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph14030311> (дата звернення: 18.06.2025).

Романенко Л. М.

доцент кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРАХ

Права дитини є невід'ємною частиною загальної системи прав людини. Але на відміну від загальної системи прав, права, що належать дитині потребують особливого захисту, з огляду на вразливий вік, відсутність життєвого досвіду та повну залежність від дорослих.

Як міжнародна, так і національна спільнота визнають, що діти є самостійними носіями прав і саме тому їх права також потребують захисту та гарантій.

Проте на практиці захист та гарантування прав дитини залишається однією з найболочіших проблем як в умовах миру, так і під час збройних конфліктів, міграційних криз, економічної нерівності тощо.

Саме тому правами дитини переймаються організації та правозахисники всіх рівнів.

Міжнародне право визнає права дитини на рівні з правами дорослих, проте з урахуванням специфіки, що притаманна дітям.

До міжнародно-правової бази захисту прав дитини відносяться Конвенція ООН про права дитини, що була прийнята в 1989 році та ратифікована 196 країнами світу, включаючи Україну.

Дана Конвенція визначає дитину як особу до 18 років та визнає в її обов'язі право на життя, ім'я, громадянство (ст. 6–7); право на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення (ст. 24–28); захист від насильства, експлуатації, дискримінації (ст. 19, 32–36); та право бути вислуханою (ст. 12). [2]

Позиції міжнародних науковців також суттєво переймаються проблемою дотримання прав дитини.

За словами Геральда Квесса, одного з експертів ЮНІСЕФ, «права дитини це не додаткові права, а реальне тестування людяності будь-якої правової системи» [13].

Філіп Олстон (Philip Alston), відомий правозахисник і колишній спеціальний доповідач ООН, наголошує, що права дитини часто є поважно проголошеними, але рідко — реалізованими, особливо в умовах соціального занепаду чи воєн [14].

Ніколас Тоні (Nicholas Thomas), дослідник Європейського центру прав дитини, вказує на парадокс: держави швидко ратифікують міжнародні конвенції, але часто не інтегрують механізми захисту в національні правові системи [15].

В Україні правовий механізм захисту прав дитини закріплений в Конституції України (ст. 51, 52, 53) [1], Сімейному кодексі України, Законі України «Про охорону дитинства» (2001), та ратифікованих міжнародних угодах.

Обов'язок захисту прав дитини в Україні покладається на низку органів державної влади та спеціалізованих інституцій, кожен з яких виконує окремі функції відповідно до законодавства.

Однак, як зауважує О. Капліна, на практиці інституційна взаємодія між органами опіки, судом, поліцією та освітою залишається точковою, що ускладнює захист прав дитини в реальному житті [7].

Національні науковці, такі як Н. Оніщенко, Н. Кучерява та О. Петришин, підкреслюють, що проблема полягає не лише у правовому врегулюванні, а й у реалізації прав дитини через ефективні механізми (Оніщенко, 2022) [5].

Одним із провідних видів захисту прав дитини є судовий захист.

Судова практика щодо захисту дітей в Україні є досить позитивною, що можна побачити з судових рішень: Постанова Верховного Суду від 01.11.2021 (№ 643/1540/19): визнано незаконним невиконання органами опіки обов'язку забезпечити житлом дитину-сироту [3]. Конституційний Суд України (№ 2-р/2018) наголосив на пріоритетності інтересів дитини як конституційного принципу [4].

Однак правозахисниця Ірина Кушнір вказує, що участь дитини в судовому процесі часто є формальною, а не змістовною, що суперечить вимогам ст. 12 Конвенції ООН [9].

А професорка Джеральдін Ван Бюрен (Van Bueren, 2019), одна з авторів Конвенції про права дитини, акцентує на тому, що національні суди повинні

брати до уваги «найкращі інтереси дитини» при будь-якому рішенні, яке зачіпає дитину[10].

Права дитини, як один із найбільш вразливих сегментів прав людини, набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, кожна дитина має право на життя, ім'я, національність, освіту, захист від насильства та експлуатації.

У 2023–2024 роках міжнародні моніторингові місії (OHCHR, UNICEF, Human Rights Watch) засвідчили масштабні порушення прав дітей в Україні, включаючи примусову депортацію до Російської Федерації, що потенційно кваліфікується як воєнний злочин [12].

В умовах війни в Україні діти особливо страждають через переміщення, втрату доступу до освіти, психологічні травми та ризик викрадення (UNICEF, 2023).

Н. Лубкович зазначає, що в умовах збройного конфлікту діти страждають від втрати житла та батьків; неможливості здобути освіту; психологічних травм та ПТСР; викрадення, депортації та асиміляції, що порушує ст. 11 та 35 Конвенції ООН [8].

За словами міжнародного правозахисника Вернера Вітцеля (Witzel, 2021), у конфліктах держава має подвійний обов'язок: захищати дітей від фізичної шкоди і створювати умови для їхнього правового зростання [11].

Україна закріпила принцип пріоритету прав дитини в ст. 52 Конституції. Проте ситуація, особливо під час війни, засвідчує розрив між нормою й реальністю. Необхідне вдосконалення як нормативної бази, так і практики її застосування — наприклад, забезпечення функціонування центрів психологічної реабілітації та правової допомоги дітям у гарячих точках (Петришин, 2023) [6].

Найбільш дієвими шляхами вдосконалення захисту прав дитини є інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство, зокрема щодо захисту дітей у збройному конфлікті, посилення міжвідомчої взаємодії між поліцією, освітою, судами, службами у справах дітей, розвиток ювенальної юстиції, що орієнтована не на покарання, а на виховання та ресоціалізацію. Варто також врахувати інклюзивне правосуддя, як доступність правової допомоги для дітей з інвалідністю, дітей-сиріт, ВПО та просвітницьку роботу з батьками, вчителями, поліцейськими щодо стандартів поведінки з дитиною.

Захист прав дитини є індикатор зрілості правової системи та рівня гуманізму державної політики. Незважаючи на наявність міжнародно визнаних стандартів, їх імплементація часто залишається формальною. В умовах збройного конфлікту в Україні права дітей зазнали масштабних порушень, що вимагає системних реформ, юридичних гарантій і міжнародного тиску на агресора.

Національні та міжнародні правові інституції мають діяти скоординовано, щоб зробити реальністю не лише юридичну, а й практичну безпеку та розвиток кожної дитини.

Література:

1. Конституція України. (1996). *Відомості Верховної Ради України*, №30.

2. Конвенція ООН про права дитини. (1989). Ратифікована Україною 27.02.1991.
3. Верховний Суд. (2021). Постанова у справі № 643/1540/19.
4. Конституційний Суд України. Рішення у справі № 2-р/2018
5. Оніщенко, Н. М. (2022). Забезпечення прав дитини в Україні: правові механізми в умовах збройного конфлікту. *Право України*, №7, с. 32–41.
6. Петришин, О. В. (2023). Право дитини в умовах війни: виклики для конституціоналізму. *Вісник НАН України*, №3, с. 18–25.
7. Капліна, О. В. (2020). Проблеми захисту прав дитини в судовій практиці. *Юридичний вісник України*, №2, с. 35–39.
8. Лубкович, Н. І. (2023). Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. *Права людини в Україні*, №1, с. 25–31.
9. Кушнір, І. (2022). Право дитини бути вислуханою в суді: між формою і суттю. *Проблеми ювенальної юстиції*, №4, с. 18–24.
10. Van Bueren, G. (2019). *The International Law on the Rights of the Child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
11. Witzel, W. (2021). Child Protection and Armed Conflict. *Journal of Human Rights and Law*, Vol. 13(2), pp. 85–102.
12. UNICEF. (2023). *Children in Ukraine: A Country at War*. Geneva: UNICEF.
13. Kvesa, G. (2020). UNICEF and the Future of Child Protection. *UNICEF Policy Briefs*, No. 5.
14. Alston, P. (2005). The Challenges of Ensuring the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly*, 27(1), pp. 127–139.
15. Thomas, N. (2017). *Children, Rights and Social Justice*. London: Routledge.

Сизонович А.

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галуцько В.М.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У ДОТРИМАННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

Актуальність теми міжнародно-правових стандартів у сфері дотримання прав і свобод громадян зумовлена глобальними викликами, що постають перед сучасним суспільством і юридичною практикою. Особливо важливим є дотримання цих стандартів у контексті сучасної війни на території України та інших країн, де права людини систематично порушуються. Важливу роль відіграє розвиток міжнародного співробітництва та правозахисної діяльності ,

що дозволяє ефективніше захищати права громадян і людей. Забезпечення прав людини є основою стабільного та демократичного суспільства. Дослідження механізмів забезпечення прав людини, їхнього нормативного закріплення та практичного застосування на міжнародному рівні сприяє формуванню більш ефективної правової системи.

Міжнародно-правові стандарти у сфері прав людини – це система принципів, норм і зобов'язань, що регулюють відносини держав і міжнародних організацій щодо забезпечення та захисту прав людини та громадян [1]. Основу таких стандартів складають міжнародні договори, декларації та конвенції, прийняті в рамках Організації Об'єднаних Націй (ООН), Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інших міжнародних структур. Відповідно до цих міжнародних організацій, ключовими міжнародно-правовими актами, що встановлюють стандарти у сфері прав людини, належать: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) [2], Загальна декларація прав людини (1948) [3], Європейська конвенція з прав людини (1950) [4], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966) [5], Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984) [6].

Ці міжнародні документи встановлюють права і свободи людини та гарантують основні права, зокрема: право на життя, свободу, справедливий суд, рівність перед законом, захист від катувань, рабства та довільного арешту. Вони закріплюють свободу думки, релігії, вираження поглядів, зібрань, а також право на працю, соціальне забезпечення, освіту та достатній рівень життя. Держави зобов'язані дотримуватися цих стандартів і забезпечувати їх реалізацію.

А контроль за дотриманням прав і свобод людини і міжнародних стандартів у сфері прав людини здійснюють різні міжнародні органи, на підставі міжнародного законодавства. До таких органів відносяться Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її підрозділи (Рада ООН з прав людини, Управління Верховного комісара ООН з прав людини); Європейський суд з прав людини; Комітети ООН з прав людини, які здійснюють моніторинг виконання міжнародних договорів; Міжнародний кримінальний суд. Цими органами здійснюється не тільки контроль за виконанням зобов'язань державами, а також вони розглядають скарги на порушення прав людини та застосовують санкції в разі невиконання міжнародних норм.

Незважаючи на значний розвиток міжнародної системи захисту прав і свобод людей і громадян, існує ряд викликів, пов'язаних із: порушеннями прав людини в умовах збройних конфліктів; обмеженням прав людини в авторитарних режимах; недостатньою ефективністю санкційних механізмів міжнародних організацій та неспроможність їх ефективно виконувати поставлені завдання; військові дії, які часто супроводжуються злочинами проти цивільного населення; порушення свободи слова; переслідування опозиції; відмова на державному рівні виконувати рішення ЄСПЛ та МКС; неможливість Міжнародних організацій забезпечити виконання рішень. Не дивлячись на те, що сучасні міжнародно-правові стандарти добре працюють, їх ефективність

виконання завдань, методи, результати та забезпечення виконання рішень міжнародними органами не відповідають сучасним потребам у світі.

Щоб підвищити ефективність міжнародно-правових стандартів, необхідно реформувати відповідно до сучасних потреб, по-перше, механізми контролю за дотриманням прав людини, по-друге, посилити санкційну політику щодо держав, які порушують права людини, по-третє, розширити юрисдикцію міжнародних судових органів для більш ефективного переслідування злочинців та активніше залучати громадянське суспільство до моніторингу та захисту прав людини. Отже, можна зробити висновок, що міжнародно-правові стандарти у дотриманні прав і свобод громадян відіграють ключову роль у забезпеченні демократичних принципів та верховенства права у світі. Подальший розвиток міжнародної системи правозахисту є необхідною умовою для ефективного реагування на сучасні виклики. Вдосконалення міжнародно-правових механізмів контролю та співпраці держав сприятиме зміцненню правового порядку та захисту прав людини у всьому світі.

Література:

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1012321/mod_resource/content/1/%D0%9C%D0%9F%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення : 16.03.2025).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 16.03.2025).
3. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Text (дата звернення : 16.03.2025).
4. Європейська конвенція з прав людини, URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення : 16.03.2025).
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права , URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 16.03.2025).
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення : 16.03.2025).

Silnytskyi I.V.

PhD in the field of law, lawyer
Odesa, Ukraine

KEY PRINCIPLES FOR PROTECTING CHILDREN'S RIGHTS DURING INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

Ensuring peaceful coexistence and the protection of peace and well-being are the main responsibilities of any state. Countries around the world devote considerable efforts and resources to the establishment and functioning of international organizations whose aim is to prevent armed conflicts, which often result in mass

human rights violations, especially those affecting children. The protection of children's rights during investigative (search) actions amidst military aggression is of particular importance, as children may face increased risks, trauma, and other dangers. Psychological and forensic aspects involve understanding the child's psychological needs, preventing further traumatization, ensuring safety, and providing support during investigative procedures.

The key principles of protecting children's rights during investigative (search) actions include:

1. Primary priority on the child's safety:

All actions must be directed toward ensuring the child's safety and preventing additional trauma. Investigative procedures must be carried out with the child's need for safety and protection in mind.

2. Professional approach to working with the child:

Investigators must involve child psychology specialists who have experience working with children in situations of military aggression. These professionals can provide appropriate support and understanding to the child throughout the investigative process.

3. Ensuring a comfortable environment for the child:

It is essential to create physical and emotional conditions that help the child feel safe and at ease during investigative procedures. For example, ensuring privacy and allowing the presence of a trusted adult or representative.

4. Adaptation to the child's psychological characteristics:

Children may experience stress, which must be acknowledged and appropriately addressed throughout the process.

5. Child psychological support:

It is crucial to have child psychologists present who are experienced in working with children, especially in conflict and crisis situations. These specialists can offer psychological support during investigative actions and help gather vital evidence, including indicators of psychological trauma the child may have suffered.

6. Consideration of the child's specific needs:

Investigative procedures must take into account the specific needs of children—both physical (e.g., food, water, sanitary conditions) and psychological (e.g., a safe environment, family contact, maintaining routine).

7. Protection from violence:

During investigative actions, children must be protected from all forms of violence, including physical, sexual, and psychological abuse. All necessary measures must be taken to prevent such incidents, including ensuring proper security.

8. Location of the interview:

It is important to provide safe and child-appropriate conditions for interviews. This may include specially equipped rooms or play areas that create a friendly and welcoming atmosphere.

Thus, children who have experienced military aggression may be traumatized or under psychological stress. Investigators must be sensitive to their condition, create a supportive environment to reduce anxiety, and build trust. Conversations with

children should be conducted with attention to their age, comprehension level, and emotional state.

References:

1. Boniak, V.O. Protection of the Rights and Interests of Children in Ukraine Under the Conditions of Armed Aggression by the Russian Federation: Current Challenges. Protection of the Rights and Interests of Children and Women Under Martial Law: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Seminar (Dnipro, April 29, 2022). Dnipro: DDUVS, 2022. pp. 11–13.
2. Turchenko, O.H. The Right of the Child to Security During Armed Conflict. // Political Life. 2019. No. 2. pp. 6–14. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.1>
3. Convention on the Rights of the Child, November 20, 1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (accessed: June 5, 2025).

Собко Г.М.,

професор кафедри кримінального права та кримінології,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Рибіна А.,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА «ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ» ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ВРАЗЛИВОЇ ВЕРСТВИ НАСЕЛЕННЯ: ДІТЕЙ, ЖІНОК, ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Поки весь світ йде в ногу з сучасністю, зосереджуючись на таких питаннях як, наприклад, зростання науково-технічного прогресу або вирішення і мінімізація екологічних проблем, Україна внаслідок незаконної окупації Криму та частини Донецької, Луганської областей в 2014 р. та повномасштабного вторгнення у 2022 р. з боку російської федерації замість того, щоб йти вперед та розвиватися, вимушена відстоювати свою незалежність та боротися за мир в нашій державі. Кожного дня ми віддаємо дуже велику ціну за нашу свободу – життя людей. На превеликий жаль, наші «сусіди» не слідуєть законам та звичаям війни, що призводить до масового скоєння воєнних злочинів, спричинених жорстоким поводженням як з цивільним населенням так і з військовополоненими. Особливо вразливою категорією є в першу чергу діти, жінки та особи з інвалідністю. Ці жахливі реалії змушують не лише постійно боротися за своє існування, а ще й вдосконалювати законодавство, підлаштовуючи його під ритм сьогодення.

Серед вчених, які в тій чи іншій мірі здійснювали дослідження цього напрямлення, слід зазначити таких як: А. А. Вознюк, І. В. Жук, О. В. Таран, С. С. Чернявський (проводили дослідження питання кваліфікації та розслідувань порушень законів і звичаїв війни) [4], І. В. Гловюк та Г. К. Тетерятник (провели роботу над з'ясуванням контекстуальних елементів у провадженнях щодо

воєнних злочинів) [1]. Однак, із сучасними змінами існує певна потреба подальшого розгляду даного питання.

Метою дослідження є безпосередньо аналіз кримінально-правової характеристики воєнних злочинів в умовах сьогодення по відношенню до найбільш вразливої верстви населення: дітей, жінок та осіб з інвалідністю.

На офіційному сайті Кабінету Міністрів України ми можемо побачити звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 році, в якому зазначена кількість розпочатих кримінальних проваджень за фактами порушення законів та звичаїв війни, згідно ст. 438 Кримінального кодексу України, у розмірі 26,4 тисяч [3]. Такі масштаби вказують на актуальність даної проблеми у зв'язку з веденням бойових дій, особливо це явище більш розповсюджене на окупованих територіях України. Тут постає гостра потреба у постійному моніторингу даного виду злочину, а також безпосередньо у правильній кваліфікації за допомогою визначення чіткої кримінально-правової характеристики.

Однією з основних особливостей, яку можна виділити при аналізі ст. 438 Кримінального кодексу України є наявність в диспозиції бланкетної кримінально-правової норми, яка відсилає нас до інших нормативно-правових актів нашої держави, а також і міжнародних, згода на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України. Це допомагає більш детально з'ясувати ознаки складу злочину, спираючись на національне законодавство, міжнародні договори та конвенції.

Починаючи аналіз кримінально-правової характеристики ст. 438 Кримінального кодексу України, слід, по-перше, визначити безпосередньо об'єкт, яким є суспільні відносини, що охороняють мир, а додатковим може бути життя та здоров'я, воля, честь та гідність, статева свобода та недоторканість, а також власність [5]. Дана стаття передбачає наявність потерпілої особи, якою може стати як цивільна особа так і військовополонені права, яких були грубо порушені. Як правило, вважається, що саме діти, жінки та особи з інвалідністю підпадають під категорію найбільш вразливої верстви населення.

Переходячи до визначення об'єктивної сторони, маємо зазначити, що в даному випадку склад кримінального правопорушення є формальним. Тобто, кримінальне правопорушення вважається закінченим на моменті вчинення суспільно-небезпечного діяння. Особливістю є те, що наслідки не є обов'язковими. З об'єктивної сторони злочин вчиняється шляхом активної дії. В місцях ведення бойових дій та особливо на окупованих територіях дуже часто діти, жінки та особи з інвалідністю потерпають від таких форм прояву воєнних злочинів як жорстоке поводження, зокрема заподіяння тілесних ушкоджень, катування, що супроводжувалось приниженням честі та гідності. Дуже часто особи, які не досягли 18 років залучаються до проведення примусових не оплачуваних робіт, що так само порушує закони та звичаї ведення війни. Щодо наступної не менш гострої проблеми Стаття 78 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року встановлює пряму заборону переміщувати дітей до іноземної держави і вказує єдину виключну обставину, за якої переміщення дітей, що

перебувають на окупованій території, може бути дозволене — невідкладні причини, пов'язані зі станом здоров'я чи лікуванням [2]. Це стосується і переміщення в тимчасово окупованих територіях. Ця проблема бере свій початок ще з 2014 р., але більш великих масштабів почала набирати з повномасштабним вторгненням РФ у 2022 р., коли країна-агресор почала примусово «евакуйовувати» українських дітей, розлучаючи їх з батьками, що неодмінно слід кваліфікувати як воєнний злочин. Зараз ми не можемо точно знати справжню статистику, особливо на окупованих територіях, але чітко зрозуміло, що після звільнення наших земель від загарбників картина цієї проблеми стане більш ясною. Так само це стосується і воєнних злочинів, пов'язаних з статевою свободою та статевою недоторканістю. Діти, жінки та особи з інвалідністю – особливо вразлива категорія населення, що частіше зазнає шкоди від сексуального насильства, вчиненого російськими окупантами, через фізіологічні та психологічні фактори, які ускладнюють опір або втечу. У 2024 р. Україна ратифікувала Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, який надав нам можливість кваліфікувати як воєнні злочини зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусову вагітність, примусову стерилізацію чи будь-яку іншу форму сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій [6]. Саме тому, враховуючи вищезазначені факти та відповідні міжнародні норми, вкрай важливим є забезпечення належної кваліфікації для притягнення винних до відповідальності та захисту найбільш вразливих верств населення.

Аналізуючи склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 Кримінального кодексу України, слід зазначити, що суб'єкт може бути як загальним (відповідно до ст. 22 Кримінального кодексу України осудна фізична особа, яка досягла 16-ти років) так і спеціальним, у вигляді посадової особи або військово-посадовця [5]. Отже, визначення виду залежить від конкретних обставин та ролі злочинця в ньому. В свою чергу, суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Тобто злочинець цілеспрямовано йде на це, особливо по відношенню до дітей, жінок та осіб з інвалідністю, розуміючи свою фізичну перевагу і хибно вважаючи, що це залишиться непокараним. Така свідомо безжалісність, яка спрямована до більш вразливих груп населення, як раз і підтверджує особливу суспільну небезпеку цих діянь.

Отже, підводячи підсумки всього вищесказаного, можна в котрий раз впевнитись, що військова агресія не дає нам достатньо можливостей в повній мірі розвиватися на рівні із сучасними державами, вона також приносить нам багато нещастя та болю, порушуючи в той же час норми міжнародного гуманітарного права. Ми маємо більше уваги приділяти таким вразливим категоріям населення як діти, жінки, особи з інвалідністю, тому що саме вони частіше є потерпілими від воєнних злочинів російських загарбників. Саме завдяки визначенні кримінально-правової характеристики, можна провести чітку та вірну кваліфікацію, спираючись на Кримінальний кодекс України, міжнародні договори та конвенції, згода на обов'язковість, яких була надана Верховною Радою України, що призведе до встановлення справедливості та покарання усіх винуватих.

Література:

1. Гловюк І. В., Тетерятник Г. К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування SUIGENERIS. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. С. 394–398. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/87>.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: Протокол Організації Об'єднаних Націй від 08.06.1977. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 18.06.2025)
3. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 році: URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-natsionalnoi-politsii-ukrainy-pro-rezultaty-roboty-u-2024-rotsi> (дата звернення: 18.06.2025)
4. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни: наук.-практ. посіб. / А. А. Вознюк, І. В. Жук, О. В. Таран, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. М. С. Цуцкірідзе, В. В. Чернея, А. А. Вознюка. Київ : Норма права, 2023. 322 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду: статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Стеценко М.П.,

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галуцько В.М.,

професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія з боку російської федерації проти України призвела до безпрецедентної гуманітарної кризи, в якій порушення прав дітей стало масштабним явищем. Тисячі дітей зазнали поранень, були вбиті, втратили батьків або стали жертвами депортацій та насильницького переміщення. Це створює критичну потребу у вжитті державою та поліцією комплексних заходів для гарантування захисту прав дітей у таких екстремальних обставинах. Одним із ключових напрямів сучасної поліцейської діяльності в Україні є забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх. Особливої актуальності це питання набуло в умовах воєнного стану, коли діти стають однією з найуразливіших

категорій населення. Поліцейська діяльність — це системна сукупність правових, організаційних та практичних заходів, спрямованих на забезпечення публічної безпеки та порядку, захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, а також попередження й розкриття злочинів. Серед основних аспектів захисту — фізична безпека, психологічна підтримка, доступ до освіти та правова допомога. З огляду на це, поліцейська діяльність щодо забезпечення прав дитини у воєнний період охоплює багатоаспектні функції — від документування злочинів проти дітей до участі в евакуації, супроводженні, нагляді за сім'ями та координації з іншими структурами соціального захисту. У фокусі перебувають також міжнародні зобов'язання України, такі як виконання Конвенції ООН про права дитини, та співпраця з гуманітарними організаціями.

Законодавче забезпечення захисту прав дитини в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим елементом системи гарантування безпеки, добробуту та виживання найуразливішої категорії населення — дітей. В умовах збройної агресії російської федерації проти України правова система нашої держави продовжує функціонувати, не втрачаючи своїх гарантій щодо дотримання прав і свобод дитини. Основоположним документом, що регулює правовідносини у цій сфері, залишається Закон України «Про охорону дитинства», який передбачає беззаперечне право кожної дитини на життя, розвиток, освіту, охорону здоров'я, повагу до її гідності та захист від усіх форм насильства, експлуатації, занедбання, жорстокого або принизливого поводження [1].

Особливої ваги цей документ набуває у період воєнного стану, коли тисячі дітей змушені покинути свої домівки, втратили батьків або стали жертвами бойових дій. Водночас законодавчі норми України тісно переплітаються з положеннями міжнародного гуманітарного права, які зобов'язують державу захищати дітей у збройних конфліктах. Йдеться передусім про IV Женевську конвенцію від 12 серпня 1949 року «Про захист цивільного населення під час війни», яка окремо визначає категорію неповнолітніх як таких, що заслуговують на додатковий рівень захисту, а також про Конвенцію ООН про права дитини, яку Україна ратифікувала ще у 1991 році [6]. Ці документи не лише зобов'язують державу вживати конкретних дій щодо запобігання порушенням прав дитини, а й створюють міжнародно-правову рамку для притягнення винних до відповідальності. У контексті воєнного стану ключову роль відіграє також дотримання норм Конституції України [7], яка закріплює непорушність прав людини як найвищу соціальну цінність. Таким чином, правова база захисту дітей виступає не лише юридичною формальністю, а потужним інструментом реалізації політики держави у сфері дитинства, що дозволяє органам державної влади, зокрема правоохоронним структурам, діяти злагоджено, у межах міжнародних стандартів, та гарантувати дітям України не лише номінальні, а й реальні права навіть у найскладніших умовах війни.

У надзвичайно складних умовах повномасштабної війни, що триває на території України, Національна поліція України відіграє ключову роль у захисті прав та інтересів дітей, забезпечуючи реалізацію державної політики у сфері дитинства через цілеспрямовані дії, що охоплюють як профілактичну, так і оперативну складову. Поліцейські підрозділи, зокрема служба ювенальної

превенції, стали першим бар'єром на шляху порушення прав дитини, особливо в регіонах, які зазнали обстрілів або були тимчасово окупованими. Працівники поліції щоденно документують факти воєнних злочинів проти дітей, зокрема вбивства, поранення, сексуальне насильство, викрадення та депортацію, передаючи докази до органів прокуратури та міжнародних інституцій, таких як Міжнародний кримінальний суд. Вони також беруть участь у евакуаційних заходах — супроводжують дітей з гарячих точок до безпечних місць, забезпечують їхню фізичну безпеку, а в разі відсутності батьків — передають до соціальних служб для подальшого влаштування. Важливим напрямом діяльності є розшук зниклих безвісти дітей, особливо тих, хто міг бути примусово переміщеним на територію країни-агресора, що вимагає тісної співпраці поліції з міжнародними партнерами [2]. Крім того, ювенальні поліцейські тісно співпрацюють із закладами освіти, службами у справах дітей, органами опіки, волонтерськими та правозахисними організаціями, завдяки чому формується ефективний механізм міжвідомчої взаємодії, спрямований на запобігання порушенням прав дітей, своєчасне виявлення фактів насильства чи занедбаності, а також надання оперативної допомоги. Поліція організовує профілактичні рейди, проводить інформаційні кампанії серед дітей та батьків, бере участь у створенні безпечного освітнього середовища, а також координує зусилля для забезпечення психологічної підтримки дітям, які пережили травматичний досвід. Завдяки своїй присутності на місцях, професійному підходу та швидкому реагуванню, Національна поліція України виступає важливою ланкою в системі забезпечення прав дітей, зокрема в період, коли порушення цих прав набувають особливо небезпечного масштабу через ведення воєнних дій.

У сучасних умовах воєнного стану, що супроводжується масовими порушеннями прав дітей на території України, міжнародна підтримка та партнерство з провідними організаціями світу відіграють фундаментальну роль у зміцненні національного механізму захисту дитинства, особливо в частині гуманітарного реагування, правового захисту та фіксації воєнних злочинів. Україна активно співпрацює з такими структурами, як Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Міжнародний комітет Червоного Хреста, а також із Міжнародним кримінальним судом, який розглядає злочини, скоєні під час збройного конфлікту, зокрема злочини проти дітей. Вказані організації не лише надають гуманітарну допомогу — продукти, одяг, засоби гігієни, шкільні набори — а й забезпечують мобільні освітні простори, організовують онлайн-навчання та безпечні простори для відновлення психоемоційного стану дітей, які пережили втрату, евакуацію чи перебували під обстрілами. Окремо слід відзначити роль таких програм, як «Спільно» (ЮНІСЕФ), що передбачає створення центрів комплексної допомоги родинам із дітьми на території України, зокрема у прифронтових та деокупованих регіонах [3]. Також, міжнародні організації беруть участь у зборі, збереженні та аналізі доказів воєнних злочинів проти дітей, включаючи катування, сексуальне насильство, депортацію та вбивства, з метою подальшого передання цих матеріалів до міжнародних судових інстанцій. Завдяки такому партнерству Україна отримує не лише необхідну

матеріально-технічну допомогу, а й потужну дипломатичну підтримку, яка сприяє посиленню санкційного тиску на державу-агресора та формуванню глобальної політики нульової толерантності до злочинів проти дітей у збройних конфліктах. В результаті цієї взаємодії створюється багаторівнева система захисту дитинства, де міжнародна допомога слугує невід'ємною опорою для українських державних інституцій, правозахисників та безпосередньо для постраждалих дітей і їхніх родин, забезпечуючи не лише негайну допомогу, а й правову перспективу для справедливості.

Одним із найбільш трагічних і водночас найменш видимих наслідків війни для дітей є психоемоційні травми, які вони переживають внаслідок втрати батьків, розлуки з родиною, поранень, вимушеного переселення, обстрілів, бомбардувань і постійного перебування у стані страху та невизначеності. У цих умовах психологічна підтримка та реабілітація дітей стають критично важливими елементами національної системи захисту дитинства, що реалізується через об'єднання зусиль державних структур, міжнародних організацій та неурядового сектору. Українська держава розробила і впроваджує комплексні програми з надання психосоціальної допомоги дітям, які постраждали внаслідок бойових дій, зокрема шляхом функціонування центрів психологічної підтримки при школах, лікарнях, соціальних службах, поліцейських дільницях. Такі центри забезпечують індивідуальні та групові консультації, ігрову терапію, арт-терапію, кризове консультування, що дозволяє поступово відновлювати емоційну рівновагу дитини та адаптувати її до нових умов життя. Особливо ефективними виявилися мобільні бригади психологів, які працюють безпосередньо у зонах активних бойових дій або на щойно деокупованих територіях, де діти перебувають у найгострішій фазі емоційного стресу [4]. Важливо, що допомога надається не лише дітям, а й їхнім батькам або опікунам, адже злагоджене сімейне середовище є фундаментом для психічної реабілітації дитини. Крім того, завдяки партнерству з міжнародними організаціями, зокрема ЮНІСЕФ та Міжнародною організацією з міграції [7], в Україні реалізуються програми навчання педагогів і соціальних працівників навичкам роботи з травмованими дітьми, що забезпечує більш глибоке й системне реагування на потреби постраждалих. Усе це сприяє не лише зниженню рівня тривожності серед дітей, а й запобігає розвитку посттравматичних стресових розладів у довгостроковій перспективі, забезпечуючи шанс на повноцінне відновлення дитячої психіки. Отже, психологічна реабілітація в умовах воєнного стану виступає невід'ємною складовою політики гуманітарної безпеки, а її ефективна реалізація є запорукою збереження майбутнього покоління. Право на освіту, закріплене як національним законодавством України, так і міжнародними нормативно-правовими актами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини [7], залишається фундаментальним правом кожної дитини навіть у найекстремальніших умовах, таких як війна. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України забезпечення безперервного доступу до освіти стало одним із ключових викликів для держави. Проте, попри загрозу фізичній безпеці, масові переміщення

населення, зруйновану інфраструктуру та психологічний тиск, українська система освіти зуміла швидко адаптуватися й запропонувати альтернативні формати навчання, що дали змогу мільйонам дітей не переривати освітній процес. Основним інструментом у цьому контексті стали онлайн-навчання та цифрові платформи, такі як «Всеукраїнська школа онлайн», «МійКлас», Zoom, Google Classroom, що забезпечили віртуальний контакт між вчителями й учнями незалежно від їхнього місця перебування. У притулках, евакуаційних центрах і на тимчасово переміщених локаціях створювалися освітні куточки — безпечні простори, обладнані технікою та доступом до Інтернету, де діти мали змогу продовжувати навчання та отримувати психологічну підтримку [5]. Окрему роль у цьому процесі відіграло Міністерство освіти і науки України, яке не лише координувало діяльність освітніх закладів, а й активно співпрацювало з міжнародними партнерами, донорами та волонтерами задля відновлення зруйнованих шкіл, забезпечення технічними засобами учнів і вчителів, а також розробки адаптивних навчальних програм, з урахуванням травматичного досвіду дітей. Участь у навчальному процесі, навіть у форматі дистанційного чи асинхронного навчання, має важливий терапевтичний ефект: діти зберігають відчуття стабільності, структурованості життя, підтримують контакт з однолітками та педагогами, що істотно знижує рівень тривожності й сприяє психологічному відновленню. Крім того, освіта відіграє інтегративну роль — вона допомагає внутрішньо переміщеним дітям адаптуватися до нових умов, формувати нові соціальні зв'язки, відчутти себе частиною суспільства, що особливо важливо для подолання наслідків соціальної ізоляції. Таким чином, збереження доступу до освіти в умовах війни є не лише виконанням міжнародних зобов'язань держави, а й стратегічним завданням у контексті захисту прав дитини, формування її майбутнього та відновлення національного потенціалу в цілому.

В умовах повномасштабної війни, коли інформаційний простір стає не лише джерелом знань, а й потенційною зоною небезпеки, питання інформаційної безпеки дітей та підвищення їхньої правової обізнаності набуває особливого значення. Сучасні діти — активні користувачі Інтернету, соціальних мереж та месенджерів, через які не лише отримують новини, а й стикаються з великим потоком дезінформації, маніпуляцій, а іноді — з ворожою пропагандою, що може викликати тривогу, паніку або навіть психологічну дестабілізацію. Окрім цього, особливої небезпеки зазнають діти через ризики сексуальної експлуатації, онлайн-грумінгу, кібербулінгу, шантажу, що значно активізувалися у воєнний період через вразливість, ізольованість та зміну звичного соціального оточення. У зв'язку з цим Національна поліція України, спільно з громадськими та міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ, «Ла Страда — Україна», Центр громадського здоров'я, реалізує масштабні інформаційні кампанії, які спрямовані на підвищення обізнаності дітей щодо безпечної поведінки в інтернеті, способів розпізнавання небезпек та алгоритмів дій у разі загрози. Особливу увагу приділено створенню зрозумілого контенту для різних вікових груп, у тому числі у вигляді анімацій, інтерактивних вебінарів, відеоуроків, чат-

ботів, інформаційних листівок та плакатів. Крім того, впроваджуються правопросвітницькі програми у школах та навчальних центрах, зокрема курси «Основи безпеки життєдіяльності», «Права дитини», «Правова грамотність у цифровому просторі», які допомагають формувати в дітей не лише усвідомлення власних прав, а й відповідальність за їх дотримання та вміння звертатися по допомогу [6]. Також значну роль відіграє залучення самих дітей до проєктів з правової освіти — створення дитячих груп лідерства, шкільних омбудсменів, участь у правозахисних форумах, — що дозволяє їм не лише отримувати знання, а й бути їх поширювачами у своїх середовищах. Тож, формування інформаційної та правової культури в умовах війни — це не лише питання захисту, а й інструмент зміцнення психологічної стійкості дітей, що дозволяє зменшити ризики травмування, викрадення, маніпуляцій або правопорушень стосовно них, та готує їх до життя в умовах викликів сучасного світу.

Отже, у період воєнного стану захист прав дитини вимагає комплексного підходу, що поєднує законодавчі ініціативи, діяльність правоохоронних органів, міжнародну співпрацю та психологічну реабілітацію. Національна поліція України виконує ключову роль у документуванні злочинів, евакуації та соціальному захисті дітей, тоді як міжнародні організації надають гуманітарну та правову підтримку. Важливим напрямом залишається збереження доступу до освіти та психологічної допомоги, а подальше вдосконалення механізмів захисту дозволить забезпечити дотримання прав дітей навіть у найскладніших умовах.

Література:

1. Про охорону дитинства: Закон України. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
2. Іванов Д.О. Реалізація механізму захисту прав дитини в умовах воєнного стану. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/78.pdf>
3. Дії влади України, спрямовані на захист прав дітей в умовах війни. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/dii-vlady-ukrainy-spryamovani-na-zakhyst-prav-ditei>
4. Дейнега С.В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту в Україні. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31656/12.pdf>
5. Демократія для всіх: Навчальний посібник з громадянської освіти. URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-1/part-1/unit-1/chapter-2/>
6. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту: аналітична довідка. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_7_copy.pdf
7. Програма ЮНІСЕФ «Спільно». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno>
8. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
9. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
10. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
11. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
12. Про захист цивільного населення під час війни. IV Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>

Сюравчик В.Г.

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з
проблем державотворення та правозастосування
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема булінгу у сучасному суспільстві стає все актуальнішою. Особливої уваги потребує запобігання булінгу в освітньому середовищі. Цькування і залякування в освітньому середовищі стало головним у міжособистісних стосунках учнів навчальних закладів, що змушує зосередитись на вирішенні питань із запобігання булінгу. Щоразу в соціальних мережах оприлюднюються відео із жорстокими та цинічними побиттям і цькуванням дітей в різних регіонах країни. Особливої актуальності тема нашого дослідження набуває у контексті захисту прав дитини в умовах військової агресії. Актуальність теми зумовлена тим, що піднята проблема майже не вивчена в нашій країні і з теоретичних позицій, і з позиції практики. Явище булінгу надзвичайно поширене в сучасному освітньому середовищі, зокрема в закладах загальної середньої освіти, але цю проблему з тих чи інших причин замовчують, не афішують випадки знущань, її не прийнято обговорювати.

За даними різних досліджень, майже кожен третій учень в Україні так чи інакше зазнавав булінгу в школі, потерпав від принижень і глузувань: 10 % – регулярно (раз на тиждень і частіше); 55 % – частково піддаються знущанню з боку однокласників; 26 % – батьків вважають своїх дітей жертвами булінгу [13]. Образливі прізвиська, глузування, піддражнювання, підніжки, стусани з боку одного або групи учнів щодо однокласника чи однокласниці – це ознаки нездорових стосунків, які можуть призвести до цькування – регулярного, повторюваного день у день знущання. Регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди стало об'єктом уваги науковців і педагогів, починаючи з 70-х років минулого століття, й отримало спеціальну назву – булінг [13].

На слушну думку науковців, не дивлячись на відносну новизну цієї категорії для вітчизняної правової площини, явище булінгу є доволі усталеним у освітньому процесі. Проведені дослідження Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) показують, що в Україні 67 % здобувачів освіти стикаються з проблемами булінгу, з них 32,4 % – жертви знущань у закладах освіти [4, с. 16].

Як зазначила О. П. Макарова, нині у міжособистісних стосунках учнівської молоді надзвичайно гостро постає проблема агресивних проявів [5, с. 140]. Особливого розповсюдження набувають прояви систематичної, довготривалої агресії одних учнів по відношенню до інших. До того ж ситуація булінгу призводить до низки педагогічних, психологічних та медичних наслідків [2, с. 46-47].

Отже, сьогодні суспільний запит спрямований на навчальні заклади загальної середньої освіти, які є не тільки місцем, де дітей навчають, а й простором для їх повноцінного розвитку. Такий оміряний навчальний заклад можливий лише в атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей.

Нині набуває особливої актуальності реформа освіти в Україні із врахуванням забезпечення безпечного освітнього середовища. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» від 15.07.2021 р. [7] у Законі України «Про освіту» ч. 1 ст. 1 доповнили пунктом 2¹ де передбачено, що «безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору». Також поняття безпечного освітнього середовища передбачено п. 1 ст. 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX (станом на 16.03.2025) [11], де окрім вищеперерахованого йдеться про унеможливлення експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування)).

18 грудня 2018 року прийнятим Верховною Радою України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 р. № 2657-VIII внесено зміни як до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), доповнивши його новою статтею 173-4 КУпАП [3], якою встановлюється відповідальність за булінг, так до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [11].

У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» [11] доповнено пунктом 3-1, де йдеться, що булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

На слухну думку О. П. Макарової, ситуація булінгу призводить до низки педагогічних, психологічних та медичних наслідків. На сьогоднішній день не існує єдиного розгорнутого визначення даного явища, використовуються різні терміни, переважно західні, немає україномовного визначення та немає однастайності у розумінні сутності булінгу як соціально-психологічного феномену [5, с. 140].

Як зазначив А. А. Губко, першим проблемою булінгу почав займатися норвезький вчений Д. Ольвеус, який визначив дане явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного учня чи кількох учнів. Явище булінгу носить колективний характер та засноване на соціальних стосунках у групі. На думку Д. Ольвеуса, булінг включає три важливі компоненти: булінг є агресивною поведінкою, що включає в себе небажані, негативні дії; булінг є явищем довготривалим та систематичним; булінг характеризується нерівністю влади або сили [2, с. 46-47].

Типовими ознаками булінгу (цькування) Законом було передбачено є: – систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого».

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» від 06.06.2024 № 3792-IX [8] було виключено пункт 3-1 ст. 1 і внесено зміни до пунктів 8-10 частини другої статті 25 Закону України «Про освіту», де зазначено, що засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа): здійснює контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації) за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) учасників освітнього процесу, інших осіб про невжиття заходів щодо запобігання і протидії насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти та приймає рішення за результатами їх розгляду; у разі вчинення жорстокого поводження з дитиною керівником закладу освіти – розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки жорстокого поводження з дитиною в закладі освіти протягом однієї доби з моменту надходження та у разі виявлення ознак жорстокого поводження з дитиною невідкладно повідомляє про це батьків, інших законних представників дитини, а також письмово повідомляє уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та службу у справах дітей.

Останніми роками і в Україні і в усьому світі все більше уваги привертається до проблеми булінгу в дитячому середовищі. Найчастіше згадується про удосконалення системи запобігання булінгу в школі, але збільшується увага і до особливостей протидії булінгу в позашкільному просторі та в мережі Інтернет.

Окремі науковці, зокрема О. В. Максименко [6, с. 392-393], здійснила правовий аналіз повноважень суб'єктів адміністративних правовідносин щодо протидії булінгу в дитячому середовищі, розглянувши при цьому більш широко коло суб'єктів. Вона наголосила, що суб'єктами адміністративно-правових відносин можуть бути органи виконавчої влади, органи місцевого

самоврядування, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, об'єднання громадян та інші [1, с. 57].

Важливим суб'єктом запобігання булінгу є також Національна поліція України та її територіальні органи. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII, Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [10]. У системі суб'єктів запобігання булінгу органи Національної поліції України належать до тих, які реагують на випадки булінгу і мають повноваження збирати матеріали та встановлювати зміст адміністративного правопорушення.

Визначенні повноваження підрозділів Національної поліції щодо протидії булінгу є абстрактними і можуть бути конкретизовані у конкретній ситуації. Так, наприклад завданням підрозділів ювенальної превенції є захист прав і законних інтересів дітей, а також постійне розширення та поглиблення змісту законодавства у сфері захисту прав дітей. У змісті Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044, щодо порядку взяття дітей на профілактичний облік, а саме у пп.7 п. 10 зазначено, що взяттю на профілактичний облік підлягає дитина, яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Аналогічно підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є відсутність випадків учинення булінгу (цькування) [9].

Суб'єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти діють в межах повноважень, передбачених законодавством. У школі вирішальна роль у боротьбі з булінгом належить учителям. Проте впоратися з цією проблемою вони можуть тільки за підтримки керівництва школи, батьків, представників місцевих органів влади та громадських організацій.

Головна порада батькам, не залишати ситуацію з діями, які підпадають під ознаки булінгу, без уваги. Якщо дитина не вирішила її самостійно, зверніться до класного керівника, а в разі його/її неспроможності владнати ситуацію, до завуча або директора школи. Найкраще написати і зареєструвати офіційну заяву, адже керівництво навчального закладу несе особисту відповідальність за створення безпечного і комфортного середовища для кожної дитини. Якщо вчителі та адміністрація не розв'язали проблему, не варто зволікати із написанням відповідної заяви до поліції.

Література:

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Геращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Геращука, В. В. Зуй. 2 вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2012. 656 с.
2. Губко А. А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен. Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Сер.: Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 46-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_12.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 17.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 08.01.2025).
4. Корнійченко А. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні: дис. ... доктора філософії. Спец. 081 «Право». Кропивницький: Центральноукраїнський держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка. URL: https://cusu.edu.ua/images/autoreferats/2021/Kornijchenko/dis_KorniychenkoA.pdf.
5. Макарова О. П. Булінг як соціально-психологічна проблема в освітньому середовищі. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. Всеукр. наук.-практ конф. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. (м. Харків, 25 берез. 2022 р.). Харків, 2022. 312 с. С. 140-142.
6. Максименко О. В. Правовий аналіз повноважень суб'єктів адміністративних правовідносин щодо протидії булінгу в дитячому середовищі. Актуальні питання у сучасній науці: журнал. 2024. № 10 (28). С. 392-404. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10\(28\)-392-403](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10(28)-392-403).
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти: Закон України від 15.07.2021 р. № 1658-IX. URL: (дата звернення: 01.04.2025).
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми: Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#n94> (дата звернення: 01.04.2025).
9. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України
10. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст. 379.
11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Дата оновлення: від 16.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
13. Протидія булінгу (короткий опис, приклади). Модуль 5. Етапи формування психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) учнів. *Вчимося жити разом*: курс підготовки вчителів. URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/103>.

Тритяк М. В.,
курсант 101 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Галуцько В. М.,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПРИНЦИПИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах трансформації суспільно-правових відносин, викликаних глобальними змінами у безпековій, соціальній та правовій сферах, профілактична діяльність органів публічної влади, зокрема Національної поліції України, набуває особливої значущості як стратегічно важливий напрям забезпечення правопорядку. З огляду на зростання рівня латентної злочинності, поширення девіантних форм поведінки, загрозу деструктивного впливу криміногенних факторів на суспільство, ефективність запобігання правопорушенням значною мірою визначається не лише інституційною спроможністю поліції, але й принциповими засадами, на яких ґрунтується її профілактична діяльність.

Питання формування та реалізації принципів профілактики правопорушень перебувають у центрі науково-правового дискурсу, оскільки саме принципи як системоутворюючі нормативно-ціннісні орієнтири визначають правову природу, методологічні підходи та функціональну ефективність превентивної діяльності. У цьому контексті діяльність поліції як провідного суб'єкта у сфері первинної, загальної та індивідуальної профілактики виступає не лише інструментом адміністративного впливу, а й засобом консолідації державної політики у сфері публічної безпеки, правового виховання та соціального контролю.

Особлива актуальність дослідження принципів профілактичної діяльності поліції обумовлена потребою у їх чіткому нормативному визначенні, систематизації та гармонізації із європейськими стандартами публічного адміністрування та прав людини. Таке дослідження дозволяє розширити наукове розуміння концептуальних засад превентивної функції поліції, сприяє вдосконаленню правового регулювання її діяльності, підвищенню довіри суспільства до правоохоронних інститутів та зміцненню засад правової держави.

Як слушно вказують А.В. Кубасенко та О.В. Крижановська, превентивна (профілактична) діяльність поліції є однією з ключових складових її функціонального призначення, що визначає вектор стратегічної орієнтації на упередження правопорушень ще до моменту їх фактичного вчинення. У зазначеному контексті превенція розглядається ними як інтегральний інструмент

публічної безпеки, спрямований на своєчасне виявлення криміногенних ризиків, їх правову нейтралізацію та формування стійкого бар'єру протидії девіантним тенденціям у поведінці індивідів і соціальних груп [1, с.11].

У контексті наведеного визначення стає очевидним, що превентивна діяльність поліції має не лише інструментальний характер, а й виконує ключову соціальну функцію забезпечення публічної безпеки на основі довіри, правової визначеності та передбачуваності державного впливу. Такий підхід вимагає від органів правопорядку не просто здійснення формальних заходів реагування, а застосування виваженої, структуровано організованої системи впливу, що спирається на фундаментальні принципи.

Принципи профілактичної діяльності, будучи формалізованими проявами правових і етичних цінностей, не лише окреслюють межі та зміст профілактичної роботи, а й забезпечують її легітимність, правову відповідність та функціональну доцільність. Саме через призму принципів превентивна діяльність трансформується з адміністративного інструменту у правовий механізм демократичного соціального контролю.

Важливими принципами профілактичної діяльності Національної поліції України, що формують її методологічну і правову основу, є: законність, гуманізм, прозорість, професіоналізм, наукова обґрунтованість, партнерство з населенням, превентивність, індивідуалізація впливу, а також прогностичність. Принцип законності вимагає суворого дотримання нормативно-правових актів у ході реалізації превентивних заходів, що забезпечує їх правову визначеність і легітимність. Гуманізм передбачає повагу до людської гідності та недопущення дискримінаційних практик. Прозорість діяльності гарантує публічний контроль за діяльністю поліції, що сприяє зміцненню довіри суспільства. Принцип партнерства із громадськістю забезпечує формування горизонтальних зв'язків між поліцією та громадянами, перетворюючи профілактику на взаємодію, а не примус. Превентивність та індивідуалізація дозволяють не лише реагувати на вже вчинені правопорушення, а й своєчасно виявляти ризики. Наукова обґрунтованість гарантує ефективність і адаптивність профілактичних стратегій, а прогностичність – їх здатність до випереджувального впливу. Сукупність зазначених принципів створює цілісну модель превентивної політики, орієнтованої на результат.

І.В. Іщенко у своїх дослідженнях комплексно підходить до аналізу принципів превентивної діяльності поліції, трактуючи їх як базові вихідні засади, що визначають логіку, межі та орієнтири діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики правопорушень. Принципи, за його визначенням, мають не лише декларативне, а й функціонально-операційне значення, оскільки саме вони забезпечують єдність практичної реалізації заходів превенції та відповідність дій поліції конституційним вимогам, міжнародним стандартам і внутрішньому нормативному порядку. Він вказує на необхідність поділу принципів на загальні та спеціальні. Перші є універсальними для всієї структури поліції закріплені, зокрема, у Законі «Про Національну поліцію», а другі деталізують вимоги до профілактичної діяльності у специфічних напрямках - таких як ювенальна превенція, робота дозвільної системи,

забезпечення громадського порядку чи протидія домашньому насильству. Вчений наголошує, що недотримання визначених принципів неминуче призводить до необхідності застосування заходів дисциплінарного реагування, а також суттєво знижує ефективність превентивної спроможності поліції як ключового елементу системи забезпечення публічної безпеки в умовах демократичної правової держави [2, с.83].

В.І. Фелик визначає принципи профілактичної діяльності Національної поліції України як нормативно закріплені засади та соціально-правові ідеї, які формують концептуальну основу превентивної функції поліції. Науковець підкреслює, що ці принципи відображають вимоги національного законодавства і міжнародно-правових актів, виступаючи водночас орієнтирами для діяльності як інституції в цілому, так і її структурних підрозділів та посадових осіб. Вони регламентують порядок здійснення заходів, спрямованих на попередження правопорушень, забезпечення громадського порядку та реалізацію профілактичних механізмів. Таким чином, принципи виконують подвійне призначення: з одного боку - як ідеологічні основи, що виражають суспільно-ціннісні орієнтири, з іншого - як інструменти правової легітимації профілактичної діяльності, що забезпечують її ефективність, відкритість і відповідність вимогам демократичного врядування [3, с.54].

У науковій концепції Я.Я. Сташківа принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції (ДОП) мають визначальний вплив на структуру, зміст і методи реалізації превентивної політики на місцевому рівні. Автор розглядає принципи не лише як загальні ідеї або декларації, а як нормативно оформлені, обов'язкові до дотримання правові засади, що регулюють усі стадії профілактичного процесу - від планування до реалізації заходів. На думку дослідника, чинна система принципів, закріплена в Наказі МВС України № 650 [4], є фрагментарною та не відображає повною мірою специфіку діяльності ДОП, зокрема її соціально-профілактичну спрямованість. У зв'язку з цим Я.Я. Сташків обґрунтовує необхідність розширення переліку принципів за рахунок включення положень про гуманізм, об'єктивність, наукову обґрунтованість, мобільність, плановість, ефективність, професіоналізм, а також взаємодію з населенням на засадах партнерства. Він переконаний, що такі принципи повинні утворювати цілісну систему, бути узгодженими між собою, та слугувати гарантією законності, передбачуваності та правової стабільності у сфері профілактики правопорушень [5, с.34].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що принципи профілактичної діяльності Національної поліції України становлять собою нормативно і концептуально визначені засади, які забезпечують внутрішню структурованість, функціональну цілісність та правову легітимність превентивної діяльності. У сучасних умовах соціальної дестабілізації, загроз публічній безпеці та зростання рівня латентної злочинності, роль цих принципів суттєво зростає, оскільки саме вони визначають допустимі межі втручання поліції у сферу прав людини, забезпечуючи баланс між забезпеченням безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод.

Проаналізовані наукові підходи підтверджують необхідність поділу принципів на загальні та спеціальні, а також їх системного оновлення відповідно до практики та міжнародних стандартів. Принципи не можуть бути формальними деклараціями - вони повинні мати нормативно-операційне значення, сприяти ефективній реалізації профілактичної функції поліції, формувати її відкриту, соціально орієнтовану модель взаємодії з громадськістю. Їх чітке закріплення, внутрішня узгодженість і реальне застосування становлять основу побудови результативної, правової та публічно відповідальної системи превенції в умовах демократичного суспільства.

Література:

1. Кубаєнко А.В., Ульянов О.І., Крижановська О.В. Превентивна діяльність підрозділів Національної поліції України: навч.-метод. посібник. Одеса: Юридична література, 2024. 128 с.
2. Іщенко І.В. Принципи превентивної діяльності Національної поліції України: значення та особливості. *Право та державне управління*. 2022. №2. С.79-84.
3. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Х., 2017. 480 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
5. Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Том 2. С. 30-35.

Федіна Н. В.,

Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Насамперед, важливо зазначити, що діти є найбільш вразливою категорією населення і умови воєнного стану вимагають особливої уваги до захисту прав дитини. Для забезпечення психологічного, соціального та фізичного благополуччя дитини, а отже збереження майбутнього країни, надзвичайно важливим є застосування правових засобів захисту прав дитини.

Права дитини – це система можливостей, які необхідні особі для її комплексного та цілісного розвитку в умовах і відповідно до вимог середовища, беручи до уваги незрілість дитини (за міжнародно-правовими актами визнається «кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягає повноліття раніше») [1].

Причиною неповідомлення про факти протиправних дій проти дітей, виступає саме психологічна і біологічна незрілість дитини, яка не дає їй змоги повноцінно усвідомлювати факти порушення її прав та безпеки. Тому, батькам

або особам які їх замінюють, школі, зрештою усьому суспільству, необхідно в доступній формі пояснювати дитині, у відповідності до її вікового сприйняття, про допустимість і недопустимість дій щодо неї з боку інших осіб.

В умовах воєнного стану захист прав дітей здійснюється на підставі як національних так і міжнародних нормативно-правових актів. В українському законодавстві основним є Закон України «Про охорону дитинства», в статті 30-1 якого прямо зазначено, що обов'язок держави вживати усіх необхідних заходів для захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів. Це включає їх евакуацію, возз'єднання з сім'ями, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон [2].

Одним із основних завдань державної політики України у сфері захисту прав дітей є удосконалення нормативно-правової бази, у тому числі імплементація норм міжнародного та європейського права. Результатом цієї діяльності є те, що на сьогодні Україна є учасницею цілого ряду міжнародних договорів у сфері забезпечення прав дитини.

Протягом багатьох десятиліть формувалися світові стандарти у галузі дотримання прав дитини, які знайшли своє закріплення у кількох важливих міжнародних документах. Ще у 1924 році Лігою Націй було розроблено та прийнято Женевську декларацію прав дитини. Це питання знайшло відображення й у Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН у 1948 році. У 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини. 20 листопада 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію про права дитини, яка правомірно вважається міжнародною дитячою Конституцією. Конвенція була ратифікована Україною ще 27 лютого 1991 року і набула чинності 27 вересня того ж року [3].

Варто наголосити, що значна кількість неповнолітніх стали жертвами фізичного та психологічного насильства з боку окупантів, внаслідок російської агресії проти України. Такі діти потребують медичної реабілітації, але не менш важливим є необхідність забезпечення для них правової підтримки держави через соціально-правові й освітні проекти.

Тому, забезпечення найкращих інтересів дитини – це рішення та дії, які спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, особливостей розвитку, життєвого досвіду, статі, стану здоров'я, родинної, етнічної та культурної належності та враховують думки дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Права дітей, що належать до категорії внутрішньо переселених осіб, потребують поглибленої уваги, адже це категорія дітей, котрі, дуже часто, бачили смерть та стикнулися з порушенням своїх життєво-важливих прав (на життя, на збереження честі і гідності, на засоби для фізичного існування тощо).

В Україні питанням захисту прав та інтересів дітей надавалася ще до війни значна увага. Починаючи від формування ювенальної превенції до освітніх реформ – усі заходи спрямовувалися на формування цілісної особистості майбутнього покоління.

Важливо, щоб під час перебування у складних життєвих обставинах діти відчували усебічний захист і те, що вони не покинуті на одинці в жорстоких

реаліях життя. На територіях, де не ведуться активні бойові дії, необхідно забезпечити освітньо-виховний процес, за можливості, діяльність гуртків, центрів соціальної підтримки неповнолітніх.

Важливим позитивним моментом може бути спільна соціальна робота дітей з батьками (волонтерство, соціально-культурні заходи, правове навчання для повноцінного інформування батьків і дітей про права і соціальні гарантії під час воєнного стану. Важливо не ізолювати дитину, навіть з метою убезпечення від негативних емоцій, а допомогти їй зрозуміти, відповідно до вікової категорії, умови війни і ситуацію в якій вони опинилися [4, с. 68].

Щодо захисту прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, то в Законі України «Про охорону дитинства» зазначається, що всі дії щодо дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, спрямовуються на захист прав та інтересів дитини, усунення причин таких обставин і забезпечення безпечних умов її утримання та виховання, надання їй та її батькам комплексу необхідних послуг та соціальної допомоги [2].

Суб'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в процесі своєї професійної діяльності здійснюють заходи з виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, надають їм комплекс послуг у межах повноважень, визначених законодавством, інформують інших суб'єктів, органи опіки та піклування в разі необхідності здійснення комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів дитини та надання підтримки батькам чи притягнення їх до відповідальності. Суб'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю забезпечують ведення обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах [2].

В сьогоденні питання роботи з дітьми і сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах саме через війну, є в нашій державі дуже актуальними. Певні методики роботи з такими особами напрацьовуються і вивчаються не теоретично, а в жорстких реаліях сучасності, коли від злагодженості дій усіх уповноважених органів і осіб, в тому числі поліції та ювенальної превенції, залежить не тільки соціально-побутова стабільність, а здоров'я і життя дітей.

Державі необхідно застосовувати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають або постраждали у зоні воєнних дій, здійснювати догляд за ними та робити все необхідне для возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за межі країни. У разі, якщо вік особи не визначений і є підстави вважати, що ця особа є дитиною, їй надається захист, передбачений Законом України «Про охорону дитинства», до встановлення віку. Всі дії держави стосовно захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій або постраждали внаслідок воєнних дій, здійснюються у відповідно до норм міжнародного гуманітарного права обставинах [2].

За законодавством України в нашій державі забороняються участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних

конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війни [2].

Це питання актуальне на тимчасово окупованих територіях, а також щодо дітей, які примусово вивезені з України на територію росії. Українська влада робить усе можливе, щоб повернути чи евакуювати дітей з таких територій, але російська федерація нехтує усіма правилами ведення війни, зокрема і тими, що стосуються цивільного населення. Тому, частими є викрадення дітей і примушування до незаконної співпраці з окупантами. Це питання порушується представниками України у всіх міжнародних організаціях як одне з ключових [4, с. 69].

В підсумку варто зазначити, що під час війни в Україні однією з найбільш уразливіших категорій населення є неповнолітні особи. Найважливіший обов'язок держави максимально забезпечити в умовах воєнного стану законні інтереси, права та свободи дітей, як майбутнього України.

Література:

1. Безоплатна правова допомога. Права дитини. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8.

2. Про охорону дитинства. Закон України № 2402-III від 26.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

3. Міністерство юстиції України. Захист прав та інтересів дітей – це євроінтеграція. URL: <https://minjust.gov.ua/m/zahist-prav-ta-interesiv-ditey-tse-evrointegratsiyu>.

4. Коваль І. М. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки» №2 (38), 2023. С. 66-70.

Чепкова К.О.,

Військовий інститут

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАХИСНІ СПОРУДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОДИН ІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ : ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Будь-який збройний конфлікт – це завжди зміна звичного способу життя, поява підвищених ризиків для життя і здоров'я всього цивільного населення. Збройний конфлікт підвищує ризики для забезпечення безпекового середовища для населення держави. Особливо варто звернути увагу на дитячу частину населення, враховуючи їх вікову категорію та характерні для неї особливості.

За період із 24.02.2022 по 11.06.2025 року по всій Україні лунало 60574 повітряні тривоги, які лунають в будь-яку частину доби [1].

Права дітей, які закріплені і в міжнародно-правових договорах, і в національних нормативно-правових актах, не припиняють своєї дії на період збройного конфлікту. Навпаки, для держави постає ще більший виклик створення безпекового середовища для кожної дитини під час збройного конфлікту.

Російсько-український збройний конфлікт продемонстрував необхідність формування безпекового середовища як для населення в цілому, так і для дітей як окремої категорії населення, враховуючи їх фізіологічно-психологічні/юридичні особливості. Одним із механізмів забезпечення безпекового середовища для дітей є формування фонду захисних споруд цивільного захисту.

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, виокремлює одним із шляхів реалізації цивільного захисту цивільного населення надання сховищ та їх улаштування (ст. 61) [2].

В українській нормативно-правовій базі питання цивільного захисту закріплено в низці нормативно-правових актах. Основним є Кодекс цивільного захисту України [3], де в ст. 2 зафіксовано, що захисні споруди цивільного захисту визначені – це інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів.

Укриття населення забезпечується фондом захисних споруд цивільного захисту, які мають стратегічне значення для забезпечення захисту населення і належать до засобів колективного захисту. Зазначений фонд складається з наступних об'єктів : захисні споруди цивільного захисту (сховище, протирадіаційне укриття), споруди подвійного призначення, первинне (мобільне) укриття, найпростіше укриття.

Суб'єкти, які відповідають за функціонування фонду захисних споруд цивільного захисту: Кабінет Міністрів України та Рада національної безпеки і оборони України; Міністерство внутрішніх справ України; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; балансоутримувачі.

Кабінетом Міністрів України визначив Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, включення об'єктів до складу та виключення таких об'єктів з фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку визначений [4].

Утримання об'єктів фонду захисних споруд у готовності до використання за призначенням здійснюється їх балансоутримувачами.

Однак, як свідчить рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо результатів оперативних обстежень об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та вирішення проблемних питань щодо укриття населення» від 23.06.2023 [5], стан готовності фонду захисних споруд цивільного захисту по Україні є таким, що не забезпечує 100% населення належними укриттями.

Уряд України у березні 2025 року схвалив своїм розпорядженням Стратегію розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року та затвердив операційний план заходів з її реалізації [6]. У Стратегії констатовано, що станом на грудень 2024 року загальна кількість об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту на території України, підконтрольній Уряду України, становить 62655 об'єктів, які забезпечують укриття 48,8 відсотка населення.

Тому особливо актуальним є питання про забезпечення цивільного населення за місцем проживання та на об'єктах найбільш необхідних сфер суспільного життя засобами колективного захисту, а саме здійснення заходів із нарощування кількості об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

Усе це є підґрунтям для розуміння того, що наявних засобів колективного захисту для укриття цивільного населення в умовах воєнного стану та актуальної потреби в них недостатньо.

У Стратегії констатовано, що одним із найбільш пріоритетних завдань держави є необхідність побудови ефективної системи захисту населення від актуальних безпекових викликів і загроз.

Крім того, Верховна Рада України запровадила адміністративну та кримінальну відповідальність для балансоутримувачів та власників захисних споруд цивільного захисту за порушення вимог щодо їх утримання та експлуатації, шляхом внесення ряду змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. ст. 175-3, 185-14, 223) та Кримінального кодексу України (ст. 270-2) [7].

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що одним із механізмів забезпечення безпекового середовища для дітей під час збройного конфлікту, є створення належного фонду захисних споруд цивільного захисту. Враховуючи сучасні військову техніку та озброєння, такий фонд захисних споруд цивільного захисту повинен функціонувати в належному стані в межах усієї держави.

Література:

1. Air-alarms.in.ua. *Статистика повітряних тривог*. URL : <https://air-alarms.in.ua/#statistic>.
2. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів : Протокол від 08.06.1977. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
3. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
4. Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, включення об'єктів до складу та виключення таких об'єктів з фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138.
5. Щодо результатів оперативних обстежень об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та вирішення проблемних питань щодо укриття населення : рішення Ради національної безпеки і оборони України від

23.06.2023, введено в дію Указом Президента України від 26.06.2023 № 353/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0032525-23#Text>.

6. Стратегія розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2025 № 183-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2025-%D1%80#Text>.

7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо запровадження відповідальності за порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту : Закон України від 09.01.2025 № 4200-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4200-IX#Text>.

Чурпіта Г. В.,

професор кафедри цивільного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВИЗНАННЯ ПРАВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВІДНОШЕННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

Захист сімейних прав та інтересів в порядку цивільного судочинства здійснюється у визначеній законом цивільній процесуальній формі, одним з елементів якої є застосування встановлених законом способів захисту. Так, у ч. 1 ст. 5 ЦПК України передбачено, що, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

Вчені-процесуалісти спосіб захисту, як правило, визначають як завершальний акт захисту у вигляді матеріально-правових дій або юрисдикційних дій, які спрямовані на усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав (інтересів) або на припинення правопорушення, відновлення положення, що існувало до правопорушення. Саме застосування конкретного способу захисту порушеного або оспорюваного права (інтересу) є метою і результатом діяльності із захисту прав [1 с. 54].

Аналогічні за змістом дефініції способів захисту суб'єктивних прав надаються і фахівцями у галузі матеріального права.

Так, З. В. Ромовська визначає спосіб захисту як концентрований вираз міри державного примусу, за допомогою якої здійснюється досягнення бажаного правового результату [2, с. 31].

На думку Я. Г. Тріпільського, способом захисту суб'єктивного права є передбачений законодавством засіб, за допомогою якого може бути досягнуто припинення, відвернення, усунення порушення права, його відновлення та (або) компенсація витрат, викликаних порушенням права [3, с. 9].

Таким чином, як учені-процесуалісти, так і фахівці у галузі матеріального приватного права здебільшого визначають спосіб захисту як визначений законом або договором захід примусового характеру, за допомогою якого забезпечується відновлення (визнання) порушених, невизнаних чи оспорюваних прав та інтересів, а також вплив на правопорушника. Ми

поділяємо відповідну концепцію з таким уточненням: вбачається, що при визначенні змісту правової категорії «спосіб захисту прав та інтересів» не можна забувати про те, що спосіб захисту конкретного права та інтересу має відповідати характеру правопорушення. Наприклад, у разі недодержання в момент вчинення шлюбного договору однієї з вимог, встановлених ст. 203 ЦК України, матиме місце порушення прав та інтересів однієї або обох сторін, для захисту та відновлення яких можуть бути застосовані тільки ті способи захисту, які відповідають характеру порушення, як-от: визнання правочину недійсним (п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України), відновлення становища, яке існувало до порушення (п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України), відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України), відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України).

З огляду на це спосіб захисту сімейних прав та інтересів – це визначений законом або договором примусовий захід, що відповідає характеру правопорушення і за допомогою якого забезпечується відновлення порушених, невизнаних чи оспорюваних сімейних прав та інтересів, а також здійснюється вплив на правопорушника.

В умовах військової агресії особливого значення набуває визначення найбільш ефективного способу захисту прав та інтересів дитини.

Відповідно до ст. 14 Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р. кожен має право на ефективний спосіб правового захисту перед судом.

Перелік способів судового захисту сімейних прав та інтересів встановлений у ч. 2 ст. 18 СК України. Зокрема, відповідно до зазначеної норми суд має право захистити сімейні права та інтереси шляхом встановлення правовідношення (п. 1 ч. 2 ст. 18 СК України).

Водночас майже аналогічний перелік способів судового захисту, проте вже цивільних прав та інтересів, містить ч. 2 ст. 16 ЦК України, відповідно до якої одним із способів захисту сімейних прав та інтересів є: визнання права (п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України).

Отже, СК України, на відміну від ЦК України, у п. 1 ч. 2 ст. 18 передбачає такий спосіб судового захисту, як встановлення правовідношення. У ЦК України (п. 1 ч. 2 ст. 16) схожий за юридичною природою спосіб захисту має інше найменування – визнання права.

Аналізуючи визнання права як спосіб захисту сімейних прав та інтересів, З. В. Ромовська звертає увагу на те, що у судовій практиці термін «визнання права» застосовується у трьох різних випадках. По-перше, для підтвердження вже існуючого суб'єктивного права з метою усунення спірності чи з метою запобігання спорам у майбутньому (наприклад, вимога одного з подружжя про визнання за ним права на житлову площу, яке виникло з моменту вселення в квартиру і існує на момент судового розгляду). По-друге, визнанням права є відновлення раніше існуючого суб'єктивного права, яке припинилося у зв'язку зі спливом строку його реалізації (наприклад, відновлення пропущеного строку позовної давності). По-третє, визнання права – це задоволення вимог осіб, які домагаються встановлення бажаних для них правовідносин (наприклад, визнання права авторства) [2 с. 49]. Крім того, З. В. Ромовська наголошує, що у

сімейному праві визнання права як спосіб захисту відсутнє, проте воно є необхідним для вирішення багатьох питань, що стосуються права власності. Так, у разі невизнання чоловіком самотійного права дружини на житло суд за позовом останньої визнає за нею це право [4, с. 495].

Висловлені вище погляди дають підстави для висновку про те, що необхідність у визнанні права виникає тоді, коли наявність в особі певного суб'єктивного права піддається сумніву, суб'єктивне право оспорується, не визнається чи існує реальна загроза таких дій. Таким чином, невизначеність суб'єктивного права призводить до неможливості його здійснення чи, принаймні, ускладнює його.

На відміну від визнання права, яке як спосіб захисту регламентовано у ЦК України, встановлення правовідношення є способом захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів у сімейному праві.

Досить вдало і повно, на нашу думку, проаналізував встановлення правовідношення у сімейному праві О. М. Пономаренко, який зауважив, що такий спосіб захисту відповідає сутності деяких сімейних відносин, адже однією із специфічних ознак останніх є можливість виникнення сімейних правовідносин поза волею суб'єкта. Це пояснюється необхідністю захисту найбільш незахищеного, «слабкого» члена сім'ї, зазвичай, дитини. Потреба у ньому виникає тоді, коли певний юридичний факт, необхідний для виникнення правовідношення, не визнається суб'єктом і заінтересована особа звертається до суду за його встановленням. У таких випадках рішення суду про визнання юридичного факту є підставою для виникнення правовідношення (тобто є правоутворюючим юридичним фактом) [5, с. 621–622].

З. В. Ромовська, розглядаючи встановлення правовідношення як спосіб захисту сімейних прав та інтересів на прикладі встановлення батьківства, пише: «Задовольняючи позов про встановлення батьківства, суд тим самим підтверджує існування між дитиною та відповідачем біологічного зв'язку – походження, яке є однією з підстав для виникнення між ними і зв'язку правового. Наділивши відповідача юридично значущою якістю батька, судові рішення є однією із ланок загального ланцюга юридичних фактів, які породжують правовідносини між дитиною та її батьком» [2, с. 72].

З погляду О. В. Дзери та І. О. Дзери, встановлення правовідношення пов'язане із вжиттям певних заходів, спрямованих на відновлення порушеного суб'єктивного права особи у тому стані, у якому воно існувало до його порушення. Тобто для подання відповідного позову необхідно, щоб суб'єктивне право не було припинене і його можна було відновити шляхом усунення наслідків правопорушення [6, с. 137].

Щодо юридичної природи такого способу захисту сімейних прав та інтересів, як встановлення правовідношення, необхідно акцентувати увагу на такому. Відповідно до положень загальної теорії права правовідношення виникає, змінюється або припиняється на підставі юридичного факту. Юридичним фактом у сімейному праві є конкретна життєва обставина, правова конструкція якої передбачена або допустима сімейно-правовою нормою, настання якої спричиняє правові наслідки щодо сімейних правовідносин

(виникнення, зміну, припинення, призупинення, перешкоджання або відновлення) та (або) щодо сімейної правосуб'єктності (виникнення, розширення, припинення або обмеження) [7, с. 230]. Звідси – єдиною обов'язковою передумовою встановлення правовідношення, за певними винятками, є попереднє встановлення судом відповідного юридичного факту як підстави виникнення, зміни чи припинення правовідношення. З огляду на це, суд, за певними винятками, не може встановлювати правовідношення, а може встановити тільки юридичні факти, які є підставою його виникнення, зміни чи припинення.

Наприклад, встановлення судом факту батьківства має своїм наслідком виникнення правовідношення між батьком і дитиною. Таким чином, способом захисту сімейних прав та інтересів судом у такому випадку є встановлення не правовідношення, а факту батьківства, який, у свою чергу, є підставою для виникнення відповідного правовідношення між батьком і дитиною.

Попри це, необхідно наголосити на тому, що з наведеного нами загального правила є два винятки: суд може захистити сімейні права та інтереси шляхом встановлення правовідношення, ухваливши рішення про усиновлення (ч. 1 ст. 207, ст. 232 СК України), а також про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя (ст. 119 СК України).

Враховуючи зазначене вище, вважаємо необґрунтованою позицію законодавця, який серед способів захисту сімейних прав та інтересів не називає встановлення юридичного факту, що є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідношення. Як було доведено вище, правовідношення, за винятком правовідносин усиновлення, а також встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя, виникає виключно на підставі юридичного факту, встановлення якого, поряд із встановленням правовідношення, має бути кваліфіковане як один із способів судового захисту сімейних прав та інтересів. У зв'язку із цим відповідні зміни пропонуємо внести до п. 1 ч. 2 ст. 18 СК України, виклавши зазначену правову норму у такій редакції: «1) встановлення правовідношення та (або) юридичного факту, що є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідношення».

І останнє, на що слід звернути увагу, – як співвідносяться між собою визнання права і встановлення правовідношення та (або) юридичного факту, що є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідношення, як способи захисту сімейних прав та інтересів?

Як було підкреслено вище, необхідність у визнанні права виникає тоді, коли наявність у особи певного суб'єктивного права піддається сумніву, суб'єктивне право оспорується, не визнається чи існує реальна загроза таких дій. При цьому характерною ознакою визнання права є те, що цей спосіб не створює нових матеріальних правовідносин: суд визнає наявність або відсутність відповідного суб'єктивного права у його носія. Водночас встановлення судом правовідношення та (або) юридичного факту, що є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідношення, має своїм наслідком «створення нового правовідношення», якого раніше не існувало. З огляду на це можна стверджувати, що визнання права та встановлення

правовідношення та (або) юридичного факту, що є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідношення, є самостійними способами захисту сімейних прав та інтересів.

Література:

1. Короед С. О. Вплив юридичної деонтології на формування активної поведінки судді в цивільному судочинстві щодо застосування правильного способу захисту цивільного права. *Судова апеляція*. 2015. № 1 (38). С. 50–57.
2. Ромовская З. В. Защита в советском семейном праве. Львов: Вища шк., 1985. 180 с.
3. Тріпутьський Г. Я. Процесуальні особливості розгляду спорів, які зв'язані з виникненням, здійсненням та зміною особистих немайнових правовідносин між батьками та дітьми: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». О., 2008. 20 с.
4. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підруч. К. : Атіка, 2005. 560 с.
5. Харківська цивілістична школа: захист суб'єктивних цивільних прав та інтересів: моногр. Спасибо-Фатеева І. В., Сібільов М. Н., Яроцкий В. Л. та ін.; під заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків: Право, 2014. 672 с.
6. Дзера О. В., Дзера І. О. Способи захисту цивільних прав та інтересів у сучасному цивільному праві України. *Актуальні проблеми приватного права України*: зб. ст. до ювілею д-ра юрид. наук, проф. Наталії Семенівни Кузнецової / Відп. ред. Р. А. Майданик, О. В. Кохановська. К. : ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 127–152.
7. Ковальська В. С. Підстави зміни та припинення сімейних правовідносин: Моногр.; за ред. С. Д. Гринько. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. 260 с.

Шаповал В.В.,

Національна академія внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ДИТИНИ НА СПІЛКУВАННЯ З БАТЬКОМ АБО МАТР'Ю, ЯКІ МЕШКАЮТЬ ОКРЕМО

Розлучення або окреме проживання батьків – це складне випробування не лише для дорослих, а передусім для дитини. Незалежно від сімейних обставин, дитина має право на любов, турботу та спілкування з обома батьками. Це право гарантується як національним законодавством України, так і міжнародними актами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини. Проте на практиці реалізація цього права часто стикається з перешкодами, що потребують правового реагування.

Відповідно до статті 9 Конвенції ООН про права дитини, «держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення

може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини» [1].

Аналогічну норму закріплено в ч. 2 і 3 статті 157 Сімейного кодексу України, яка передбачає, що «той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини» [2].

Проте, навіть наявність чітких законодавчих норм не завжди забезпечує їх ефективну реалізацію. У випадках конфліктних розлучень один із батьків може чинити перешкоди у спілкуванні, маніпулювати дитиною або навіть налаштувати її проти іншого з батьків, що призводить до явища, яке в психології має назву «синдром відчуження одного з батьків».

Останнім часом в Україні спостерігається зростання кількості розлучень і випадків спільного проживання без офіційної реєстрації шлюбу. Війна також змусила багато сімей роз'єднатися, внаслідок чого значна частина дітей виховується лише одним із батьків. Через умови окремого проживання часто порушується право дитини на спілкування та підтримання контактів з тим із батьків, хто мешкає окремо.

Стаття 11 Закону України «Про охорону дитинства» [3] визначає, що «кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини».

Статтею 141 Сімейного кодексу України передбачено, що «мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини» [2].

Таким чином, і мати, і батько мають однакові права та обов'язки стосовно своєї дитини. Принцип рівноправності отримав офіційне роз'яснення у Рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року у справі № 1–10/2012 [4]. У цьому рішенні наголошується, що принцип рівності та заборони дискримінації є не лише основоположним конституційним принципом України, а й універсальною цінністю, визнаною на міжнародному рівні. Цей принцип закріплений у ряді міжнародних документів, зокрема у статтях 1, 2 і 7 Загальної декларації прав людини 1948 року, статтях 14 і 26 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, статті 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та статті 1 Протоколу № 12 до цієї Конвенції. Конституційна гарантія рівності передбачає обов'язок держави забезпечувати кожній особі рівні правові можливості як у матеріальній, так і в процесуальній площині для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод.

Поняття рівності не слід зводити лише до формального підходу – воно передбачає як однакове ставлення до осіб, так і рівний доступ до можливостей.

Водночас принцип рівності не є абсолютним і не виключає можливості встановлення обмежень або надання привілеїв у певних випадках. Так, для окремих категорій осіб – зокрема, дітей чи непрацездатного з подружжя – може бути виправдане диференційоване ставлення задля забезпечення реальної рівності (так звана позитивна практика). Визначальними критеріями у вирішенні питання про дотримання чи порушення принципу рівності виступають принципи пропорційності та справедливості [5].

У межах Ради Європи для України залишається чинною Конвенція про контакт з дітьми від 15 травня 2003 року (ETS № 192). Відповідно до статті 2 цього міжнародного документа, поняття «контакт» охоплює: 1) перебування дитини протягом обмеженого періоду разом з особою, з якою вона зазвичай не проживає, чи зустріч з такою особою; 2) будь-яку форму спілкування між дитиною й такою особою; 3) надання інформації такій особі про дитину або дитині про таку особу [6].

Як зазначила В. Надьон, показовим прикладом у цьому контексті є справа «N. R. v. Paraguay» № CRC/C/83/D/30/2017, рішення в якій було ухвалено 3 лютого 2020 року. Вона стосувалася невиконання судового рішення про встановлення графіка спілкування батька з дитиною. Комітет ООН з прав дитини у своєму рішенні сформулював низку висновків, що можуть бути корисними й для судової практики нашої країни.

Комітет розглядав ситуацію з огляду на необхідність забезпечення права дитини на регулярні особисті стосунки та прямі контакти з батьком, підкреслюючи, що такі стосунки є надзвичайно важливими для повноцінного розвитку дитини. Відповідно до пункту 3 статті 9 Конвенції ООН про права дитини, держави-учасниці зобов'язані поважати право дитини, яка розлучена з одним або обома батьками, підтримувати регулярні особисті стосунки та контакти з ними, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

Особливу увагу Комітет звернув на необхідність оперативного розгляду судових справ щодо встановлення порядку спілкування дитини з одним із батьків, оскільки зволікання може призвести до погіршення або втрати емоційного зв'язку між ними. У зазначеній справі зволікання у виконанні судового рішення протягом двох років призвело до поступового відчуження дитини від батька. Це, на думку Комітету, становило порушення пункту 3 статті 9 Конвенції та завдало шкоди інтересам дитини, які мають бути пріоритетом у подібних справах [7].

Підводячи підсумок вище викладеному, хочемо зазначити, що судова практика повинна базуватися на принципах рівності прав обох батьків, недопущення дискримінації та пріоритетності інтересів дитини. При цьому оперативність розгляду справ, що стосуються контактів з дитиною, має вирішальне значення для збереження емоційного зв'язку між дитиною та батьками. Таким чином, реальна реалізація цього права потребує комплексного підходу: законодавчого вдосконалення, ефективної роботи судів, органів опіки та піклування, упровадження медіації та підвищення правосвідомості батьків.

Лише спільними зусиллями можна гарантувати кожній дитині право на повноцінне батьківство – незалежно від сімейних обставин.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Рішення Конституційного суду України від 12.04.2012 №9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text>
5. Mendzhul M. V. The effect of the principle of equality in family relations. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/26.pdf>
6. Конвенція про контакт з дітьми (ETS № 192): Міжнародний документ від 15.05.2003 № ETSN192. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659#Text
7. Надьон В. Право дитини на спілкування та контакт з тим з батьків, який проживає окремо. *Актуальні проблеми сімейного права: міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.ї пам'яті д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.). Харків: Право, 2024.* С. 52-55. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20093/1/Nadion_52-55.pdf

Шаповал Л.І.,

Національна академія внутрішніх справ

ПРАВА ДИТИНИ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

У ХХІ столітті цифровий світ перетворився на повноцінне середовище життя людини – зокрема дитини. Від раннього віку вона стає учасником віртуальних комунікацій, користується соціальними мережами, створює цифровий контент, споживає інформацію з Інтернету та навіть заробляє кошти за допомогою онлайн-інструментів. Така трансформація форм спілкування та самореалізації неповнолітніх актуалізувала проблему правового захисту прав дитини у цифровому інформаційному просторі, що вимагає не тільки нових законодавчих рішень, а й перегляду традиційних уявлень про дитинство, освіту, працю й безпеку.

Одним із ключових викликів сучасного цифрового середовища, на який постійно звертають увагу як українські науковці [1], а також міжнародні організації, зокрема ЮНІСЕФ, Рада Європи та Європейська комісія [2], є інформаційна безпека дитини. У зв'язку з глобальним поширенням гаджетів, соціальних мереж і відеохостингів, доступ дитини до Інтернету часто здійснюється без належного батьківського чи педагогічного контролю. Це створює серйозні ризики для емоційного та психологічного розвитку, особливо коли дитина стикається з шкідливим інформаційним контентом, який може включати сцени насильства, сексуального характеру, пропаганду агресії,

расової або гендерної дискримінації, самогубств, а також маніпулятивні меседжі, спрямовані на виклик тривоги, страху чи залежності. Наприклад, у 2021 році в Україні широко обговорювався випадок, коли учень 7 класу отримав доступ до так званих «суїцидальних флешмобів» у соціальній мережі TikTok. Після кількох днів перегляду контенту, пов'язаного з небезпечними викликами та інструкціями до самопошкодження, він був госпіталізований із порізами рук. Медичні працівники та психологи підтвердили зв'язок між переглянутим відео та поведінкою дитини. Цей випадок підкреслює, наскільки важливим є моніторинг та фільтрація цифрового середовища, у якому перебуває дитина.

Відсутність належних фільтрів і контролю з боку держави, освітніх установ і батьків сприяє формуванню спотвореної картини світу, розвитку тривожних і депресивних станів у дітей, а в окремих випадках – навіть схильності до насильницьких дій або самознищення.

Саме тому обов'язковою ознакою законодавства демократичних країн є встановлення суворих обмежень і заборон на розповсюдження серед дітей і підлітків інформації, що «руйнує моральність» та «порушує їх благополуччя».

Серед механізмів реалізації відповідних обмежень і заборон, які передбачені законом, встановлюється: експертиза інформаційної продукції, введення вікових класифікацій та обмеження щодо часу трансляції «дитячих» і «дорослих передач», розробка реєстрів, створення спеціальних контрольно-наглядових органів, встановлення суворих заходів відповідальності за незаконний обіг інформаційної продукції.

Необхідно відмітити, що в Україні було прийнято ряд законів щодо запобігання та протидії насильства щодо дітей в сім'ї, в освітніх установах, та попередження сексуального насильства.

Разом з тим, про інформаційне насильство та насильство вчинене за допомогою інформаційно комунікаційних засобів в зазначених нормативно-правових актах мова не йде [3].

Таким чином, інформаційна безпека має бути пріоритетом у формуванні цифрової політики держави, зокрема шляхом: запровадження вікових обмежень доступу до окремих ресурсів, впровадження систем батьківського контролю, створення національного реєстру заборонених або шкідливих сайтів, проведення інформаційних кампаній серед батьків і педагогів.

Не менш небезпечним є явище кібербулінгу, яке завдає психологічної травми та в деяких випадках призводить до соціальної ізоляції або навіть спроб самогубства. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики має бути створення безпечного цифрового середовища для дітей, з чітко визначеним правовим механізмом фільтрації контенту та заборони токсичної інформації.

У цифровому просторі особливої уваги потребує право дитини на захист персональних даних. Ситуації, коли у відкритому судовому засіданні судді прямо запитують у дитини місце її проживання або навчання, є порушенням міжнародних стандартів захисту приватності. Така інформація може стати джерелом вторинної віктимізації або зловживань. Тому варто не лише

переглянути правила участі дитини у судових процесах, а й запровадити механізми анонімізації, особливо під час трансляцій або оприлюднення рішень.

Інформаційне середовище створює нові можливості для дистанційної освіти, самоосвіти та здобуття цифрових навичок, які є необхідними для інтеграції у сучасний ринок праці. Водночас держава повинна забезпечити рівний доступ до цифрових технологій: наявність пристроїв, інтернет-зв'язку, освітніх платформ.

У сучасному законодавстві уже закріплено вимогу про формування інформаційно-комунікаційної компетентності як частини загальної освіти. Але для повної реалізації цього права необхідно: провести моніторинг цифрової грамотності дітей; адаптувати програми навчання до нових викликів; забезпечити підтримку для соціально вразливих категорій дітей.

Сучасні діти не тільки споживають цифровий контент, а й активно його створюють. Значна частина підлітків веде блоги, відеоканали, бере участь у стрімінгу та просуванні власного контенту в соціальних мережах. У деяких випадках це перетворюється на джерело доходу. Однак правове регулювання цієї діяльності в Україні фактично відсутнє.

Ні Кодекс законів про працю України [4], ні проєкт Трудового кодексу [5] не визнають право дитини на працю в цифровому просторі як форму самозайнятості або професійного самовираження. Більше того, чинне трудове законодавство фактично ігнорує нові професії, пов'язані з інтернет-середовищем, що залишає дітей поза правовим захистом як працівників або навіть потенційних роботодавців.

Таким чином, вважаємо, що необхідним є: визнання цифрової праці як правомірної форми трудової участі дитини; розробка спрощених процедур реєстрації та оподаткування; встановлення мінімального віку та умов за участю органів опіки; моніторинг і регулювання рекламних контрактів із неповнолітніми блогерами.

Підводячи підсумок вище викладеному хочемо зазначити, що цифровий простір відкрив перед дитиною не тільки нові можливості, а й нові загрози. Діти дедалі раніше й активніше долучаються до цифрового простору, що відкриває перед ними як нові можливості для саморозвитку, так і небезпеки – кібербулінг, доступ до шкідливого контенту, порушення права на приватність та неконтрольоване інформаційне навантаження.

Сьогодні важливо не лише декларувати цифрові права дітей, а й створювати реальні механізми їх захисту. Наше законодавство потребує оновлення та гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини та Глобальними принципами захисту дітей в Інтернеті. Особливої уваги потребують: законодавче врегулювання цифрової праці неповнолітніх, запровадження дієвих систем батьківського контролю та фільтрації контенту, розвиток програм цифрової грамотності для дітей, батьків і педагогів, підвищення відповідальності цифрових платформ за безпеку дитячого контенту.

Захист прав дитини у віртуальному світі – це не лише юридичне, а й гуманітарне завдання, яке вимагає об'єднання зусиль держави, освітніх

установ, IT-сектору, сім'ї та самої дитини як активного суб'єкта правовідносин. Тільки в умовах безпечного, інклюзивного і справедливого цифрового середовища можна забезпечити повноцінний розвиток дитини в цифрову епоху.

Література:

1. Лєгеца Ю. Права дитини в інформаційному цифровому просторі. *Law. State. Technology.* 2021. №3. С. 78-83. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/1st/article/view/36/27>

2. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для батьків та освітян. Міжнародний союз електрозв'язку. 2020. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiatiivi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines-for-Parents-Educators-UAfin.pdf.2

3. Миколаєць В. Правові аспекти протидії інформаційному насильству над дітьми. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки.* 2022. №11. С. 23-28. URL: https://www.academia.edu/103173905/Правові_аспекти_протидії_інформаційном_у_наси́льству_над_дітьми?utm_source=chatgpt.com#loswp-work-container

4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

5. Трудовий кодекс України: проект закону України № 2410 від 08.11.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331.

Шевчук В. В.,

старший викладач кафедри загальноправових дисциплін

ФПФОДР НПУ,

Одеський державний університет внутрішніх справ

Івашковський А. Ю.,

курсант 1-го курсу ФПФОДР НПУ,

Одеський державний університет внутрішніх справ

МЕТОДИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тривала збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до суттєвого порушення психічного здоров'я дітей, позбавила їх відчуття безпеки та радості дитинства і значно обмежила здатність до навчання та соціальної адаптації. Внаслідок постійного стресу, повторюваних повітряних тривог, вимушеної міграції, розлуки з близькими, втрати житла у дітей формуються хронічні порушення сну, концентрації уваги й емоційної стабільності. Це негативно впливає на їхню здатність засвоювати навчальний матеріал, підтримувати мотивацію до здобуття освіти та здійснювати повноцінну соціальну взаємодію.

«Війна в Україні зруйнувала дитинство та завдала шкоди психічному здоров'ю дітей та їхній здатності до навчання», – сказала виконавчий директор ЮНІСЕФ Кетрін Рассел [1].

Батьки по всій Україні повідомляють про підвищений рівень тривожності, надмірний страх, фобії та смуток, а також про зниження залученості до

навчання, чутливість до гучних звуків та проблеми зі сном у дітей. У той час, коли батьківська підтримка найбільше потрібна, половина опитаних батьків повідомляє, що їм важко підтримувати своїх дітей [1].

Таким чином, чинники надмірного стресу через військові події мають надзвичайно руйнівний вплив на ментальне здоров'я дітей та їхнє психоемоційне благополуччя. Причому, негативні наслідки спостерігаються не лише у зоні перебування дітей у гострих бойових діях, а й у місці вимушеного переміщення родин, а також мають довготривалу перспективу прояву. Для попередження масового розвитку негативних наслідків впливу військових подій на психіку дітей необхідно розробляти і застосовувати комплексні програми психологічного супроводу та психологічної реабілітації дітей та їхніх родин [2, с. 55].

Тому надання своєчасної та ефективної психологічної підтримки є вкрай важливою для відновлення та подальшої соціальної адаптації дітей які постраждали від війни. Ефективність психологічної допомоги значною мірою залежить від того, наскільки вдасться налагодити початкову взаємодію з дитиною, зокрема побудувати атмосферу довіри та безпеки.

Отже, одним із ключових етапів психологічної допомоги є встановлення довірливого контакту з дитиною. Психолог повинен створити безпечне середовище, де дитина може відкрито висловлювати свої почуття та переживання. Це досягається через активне слухання та безумовне прийняття. Важливо уникати осуду та критики, щоб не поглиблювати травматичний досвід дитини. Окрему увагу слід приділити довгостроковій психологічній підтримці, оскільки часто психологічні симптоми проявляються із затримкою, коли дитина вже наче в безпеці, але психіка починає «відпрацьовувати» пережите. Тому надзвичайно важливо забезпечити постійний супровід таких дітей, а не обмежуватися лише кризовими інтервенціями.

Крім того, одним із ефективних засобів психологічної підтримки та відновлення психічного здоров'я і психологічної рівноваги після перебування у екстремальній ситуації є психологічний дебрифінг. Психологічний дебрифінг являє собою групове обговорення пережитої екстремальної ситуації, що сприяє розумінню причин, які викликають стрес, і усвідомленню дій, необхідних для усунення цих причин [3, с. 466-467].

Важливим інструментом підтримки залишається арт-терапія: малювання, ліплення, створення колажів або навіть власних казок – усе це дає змогу дитині через творчість виразити те, що словами вона ще не здатна сформулювати. Така терапія є можливістю для безпечного виявлення своїх емоцій, страхів та сумнівів.

Ще один важливий аспект психологічної допомоги дітям – це тілесна терапія, яка включає дихальні вправи, рухливі ігри та техніки релаксації. Вони сприяють зменшенню психологічної напруги, поверненню відчуття контролю над власним тілом і станом та допомагають дітям повернути позитивні емоції.

Не менш важливим напрямком в забезпеченні психологічної підтримки дітей є проведення просвітницької роботи з батьками або опікунами. Оскільки, саме від дорослих залежить, чи отримає дитина необхідну допомогу. Під час воєнного стану багато родин перебувають у критичних умовах, і через втому, тривогу, втрати чи навіть психічні порушення можуть ставати джерелом

вторинної травми для дітей. Психологам важливо працювати з сім'єю як системою, відновлювати здорову комунікацію та надавати підтримку в подоланні емоційних криз.

Крім того, необхідно враховувати й умови обмеженого доступу до фахівців в період активних бойових дій або в тимчасово окупованих регіонах. В таких умовах доцільними є: дистанційні консультації, мобільні групи психологів, а також створення онлайн-платформ із вправами та методичними рекомендаціями для дорослих, які опікуються дітьми.

Ефективність допомоги дітям, які постраждали від війни, значно зростає за умов інтеграції зусиль фахівців різних галузей – психологів, соцпрацівників, педагогів, медиків. Саме комплексний підхід дозволяє побачити ситуацію з різних боків та забезпечити дитині всебічну підтримку.

Таким чином, психологічна підтримка дітей у воєнний період є надзвичайно важливою, оскільки нестача безпеки та стабільності посилює емоційну напругу як у суспільстві загалом, так і в окремих родинах. Як зазначає І.О. Бандурка, «психологічна підтримка дітей під час війни означає надання дітям та їх родинам психологічної допомоги та ресурсів для того, щоб вони могли краще впоратися зі стресом, травмами та емоційними складнощами» [4, с. 22]. Така підтримка має здійснюватися на всіх рівнях (індивідуальному, сімейному, суспільному), спиратися на міждисциплінарну взаємодію фахівців і бути інтегрованою у державні та громадські програми з охорони психічного здоров'я. Вона повинна супроводжуватися систематичним моніторингом ефективності, забезпечувати доступність послуг незалежно від місця перебування дитини та включати довгостроковий післякризовий супровід задля стійкого відновлення й майбутнього благополуччя кожної дитини, постраждалої від війни.

Література:

1. Україна два роки: Діти у прифронтових районах змушені проводити до 5000 годин – що еквівалентно майже 7 місяцям – укриваючись під землею. ЮНІСЕФ Україна. 24 лютого 2024 р. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/ukraine-two-years>

2. Омельченко Я. Особливості психологічної допомоги дітям в умовах війни. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*. 2022. Том 3. С. 52-67. URL: <https://mpp-journal.com/index.php/journal/article/view/17>

3. Мельничук І.Я. Психологічна корекція посттравматичних стресових розладів особистості. *Innovative projects and programs in psychology, pedagogy and education : Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 443-471. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/295/8222/17156-1?inline=1>

4. Бандурка І.О. Психологічна підтримка дітей під час війни. *Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психолог. форуму* (м. Харків, Україна, 26 квіт. 2024 р.). Харків: ХНУВС, 2024. С. 21-23. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/af95a9b6-d60f-4436-8f49-29b64f33b4ff/content>

Шопіна Ю. О.,

доцент кафедри кримінального права
та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИХ КОНВЕНЦІЙ ТА ДЕКЛАРАЦІЙ

Забезпечення прав дитини є базовим індикатором рівня демократичності та гуманності суспільства. Питання ефективного захисту прав дитини набуває особливої уваги в умовах сучасних викликів: воєнних дій, міграції, кіберзлочинності.

Конвенція ООН про права дитини (підписана 20 листопада 1989 року) є базовим міжнародним документом, що встановлює обов'язки держав щодо захисту дитини від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, жорсткого поводження, експлуатації, торгівлі та залучення до протиправної діяльності (ст. 19, 34-36) [1].

Слід зазначити, що Конвенція ООН про права дитини була ратифікована Україною Постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року [2]. У подальшому, відповідно до зобов'язань за Конвенцією, у квітні 2001 року було прийнято Закон України «Про охорону дитинства», який визначає державну політику у сфері забезпечення прав дитини [3].

Крім того, у 1993 році в м. Києві було створено Всеукраїнський комітет захисту дітей – одну з перших структур громадянського суспільства, орієнтованих на моніторинг і захист прав дітей в Україні.

У 2003 та 2005 роках Верховна Рада України ратифікувала два факультативні протоколи до Конвенції ООН про права дитини:

1. Факультативний протокол щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії (ратифікований Законом України № 716-IV від 3 квітня 2003 року) [4];

2. Факультативний протокол щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифікований Законом України № 1845-IV від 23 червня 2004 року) [5].

Також необхідно згадати Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (1950 року), зокрема статтю 3, відповідно до якої забороняється катування або нелюдське поводження, що актуально у контексті знущань над дітьми [6].

Українське законодавство охоплює низку норм, що спрямовані на охорону прав дитини в кримінально-правовій площині.

Так, Кримінальний кодекс України містить спеціальні норми, що безпосередньо стосуються дітей: ст. 149 – торгівля людьми (у т. ч. дітьми); ст. 150 – експлуатація дітей; ст. 150¹ – використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; ст. 152 – зґвалтування (у т. ч. вчинені щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди); ст. 153 – сексуальне насильство (у т. ч. щодо малолітніх); ст. 155 – вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку;

ст. 156 – розбещення неповнолітніх; ст. 156¹ - домагання дитини для сексуальних цілей; ст. 301¹ – одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження; ст. 301² – проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи; ст. 302 – створення або утримання місць розпусти і звідництво (у т. ч. із залученням малолітньої або неповнолітньої особи); ст. 303 – сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (у т. ч. малолітньої або неповнолітньої особи) ст. 304 – втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність; [7].

Попри розгалужену нормативну базу, в Україні наявна проблематика щодо реалізації міжнародних стандартів: велика кількість проваджень щодо злочинів проти дітей закривається через недоведеність або порушення.

Особливої уваги потребує те, що в умовах війни росії проти України гостро постає питання депортації, примусової евакуації та ідеологічного впливу на дітей. Використання дітей у збройному конфлікті може кваліфікуватися за Римським статутом як воєнний злочин.

Ураховуючи зазначене, захист прав дитини, зокрема в умовах збройного конфлікту, гуманітарної кризи та зростання рівня насильства, є однією з ключових проблем сучасного суспільства. За таких умов, особливої ваги набуває саме кримінально-правовий аспект, який спрямований на захист дітей від злочинних посягань (торгівлю, сексуальну експлуатацію, насильство, викрадення тощо).

Імплементация міжнародних стандартів у сфері прав дитини в національне законодавство України потребує аналізу з точки зору ефективності правозастосування.

Отже, кримінально-правовий захист дитини в Україні є достатньо врегульованим на законодавчому рівні, проте потребує вдосконалення на етапі практичної реалізації та ефективної міжнародної співпраці.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Постанова ВРУ № 789-ХІІ від 27.02.1991 р. «Про ратифікацію Конвенції про права дитини» — <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-ІІІ — <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Закон України № 716-ІV від 03.04.2003 р. — https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text
5. Закон України № 1845-ІV від 23.06.2004 р. — <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2092-15>
6. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2076>

Юріков О.О.

старший оперуповноважений в особливо важливих справах
2-го відділу управління міграційної поліції
ГУНП в Луганській області,
доктор філософії

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Збройна агресія росії проти України стала причиною зростання кількості порушень прав дитини в нашій державі з боку представників держави-агресора, зокрема в районах, де ведуться активні бойові дії та на тимчасово окупованій території. Також страждають діти й під час щоденних обстрілів території України різними видами озброєння (ракети, безпілотні літальні апарати, керовані авіаційні бомби тощо).

Станом на середину червня 2025 року згідно з інформацією, зазначеною на платформі «Діти війни», 19546 малолітніх і неповнолітніх громадян України ідентифіковані як депортовані або примусово переміщені представниками держави-агресора. Крім того, дитини загинуло, 1988 – поранено, 2230 – зниклі безвісти, а 19 – постраждали від сексуального насильства з боку військових росії [1].

Правовий захист дітей в Україні забезпечується низкою законодавчих актів, які спрямовані на охорону їхніх прав та інтересів. Основні принципи захисту дітей закріплені в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини, яку Україна ратифікувала, та Конституції України. Також захист прав дитини передбачено в Сімейному кодексі України, Кримінальному кодексі України, Законі України «Про охорону дитинства» та інших нормативно-правових актах.

Конвенція про права дитини визначає базові права кожної дитини незалежно від її раси, статі, мови, релігії, національності чи соціального походження. Зокрема вона зобов'язує держав-учасниць гарантувати: право на життя і розвиток (державна повинна забезпечити дитині умови для повноцінного життя та розвитку); право на ім'я і громадянство (кожна дитина має право бути зареєстрованою після народження, отримати ім'я та громадянство); право на сім'ю (дитина має право жити з батьками (якщо це відповідає її найкращим інтересам) і не повинна бути розлученою з ними без необхідності); право на освіту (дитина має право на безкоштовну початкову освіту. Освіта повинна сприяти розвитку особистості та повазі до прав інших); право на захист від насильства та експлуатації (державна зобов'язана вживати заходів для захисту дітей від фізичного чи психічного насильства, знущань, експлуатації, сексуального насильства тощо); право на свободу думки, совісті та релігії (діти мають право висловлювати свої думки, зберігати особисті переконання та сповідувати релігію); право на охорону здоров'я (дитина має право на медичну допомогу і доступ до послуг охорони здоров'я) [2].

Конституція України передбачає, що, батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51). Крім того, діти рівні у своїх правах незалежно від

походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей (ст. 52 Конституції України) [3].

Сімейний кодекс України – це основний нормативно-правовий акт, що регулює сімейні відносини в Україні, включаючи права та захист дитини. Він визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів [7]. Основними положеннями щодо захисту дитини за Сімейним кодексом України є: пріоритет прав дитини (в усіх справах щодо дитини найкращі інтереси дитини мають перевагу); рівність дітей у правах (усі діти мають рівні права незалежно від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним); право дитини на сім'ю (дитина має право жити в сім'ї разом з батьками або іншими родичами, які забезпечать їй піклування).

Кримінальний кодекс України – це один із ключових законів, що захищає права та безпеку дітей. Він містить статті, які встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти дітей, включаючи насильство, експлуатацію, кримінальні правопорушення сексуального характеру, втягнення в протиправну діяльність тощо [4]. Основним завданням Кримінального кодексу України у сфері захисту прав дітей є: захист життя, здоров'я, гідності, свободи та статевої недоторканості дитини; притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення щодо неповнолітніх; запобігання та попередження вчиненню кримінальних правопорушень проти дітей.

Хоча Кримінальний кодекс України містить низку статей, які передбачають відповідальність за посягання на права, свободу та безпеку дітей, 17 червня 2025 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави», яким встановлено кримінальну відповідальність за незаконне переміщення, депортацію, невинуватану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях (у тому числі для участі у воєнних діях) представником іноземної держави (ст. 438 Кримінального кодексу України) [5].

Попри те, що такі зміни зумовлені військовою агресією росії проти України та вчиненням її представниками кримінальних правопорушень проти дітей, деякі форми об'єктивної сторони (вербування, використання дитини у військових цілях) є складовою об'єктивної сторони торгівлі людьми (ст. 149 Кримінального кодексу України). Це призведе до невинуватаної конкуренції кримінально-правових норм і складнощів під час правозастосування.

Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини [6].

Отже, нині в Україні, де триває збройний конфлікт, відсутній належний захист прав дітей як з боку нашої держави, так і з боку зарубіжних держав, їх урядів, урядових та неурядових державних і міжнародних організацій. Попри достатній правовий захист законних інтересів дітей в умовах збройних конфліктів, відсутні реальні механізми та органи (структури, організації тощо), які б могли забезпечити належний захист дітей під час війни. Саме тому слід на міжнародному рівні утворити відповідні органи або реорганізувати вже існуючі, які з були уповноважені та мали реальну можливість захищати права і свободи дітей в районах ведення бойових дій, незалежно від суб'єктів цього конфлікту.

Література:

1. Діти війни : [сайт]. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.
2. Конвенція про права дитини від 20 листоп. 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невиправдану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави : проєкт Закону України від 17 черв. 2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45151>.
6. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n50>.

Яголковська Є.О.,
курсант 101 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Галуцько В.М.,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

СИСТЕМА ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах, позначених глибокими суспільними трансформаціями, правовими колізіями та соціальною турбулентністю, захист прав дитини постає не лише як гуманітарне, а й як стратегічне завдання державної політики. Особливої ваги ця проблема набуває в період дії правового режиму воєнного стану, коли системи соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я та правопорядку функціонують у надзвичайних умовах, а вразливість дитячого населення досягає критичного рівня. Вказане обумовлює потребу в системному осмисленні механізмів превенції, що здатні забезпечити не лише юридичний, а й фактичний захист прав неповнолітніх у кризових обставинах.

Система ювенальної превенції виступає в цьому контексті як інтегративна модель раннього втручання, спрямована на мінімізацію ризиків девіантної поведінки, занедбаності, жорстокого поводження та інших форм дитячого неблагополуччя. Її ефективне функціонування передбачає налагоджену міжвідомчу взаємодію між органами правопорядку, соціального захисту, освіти, медицини та громадським сектором. Водночас в умовах дії воєнного стану зазначені інституції зазнають істотного функціонального навантаження, що ускладнює реалізацію превентивних заходів у повному обсязі.

Особливу актуальність тема набуває з огляду на необхідність адаптації національної системи ювенальної превенції до екстремальних умов, зокрема через впровадження кризового менеджменту, психосоціальної підтримки дітей та їхніх сімей, а також посилення координації між секторами. У цьому контексті постає потреба в ґрунтовному науковому аналізі потенціалу ювенальної превенції як механізму гарантування сталого захисту прав дитини в ситуації тривалого правового форс-мажору.

Підтвердженням доцільності такого підходу є концептуальні положення, висвітлені у працях Корнієнка М.В. та Сухаревої А.О., які послідовно обґрунтовують необхідність покладання на державу безумовного обов'язку щодо всебічного забезпечення прав та інтересів дитини. Дослідники слушно акцентують на тому, що вітчизняне та міжнародне правове поле вже містить відповідні інструменти для реалізації механізмів захисту дитинства в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану.

Водночас вони наголошують, що практичне втілення цих норм є вкрай ускладненим через порушення норм міжнародного гуманітарного та правового порядку з боку зовнішніх суб'єктів агресії. Саме тому, на думку авторів, пріоритетного значення набуває впровадження дієвих інституцій ювенальної превенції, здатних оперативно реагувати на ризики, що загрожують фізичній, емоційній та соціальній безпеці дитини [1, с.12].

З огляду на вказане, можна стверджувати, що сучасна система дитячого захисту має бути не лише правовою за формою, а й адаптивною за змістом. Її ключовим вектором має стати інтеграція з міжнародними гуманітарними стандартами, розробка алгоритмів швидкого реагування та запровадження кризового моніторингу у громадах.

На думку О.В. Крижановської, актуальність реформування ювенальної превенції в умовах воєнного стану обумовлена її здатністю діяти як компенсаторний інструмент у сфері дитячого захисту. Дослідниця підкреслює, що ефективне реагування на виклики, пов'язані з масовими порушеннями прав дітей, передбачає розширення функціоналу підрозділів ювенальної поліції, запровадження кризової психологічної допомоги та тісної співпрацю з неурядовими організаціями, зокрема у сфері моніторингу та супроводу постраждалих дітей [2, с.155].

Вважаємо цю тезу цілком слушною, адже в умовах високої психологічної та фізичної вразливості дитячого середовища необхідно впроваджувати мультидисциплінарний підхід. Такий підхід забезпечить не тільки правовий супровід, а й комплексну підтримку дитини, що включає соціальні, емоційні й медичні аспекти.

Як слушно зазначає Романова А.С., саме органи ювенальної превенції виконують ключову функцію у забезпеченні реалізації базових прав дитини, діючи в обставинах, що за своїм характером є аномальними та нетиповими для мирного часу. Їх діяльність охоплює як реагування на правопорушення щодо неповнолітніх, так і попередження порушень у дитячому середовищі, що виникають під впливом стресових факторів війни. Авторка обґрунтовано підкреслює, що ювенальна превенція не лише фіксує правопорушення, а й виконує профілактичну, просвітницьку та реабілітаційну місію, спрямовану на недопущення зростання кількості дітей, схильних до девіантної або делінквентної поведінки в умовах соціальної дезінтеграції та травматизації [3, с.410]. Це підкреслює, що ювенальна превенція має розглядатися не лише як правоохоронна функція, а як складова державної гуманітарної політики. Саме в поєднанні правового, психологічного та соціального підходів до дітей в умовах кризових обставин вбачається шлях до зменшення рівня вторинної віктимізації.

На думку Є.С. Зеленського, в умовах дії правового режиму воєнного стану пріоритетною залишається системна міжвідомча взаємодія органів державної влади у сфері захисту прав дитини, зокрема із залученням підрозділів ювенальної превенції. Дослідник наголошує, що лише за умов поєднання поліцейських, соціальних, освітніх і медичних інструментів можливе ефективне реагування на комплексні виклики, які постають перед неповнолітніми внаслідок збройного конфлікту. Особливе значення автор

надає використанню сучасних цифрових технологій для розшуку дітей, фіксації правопорушень та збирання доказів у справах щодо порушення прав дітей [4, с.455]. З цим важко не погодитися, адже новітні технології від чат-ботів до геоаналітики можуть слугувати потужним інструментом не лише для встановлення місцезнаходження зниклих дітей, а й для прогнозування потенційних загроз. У контексті цифровізації державних сервісів, такі рішення мають стати системною частиною превентивної стратегії.

У сучасних умовах трансформації державної політики щодо захисту прав дитини, особливо в період дії правового режиму воєнного стану, зростає роль органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації системи ювенальної превенції. Як підкреслюють у монографії М.О. Баймуратов, Б. Я.Кофман та С.М. Наумкіна, органи місцевого самоврядування виступають не лише інструментами реалізації загальнонаціональної політики, але й активними суб'єктами локальної ювенальної політики, здатними ініціювати та впроваджувати правові та організаційні механізми захисту прав дитини в межах територіальної громади [5, с.37].

Ювенальна превенція, здійснювана на рівні громади, формується на основі процесів соціалізації та правової інтеграції дитини в місцеве середовище. Через систему нормотворчості, локального управління, гуманітарного реагування та правової підтримки органи місцевого самоврядування забезпечують адаптацію ювенальної політики до конкретних потреб та загроз зокрема, у випадках, коли громада перебуває в умовах бойових дій, окупації або гуманітарної нестабільності.

Отже, аналіз наукових підходів свідчить про стратегічну важливість ювенальної превенції як багатофункціонального механізму, покликаного захищати дитину в умовах сучасних викликів. Її ефективність полягає у гнучкому поєднанні правозахисної, психологічної та соціальної складових, здатних адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Сьогодні, коли забезпечення прав дітей значно ускладнюється викликами воєнного часу, пріоритетом має стати системна міжсекторальна взаємодія державних інституцій, громадськості та цифрових технологій. Водночас необхідно трансформувати ювенальну превенцію з вузької поліцейської функції на платформу для комплексного гуманітарного захисту. Реформування цієї сфери має базуватись на принципах міжнародного гуманітарного права, прозорості, відкритості до інновацій та постійного моніторингу ефективності превентивних заходів у контексті сучасних соціальних ризиків.

Література:

1. Корнієнко М.В., Сухарева А.О. Дотримання прав дітей в умовах воєнного стану: роль поліцейських ювенальної превенції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 9-13.

2. Крижановська О.В. Діти в умовах війни: роль Національної поліції у забезпеченні прав та захисті дітей. *Захист прав дитини в умовах військової агресії* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С.153-156.

3. Романова А. С. Ювенальна превенція під час війни: особливості реалізації повноважень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 408-411.

4. Зеленський Є.С. Роль Національної поліції у забезпеченні прав дитини під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 452-456.

5. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я., Наумкіна С. М. Організаційно-нормативна парадигма ювенальної превенції в територіальній громаді: роль органів місцевого самоврядування в її формуванні та реалізації в умовах миру та воєнного стану. Роль органів місцевого самоврядування в її формуванні та реалізації в умовах миру та воєнного стану: monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С.9-41.

Яцишина А.М.,

старший психолог відділу психологічного забезпечення

Управління кадрового забезпечення

Головного управління Національної поліції в Одеській області,

кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ У ПЕРІОД ВІЙНИ: ВІД РЕАГУВАННЯ ДО ВІДНОВЛЕННЯ

Війна є надзвичайно травматичною подією для всіх категорій населення, але особливо вразливими залишаються діти. Вони стикаються з психологічними потрясіннями, які можуть мати як негайний, так і відстрочений вплив на їхній розвиток, емоційне благополуччя та соціальну адаптацію. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є своєчасне надання психологічної допомоги дітям, яка охоплює три ключові етапи: реагування, стабілізація та відновлення.

Початковий етап психологічної допомоги полягає у кризовому втручанні. Завданням фахівців у цей період є надання швидкої емоційної підтримки, забезпечення базової безпеки та нормалізація переживань дитини. Особливо важливо в цей момент створити відчуття стабільності, передбачуваності та безпеки, навіть у тимчасових умовах (евакуаційні центри, укриття, тимчасове житло тощо).

До основних методів, які застосовуються на етапі реагування, належать:

- психологічна перша допомога (PFA);
- методики тілесної стабілізації та дихальних технік;
- надання базової інформації про емоційні реакції на стрес;
- залучення батьків або опікунів до взаємодії з дітьми.

Після подолання найгостріших реакцій на стрес настає період стабілізації, який передбачає формування ресурсу дитини, відновлення довіри до оточення та адаптацію до нових умов. У цей період психологічна допомога має на меті підтримати здатність дитини до функціонування у повсякденному житті (навчання, спілкування, відпочинок).

Психологічні інструменти, які застосовуються на цьому етапі:

- арт-терапія та ігрова терапія для вираження емоцій;
- казкотерапія та метафоричні техніки;
- робота з сім'єю, спрямована на зміцнення стосунків та зменшення тривожності;
- створення структурованого середовища та рутин.

Важливо підкреслити, що саме в цей період зростає потреба у залученні педагогів, соціальних працівників та інших дорослих, які взаємодіють з дитиною, до процесу підтримки.

Коли базова стабільність досягнута, починається тривале відновлення психологічного благополуччя. Тут акцент зміщується на подолання посттравматичних симптомів, формування життєстійкості та розвиток особистісного ресурсу дитини. Як зазначає Санько К.О., «психологічне благополуччя дитини є основою її повноцінного та психологічно здорового функціонування в соціумі» [1, с.45].

Методи психологічної підтримки на цьому етапі:

- когнітивно-поведінкова терапія (КПТ);
- елементи EMDR (десенсибілізації та переробки травматичного досвіду);
- групові форми підтримки (психологічні групи, тренінги);
- розвиток навичок саморегуляції та усвідомлення власних емоцій.

Відновлення також передбачає довготривалу роботу з найближчим соціальним оточенням дитини, адже саме підтримка в родині, школі, громаді створює умови для повернення до нормального життя. Не менш важливим є включення теми психологічного здоров'я в освітній процес, формування культури емоційної грамотності та подолання стигматизації звернення за допомогою.

Психологічна допомога дітям в умовах війни є не лише гуманітарною, а й соціальною необхідністю. Комплексний підхід, що охоплює етапи реагування, стабілізації та відновлення, дозволяє ефективно підтримати дитину у переживанні травматичного досвіду та формуванні ресурсу для подальшого життя [2, с. 47]. Фахівці-психологи мають відігравати ключову роль у цьому процесі, працюючи спільно з освітянами, батьками, соціальними службами та громадами для створення безпечного й підтримуючого середовища для кожної дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій [3, с. 24].

Література:

1. Санько К.О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2016. С. 42-45.

2. Мірошниченко І.С. Подолання психологічних наслідків травматичного досвіду у переселенців. Психологія і суспільство. 2021. № 2. С. 45–52.

3. Терещенко І.В. Особливості емоційного стану осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Практична психологія та соціальна робота. 2023. № 6. С. 23–29.

Середницька І.А.,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
Церковна О.В.,
Одеський державний університет внутрішніх справ

МАЙНОВІ ПРАВА ДИТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У сучасних умовах збройної агресії проти України захист прав дитини набуває особливого значення. Вразливість дітей як соціальної групи зумовлює необхідність пріоритетного підходу до питань безпеки, правового захисту та охорони їх майнових прав. Майнові права дитини становлять не лише юридичні конструкції, а й реальні умови для забезпечення належного рівня життя, доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та соціального захисту.

Відповідно до чинного законодавства України, кожна дитина має право на володіння, користування та розпорядження майном залежно від свого віку та рівня дієздатності. Зокрема, стаття 31 Цивільного кодексу України визначає, що малолітня особа має право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини [1], а стаття 32 — що неповнолітня особа може самостійно управляти своїм доходом, укладати банківські договори, брати участь у створенні юридичних осіб тощо [1]. Згідно зі статтею 177 Сімейного кодексу України, дитина має право на володіння, користування та розпорядження майном, що належить їй на праві власності, з урахуванням її віку та рівня дієздатності [2]. Це означає, що дитина, залежно від віку, може самостійно або за згодою батьків, опікунів чи піклувальників здійснювати певні дії щодо свого майна.

У період воєнного стану реалізація майнових прав дітей ускладнюється втратою житла, переміщенням, загибеллю батьків або втратою документів. Як зазначають Е.І. Костишин та Ю.О. Шевців, воєнні дії створюють правові лакуни в регулюванні механізмів захисту прав дітей на майно, що потребує нормативного реагування з боку держави [3]. Особливої уваги заслуговує питання реалізації права дитини на житло, оскільки воно тісно пов'язане з фізичною безпекою та психоемоційною стабільністю. Це право закріплене статтею 18 Закону України «Про охорону дитинства» [4].

Органи опіки та піклування зобов'язані перевіряти обґрунтованість правочинів, що стосуються майна дітей, і можуть відмовити в їх укладенні за наявності загрози порушення прав дитини. Це передбачено статтею 177 Сімейного кодексу України [2] та відповідними підзаконними актами [5]. Таке регулювання забезпечує захист інтересів дітей при здійсненні операцій з їх майном, зокрема нерухомістю та іншими цінними активами [6].

У випадках втрати дитиною батьків суд може ухвалити рішення про заборону розпорядження житлом, яке належить дитині. Нотаріуси, у свою чергу, мають бути поінформовані органами опіки про подібні заборони [7], що забезпечує запобігання порушенню прав дитини.

Проблематика аліментних зобов'язань у контексті війни набуває нових вимірів. Як зазначають Г.М. Грабовська та А.М. Лисюк, під час збройного конфлікту зростає кількість випадків ухилення від сплати аліментів, що

негативно позначається на економічному становищі дітей [8]. Судова практика свідчить, що навіть у період війни суди продовжують притягати до відповідальності осіб, які порушують зобов'язання щодо утримання дітей. Так, у справі № 118860886 від 02.05.2024 року Шевченківський районний суд ухвалив рішення про нарахування значної суми пені на користь одержувача аліментів, зокрема за участі боржника — військовослужбовця.

Важливим аспектом є міжнародно-правовий вимір проблеми. Стаття 27 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що кожна дитина має право на такий рівень життя, який є достатнім для її фізичного, психічного, морального та соціального розвитку [9]. Як держава-учасниця Конвенції, Україна зобов'язана впроваджувати ці положення в національне законодавство та правозастосовну практику.

Крім того, рішення Європейського суду з прав людини у справах щодо порушення прав дитини на житло та спадщину підтверджують важливість дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Наприклад, у справі «K. and T. v. Finland» (2001) справа № 25702/94 від 12.07.2001 ЄСПЛ наголосив, що втручання держави у сімейні та майнові відносини має бути пропорційним і орієнтованим на забезпечення добробуту дитини. Суди України дедалі частіше посиляються на відповідні стандарти, адаптуючи національну практику до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

На підставі викладеного можна сформулювати низку висновків. Захист майнових прав дітей в умовах збройної агресії Росії проти України потребує комплексного міжвідомчого підходу, який передбачає скоординовану діяльність судових, правоохоронних, соціальних та освітніх інституцій. Доцільним є створення централізованих баз даних щодо постраждалих дітей із фіксацією їхніх правових потреб, а також розробка спеціалізованих процедур надання правової допомоги.

Підвищення ефективності інституційного механізму захисту потребує вдосконалення участі органів опіки та піклування в процесі укладення правочинів щодо майна дитини. Вважаємо за необхідне запропонувати запровадити єдиний державний реєстр майнових прав дітей з можливістю автоматизованого реагування на випадки загроз.

Посилення відповідальності за порушення аліментних зобов'язань має стати пріоритетом у діяльності правоохоронних органів та прокуратури, з особливим акцентом на виявлення системних порушень у цій сфері в умовах воєнного стану.

Узагальнюючи викладене, слід наголосити, що майнові права дітей становлять не лише приватний інтерес, а й об'єкт публічної правової політики у сфері прав людини. В умовах збройного конфлікту вони набувають особливої ваги як гарантія соціальної безпеки майбутніх поколінь українських громадян, що вимагає посиленої уваги з боку держави та громадянського суспільства.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15) (дата звернення 17.06.2025)

2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.#Text> (дата звернення 17.06.2025)

3. Костишин Е. І., Шевців Ю. О. Інституційно-правовий механізм захисту прав дітей в Україні в умовах воєнного стану. *Journal of Public Administration and Social Work*, ЛьвівДУБЖ, том 1, 23 червня 2023 URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2583?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 17.06.2025).

4. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 17.06.2025)

5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.06.2025)

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення захисту права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що належать дітям та підопічним особам: Закон України від 14.07.2023 № 3265-IX. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 23. Ст. 87. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/direction/zakon-ukraini-vid-14072023-3265-ix-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakonodavchih-aktiv-ukraini-schodo-zabezpechennya-zahistu-prava-vlasnosti-ta-inshih-rechovih-prav-na-neruhome-mayno-scho-nalejat-dityam-ta-pidopichnim-osobam> (дата звернення: 17.06.2025).

7. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 26. Ст. 354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 17.06.2025).

8. Грабовська Г. М., Лисюк А. М. «Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Аналітично-порівняльне правознавство 2023. № 2. С. 80–84. URL: <https://app-journal.in.ua/2023-2-2> (дата звернення: 17.06.2025).

9. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. Ратифікована Україною 27 лютого 1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 20. Ст. 252. Конвенція про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 17.06.2025).

ЗМІСТ

Вітальне слово ректора Одеського державного університету внутрішніх справ В'ячеслава ДАВИДЕНКА	3
Адамантова А.В. РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РАННЬОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ	4
Балдинюк А.О. ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	7
Бесага І.В., Дідик Н.І. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДІТЕЙ СПІВМІШКАНЦІВ ЯК ПОТЕРПІЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	10
Бординюк Б. В. ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, РИЗИКИ У ДОТРИМАННІ ПРАВ ЛЮДИНИ	12
Василюк Б.Л. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СПОРУ МІЖ МАТІР'Ю ТА БАТЬКОМ ЩОДО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ: АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА	15
Вербицький К.О. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ	20
Волобоєв А. О. БЕЗПЕКА ДИТИНИ ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ	22
Волошко О.В. ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	25
Галуцько В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ГАРАНТОВАНІ ПРАВА	31
Гарбуз С.В., Парницький П.А., Горбенко Д.М. БЕЗПЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАХИСТУ ДИТИНИ	32
Голобородько Д. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	34
Городецька М.С. ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ ОФІЦЕРІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	36
Гусаченко О.А., Бужина І. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ САМОСТАВЛЕННЯ У	38

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ЯКІ МАЛИ ДОСВІД ПЕРЕБУВАННЯ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ	
Добровольський С.С. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ	42
Дорошко Д.В. ОФІЦЕР СЛУЖБИ ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ	45
Дришлюк В. І. СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	47
Єсімов С. С. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	49
Карашук К. Л. ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	51
Карпова Д.І., Дяків В.П., Дигало О. Ю. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ. МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
Кейдалюк В. О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГІДНОСТІ ДИТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ	56
Keydalyuk V.O. PROTECTING CHILDREN FROM VIOLENCE IN ARMED CONFLICT	59
Кобзар П. Ю. ДИТИНА, БАТЬКО ЯКОЇ МАЄ СТАТУС УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ	62
Коляда А.І. ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ	68
Крижановська О.В. СЛУЖБА ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	70
Кубасенко А.В. ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ІНДИКАТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	73
Кузнєцов А.К. ОСНОВНІ ЦІННОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРІЄНТОВАНІ НА ГРОМАДУ	76
Лепіш Н.Я. ЗАХОДИ ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ	80
Лубенець І.Г. ВЕРБУВАННЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ	83

Любчик В.Б., Карагіоз Р.С. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	86
Маковій В. П. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ СІМЕЙНОГО ТИПУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Мартинюк О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧИ УТРИМАННЯ	93
Matiienko T.V. CAUSES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF AGGRESSIVENESS IN ADOLESCENTS	95
Мирза С.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	99
Мунциянов В. М. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПРИ ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ	102
Назар Ю.С. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДОМ	106
Ніколов В.Ю. МЕХАНІЗМ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ	108
Пасько О.М. ІНТРАПСИХІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ДІТЬМИ	111
Пекарська Є. О. РЕАЛІЗАЦІЯ ТРУДОВИХ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	114
Пишна А.Г. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ДОТРИМАННІ ПРАВ ГРОМАДЯН	117
Потієвська О.В. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТ У ДОТРИМАННІ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН	120
Прудка Л.М., Башаріна Т. І. СЕПАРАЦІЯ ПІДЛІТКА В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО ДОСВІДУ ТА МІГРАЦІЇ: НОВІ РИЗИКИ ТА РЕСУРСИ	124
Прудка Л.М. ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	126

Романенко Л. М. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРАХ	129
Сизонович А. МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У ДОТРИМАННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН	133
Silnytskyi I.V. KEY PRINCIPLES FOR PROTECTING CHILDREN'S RIGHTS DURING INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS	135
Собко Г.М., Рибіна А. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА «ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ» ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ВРАЗЛИВОЇ ВЕРСТВИ НАСЕЛЕННЯ: ДІТЕЙ, ЖІНОК, ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	136
Стеценко М.П. РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	140
Сюравич В.Г. ЗАПОБІГАННЯ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	145
Тритяк М. В. ПРИНЦИПИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	150
Федіна Н. В. ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	154
Чепкова К.О. ЗАХИСНІ СПОРУДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОДИН ІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ : ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	157
Чурпіга Г. В. ВИЗНАННЯ ПРАВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВІДНОШЕННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ	159
Шаповал В.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ДИТИНИ НА СПІЛКУВАННЯ З БАТЬКОМ АБО МАТЕР'Ю, ЯКІ МЕШКАЮТЬ ОКРЕМО	164
Шаповал Л.І. ПРАВА ДИТИНИ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ	167
Шевчук В. В., Івашковський А. Ю. МЕТОДИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ	170
Шопіна Ю. О. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИХ КОНВЕНЦІЙ ТА ДЕКЛАРАЦІЙ	172

Юріков О.О. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	174
Яголковська Є.О. СИСТЕМА ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	177
Яцишина А.М. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ У ПЕРІОД ВІЙНИ: ВІД РЕАГУВАННЯ ДО ВІДНОВЛЕННЯ	180
Середницька І.А., Церковна О.В. МАЙНОВІ ПРАВА ДИТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	182

Наукове видання

**ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.
МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції**

м. Одеса, 27 травня 2025 року

Підп. до друку 27.06.2025. Формат 60x84/16.
Друк Rizo. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк.арк 11,04. Обл.-вид. арк. 12,98
Надруковано з готового оригінал-макета
Редакційно-видавничий відділ
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, вул. Успенська,1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП №3507 від 25.06.2009